IACOBI GREVINI
CLAROMONTANI BEL-
LOVACI PARISIENSIS MEDICI,
ET PHILOSOPHI PRÆSTAN-
TISSIMI DE VENENIS
LIBRI DVO.

Præ-
RA 1195
G 7316
1571

GALLICE PRIMUM AB EO SCRIPTI, ET
à multis hætenus Latini desiderati, & nunc tandem
opera & labore Hieremie Martij Augustanæ Reipubli-
cæ Medici, in Latinum sermonem, summa fide & dili-
gentia, in rei medicæ studiosorum vtilitatem atque com-
modum conuersi. Quibus adiunctus est præterea eiusdem
auctoris de Antimonio tractatus, eodem interprete,
vnà cum rerum memorabilium, præcipuè ad operis
calcem, Indice.

1660

ANTVERPIAE
Ex officina Christophori Plantini
CLO. IO. LXXI.

Cum gratia & priuilegio ad decennium.

Mo. Bot. Garden,

1902.

Summa Privilegiorum.

REGIAE Catholicae Ma^{te} Privilegiis tantum est, ne quis cuiuscunque status aut conditionis, Iacobi Greuini &c, de Venenis libros duos, &c. circa Christophori Plantini voluntatem, intra sex annos imprimat, alicubiue impressa in eius ditionis fines importet, aut quouis modo distrabat. Qui secus faxit, confiscationis librorum, & pena, ut latius in Regio diplomate expressum est, multabitur. Dato Bruxellis in Consilio privato 7. Iunij. 1565.

Subsignat.

Bourgeois.

Et in Consilio Brabant. 23. eiusdem.

Subsignat.

De VVitte.

AD INVICTISS.

ET POTENTISSIMUM

ROMANORVM IMPERATOREM

*semper Augustum. D. Maximilianum ij. Germaniæ,
Hungariæ, Bohemiæque Regem, &c. HIEREMIAE
MARTII Medici Augustani, in Iacobi Greuini de
Venenis libros, Præfatio.*

VANTA his turbulentissimis temporibus, & tam afflicto totius Reipublicæ Christianæ statu, tantaque multitudine improborum, pericula à venenis non M. V. tantum clementissime & potentissime Imperator, sed in vniuersum ferè omnibus mortalibus impendeant: quis tam rudis est, aut tam ignarus omnium rerum humanarum, qui nesciat, aut quandoque non vel suo ipsius proprio malo, aut aliorum certè damno, atque extremo vitæ periculo experiat, atque cognoscat? Quamuis enim à veteribus, Aetio nimirum Antiocheno, Paulo Ægineta, Dioscoride, & à recētioribus etiam quibusdam, vt Sante Ardoyno Pisarenfi, Ponzetto, Petro Aponensi, Hieronymo Cardano, infinita simplicium venenorum genera in medium sint adducta, eo potissimum

consilio, vt cognita vitari, & sic ubi fortè damnum intulissent, remedijs aptis expugnari possent: quorundam tamen hominum, qui quasilibet etiam feras immanitate superant, præterque formam & speciem humani nihil præ se ferunt, malitia & improbitate factum est, vt hodie longè plura, eaque artificiosa magis, mali cuiusdam genij instinctu, reperiatur. Quis enim nescit hodie, miro tamen astu, ephippia, stapedes, mantilia, stragula, vestes, aërem item ipsum, cibum denique & potum, veneno sæpenumero à nefario quodam hominum genere, inquinari atque infici? Pro vino sæpè venenatum poculum porrectum fuisse, repentina quorundam mors suspicioni ansam præbuit. Idem in cibo quoque usu venisse, quandoque coniecturæ minimè dubiæ fidem fecerunt. In ouo forbili etenim cuidā venenum datum fuisse viri cuiusdā magni testimonio nouimus. Mulsum antiqui tanquā saluberrimū potionis genus cōmendabāt. atqui in eo cuidā venenū exhibitū, Cicero scriptū reliquit. Venenū item aliquādo pastæ ex ouis & lacte confectæ immixtū fuisse, innumerosq. ex usu ipsius, omni prius tormentorum genere adhibito, perijsse deprehensum est. Fungi nonnullis hodie in delitijs sunt. at
ex ijs

ex iis quidam toto genere exitiosi sunt, mortemque, nisi maturè succurratur, accelerant. quod facilimè contingit, cum non ea, qua debent, diligentia colliguntur. Claudius Cæsar ob fungum venenosum, quem illi talium ciborum auidiſſimo Agrippina obtulerat, è viuis exceſſiſſe à Suetonio ſcribitur. Quis prætereà nescit ſaluiam, alioqui ad multa utilem, quandoque reddi exitioſiſſimam, cum nimirum eam bufo venenatus viroſo halitū ſuo, peſtilentiſſimæ ſaliuæ conſpurcat? interim tamen ad robur capiti addendum, eam in vino immergi à multis videmus. An non ſæpè in iuſculis cicuta pro petroſelino, ab imprudentibus tamen, hauritur; vt Franciſco Trapolino, viro ſui ſæculi phænici contigit, cum ab ancilla eſſet appoſita: qui amens, ſine ſopore, diſcipulis triſte ſui deſiderium reliquit? Animalibus quibuſdam tamē tantum ſoporis induxit, vt pro mortuis abijcerentur. At ea poſtea experrecta, primū attonita fuēre diu: mox infano, ac præcipiti curſu, eoſque vago, atque interdum vertiginolo ſeſe proripuerunt. In Liguribus tamen Taurinis eius radices pro deliciis habentur in acetariis, addito etiam elogio ſalubritatis. Urinas enim ciere validè admodum. In valle Polyzela ci-

cutæ radix effossa pro petroselino, à vinitore
in prandio per initia ieiuniorum apposita im-
prudenter, amentem fecit Nazarium Bassa-
num equitem fortissimū, qui Ludouici dein-
de Lazij medici opera liberatus est. Quo-
fit, vt multi ignoto genere mortis pereant,
cū sæpenumero æger succumbat, antequā
morbus cognoscatur exactè, cū alij alias
causas atque occasiones in medium afferant.
Non intellecti autem nulla est curatio morbi.
Taceo quòd eorum nebulonum qui venena
spargūt, tanta est improbitas, vt cū facultas
scelus perficiendi data est, & veneno aliquem
auferre, vitamque eripere decreuerunt, tanta
solertia id aggrediantur, vt etiam peritissimo
cuique imponant. Ephippia veneno infecta
fuisse, historiæ nostrorum temporum testan-
tur. Hac enim ratione peremptum ferunt
Ioannem Galeazium Mediolani Ducem, qui
virtutum comes prius fuerat vocatus: cū
plures ante illum in sella mortui quoque ef-
sent inuenti, vt quidam fide digni referunt.
Et quod magis est, asserit quidam è medicis
haud obscuræ famæ & nominis, esse genus
quoddam veneni, quod sua partium tenui-
tate ad cor vsque absque contactu penetret,
itaque leue videatur, vt qui id hauriant, sine
dolore

dolore intereant. eousque hominum scelera-
tissimorū malitia processit. Quid quòd inter
animalia domestica quædam sunt, à quibus
sæpenumero non leue periculum imminet?
quid canis fidelitate erga patronum celebra-
tum magis? atqui in rabiem actus nemini ma-
gis infestus est. Sed & famulos, & heriles li-
beros, atque etiam heros ipsos à domesticis ca-
nibus laceratos memoriæ proditū est. Quàm
sæpè item fit, vt dum incautè aliqua sub arbo-
re Sirius ardoribus mederi volentes quietem
capimus, à venenatis animantibus, serpente
videlicet, scorpione, aut araneo impetamur?
vel illa ipsa clanculum in vasa in quibus vel
vinum, vel aliquid aliud ad quotidianum vi-
ctum necessarium continetur, sese demittant,
vel è sublimi delabantur? An non iuglandis
umbra si non omnino exitiosa est, vitio tamē
non caret? quemadmodum taxi quoque le-
thifera est. Scribit Matthiolus, pastores neca-
tos, qui assandis auiculis, napelli caule teme-
rè pro veru vfi sunt. Quemadmodum verò
rarissimè contingit, vt priuatis, aut obscuro lo-
co natis, seu infimis ac tenuissimis homini-
bus insidiæ à veneficis, facinorosissimis fica-
rijs, & nefariis pestibus, parentur: sic ferè sem-
per, aut plerumque certè magnos viros, & in-

summo dignitatis gradu constitutos homines
ab iis non modò ad certam mortem, sed in ex-
tremum etiam vitæ discrimen non semel, sed
iterum atq; iterum adduci occulto quodam
odio, aut hominum quorundam pessimorum
suasu, qui vel alienæ gloriæ splendorem ferre
non possunt, vel ipsi alienos honores affe-
ctant, videmus. Quod etiam, me tacente, su-
periorum temporum historiæ abundè testan-
tur. Alexander Macedo ab Iola prægustatore
Antipatri ad regnum aspirantis filio, veneno
sublatus est. Cuius tanta vis fuit, vt ferrum
quoq; exurere diceretur. Curtius id per Cas-
sandræ fratri Iolæ traditum asserit. Constans
prætereà fama est, Carolum Gallorum VIII.
Regem, Volaterrano quoque astipulante, ve-
neno suffocatum. Quod à veritate non ita
alienum videtur, cùm in sphæristerio, nihil
eiusmodi cogitans, ac prorsus nihil sibi timēs,
exanimatus propè concidisse, ac paulo pòst
mortem, cùm eum iam sanguis, viresque de-
ficerent, cùm vita commutasse dicatur. Sic
Constantinus Imperator Heraclij filius, cùm
per vnius solùm anni spacium rerum summa
potitus esset, Martinæ nouercæ dolo & infi-
diis venenum hausit, quo suffocatus est. Ca-
rolus prætereà Caluus Imperator, & Gallo-
rum

rum rex veneno à Sedechia medico Iudæo
veneno occisus est per intervalla, cùm Man-
tuæ primùm in morbum incidisset, ac satis
vehementer, diuque ægrotans, tandem vene-
no in venas, atque omnes corporis partes per-
manante, maximo cum dolore mortuus esset.
Sed hoc, quod sequitur, omnē immanitatem
superat. Henricus è Lutzelburgo oriundus,
cùm Imperator iam à Clemēte Pontifice post
Albertum designatus esset, Hetruria tota ferè
iam subiugata, atque in potestatem suam re-
ducta, Florentinos etiam, qui iamdudum om-
nem de salute sua spem abiecerant, adoriri,
ferroque & igne vastare decreuisset, nihilque
aduersi accidere sibi posse; vt qui tātum opi-
bus & auctoritate valeret, in posterum certò
sibi persuaderet: anno Imperij quarto vene-
no in sacra communione corporis & sangui-
nis Christi dato, animam edidit. Quod ali-
qui opera & consilio Roberti Siciliae regis fa-
ctum affirmant. Quid ad hanc crudelitatem
post hominum memoriam maximam addi
potuit? aut quis hoc auderet vlla in Scythia
tyrannus? Eodem ferè modo periisse suspi-
cio est Victorem III. Pont. Max. cùm vni-
cum annum Ecclesiae præfuisset. Lotarius
denique Gallorum rex, Ludouici III. filius,

* 5

veneno

veneno sublatus est, ab vxore adultera, vt fertur, parato. Eius quoque filius Ludouicus V. Blanchæ coniugis opera eodem modo periit, vt Volaterranus refert. Antharis postremò Longobardorum rex Theolidæ maritus, cùm imperium per sex annos administrasset, domesticorum insidiis extinctus est apud Ticinum venenato poculo, vt Paulus Diaconus affirmat de gestis Lōgobardorum. Quæ cùm ita sint, hodieque tam multa, tam varia, tam pestifera venena recenti hominum scelere sint inuenta in communem perniciem, quæ prorsus omnia remedia à veteribus tradita respuunt, tanquam prioribus seculis inaudita: hoc maiore profectò studio Principes elaborare oportet, vt venenorum non tantùm exactam notitiam habeant, sed modum quoque quibus se ab iis tueri, & si fortè damnum aliquod acceperunt, illatam noxam propulsare queant, calleant. Quæ causæ Dioscoridem quoque, Galenum, Paulum, Aetiũ, Auicennam, Serapionem, Halyabbatem, Rhafem, & qui hos secuti sunt nostri temporis medicos impulerunt, vt de venenis scribebant. E quorum numero quamuis Dioscorides palmam obtinere videatur, vtpote qui diligentissimè hoc totum negotium sit persecutus,

secutus, multa tamen à posteris addita sunt
deinceps, quorum ille ne meminit quidem,
quæ tamen præstantissima esse ad venena au-
xilia, experientia compertum est. Pertinet
porrò hæc tota de venenis tractatio præcipuè
ad eos medicos qui Principum magnorum
custodiæ præficiuntur. Sæpè etenim (quem-
admodum supra quoque facta est mentio)
in magnatum conuiujs dulcia & suauiter
condita edulia, sub quibus tamen venenum
latitat, apponi solent. qua in re medicum sa-
gacem esse, & solertia vti oportet. Qui ve-
rò hæc ignorat, quomodo, obsecro, ritè suo
fungetur officio? aut quomodo aliquan-
do de iis, quæ morbos comitantur, accidenti-
bus, iudicabit? aut quomodo denique gra-
uissimis affectibus medebitur? cùm prius cau-
sa sit abscindenda vnaquæque, antequam ad
intemperiem, quæ morbum peperit, acceda-
mus. Neque verò medicus de venenis agit, vt
ea vel doceat, vel pondus illorum cuiquam
communicet, vel damnum inferat (qua in re
à venefico differt) sed vt iis qui fortè vel ex
morsibus, aut ictibus venenatis, vel veneni,
aut lethiferi vaporis haustu, in extremo vitæ
periculo sunt constituti, opem ferat. Quis
enim tam ab omni humanitate alienus est, vt
venena

venena præsentissimam mortalium pestem,
mortisque inevitabilem causam, consultò
vel ipse detegat (quæ tamen æterno silentio
sopiri magis expedit) vel literis eam mandare
non toto pectore exhorrescat? Atqui cùm tot
sceleratorum hominum maleficis artibus
mundus abundet, & nova subinde veneno-
rum genera ab improbis excogitentur: neces-
sarium profectò erit viam ostendere, qua quis
ab iis vel cauere sibi, vel si iam ab iis incom-
modum aliquod accepit, pristinam sanitatem
recuperare possit. Hinc prudenter Aristote-
les Alexandrum regem hortatus fuit, vt à coi-
tu puellæ, forma quidem elegantissimæ, sed
napello, perniciosissimo veneno è longa con-
suetudine absque vlla valetudinis noxa enu-
tritæ, abstineret, quam rex Indorum non alio
consilio certè, quàm vt ex illius congressu
interficeretur, dono miserat. Infinita huius
generis præcepta à medicis & cautelæ non
vsquequaque aspernandæ, aut floccipenden-
dæ, vt vulgò fieri consuevit, sunt excogita-
tæ. E quibus vna è præcipuis est, vt Monar-
chæ, seu Principes, & quoscunque diuinus
fauor ad summum honorũ fastigium eue-
xit, atque in altissimum gradum posuit, ita se
erga subditos gerant, vt & iustitiam debitè
admini-

administrafse, nullaque contumelia affecisse
eos vnquam, sed æquitatis rationem perpe-
tuò habuisse, eorumque libertatem & com-
moda pro virili defendisse videantur, quos illi
vicissim omni genere beneuolentiæ comple-
ctantur, debitaque ijs & honoris, & officij
munera præstent. Proximum est, vt eiusmodi
ministros deligant, qui & honesto loco na-
ti sint, & educati liberaliter, stirpisque nobi-
litate atque præstantia, morumque candore
& integritate ceteros antecellant. Arcean-
tur ex aulis Principum inuidi, auaritiæ addi-
cti, fastu turgidi, atque immoderata superbia
elati, gloriæque cupiditate flagrantes. Non
parua quoque ad diligentiam & fidem mini-
strorum, è crebra beneficiorum qualiumcun-
que collatione, fit accessio. Requiritur deni-
que medicus, qui in hac artis parte sit exerci-
tatissimus. nam & varia est, & à paucis, quod
ego sciam, excepto IACOBO GREVINO
medico & philosopho Parisiensi doctissimo,
huius libri à me primùm latinitate donati au-
ctore, pro dignitate tractata. Scio quosdam
fore adeò superciliosos, vt nec ipsi, nec mihi
interpreti, magnam gratiam sint relaturi. Sed
quid illa me mouent? & quis ex æquo om-
nibus satisfaciat? hoc saltem dolendum, eos
omnium

omniū maximè aliorū scripta carpere, petulan-
terq̃. insectari solere, qui vel eruditionē suam
falsò apud alios iactitant, inanemq̃. rumorem
aucupantur, vel nihil quicquā in cōmunē vti-
litatē, tanquā si id quod ipsi norunt longè præ-
stātiùs esset, quàm quod vulgò innōtescere de-
beret, operæ conferre stulta quadā arrogantia
cogitant. Sed vt ad rem redeam (neque enim
instituti nostri est in vitia quorundā hominū
plus quàm intolerabilia asperius inuehi) ne-
cesse est medicum nō tantū exactā cognitio-
nem venenorum habere, sed antidotorum
quoque & alexipharmacorum conficiendo-
rum rationem exquisitè callere: neque enim
vbique legitimè præparantur. cū plerunq̃.
ea quorum maximi interest simplicia vel de-
siderentur prorsus, vel falsa pro veris substi-
tuantur. quemadmodum in vsu quoque &
administratione illorum, Theriacæ & Mi-
thridatij præcipuè, cautum & industrium esse
oportet, ne pro medicamento venenum, cū
videlicet modum excesserit, offerat. Quæ præ-
cauendi ratio omnium tutissima (vt mea fert
opinio) videtur. Et quia venena facilius in
vasis pretiosis occultantur, quàm vitreis aut
fictilibus, opera danda erit, vt egregiè ab om-
nibus sordibus expurgentur, nitidaque &
munda conseruentur, & hominibus probata

fidei custodienda tradantur. Eorū deniq. integritas, necessaria qui culinæ curam gerunt. Sint itaq. fideles, incorrupti, mūdi ac prouidi, quoad eius fieri potest. Innumeri sunt præcautionis modi, quos consultò prætereo, sed hi præ ceteris mihi arrident. Illud tantū addendū est, vt is qui veneno insidias parari sibi suspicatur, à cibis varia arte elaboratis, diuersoque modo cōditis abstineat, omnēq. saporē palato vehementer gratū, tanquam noxium respuat. Sub his etenim venenū quandoq. delitescit, fraudulētēq. à veneficis, hominibus ex omni scelerū collusione natis, ne dolus deprehendatur, fucatur. Quo fit vt à voracitate quoque & nimia in cibi assumptione celeritate cauere sibi debeat. Neque verò à proposito alienum est, vt semper aliquid præassumat, quod illius vires retundat, inefficacēsque reddat: vt caricas pingues, cum iuglandibus, & rutæ foliis, salisque grumo. quæ antidotus mirifica est. Huc citri quoque poma, napi semen, Lemnia terra, mithridatum, & theriaca referri possunt. Sed finem faciam, ne M. V. hac nimia verborū prolixitate molestiam afferre velle videar, & causas duntaxat adiungā, quibus impulsus hoc de venenis opus, M. V. summoque orbis terrarum monarchæ dedicare

care constitui. Quarum hæc prima fuit, quòd
hac ratione futurum existimaui vt hoc opus.
M. V. fauore & clementia tanquam inexpu-
gnabili arce vndequaque munitum, facilè ab
inuidorum morsibus, & obtrektorum ca-
lumnijs tutum futurum, & quæuis acerbissi-
ma etiam conuicia nihili facturum esset. Quis
enim alioqui affectibus ita temperet, vt ea per-
petuò æquo animo ferat, vel id genus homi-
num non aliquando vocis libertate perstrin-
gat? Accedit amor M. V. in bonas literas,
earúmque cultores singularis propè, eásque
prouehendi incredibile studium, quæ duo in
M. V. omnium maximè admiratione digna
sunt. Taceo ceteras verè Imperatorias virtu-
tes, pietatis & religionis studium feruens, pa-
cis & publicæ tranquillitatis, salutisquæ desi-
derium summum, amorem in bonos incredi-
bilem propè, humanitatem cum summa gra-
uitate coniunctam: quæ profectò non leue
incitamentum mihi fuerunt, vt hoc quale-
cunque opus M. V. tamè non indignum pror-
sus, à me conuersum sub auspiciatissimi M. V.
nominis tutela atq. defensione, in publicum
prodire paterer; mihi que certò persuaderem
hunc qualemunque laborem M. V. pro ea
qua animi lenitate prædita est, non ingratum
planè

planè futurum, eamque mittentis animum
potius, quàm operis dignitatem perpẽsuram,
cõtraque inuidos & iniquos iudices defensu-
ram. quam DEVS OPT. MAX. ad Christia-
ni orbis salutẽ & dignitatem, quàm diutissi-
mè incolumem & florentem conseruet, atq.
indies ad maiora prouehat, atque ita ei perpe-
tuò adsit, vt & piè ac feliciter in his maximis
turbatinibus ac fluctibus vniuersæ Christianæ
Reipublicæ imperet, & populi ipsius liben-
ter & officiosè pareant. Augustæ Vindelico-
rum, Cal. Martij, Anno à Christi in carnem
aduentu CLO. IC. LXIX.

V. M.

addictissimus

Hieremias

Martius D.

Privilegium Casareum de verbo ad verbum ex originali M.S. descriptum.

MAXIMILIANVS secundus diuina fauente clementia Electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatia, Sclauoniæ, &c. Rex; Archidux Austria; Dux Burgundiæ, Stiria, Carinthiæ, Carniola & VVirtenbergæ, &c. Comes Tirolis, &c. Notum esse volumus vniuersis. Cum honorabilis doctus noster, & sacri Imperij fidelis dilectus Hieremias Martius Medicina doctor nobis quàm humilimè significandū curauerit, se in Reip. artisq; medicæ studiosorum utilitatem, librum quendam de venenis, in lingua Gallica conscriptum, in Latinum sermonem transtulisse, eundemq; librum constituisse in lucem edere, ac typis excudendum tradere, maximisq; precibus supplex orauerit, ut dignaremur hoc suum magni laboris, & multarum vigiliarum opus benigno ac firmissimo priuilegio contra emulorum fraudes, ac dolos munire, atque promouere, ne fortasse vel auctor ipse, vel calcographus, qui huius operis imprimendi curam suscipiet, debito emolumento defraudetur. Nos sanè tam præclarum eiusdem Hieremias Martij studium ac operam non solum clementer probauimus, verum etiam auctoritate nostra Casarea prouehendum esse duximus. Quocirca scienter, atque animo benè deliberato, & ex auctoritate nostra Casarea disertè vetamus omnibus ijs, qui in sacro Romano Imperio, & Regnis Prouinciisq; nostris hereditariis, vel imprimendis vel vendendis libris, seu quacunque alia ratione librariam negotiationem exercent, ne quis eorum præmemoratum de venenis librum, postquam dicti Martij studio atque opera Latine in lucem prodierit, per totum decennium ab editionis absolutæ die numerandum, intra sacri Romani Imperij, & omnium Regnorum ac prouinciarum nostrarum fines, eodem vel alio charactere recudere, aut ubicunque recudendum dare, vel alibi impressum adducere, vendere, vel distrahere, palàm vel occultè, ausit. Quisquis verò aliter fecerit, & interdictum hoc nostrum spreuerit, aut violauerit, is debet non solum eiusmodi libris impressis, quos nimirum præfatus Martius, vel eius heredes, aut ab eo mandatum habentes, auxilio magistratus eius loci, aut sua quoque auctoritate apprehendere, & sibi vendicare poterunt, verum insuper etiam decem Marchis auri puri nostro Imperiali fisco, fraudis vindici, & dicto Martio, eiusue heredibus ex aquo solvendis & numerandis mulctari: Dummodo tamen prædictus Martius eiusdem operis sui ad minimum exemplaria duo, sumptibus suis, in aulam nostram Casaream, ad Imperialem cancellariam nostram Latinam transmittat. Proinde mandamus vniuersis & singulis nostris, & Sacri Romani Imperij subditis, & fidelibus dilectis, tam Ecclesiasticis & secularibus, cuiuscunque gradus, Status, ordinis, & conditionis extiterint; præsertim verò ijs, qui in Magistratu constituti sunt, atque vel superiorum suorum, vel suo ipsius nomine

nomine ac loco iuris, & iustitie administrationem exercent, ne quenquam
hoc privilegium seu interdictum nostrum impunè violare, spernere, aut ne-
gligere patiantur: sed si quos contumaces compererint, præscripta pœna ple-
cti, & quibuscunque rectè fieri potest modis coërceri curent, quatenus &
ipsi gravissimam indignationem nostram, ac eandem mulctam incurrere no-
luerint. Quòd enim hæc rata & firma sint, hisce literis nostris testatum
esse volumus, quas dedimus manus nostræ subscriptione, & sigilli nostri
impressione roboratas in nostra ciuitate Vienna, die nona mensis Novembr.
Anno Domini Millesimo, quingentesimo, sexagesimo octavo. Regnorum
nostrorum Romani & Hungarici sexto; Bohemie verò vigesimo.

MAXIMILIANVS

Sigillum Imperatoris

Ve Las.

Ad mandatum sacrae Cæsa-
reæ Maiestatis proprium

M. Singkmoser.

LECTOR HIEREMIÆ

MARTIO.

NON satis esse mali misero nunc credis in orbe,
Martis alumne, nisi dira venena seras?
Desine : messis adest scelerum, quæ Gargara vincat.
Desine : lethifero semine turget humus.
Nonne vides tuus ut malè sæuiat Undique Mauros?
Tristis ut exultet nonne Megæra vides?
Atra fames potis est Plutonia regna replere:
Tot morbi possunt extenuare domos:
Ergo salutiferas potius, bone, consere stirpes:
Quæ pellant morbos, impédiantque necem.

MARTIVS

LECTORI.

NON ideò flammæ cælesti sede Prometheus
Attulit, humanas sæuus ut urat opes:
Non ideò gladios (quisquis fuit ille) parauit:
Ut mortale genus mors violenta necet.
Non ideò natura veneni semina fecit,
Ut foret exitij munere causa suo :
Sed quia flamma nocet, succurrunt flumina tectis:
Ne penetrent gladij, tegmina pectus habet.
Ne dirum virus specie te fallat amica:
Neue suas vires liuida noxa gerat:
Hæc tibi scripta fero, miserae solatia vitæ:
Quæ procul insidias, & mala quæque fugent.
Hoc igitur debes nobis pro munere grates,
Si tibi salua domus, tutaque vita placet.

H. VV. F.

DE VENENIS, LIBER PRIMVS:

IN QVO DE NATVRA ANIMALIVM
venenosorum, & de Theriacis, hoc est, contra morsus illorum reme-
dijs, agitur: autore Iacobo Greuino, Medico Parisiensi, & Hie-
remia Martio, Medico Augustano interprete.

DE VENENIS IN GENERE.

CAPVT I.

NTEQVAM aggrediar tractatio-
nem de natura animalium venena-
torum, & venenorum, necessarium
esse duco, intelligere primùm quid
sit venenum: ne vbi longius in hac
materia processerimus, in pleno ser-
mone retardemur: id quod ad alte-
rius quoq; libri intellectum, in quo
de venenis, & alexipharmacis acturi
sumus, faciet. Et si enim veneni vocabulum admodum fa-
miliare sit vulgo, eo tamen sæpenumerò abutitur, & ad res
tam bonas, quàm malas transfert, nullo discrimine habito,
nec cogitat aliquando etiam id quod ori, seu palato gratum
est, venenum esse, quemadmodum suo loco demonstrabi-
mus. Necessarium præterea est inuenire viam quandam fa-
cilem & certam (quam Græci methodum appellarunt) ad
intelligendum naturam & differentias venenorum; ne, cum
à principio quamlibet veneni speciem non posuerimus suo
ordine, eandem rem pluries repetere cogamur. Quod vbi
fecerimus, facile deinde erit latius differere, & abundè edo-
cti erimus de præcipuis huius tractationis capitibus; quod in
vniuersum ad duos scopos referri potest, ad generalè nimi-
rum explicationem essentia & naturæ veneni, quæ ratione
Philosophica, & cōtemplatione rerum naturalium, quas ge-
neratim loquendo cælum suo amplexu, & media terre pars
comprehendit, fulcitur. Neque verò simplicem tantum vo-
cabuli explicationem, sed deductionem quoq; præcipuarum
quarundam actionum eius, quæ rationibus Philosophicis in-
nituntur, & de quibus in hoc primo libro verba facturi su-
mus,

mus, intelligi velim. Alter scopus consistit in cognitione historica, & diuersas species & differētiās rerum venenatarum proponit. Appello autem cognitionem historicam eam, quæ subiecta est iudicio sensus, ad quam referri possunt aspidēs, viperæ, & reliquæ feræ venenosæ. Neque verò eas hīc imitabimur, qui veram notitiam methodi, ad docēdas artes se habere iactitant, & nihil minus tamen quam boni Methodici sint, cū doctrinam perspicuam confundāt, & quod dici solet Gallico prouerbio, anguillam desquamaturi à cauda incipiant. Sed nos huic rationi docēdi, quæ & sola & præcipua est, insistemus, quæ tota perficitur in diuisione rerum vniuersalium in eas quæ minus sunt vniuersales, & ab his ad singulas species progrediemur, & postremò ad particulares naturas, quas Dialectici Indiuidua vocant. Medici porrò, quicquid ad medendi scientiam pertinet, in tria membra vt plurimum diuiserunt, in res scilicet naturales, non naturales, & in eas quas contra naturam vocant. Per naturales intelligunt eas, è quibus corpus humanum est compositum (quod solū pro subiecto habent) quales sunt, elementa, temperamenta, membra & corporis particulæ, humores item, & quædā alia. Non naturales verò eę sunt, quę etsi nihil faciunt ad corporis structuram & conformationem, vim tamē habent, prout quis vel malè, vel bene ijs vtitur, id vel conseruandi, vel offendendi, è quarum numero sunt, alimētum, medicamentū, venena item, quatenus ea vel ex ortu, vel natura sua consideramus. Per res verò contra naturam & morbos, eorumq; causas & accidētia, quę toto genere naturę nostrę aduersantur, intelligunt. Sed vt ad institutum redeamus, parum huic secundæ parti Medicinæ, quæ sub se res nō naturales comprehendit, immorari nos oportet, quæ ex simplici sua essentia & natura, hoc est, non trās lata, vel adhibite intra corpus humanum, nec bonæ, nec malæ sunt, vtrunq; tamen esse possunt. Verbi causa, vinum per se nec bonum, nec malū est, nihilominus tamen, si quis eo moderatè, & quantum satis est, vutur, nutrit: quemadmodum si quis idem intemperantius ingurgitet, morbos procreare solet, & inter eas res poni, & numerari debet, quas contra naturam appellari diximus. Pari modo venenum quoq; nec bonum, nec malum est, sed ad corpus

corpus transfatum, fit contra naturam. Quamobrem dicemus venenum, quatenus per se consideratur, esse rem nō naturalem, & siquidem corpus humanū ingressum fuerit, causam esse vel perfectæ corruptionis, vel maximæ in eo noxæ alatae, idq; vel ob qualitatis exuperantiā, vel proprietatem naturalem & occultam, aut certè ob omnimodam conspirationem, vel communem naturæ suæ consensum. Latini vocabulo mutuato à Græcis Deleterium appellant. Sed antequam ultra progrediamur, notare oportet, hæc vocabula Pharmaceutum Græcè, & venenum Latinè, quandoq; & in bonam & in malam partem accipi, vt videre est apud Actium Poëtam Tragicum, qui à Nono Marcello allegatur, & Caium Iureconsultum, qui scribit, cum veneni fit mentio, semper debere addi vel bonum vel malum, vt de quo nam loquamur intelligi queat. Martianus præterea Iurecōsultus libro decimo quarto Institutionum, cum de venenis & medicamentis loquitur, perpetuò malum ad differentiam boni addit. Homerus insuper libro quarto Odyssæ, in eodem versu pharmaceutum, & bonum & perniciosum appellat, quemadmodum alio quodam loco occisorem hominum, seu homicidam. Diuersæ tamen hæc significationes hodie apud Gallos non sunt in usu. Veneni enim vocabulū semper in malam partem accipitur, quamuis per illud Latini aliquando cantiones intellexerint, Cicero videlicet in suo Oratore, cum scribit memoriam sibi cantionibus & veneficijs fuisse surreptam. Sumitur quandoq; hoc vocabulum pro tinctura, propterea quòd (vt ego quidem existimo) vulgò creditur herbas venenosas ad eam adhiberi, in qua significatione Vergilius secundo Georgicorum vsurpauit, cum ait:

Veneni definitio.

Diuersa vocabuli veneni significatio.

Alba nec Assyrio fucatur lana veneno.

RECEPTVM est etiam apud Gallos Italorum vocabulū, Boucon scilicet (sed vtinam simplex vox tantum à nobis retineatur abiecto eo quod significat) per quod peculiariter veneficus venenum, quod prebet, intelligitur, & quod à Gallicis propriè Poison dicitur, & sub hoc nomine vt plurimū venenū, quod per os assumitur, comprehendūt etiam, & eum qui dat, veneficum appellant. Nos verò in hac nostra definitione imò toto hoc capite, sub vocabulo Poison, veneni no-

men comprehendemus, per quod aliquando etiam eas res, quæ nec qualitatibus suis, nec mixtionis ratione vitiosæ sunt, intelligimus. Quæ & ipsæ tamen, cum corpus ingressæ fuerint, naturâ, accedente aliquo incôuenienti, lædere consueuerunt, qua ratione nec taurinus sanguis, nec lac, nec vinum, villo modo venenosa sunt: Priora tamê duo vbi in ventriculo in grumum rediguntur, suffocationi causam præbêt, quemadmodum postremum liberalius sumptum, præcipuè cum quis adhuc æstuat magnis morbis. Nûc de re ipsa disputare oportet, quam vt exactius intelligamus, notare oportet naturam venenorum, alimento quo nos communiter vtimur, omnino, & tota quidê sua specie contrarium esse: inter quod medici Medicamentû quoq; collocarût. Quemadmodum enim tres substantiæ illæ corporis, solida nimirum quæ est veluti fulcrum aliarum, humida & spiritiosa alimento conferuâtur & sustentantur: sic à veneno expugnâtur, & tãdem vincuntur etiam. Medicamentum quod vtriusque naturæ participat, accidentia quæ naturæ inimica sunt, corporiq; superuenire solent, corrigit atq; emêdat. Sic itaq; venenum & nutrimentû optimo iure sub eodem genere comprehendûtur, cû toto genere sibi inuicem sint opposita, diuerso tamen modo. Nam quas Medici res non naturales appellant, dupliciter diuidi possût, propterea quod quædã ex illis ad vitæ cõseruationem necessariæ sunt, & vitari non possunt, è quarum numero sunt, aër, cibus & potus, exercitium, quies, somnus, vigilia, retêtio & expulsio excrementorû, & animi perturbationes: quædam verò non sunt necessariæ, & vitari possunt, vt enses, venena, medicamêta, bestię furore percitæ & venenatæ, & id genus alia: quarû cognitio propriè & in genere ad Philosophos, præcipuè verò ad eos, qui de qualibet earû ex professo tractât, pertinet: quemadmodû notitia venenorum ad veneficum, quam apprehendit vt malignè & fraudulenter enecet: non, vt Philosophus, vt maiestaté & vim naturæ cognoscat. Medicus autem in medio horû amborum veluti constitutus est, & ab hoc notitiam & contemplationem animalium venenatorû, & venenorû omniû, vt hac ratione vniuersalem eorum naturâ agnoscat, ediscit: ab illo verò, vt certus sit de effectibus, & proprijs accidētibus, quæ vsum illorum in cor-

in corpore humano comitari solent: non ut ad eum finem, quo veneficus, utatur, sed ut tueatur corpus, cuius minister est & cōservator, & cuius tutelæ & defensionī totus est addi-
ctus, nō secus ac veneficus destructioni illius totum se deuo-
uit. Tantū igitur distat Medicus à venefico, quantū alimen-
tum à veneno: hoc etiā plus amari, defendi & observari, quo
veneficus magis odio haberi, expelli, & ignominiosa morte
affici debet. Accedamus nūc ad differentias venenorū, quod
fuit secundum tractationis nostrę caput. Diuidemus itaq; ve-
nena in duas partes principales, sepositis hac ratione differē-
tijs, quæ sumuntur à propria essentia, & natura illorū. Vene-
num corpus est. Sed omne corpus vel simplex est & naturale:
vel compositū & artificiale, quo fit ut venena simplicia & na-
turalia primum membrū huius diuisionis nostrę, artificialia
verò secundū cōstituant. Venenū porro naturale voco, quod
aut pars est quatuor elementorū, aut ex ijs constat absq; vllō
artificio. Alterum verò id est, quod ad arbitrium venefici, vel
alterius opificis, mixtum est, quale est arsenicū, cerusa, & id
genus alię compositiones periculosę, quarū ignorātia doctri-
næ loco nobis seruire debet. Primum itaq; diuisionis mem-
brum tot habet differentias, quot habent corpora naturalia.
Nam inter venena naturalia quædā sunt ex elementis, quæ
ob qualitates externas vel corrumpūtur, vel inficiuntur, qua-
lis est aēr, quem respirādo attrahimus: qui aliquando infici-
tur vel à malignis vaporibus, vel ab aquis putridis, vel cada-
ueribus, vel à paludibus fædū odorem emittentibus, quan-
doq; etiam ob tempestatis mutationē, & ob influxum cor-
porum cælestiū, hinc omnia morborum genera in genus hu-
manū, qui communi nomine pestiferi & populares appellā-
tur, sparguntur, de quibus copiose Hippocrates & Galenus in
libris Epidemiorum tractauit. Ad eundē modum aqua in-
terdū à causis externis quibusdam infici potest, & tū ad pri-
mam differētiam referri debet. Reliqua venena naturalia ex
quatuor elemētis sunt composita, & numero plurima sunt.
Quædam enim ex ipsis vita destituta, quædam ea prædita
sunt: priora omnia fere sunt metalla, ut gypsum, calx, plum-
bum, argentū viuū, & reliqua. Quæ vita fruuntur, eorū quæ-
dam ex animalibus, quædam ex plantis sumuntur. Animalia

Quatenus
venenorū
noticia ad
medicū
spectet.

Diuersę ve-
nenorum
species.

Venena
naturalia.

porrò venenata sunt aut integra, vt hirudo, aut excrementa quædã eorũ tantum, vel particulæ quædã, vt tauri sanguis, aut morsu tantũ venenosa sunt, vt quædã ex volatilibus, aquatilibus & reptilibus. Ad plâtas aut referri debet arbores, herbæ, fructus, radices, semina, liquores & gummi. De quibus omnibus copiosè in primo & secũdo libro agemus, exceptis tamẽ morbis pestilentibus, & venenis, quæ artificiosè componuntur, & cum à Nicandro eorũ fuerit facta mectio, vt cerusa: nam si de alijs loqui vellemus, occasionẽ potius præbere ijs abutendi, quã remedia applicandi videri possemus. Curatio tamẽ eorũ nihilominus ex his commetarijs elici potest. Nolo præterea agere hĩc de remedijs alterius veneni generis, quod Platonib. xxxiiii. de Legibus veneficiũ appellauit, propterea quod, quẽadmodum ex instinctu & opera dæmonũ seu malignorũ spirituum perficitur, ita curationẽ quoq; ex sola & plena illius potestate, qui totus illis est contrarius, hoc est, Deo, cuius opẽ implorare, & auxiliũ ab eo in huiusmodi casu expectare debemus, depẽdere existimo. Operam etiã dabimus, ne in hoc decipi nos patiamur. Imperiti enim, cum causas morborũ ignorant, eos ad dæmones, & veneficos, atq; veneficas transferunt. Antequã igitur iudiciũ feramus, diligenter prius doctos & bonos Medicos inquirere & consulere oportet. Vt tamen lectori satisfaciam, quod ad veneficia attinet, paulò post de ijs loquemur.

Venenar-
tificialia.

Qui mor-
bi veneno-
si sint.

N V N c scire oportet, pro varietate venenorũ, duo etiam esse genera morborũ venenosorũ, vnum quidem simpliciter venenosum, alterũ verò contagiosum: cõtagiosum inquam, qui fit per contactum rerum externarũ, quæ venenatae sunt, & hic quidẽ facillẽ communicatur his qui cum ægrotis habitant, vt pestis. Simpliciter verò venenosi morbi dicuntur ij, qui etsi fiant per contactum externorũ venenorũ, non communicant tamen illud his qui cum infectis habitant, qualis est morbus, qui è cicuta ebibita oritur.

Tres esse
venenorũ
ordines, &
quæ sint
periculosi-
ora.

Q V I B V S rebus breuiter explicatis, redibimus ad generalem venenorũ considerationẽ, quẽ triplici natura constare diximus, & primã appellauimus proprietatem occultam, quẽ specificæ cuidam & occultæ quatuor elementorũ mixtioni innititur. Secunda est quæ vim suam in qualitatũ excessu exercet.

exercet. Tertia est ea quæ his duabus est opposita, & omnium maximè periculosa est: propterea quod etsi quâtitate sit minima, subitò cum intra corpus fuerit assumpta, parua mora interposita, pestifera accidentia infert. Quibus de causis Auicenna hanc propriè venenum appellat, libro secundo de medicamentis cordi cōferentibus. Hoc etenim propriū habent nō ob excessum tantū caloris, vel frigiditatis, vel siccitatis, vel humiditatis, sed peculiarē quandam malignitatem, vt quidam existimarunt, quam ex influxu signi alicuius cælestis acceperunt, nihilominus tamē qualitatibus etiam suis iuantur & sustinētur. Quod verò ad secundi generis venena attinet, non tam periculosa sunt, cum non nisi in maxima quantitate munus suum exequi, & virus ostendere possint, & à calore nostro natiuo facilè superentur, & coerceantur, quæ vt à primi generis venenis vincuntur, ita etiam ijs quæ tertio ordine posita sunt, inferiora sunt. Ea autem talia sunt, vt quamuis nullam habeant qualitatē excedentē, nihilominus tamen speciali cuidam corporis particulæ sese affigant. Id quod experientia videre licet, cum medicamentorū quædam peculiariter cordi, quædam verò iecori familiaria sint. Sic Cantharides vesicam potissimum, quemadmodū lepus marinus pulmones respiciunt, imò quod magis est, inter omnia venena quædam sunt, quorū symptomata primū, vel in cerebro, vel iecore, vel corde in conspectū veniunt, vt de hyoscyamo legitur, qui statim per cerebri læsi symptomata cognoscitur, quemadmodum ephemeræ colchici partium naturalium, hoc est, per alui fluxum, in quo excrementa similia loturæ carnis recenter mactatæ apparent. Sed hoc tamen pro explorato habere oportet, etiamsi vni corporis particulæ bellum inferant, perpetuò tamen cordi, si non in principio, in fine tamen pertinaciter adhærere. Nam cum constet venena conspirasse veluti in omnimodam corporis humani euersionem, verisimile est, illis vltimum hunc scopum esse propositum, vt principem arcē, in qua vita sedem suam possidet, euertant & destruant. Sed antequā eò perueniant, vel eam adoriantur, partes primū illi subiectas destruere conantur: Symptomata enim morborum aut à principio cordi sunt communicata, aut alijs quibusdam particulis.

Venena
præcipuè
cordi insi-
dari.

De subita
& tarda ve-
nenorum
operatione

Taceo quod non omne venenum eas vires habet, vt locum tam celebré cor nimirum, quod à natura in meditullio, veluti regni cuiusdã vndiquaq; fortibus propugnaculis cincti, collocatum est, quæ primũ expugnare antequã vltèrius progrediatur, oportet, obsidione cingere, vel vim illi inferre possit. Nihil minus tamẽ venena quẽdã sunt, quę, neglectis quasi reliquis omnibus corporis partibus, cordi vitæ fulcro primo impetu sese applicant, vnde repentina mors, quandoq; paucorum dierũ spacio, quandoq; etiam paucarum horarũ & oculi momento quasi sequitur, id quod in reliquis tam subitò euenire non potest. Etiam si enim ob assumptum venenum homo aliquãdo vel motũ, vel vocis vsum, vel sensus amittat, aut etiam partes coctioni, & cibi distributioni destinatæ omnino sint labefactatæ: non tamen inde sequitur, hominem subitò, nulla quasi interposita mora debere mori. Cordis verò actione deperdita, necessaria omniũ membrorũ dissolutio sequitur. Ab eo etenim ita reguntur & sustentantur, vt illorũ vis & efficacia non aliunde, quàm ab hoc vitæ fonte dependeat. Et quia in hanc materiam incidimus, rationes aliquas sermonis nostri generales in medium afferemus. Minime dubiũ esse debet, pro naturæ varietate quatuor primarũ qualitatũ, calidi, frigidi, sicci, humidi & aliarum, quas Philosophi secundas vocant, duri videlicet, mollis, grauis, levis, tenuis, viscidus, venena aut citò, aut tardè agere. Videm⁹ enim naturę quodam instinctu res calidas, molles, leues, aut tenues citius quàm frigidas, duras, graues, & viscidas actiones suas perficere, quemadmodũ Gal. lib. iiii. Simplicium medicamentorũ scriptum reliquit, cùm inquit: Venena quẽdã esse, quæ longo tempore postquàm fuerunt assumpta, interficiant, præcipuè ea quæ viscidam & terrestrem naturã habent. Quo fit vt existimem, venena quæ statim occidunt esse calida, tenuia & leuia. Qua ratione etiam facilius & venas & arterias ingrediuntur, & inde ad cor. Hanc porrò caliditatem, tenuitatem, & leuitatem opifex compositione & mixtione magis auget, quemadmodum legimus apud Suetonium in vita Claudij Neronis Cæsaris, de muliere quadã, cui nomen erat Locustæ, quæ, cùm venenum quod fortasse segnius erat, perfectius coqui curasset, repentinæ mortis Britannici causa fuit,

fuit, cui hoc venenum ex Neronis mandato oblatum erat : id quod admiratione afficere neminem debet, cum hoc in venenis arte paratis, in Italia præcipue, usu venire soleat. Hæc enim ob suam tenuitatem tam fluxa sunt, ut in stapedibus etiam in minima portione, & quam sensu vix percipere licet, expansa, soleas ocrearum ad cutim usque perforent, & per ea foramina carnem subintrant, ita certe ut brevissimo temporis spacio totum corpus inficiant. Eadem quoque sunt efficacia ea, quibus in quibusdam regionibus, imò in Gallia etiam, portarum pefuli illinuntur, & quibus ut plurimum infelix hominum genus quoddam, venefici nimirum, utuntur, quibus denique milites, ad imitationem Indorum, qui sagittas suas eodem modo tractant, globos suos inficiunt, de quo Paulus Orosius libro tertio scribit, cum ait, Alexandrum hac ratione magnam exercitus sui partem, cum urbem quandam obsideret, amisisse. Id quod olim Galli & Scythæ, ut Plinius lib. 25. refert, & Celsus quinto etiam factibant. Suspicio præterea fuit Germanos proximo bello idem fecisse. Eadem fortasse vi prædita erant venena, quæ in scrinio Caligulae Imperatoris fuerunt inuenta, quæ cum in mare fuissent coniecta, tam subito illud infece-
runt, ut pisces inde quoque morerentur. Id quod Suetonius in Caligulae vita scriptum reliquit. Neque verò tardam aut subitam operationem ita venenis ascribere debemus, ut nullum ad illius qui sumit naturam habeamus respectum. Neque enim dubitare oportet, quosdam ea esse natura, ut diutius veneno resistent, nec eos tam citò quam alios possit conficere. Verbi causa, si quis venenum cuiuscunque generis eadem quantitate, duobus diverso temperamento præditis, exhibeat, comperiet alterum hora citius, vel die, vel septimana etiam, & mense integro moriturum altero, prout calorem naturalem vel debilem, vel robustum habet, non secus quam sæpenu-
merò in medicamentis quæ ægris offeruntur, contingere videmus. Duæ etenim drachmæ rhabarbari in vno quandoque plus, quam quatuor in alio quopiam efficient. Id quod nulla alia de causa fit, nisi quod qui assumunt, diverso sunt temperamento. Ut igitur ex his omnibus aliquid certi eliciamus, dico eos qui sunt temperamento calidi, facilius & citius à venenis calidis & subtilibus, qualia superius descripsimus, quam

Disputatio
contra Ca-
lenum.

qui natura frigidi sunt, confici, propterea quod venas & arterias, & ob hoc etiam vias ductuū largiores habent: quo fit, ut venenum quod portas veluti apertas inuenit, ingrediatur, & cum aëre attractum ob continuum cordis & arteriarū motum facilius feratur. Quod deinde ad eos attinet, qui sunt temperamēto frigidi, certū est, eos vehementius, quā qui calidi sunt, venenis resistere, non tam ob causam dictā, quā quod frigidiores sunt. Id quod profectō de venenis, quæ natura frigida sunt, intelligi non potest. Quod si cicuta propterea homini venenū est, quod venas & arterias amplas habet, cibūq; sit nō coturnicibus tantū, sed alijs etiam quibusdam auibus, quæ has partes angustiores habent, ut Gal. III. simp. medicamentorū refert: videtur sequi homines calidos si cicutā biberint, citius, quā qui contrariā naturā sunt sortiti, debere mori. Id quod falsum mihi esse videtur. Hoc enim absq; exceptione constat, hos citius extinguī, quod calorē naturiū habent imbecilliorē, quā illos qui longiore tempore resistūt: nec sat est dicere illos habere vias ampliores & apertas, etsi enim facilius sit per magnū quēdam alueū, quā paruum, ingredi: nihilominus tamen cicuta cū segnis sit & grauis, ita fluere non potest, quemadmodū nec reliqua venena, & natura frigida medicamenta. Amplitudo enim venarū & arteriarū, grauitate & segnitie veneni, cōtra quā calor naturalis & ad extremū vsq; spiritū pugnat, compēlatur. Verū quidem est, quemadmodū dixi, eum qui sit temperamento calido, & venenū frigidum hauserit, non minus quā eum qui contrā sit natura frigidior, & venenū calidū sumpserit, diutius id posse ferre. Et hoc quidem pacto, id quod antea diximus, intelligi debet. In quo certē Galeni ratio, quam in mediū adducit, mihi neutiquā satis facere videtur. Sequeretur enim cicutā hominem qui calidiore esset temperamēto, & calorē tamen ad resistendum imbecilliorē haberet, citius perempturā: id quod III. simplicium medicamentorū, vbi de hac materia tractat, sed absq; euidenti ratione, meo quidem iudicio, concludit. Nam ut ipsemet in eodem loco testatur, fieri nō potest ut venenū interim, dum vim suam in corpore exercet, nō aliquid ab humoribus qui intus continentur, patiatur. Vbi igitur humor in corpore calidior fuerit, necesse est venenū multū pati, & consequenti ordine non tam citō vince-

vincere, quàm si nihil prorsus pateretur, quãuis ob insignem calorem breuissimo temporis spacio cicuta extenuetur: nihilominus tamẽ eam coquit veluti, & aptã quasi ad nutriendũ corpus reddit. Id quod idẽ calor in homine temperatura frigido, præstare nõ potest. Quamuis enim vim habeat eam attenuandi, virtus tamẽ eò usq; extendi non potest, vt eam aliqua ex parte, quemadmodũ alter, infringat. Sed antequã ab instituto digrediamur, prius obiectioni, quã quis mouere posset, quod ad venena sua natura frigida attinet, respõdebim⁹. Actio venenorum frigidorum calore iuuatur.

Qui nimirũ fieri possit, vt cicuta, quẽ frigida, densa, et veluti ad motũ pigra est, naturæ suæ instinctu per venas & arterias (nam vt cordi virus cõmunicetur eam viam sequi oportet) primum, & ab his ad partes principes usq; prolabatur? videri enim eam vt per hos canales ingrediatur, necesse esse iuuari quadã re, quẽ eam protrudat veluti, & vim habeat eã attenuandi. Id quod absq; vlla dubitatione verũ est. Venena enim, præcipuẽ verò frigida, & medicamẽta eadẽ temperatura prædita, vt vires suas exerceant, à calore nostro propelluntur & stimulãtur, qui cũ quicquid illi est oblatũ, in propriam suam substantiã conuertere conetur, hominẽ contẽtiosum & morosum repræsentat. Qui quòd primus ensem arripit, alterũ vt se tueatur, cogit, qui dum se defendit, & superior est, eum lædit & lethali damno afficit. Calor itaq; naturalis, cũ cicutam aggreditur, in causa est vt attenuetur, & facilius ad cor usq; deducatur. Oportet enim omnia medicamenta frigida hac ratione attenuata per corpus cõduci, id quod Gal. xvii. & xviii. ca. li. iiii. Simp. medicamentorũ scriptũ reliquit. Nihilominus tamen hic calor, cùm vel parum vel nihil sit auctus, aut fortior redditus, frigiditatẽ veneni, tantũ abest vt infringat, vt potius eam adiuuet. Quam ob causam antiquitus Athenienses, cùm cicutam ijs qui sceleris alicuius conuicti essent, exhibere vellent, exiguam vini tenuis portiunculam, vt calore illius iuuaretur imbecilliore, & facilius totum corpus permearet, admiscere solebant. Hoc verò in loco quaestionis cuiusdam in mentem mihi venit, quã à quibusdam vetustioribus medicis, præcipuẽ Arabibus, & per eosdem tanquam vera approbata & in medium adducta fuit, vtrum videlicet fieri possit, vt homo longo accedente ysu & consuetudine nutriri possit veneno? Et quod Auicenna scripsit

libro

Virum ve-
nena pro
nutrimento
adhiberi
possint.

libro IIII. tract. I. Fen. VI. id posteritas secuta est, & pro explorato habuit: quamuis hæc propositio nullo modo de venenis in genere intelligi possit. Etsi enim verum sit, pro nutrimento necessario vti nos cibis dulcibus, & corpori quod nutrirī debet, similibus: aut certè qui tales facili concoctione efficiantur: & naturaliter humana corpora, & reliquorū animantium omnium calida sint & humida (vita enim in calore, & humiditate temperata fundatur) nemo est profectò, modò sano sit iudicio, qui nō dicat, venena extremè calida & sicca nō posse conuerti in propriū nutrimentū corporis: taceo quod si huiusmodi est, nec dulce esse, ideoq; nec nutrire potest. Id quod indubitātē verū est, etiam si historia quæ puellā quandam venenosa herba Napello scilicet, nutritam fuisse affirmat, vera esse à quibusdam existimetur, quod tamen pro vero accipi nō debet, cū ea herba calida & sicca, & à tota sua substantia naturæ humanæ cōtraria sit. Et vt demonstrē hoc fieri nō posse, eius rei rationē commodā, & quæ abundē sufficiat, afferā. Dico itaq; si homo nutrireretur veneno à tota substantia sibi cōtrario, necessariò sequeretur hominem nō amplius esse hominē. Nam quicquid nutritur, suo simili nutritur. Quod si homo veneno nutritur, necesse est vt sit similis veneno. Atqui si venenū tale est, quale diximus, hoc est, naturæ humanæ contrariū: rectè sequitur, hominem cū veneni naturā induerit, nō amplius esse hominem: Sed quod homo viuus degeneret in aliquid suæ naturæ contrarium, id verò absq; omni ratione dicitur, taceo quod hæc propositio necessaria est, particulare non posse naturam cuiuslibet speciei suæ contrariam possidere. Quod verò ad venena frigida & humida attinet, quæ talia sunt ob exuperantem qualitatem tantum, vt cicuta: fieri profectò potest, vt aliqua ex parte in propriam quod nutrirī debet corporis substantiam conuertantur, quod Galenus loco iam citato ostendit, vbi scribit anum quandam seu mulierem Atheniensem assuefecisse se, vt primum minimam quantitatem, & paulatim maiorem absque periculo sumeret, idque toto vitæ suæ tempore, quæ certè quantitas ad interimēdum alium abundē satisfecisset. Id quod fieri non potest absque insigni excrementorum redundantia, ob materiæ pertinaciam & inæqualitatem.

Hinc

Hinc itaq; concludimus, idem posse contingere in venenis calidis, præcipuè tamen iis, quæ & substantiæ proprietate, & qualitatis excessu nobis aduersantur. Neq; verò propterea dico hominem nō paulatim se ad vsum venenorum, eorum etiam quæ tota substantia illi sunt cōtraria, assuefacere posse, non vt iis nūtriat. Natura enim vbi primū parua, deinde maiorem paulò quantitatem veneni è corpore expellere consuevit, ita profectò deinde ad hoc faciendum longa experientia & vsum institui potest, vt etiam si deinde in maiori quantitate illi offeratur illud, tamen etiam foras propellat. Sic Ponti Rex Mithridates seipsum veneno interficere non potuit, sed ab extero quodam necessitate postulante occidi se voluit: propterea quòd paulatim se ad vsum venenorum assuefecisset.

SE D quando in quæstiones quæ in genere de venenis moueri solent, incidimus, non alienū erit ab instituto, inquirere, num humores putrescentes intra corpus certa quadam & noua putredine in venenorum ordine collocari debeant: vt quidam arbitrati sunt: qui in medium posuere semen putrescēs in proprijs meatibus, menses item muliebres suppressos, & humorem qui causa est luis venereæ, & eum qui leprā generat. Neque enim dubitare oportet, in morbis qui hinc oriuntur, admiranda fieri symptomata, quæ profectò in generali humorum putredine minimè fieri consueuerunt: cuius rei infinita testimonia apud Galenū habemus: præcipuè verò v. 1. De locis affectis, vbi humores putridos scorpionis ictui & phalangiorum comparat. Diligenter tamen animum aduertere oportet ne hac ratione naturas rerum auctoritatibus veterum sinistrè intellectis, confundamus. Videamus itaq; quid medicus quidam nostri temporis, & è doctioribus, de hac quæstione in medium adduxerit. Vult enim venena quædam extrinsecus aduenire, quædam verò intrinsecus, & in corpore generari. De accidentibus enim non dubitamus: Sermo enim nobis est de intrinsecis, quæ ex sua propria origine, ceu primo naturæ suæ ortu, venena esse negat: Sed temporis tantum processu talia fieri autumat. Nam quemadmodum (inquit) ex varia putredine humorū, quæ corpori vel ex intemperie, vel alia quadam causa accidunt, diuersæ febriū species

Num humores in venena cōverti possent.

Fernelius taxatur li. 2. de abditis rerum causis, de morbis venenatis.

species excitantur : ita quoque ex longa putredine , aut alia quadam causa occulta, venenum in corpore generari potest : quæ verba si vera sunt, fateri nos facile cogēt, omnes morbos in corpore ortos ex venenis originem trahere : bona etenim pars eorum ex putredine ob intemperantiam qua quotidie vtimur, longo tempore collecta oritur. Et profectò nihil ad rem facit, quod hūc Galeni locū pro suę sententię confirmatione citat. Galenus etenim eo in textu qui legitur vi. de locis affectis, primū vult respondere iis qui credere non possunt, tam paruam seminis retenti portionem in vasis seminariis adeo sæua posse excitare symptomata, vt capitis dolorem, appetentię deperditionem, febres et alia. Ob oculos enim proponit illis scorpionem, qui & si suo ictu exiguam prorsus veneni portionē eiaculetur, breuissimo tamen tēporis spacio efficit, vt magna in toto corpore subsequatur mutatio. Inuestigat deinde num aliquid tale in corpore generari possit, quod qualitatibus suis, & efficacia malignitati veneni correspondeat. Et continuando eam materiam iuxta opinionem aliorum quorundam medicorum, vt commodius possit intelligi, concludit tandem sæpenumerò in corpore ob exiguam humoris putridi quantitatem non minus certè quàm veneni, sæuissima concitari symptomata. Et quod ad illud attinet, quod vult Galenum velle hanc humoris portionem esse venenosam, idque exemplo probat canis rabiosi, respondeo (præter id quod Galenus loquitur de promptitudine & humoris actione, qua aptus est ad agendum id, quod agit) non propterea sequi, cum canis inter reliqua animantia omnia naturam habeat peculiarem, eaque tota ita immutetur, cum antea homini familiaris esset, nunc quemadmodum aspis, & basiliscus capitali odio prosequatur : non propterea sequi, inquā, vt idem quoque in hominis natura præstari possit. Quod si solus canis inter reliqua animantia omnia ob humorum corruptelam in tantam rabiem agitur, vt etiam excrementa illius venenata sint & contagiosa: qui fit, obsecro, vt hic humor qui iam cor, iecur, & cerebrū occupauit, eum non statim interimat? quod profectò facere deberet, si sola humorū corruptela in causa, et venenosa potius qualitas quędam esset : sed non dicit humores rabiosi canis venenum esse

esse homini, & non cani, qui eos aliquandiu etiam in principibus corporis partibus retinet. Vt itaque probet humores putrescentes intra corpus non posse conuerti in venenum, non sat fuit citare canem rabidum. Multo enim rectius esset, insistere rationibus naturalibus, siquidem haberi possunt quam ad similitudines, vel ad proprietates quas occultas appellant, recurrere. Quod verò ansam mihi præbet, vt dicam, nec semen, nec menses retentos, nec humorem qui lepram generat, venenosa esse, est, quod venenum tale dici non potest (præcipuè illud è quo quis non solum ob qualitates manifestas, sed etiam totam substantiæ familiaritatem, peculiarem quandam malignitatem procedere cognouit, è quorum numero hæc erunt, si venena appellari debent) si non quatenus in cordis destructionem principaliter coniurarunt: alioquin enim (quemadmodum diximus) singulæ morborum causæ venena essent. Quod verò ad illud attinet, cum ait, venena quædam aliis membris esse infesta, vt cantharides vesicæ, leporem marinum pulmonibus, & quod hoc pacto falsa sit hæc regula. Certum est eam nisi vberius explicetur, recipi non posse. Quamuis enim in iis membris symptomata præcipuè & primum appareant: cor tamè tanquam vltimus scopus, ad quem collimant, illis propositus est, & vim suam malignam non tantum in his membris, sed pluribus aliis etiam exercent. Vnde Nicander ita de cantharidibus loquitur:

haustum

*Qui bibit hunc multo perfusum humore, molestos
In labiis morsus, atque ima sentit in aluo,
Nec minor exercet mediam dolor: horrida surgunt
Vlcera vesicæ, compressum pectus anhelat,
Quæ super ossa cauo incumbunt mollissima ventri:
Ira venit vehemens, & plandiculatio corpus
Distendit defectum animo. Vis dira veneni
Præualet, & miseros, præter spem pascitur artus.*

Cum etiam de marino lepore loquitur, plura alia symptomata describit, quæ ea quæ pulmonibus superueniunt, quorum ille ne meminit quidem. Ad hæc locus ille Galeni v. Simpl. quo suam sententiam probare cogitat, satis ostendit, venena quædam

quædam aduersari cerebro : Sed quod illius tantũ respectu talia sint, prorsus nihil legitur . Humores porrò, de quibus quæritur, venenosos esse, idque à tota sua substantia, & cor quemadmodum venena oppugnare, id verò à veritate alienũ est. Etsi enim aliqui vapores, è quibus deinde capitis dolores, & animi deliquia proficiscuntur, eleuẽtur: & quandoq; ab extremo pede aura eleuata morbi comitialis species quædam excitetur : non tamen hoc ita nouum est, vt non idem quoq; alijs de causis, ijsq; quã plurimis euenire queat, quemadmodum capitis dolor ab humore quodam pungente: animi deliquia à pituita aquosa & frigida defluente à cerebro in stomachum : morbus comitialis ob vaporum copiam ad cerebrum delatorum, qui in pituitam conuersi, aut ventriculos illius aut meatus, per quos spiritus vitalis transmissus à corde defertur obstruunt . Non disputemus igitur de differentijs symptomatum superuenientium: Sed potius de vehementia illorum, quandoquidẽ communia esse ea videmus: & caueamus ne ad res incognitas, cũ naturalis ratio reddi possit, ea referamus. Quis verò est qui vel parum sit in re medica exercitatus, qui nõ dicat, pro varietate humorũ naturalium, non diuersam quoq; inesse in illis putredinem, cùm innata bonitate relicta, naturæ contrarij euadunt? Quis præterea est, qui non fateatur maioribus opus esse viribus ad debellandum, & vincendum aliquid, quod tota sua natura contrarium est ei, qui id aggreditur? Sequitur igitur causam, quæ eos euicit, longè maioris esse efficaciam, quatenus illis omnino est contraria. Et ex consequenti etiam accidentia quæ sequentur, quia à causa fiunt maiore, grauiora & periculosiora erunt. Præterea si causa illius morbi, quem Latini vteri præfocationẽ appellant, ideò venenosa est, quod vt plurimum ex seminis putridi cohibitione fiat, qui fit vt cùm crebro reuertatur, tam longo quandoq; tempore in mulieribus duret, vt Celsus lib. iiii. scriptum reliquit? Nam quod ad humorem, qui ab extremo pede sursum ad cerebrum vsq; fertur, attinet, eadem prorsus est ratio. Reliquum est vt de lepra & lue venerea, qui duo morbi contagiosi quidem sunt, quemadmodum pestis, sed nõ simpliciter & per se venenosi, respondeamus. Lepra enim primò fit ex humore melancholico, terreo, qui quòd frigidus & siccus

& siccus est, ita partium naturale temperamentum labefactat, in easque se insinuat, ut ob sui contumaciam, & specialem quandam iecoris constitutionem prorsus corrigi non possit, cum iam corporis dispositionem, ut dixi, immutauerit. Neque tamen venenosum esse propterea concludemus. Videmus etenim quotidie leprosos quandoque ad longum tempus vitam producere, & in vniuerso corpore grassari luem illam, antequam ullum vilius incommodi cordi illati signum appareat. Eadem est ratio luis veneræ, quæ relicto corde, ut plurimum ossibus, membranis & aliis membris pertinaciter adhaeret. Verum quidem est, quod hoc cum venenis commune habet, ut quemadmodum virus bestiarum venenatarum corpori per contactum, ita illa quoque communicetur: neque tamen existimare oportet ideo quicquam illam cum illorum operatione commune habere. Num igitur dicemus, utrumque morbum cum illorum causa in diuersa humorum putredine figatur, esse venenosum? Possem eius rei infinitas rationes in medium proferre, si has ipsas non susceperas arbitrarer, tantum nimirum inter venena & naturam esse odium, ut eam ab iis iuuari posse impossibile prorsus sit, aut ut ex tali aliqua re sit composita, quæ apta sit aliquo modo, ut in venenum degeneret: præcipue cum veneni vocabulum proprie de iis rebus quæ exterius incidunt, intelligi debeat: Hinc Auicenna dixit, venenum esse tale medicamentum, quod temperamentum hominis corrumpat, non contrarietate tantum sua, sed naturali & certa quadam proprietate. Quod si in his humoribus qualitas aliqua venenosa continetur, unde procedit? necesse enim est ut ex noua quadam & peculiari quatuor elementorum mixtione proueniat. Atqui noua illa commixtio fieri non potest in simplici putredine hac, in qua nulla vera generatio fit, sed resolutio tantum quædam humiditatis & caloris naturalis, quo fit ut semen refrigeratum (quemadmodum sanguis quoque eum locum in quo est, refrigerat) continuatione quadam reliquum quoque corpus refrigeret? An ignoramus forsitan, Symptomata quæ in uteri strangulatu superueniunt, à causa manifesta, hoc est, à seminis frigidityte & humiditate oriri? Qui vult alias quoque causas apud Hippocratem lib. ix. de compositione medicamentorum secundum loca scriptum reliquit? Aut denuo ad in-

fluxum

fluxum astrorum redibimus, quæ ob hoc ipsum certè deplo-
randa erunt, si quotiescūque sanguis in corpore putressit, vt
influxus illorū suppetat, parata esse debēt? Sed de his hašte-
nus. Reliquum est, vt ostēdamus, quod quāuis ea quæ de ve-
nenis diximus sint vera, fieri tamē aliquādo vt natura ab his
iuetur. An non videmus ipsi plurima ex medicamētis qui-
bus vtimur, à venenis esse desumpta? & quod magis est (id
quod in principio secūdi libri nostri dicemus) alexipharmaca
ipsa sæpenumero ex venenis mixtis cum alijs simplicioribus,
conuenienti tamen quantitate, esse cōposita? Imo, quod ma-
iore admiratione dignū est, venena quædā reperiūtur, quorū
alterū alteri remedio est, & alexiterium veluti. De quo lepi-
dum apud Ausoniū Epigrāma legitur sub hac verborū serie:

Toxica zelotypo dedit vxor macha marito,

Nec satis ad mortem credidit esse datum:

Miscuit argenti letalia pondera viui,

Cogeret vt celerem vis geminata necem.

Diuidat hæc si quis, faciunt discreta venenum,

Antidotum sumet, qui sociata biber.

Ergo inter sese dum pocula noxia certant,

Cessit lethalis noxa salutifera.

Protinus et vacuos alui petiere recessus,

Lubrica deiectis qua via nota cibis.

Quam pia cura Deum? prodest crudelior vxor:

Et cum fata volunt, bina venena iuuant.

Ratio autē ob quam hæc ita fiunt, vel ad contrarietatem,
quam inter se possident, vel similitudinē vel correctionem
accidētium diuersorū corpori superuenientiū referri debet:
contrarietate quidem, subito cū inuicem sibi obuiam fiūt,
ita profecto inter se committuntur, vt necesse sit alterutrum
superius esse, aut ambo certè à natura expellantur, quæ hoc
plus virium & roboris in ea habet, quo hoc suo certamine de-
bilia facta sunt: ita quem ob alterius lupi aduentum sub-
terfugere videmus, qui luctando primum ita defatigat, vt
facilimum sit oui, interim dum quādoque inuicem se inter-
ficiunt, fuga sibi consulere. Secunda porro causa quæ con-
sistit in similitudine, hinc oritur, quod venenum mixtum
cum alijs medicamētis contrariis, illis loco ducis inseruit, ea-
que ad eum locum, in quo venenum in corpore continetur,
deducit.

deducit. Venenum enim suum simile, quemadmodum cæteræ quoque res naturales, appetit. Ita Galenus in libro de Theriaca ad Pisonem, cantharides per sevesicam exulcerare, mixtas tamen aliquibus medicamentis eiusdem morbis mereri, scribit. Infinita alia sunt exempla, quæ de phalangiis in vino sumptis, & crocodili adipe aduersus ictus illorû, in medium adducit. Et quamuis horum venenorum malitia mixtione hac corrigatur, ita certè, ut ex ea tertia quædã facultas, quæ aliqua ex parte cõtraria est veneno, resultet, nihilominus tamẽ præcipua mixtionis illius causa, qua alexipharmacis cõmiscuntur, ad substantiæ similitudinem referri debet. Cuius ope veneni aliqua portio, quæ assũpta est intrò, repetès priorem suam naturam, vna cum cæteris medicamentis fertur, quemadmodũ dixi, ut eam deinde in alio veneno reassumat. Et quod ad ea attinet, quæ humores purgāt, id fit ob eam quã cum iis similitudinẽ habet, ob quam vnà cum iis attracta, in causa sunt ut cùm natura vnum, alterum quoque deinde expellat, id quæ subitò. Venenosa enim & innata qualitas illorû qua prædita erant, aut correctione, aut Medici mixtione fuit refracta. Et quod ad contrariam correctionẽ in corpore, quæ tertia fuit causa, attinet, ea per venena quæ talia ob qualitatum excessum sunt, perficitur. Nã cùm in corpore excitatur magna inflammatio, commodè frigida ad temperandũ calorem applicari possunt. Quod Galenus eodẽ libro de Theriaca asserit, de papaueris succo, quem etsi natura sua venenosus sit, plurimis tamẽ morbis auxilio esse, somnumq; in phreneticis conciliare, eosque à morte tueri scribit. E quo loco colligere possumus non omnia venena per os assumpta talia esse cùm exterius applicantur, & in primis ea quæ qualitatum excessum sunt sortita: id quod contra conuerti nõ potest. Omnia enim venena externa, ut animalium venenatorum, per os quoque assumpta, talia sunt. Nũc verò quæstionẽ satis dubiã discutere oportet, nõ quod per se eiusmodi sit, sed quod Matthiolus vir doctus eam in dubiũ vocarit, idq; absq; parũ firmitate ratione. Quæstio autem hæc est: num serpentes sua natura frigidi vel calidi sint, & num venenum etiam ipsorum tale sit. Nunquam profecto credidissẽm hoc in controuersiam reuocatum iri, cùm abunde argumenta suppetant, imò sub aspectum oculorum cadant, quibus de natura eorum frigida

De natura
serpentum
cõtra Mat-
thiolum.

certi esse possumus. Primum enim in iis quos Gallia nostra profert, maximum inesse frigus experimur, si manibus tractentur, idque in media etiam æstate: quod bona fide affirmare possum. Memini enim cum aliquando sub finem mensis Iulij febris ardente decumberẽ, esse quendam ex amicis, qui ut à maximo æstu, quẽ in manibus percipiebam me liberaret, serpentem insigni magnitudine & longitudine obtulerat, quem perpetuo instar glaciei frigidum esse sentiebam, etiam si continuo manibus tractarem, & in lecto voluens & reuoluens eum calefacere conarer, id quod quotidie experiri licet. Et quod ad rationes naturales attinet non ignoramus frigida, calida, sicca aut humida dici relatione, seu collatione facta ad id, quod toto genere temperatum est, ut Galenus affirmat. Atqui quod toto genere inter animantia temperatum est, homo est. Videamus itaque num serpentes homine vel calidiores vel frigidiores sint. Vniuersalis regula est in cognitione temperamẽtorum, corpus omne quod plus aut minus abundet sanguine, hoc plus etiam vel minus habere caloris, ita ut non tantum inter animalia diuersarum, sed vnius etiam speciei, ea quæ minus sanguinis habent, frigidiora æstimentur: hocque pacto sanguineus pituitoso calidior est. Quis verò est, qui ignoret serpentes in sua specie, & proportionẽ minus sanguinis quàm hominem habere? Quis item nescit eos in eorum numero, quæ parum sanguinis habent, collocari? Sed progrediamur vltèrius, & quia de temperatura disputare incepimus, rationes nostras ex rebus evidentibus, & quæ oculis cerni possunt, deducemus, ut ab extima corporis parte, cuius pellis vbi laxior fuerit, porosque siue meatus apertos habuerit, eam temperamento calido esse iudicabimus, quemadmodum contrà si pori clausi fuerint, frigidus: proprium enim caloris est, iuxta Philosophos, dilatare & aperire, quemadmodum frigidi restringere, & indurare etiam dissimiles res. Sic videmus fæminas, natura viris frigidiores, solidiore & nitidiorẽ carne plerunque esse. Sed quis obsecro non perspicuè videt carnem serpentum duram esse & densam, & tam solidam, ut hoc vnum adiuncta frigiditate, quam perpetuo comitem habet, pro argumento abundè sufficiat? Qui fit, amabo, ut cum vnicè prædæ sint addicti, & voraces appellentur, parumque bibant, ut Aristoteles in sua de Animalibus

malibus historia affirmat, non sint etiam frigidi? An fortasse nescimus appetentiam frigiditate stimulari, & quo ventriculus frigidior est, hoc plus cibi, etiam si concoquere non possit, appetere? Sed accedamus ad id, in quo veluti summa disputationis nostrę consistit, quo tamen Matthiolus tanquam clypeo se munire cogitat. Dicit serpētes hyeme quòd calidi sint, latitare, et frigus tanquam suę temperaturę contrarium fugere, veluti & pisces quòd frigidi sunt natura, quàm primum aëris caliditatem sentiunt, mori subitò. Contrario itaque modo reconciliari possumus. Ego enim ideo serpentes hyemem fugere existimo, quod frigidi sint, & pisces extra aquam mori, non ob aëris caliditatem, quę illis est contraria, sed quod non amplius sunt in loco proprio, quemadmodum homo etiam in aqua, vt in aëre viuere nequit. Itaque hæc similitudo altero pede claudicat: & prima huius quæstionis pars tam ex Hippocrate, sectione III. Aphorismo II. quàm ex Galeni in eundem commentario probari potest. Naturarum alię, inquit, ad æstatem, alię hyeme, vel benè vel malè habent. Ita qui temperamento frigidi & humidi sunt, multo melius æstate quàm hyeme, quemadmodum contrà calidi & sicci hyeme quàm æstate habent. Nam cùm temperamentum augeatur suo simili: iamque limites excedere inceperit, morbos procreat. Ita biliosos hyeme optimè, & æstate pessimè valere videmus. Serpētes igitur natura frigidi hyeme latitant, ne huius frigiditas insuper adiuncta, in illis calorem naturæ, qui interim sopitus veluti iacet, extinguat, illosque mori statim faciat. Quo fit vt si quis fortasse hyeme serpentes in cauernis illorum, vel sub lapidibus inueniat, facilimè capiat: ob magnā enim caloris imbecillitatem mouere se non possunt. Et libenter equidē Matthiolum interrogarem, cùm serpentes ita calidi sint, vt ipse vult, quī fit vt integros tres, aut quatuor menses, hoc est, toto illo tempore, quo delitescunt, absque cibo viuant. Et tam insignis calor fierine potest, vt tandiu sine alimento consistat? An non in serpētibus, id quod in quibusdam mulieribus vsu venit, quę cùm plenę sint humore pituitoso & crasso, & calorem naturalem (proportione tamen huic humori respondentem) valde imbecillum habeāt, longo tempore absque nutrimento degunt? An non hæc est ratio, quam omnes Philosophi de serpentum

cibi abſtinentia omnimoda protulerunt? ob hoc natura illis carnem & pellem ſolidiorē & craſſiorem ſuppeditauit, ne calor natiuus tam facilē in illis euaneſceret, ſed in corpore permanens, vitæ pabulū præberet. Hæ itaq; cauſæ ſunt, quas Albertus Magnus, Petrus Aponenſis, Simon Portius, & aliquot magni nominis Philoſophi de inſolita quarundam ſui temporis mulierum cibi abſtinentia, quæ toto decennio, imò viginti & triginta annis, præter aërem, quem attrahebant, nihil aſſumpſerant, introduxerunt. Et quod ad venenum ſerpentum attinet, ea proriſus eſt natura, qua pars vnde procedit, non quod operationem ſuam exerceat ob temperamentum vel qualitatis exceſſum, ſed ob peculiarē potius naturæ mixtionem quandam, vt eſt venenum omnium animantium. Quo fit vt illi decipiātur, qui per ſymptomata tantum morſum illorum ſubſequentia, ſerpentum naturam frigidam eſſe probare voluerunt: nā poſteaquam non à temperamento illorum procedunt, nequaquam ad rationem tam malè fundatam recurrere oportet.

S E D ab hac quæſtione ad aliam tranſire oportet, & rationem inueſtigare, quare animantia quædam quadā ſui parte venenosa ſint, & nō integrè, quemadmodum plantæ etiam, quarum quædam radice tantum, quædam ſemine, aliæ fructu, aliæ folijs venenosa ſunt. Imò inter animantia ipſa, illa quæ in vna regione venenosa ſunt, in altera non ſunt, id quod de plantis quoque dici poteſt. Prima itaque quæſtio de animantibus ad generalē naturę prouidentiam referri debet, quæ in cōſtructione & fabrica humani corporis certas quaſdam partes, quæ excrementa totius corporis ſuſciperent, deſtinauit, quæ ſicut corporis natura varia eſt, ita illa quoque malignitate variant: hoc eſt, aut totius ſubſtantię contrarietate, aut proprietate occulta, aut qualitatibus ſolis. Ita animantia, quorum natura aliqua ex parte hominis naturę contraria eſt, ob peculiarem quandam mixtionem, excrementa hoc plus pernicioſiora habent, quo magis in vnum ſunt coacta, & à diuerſis partibus eò demandata, quarum naturam quia deinde retinent, in vno loco, quod antea per diuerſa ſparſum erat, poſſidet. Ita videmus vt quemadmodū exercitus in vnum reductus multò difficilius vincitur, quàm qui hinc inde fuſus & diſſipatus eſt: ita venenum quoque ab omnibus

omnibus partibus collectum multò periculosius, quàm cùm per totum corpus sparsum esset, efficitur. Quamobrè hodiè quoq; quidam inueniuntur, qui serpentes, abscissis tamè prius capite & cauda, in quibus excrementa illa, de quibus dictum fuit, vt plurimum delitescūt, comedunt. Quemadmodum venenum serpentum in paruis cauernulis sub dentibus latitat, & aliorum animantium in alijs quibusdam partibus vnicuiq; secundū speciem suam destinatis. Partes autem illę coctione aut mixtione tam benè euinci, & temperari non possunt, vt alię, in quibus malignitas illa sparsa facili negotio excutitur, & quod reliquū manet, alimenti vel medicamenti idonei vicem supplere, quemadmodū, iam diximus, potest. Et quod ad reliqua animantia attinet, quę temperamento tantum excedunt, hinc fit, vel quod excrementa illorū plus in qualitatū excessu, quàm reliquū corpus vniuersum delinquūt: vel etiam quod partes quasdam habent vel calidiores, vel frigidiores: quę reliquum corpus hoc magis superāt, quo ad conseruationem vitę magis indigent. Ita fel calidorū animalium ob caloris excessum, venenum est. Quandoque præter hanc causam peculiaris quædam mixtio est, quę qualitatū ope vtitur, vt videre est in cerui cauda, felle canis marini, & aliorum. Herbæ venenosæ etiam ratione partium vel plus, vel minus venenosæ sunt, cùm alia altera plus veneni in se contineat. In quo certè vsus eiusmodi herbarum, præcipuè radicis & seminis, non adeò tutus esse mihi videtur: nā quod per folia expanditur, id prius in radice fuit, & totum deinde in semine, quod aptum est vt tale aliquid generet, quale est integra planta, comprehensum. Et hæc quantum ad primam quæstionem dicta sufficiant. Ratio autem secundæ tam è diuersitate climatū, quàm nutrimenti animantiū, & plantarū desumitur. Nam vbi aër benignior, & mitior est, clima item temperatum magis, & consecutione quadā terra quoq; melior: ibi certè tam animalia, quàm plantæ, tam mitia reddita sūt, vt naturā prorsus immutasse videātur, vt profectò aliquo modo faciūt: nam, vt cōmuni proverbio dicitur, nutrimentū superat naturā. Sic Aristoteles scripsit, plurimū morsus bestiarū differre ob locorū & regionis diuersitatē, id quod exēplo scorpionū probat, qui in Pharo & multis alijs in locis non ita pestiferi sunt. Dubitare tamen minimè oportet eos maligni-

Vtrū quis
solo quorū
dam anima-
lium con-
spectu infi-
ci possit.

tatis alicuius esse participes: ea autē ita est refracta, vt magna difficultate effectum suum præstare possint. Potest et alia moueri quæstio de venenis, vtrum nimirum animalia reperiuntur, quæ sola præsentia & intuitu, vt de Basilisco fertur, aut contactu tantum, quod de torpedine scribitur, homines enecent? id quod sanius paulò intelligi debet, quàm vulgus credit. Neque enim dubium est contactum debere fieri inter duo corpora, antequam in ambobus fiat impressio. Si itaque cōtingit vt homo sola Basilisci præsentia, aut quod baculo torpedinē attigerit, inficiatur, id profecto fit ob malignū vaporē, qui è corpore Basilisci egreditur, & vnā cum aëre attrahitur respiratione, & qui à torpedine exit, qui secundū baculi longitudinē ad manū vsque illius qui tenuit porrigitur.

De Incan-
tationibus
et venefi-
ciis.

RELIQVVM nūc est, vt loquamur de incantationibus & veneficijs, quæ cognationem quandam cum venenis habere videntur. Veneficium appello magiæ quandam speciem, quæ & si peculiariter sub eo incantationū genere, quæ verborum opera, & aliis quibusdam ceremoniis, & medicamētis vtitur, comprehendatur: latius tamen aliquando patet, & pro omni magia tam natulari, quàm supranaturali capitur. Huius ope homines ita incantantur, vt cum non amplius apud se sint, & in vniuersum sensibus careant, in morbos mirabiles & incognitos planē incidāt, & maximis cruciatibus afficiantur, ob quos tandem in perpetuo languore agunt. Hæc itaq; tam miserabilis ligatio non tantum in homines, sed reliqua quoque animantia, & quod magis in eas quoque res, quæ & vita & anima sunt destituta, potestatem habet. Qui copiose de occulta Philosophia scripserunt, homines harum incantationum virtute aut amore, aut odio capi, vel in morbos, & id genus affectus incidere, dicunt, idque plurimis modis, hoc est per venena verbis mixta, collyria, vnctiones, potiones, alligationes, suspensiones, anulos, fascinationes, fortes imaginationes animi, imagines, characteres, incantationes, imprecationes, lumina, sonos, numeros, verba, nomina, inuocationes, sacrificia, adiurationes, exorcismata, consecrationes, deuotiones, perque varias superstitiones & obseruationes, quibus imperitū vulgus fidem adhibet. Sed quò facilior sit hæc nostra disputatio, hos modos ad duos potissimū, hoc est, ad medicamēta & venena, & verba reducemus. Per illa autē quicquid

quid corpori vel exterius applicatur, vel intrò assumitur; intelligimus: sub his verò omne genus ceremoniarum comprehendimus. Examinemus itaq; num fieri possit; ut quis à venefico verbis medicamentis adiunctis, aut nudis, aut simplici aspectu, quem fascinationem appellant, inficiatur. Infinita sunt testimonia, è quibus veneficos medicamentis uti manifestum est. Quod Virgilius ipse scriptum reliquit, cum ita inquit:

Has herbas, atque hæc Ponto mihi lecta venena

Ipse dedit Mæris: nascuntur plurima Ponto.

His ego sæpè lupum fieri, & se condere sylvis

Mærim sæpè animas imis exire sepulchris,

Atque satas aliò vidi traducere messes.

Idem quoq; à Lucano de muliere quadam Theffala venefica scribitur:

Huc quicquid foetu genuit natura sinistro

Miscetur: non spuma canum, quibus vnda timori est,

Viscera non lyncis, non duræ nodus hyenæ

Defuit, & cerui pasti serpente medulla.

PLURIMA item apud Apuleium testimonia extant, ubi de Pamphila venefica loquitur. Et quotidie admiranda, quæ cum floribus mulierculæ efficiunt, experimur. Pleni item sunt antiquorum libri de miraculis parvæ illius caruncule: quæ in fronte nascentis pulli equini apparet: Latini Hippomanes appellant, ut & humorem illum, qui ex equarum inguibus defluit, quo mulieres amorem virorum sibi conciliant, cuius Virgilius meminit:

Hinc demum Hippomanes, vero quod nomine dicunt

Pastores, lentum destillat ab inguine virus.

Hippomanes quod sæpè malæ legere nouerca,

Miscueruntque herbas, & non innoxia verba.

Et Iuuenalis:

Hippomanes carmenque loquor, coctumque venenum

Præigno datum.

OVIDIUS præterea & Tibullus huius in Elegiis suis minerunt: & Virgilius omnium primò in alio quodam loco. Plurima item si Poetas legimus, testimonia de verborum, præcipue verò carminis efficacia, cuius opera veneficos frumentum, vineas, & alia terræ bona corrumpere creditum est à nonnullis, inueniemus. Hinc Romæ una ex duodecim tabularum

larum legibus fuit, qua hæc scelera prohibebantur. Seruius etiam in Commentario, quem in quartum Æneidos librum scribit, homines quosdam fuisse asserit, qui hac ratione se ab aduersa fortuna tueri, & præseruare posse existimarent: id quod hodie nonnulli in curatione morborum quoque faciunt. Sannazarius Poëta doctissimus multos modos incantationum in Poëmate quodam suo Hetrusco, Arcadia dicto, digno quod videatur, in vnum collegit, quod longo ante illum tempore Horatius quoque scripserat, cum sydera verbis esse subdita pronunciauit:

Quæ sydera excantata vocem

Lunamque celo deripit.

QV I N etiã Virgilius alio quodã in loco id virtute carminis fieri posse ostendit, cum ita scribit:

Carmina vel celo possunt deducere Lunam.

Carminibus Circe socios mutauit Vlyssis.

Ex his igitur testimoniis, & quam plurimis aliis manifestum est, veneficos multis herbis & medicamentis vnà iunctis vti. Quorum exempla, vt multorum aliorum apud Plinium naturalis suæ historiæ libro xviii. videri queunt. Neq; dubium est malignitate medicamentorum, quibus vtuntur, homines quandoque infici & cruciari, quemadmodum Nicander, Dioscorides, & alij scripserunt: & quod vim habeant eos vel phreneticos, maniacos, lupisque similes, & qui more ferarum cicures reddi nequeunt, & perditos puellarum amatores efficiendi. Sed quod hæc verba per se præstare possint, fundamento caret. Quam enim, obsecro, verba malignitatem habet, qua vel spiritibus, vel humoribus, vel solidis corporis particulis noxia esse possint? Verba etenim per se nihil possunt, quatenus etiam nihil aliud sunt, quam voces proportionaliter lingua, palato, dentibus, & labiis reuerberatæ, quo fit vt nullam in corpore, etsi aer quoque ad eas pertingat, impressionem facere possint. Nam quam primum verbum est prolatum, nihil præter materiam illius, quæ aëri, quem respiratione quotidie attrahimus, non dissimilis est, reliquum manet. Atqui proportio corporis agentis, cum eo, quod patitur, talis esse debet, vt inuicem se tangant, siquidem vt actio fiat,

fiat, voluerimus. Quod si à veneficis adduntur, id certè non aliunde fit, quàm ex superstitione quadam, & minimè necessaria quadam mixtione : nam ratione eorundem venenorum eadem in morbis accidentia iis quibus dantur superuenire possunt, imò ipsis quoq; veneficis. Id quòd probari potest per id quod Romæ tempore consulatus M. Claudij Marcelli, & Titi, Valerij Flacci factum fuit, cùm venefici ab absumpto veneno morerentur, quo antea fortasse magnâ vrbis partem infecerant, & cum reliquis eodem modo acturos se existimauerant. Sed in omni genere veneficiorum, vt & ligationum duo potissimum, hoc est, natura, & id, quod supra eam est, sunt considerata. Naturæ autem actiones, & corporum naturalium manifestæ sunt, quæ aut à primis aut secundis qualitatibus dependent, & quibus Philosophi vt plurimum insistant. Sed causa effectuum, qui è virtute specifica & latente proficiscuntur, occulta quoque est. vnde magia naturalis, quam sapientes summam scientiæ naturalis potentiam, & cumulum veluti, atque perfectionem Philosophiæ naturalis vocant, eruta est. Hæc est illa, vt refert Cicero, quam qui antea non perceperat, Rex Persarum esse non poterat. Et qui in hac excellunt, diligenter naturam inquirunt, & multa ante tempus à natura destinatum agunt, quod imperiti miraculosè fieri existimant, cùm tamen naturæ opera sint. Hæc agit autem per se, & sua quadam vi, vt externa media omnino non requirat. Altera verò Magiæ species supernaturalis, alligata est, & subiecta fallacijs dæmonum ab eorumque communicatione originem sumit: quapropter legibus quoque est prohibita. Appellatur autem Goetia, aut Necromantia & Theurgia, & profectò ea est, quæ verbis vt plurimum innititur: & ceremonialis maximè cùm sit, inuocationibus, oblationibus, hostijs, sacrificijs, & alijs superstitionibus, quæ profectò à dæmonibus non alio fine fuerunt excogitatæ, quàm vt fucum hunc verbis quibusdam occultarent, perficitur. Quis enim vnquam cogitabit è diuersis & contrarijs causis similes posse sequi effectus? Atqui hoc fieri oportet, si ceremoniæ necessariæ sunt ad veneficiorum vsum, potissimum cùm ea verba, nomina & inuocationes, quibus antiqui Magi in incantationibus utebantur, ad ea quibus hodie nostri ad eundem effectum vtuntur conferre volumus.

volumus. Neque enim ea inter se diuersa tantum, sed contraria profus reperiemus. Compositio etenim, consecratio, & benedictio circuli, qua antiquitus ij qui sub Paganismo ante Iesu Christi aduentum viuebant, utebantur, prorsus ab ea diuersa erat, qua nostri in eadem circuli compositione vti consueuerunt. Priores enim illi in nomine Veneris, Martis, & Saturni: nostri verò Iesu Christi, & Mariæ virginis, & per aquam lustralem consecrant. Et sanè libenter interrogarem, num priores illi nomine Dei Abrahami, Isaaci, & Iacobi in consecratione suffumigiorum, vel ignis & spirituum exorcismo, & vestis denique & pentaculi consecratione, dierumque coniuratione, quemadmodum nostri, abusi essent? minimè verò. Neque enim cognoscebant illum, multò minus Mis-
sam S. Spiritus, de Introitu, qua tamen magna pars incantatorum abutitur. Nihil dicam de stultis ceremonijs eorum, qui se Christianos profitentur, qui his in diuina potentia conseruari se existimant: Taceo anulos, de quibus fama aliquando in Anglia percrebuit: omitto indusia incantata, nomina item sacra & characteres quos in collo gestant: Illud tantum dicam nihil esse commune Christo cum Saturno, Ioue aut Venere, vel Apollini cum Ioanne, vel Mercurio cum Maria virgine: nisi quis affirmare velit ceremonias, quibus hodiè in incantationibus vtuntur, ab Ethnicis esse ortas, & in hoc vno consentiunt, quod vtræque ad imponendum rudi plebeculæ sunt inuentæ. Quia igitur è contrarijs verbis ijdem planè effectus proficiscuntur, fateri profectò oportet, verba aut nullius esse momenti, aut contrarias causas eosdem effectus habere, quod tamen ab omni ratione alienum est. Sed hoc fit opera dæmonum, vt hac ratione se diuersis hominum intellectibus accommodent, suamque tyrannidem sub religionis prætextu stabiliant, minusque callidos ad se alliciant, & verbis tantum satisfaciant, cum stultè id quod dæmonum instinctu fit, è Dei & Sanctorum voluntate fieri, existimant. Multa tamen magi operantur, per fumigia, collyria, vnctiones, & potiones, quæ rationibus naturalibus confirmari possunt: Quemadmodum enim maniaci & melancholici reuera id quod exterius imaginantur, videre se & intelligere putant, cerebro ab humoribus putridis læso, ita vt metuant à quo metuere non debent, & falsò credant,

credant, fugiantq; nemine eos persequente, & irascatur absque causa manifesta: ita profecto plurimæ passionēs, apparitiones, & imaginationes, per suffumigia, vñctiones, potiones in cerebro introduci possunt, etiam si nullam cum dæmonibus & verbis affinitatem habeant, cum ex ijs rebus consent, quæ facultatem talia & similia in corpore accidētia gignendi habent. Eadem ratio de potionibus amatorijs, quas Græci φίλτρα appellant, afferri potest, quæ bibentes ea calefaciunt, & in furorem agunt: cum enim è medicamentis calidis componantur, ita profecto humores corporis adurunt, ut sæpe numero cum delirio & rationis amissione sint coniuncta. Quod poëte Lucretio temporibus Luculli & Caligulæ Imperatorum contigit. Quanta etiam potiones naturales aduersus amorem, qui animi effectus est, efficacia polleant, Ouidius ostendit, ad hunc modum concludens l. i. de arte amandi.

Sit procul omne nefas: ut ameris, amabilis esto.

Sed dicat quis. Quid? nullam ne aliam fascinationē causam habere existimas? an non eam verbis & ceremonijs, cum nullus in ea sit vsus medicamentorum, perfici putas? Atqui facile nos ex hac quæstione, ubi quid sit fasciatio intellexerimus. Fasciatio itaque, ut artis Magicæ periti scribunt, fit ex spirituum, qui per fascinantis oculos egrediuntur, radijs, & oculos eius qui fasciatur, petunt, indeq; in reliquum corpus effunduntur. Sed hæc fasciandi ratio facillimè ex amoris causis intelligi potest. Marsilius Ficinus homo doctus & dignus admiratione in eo commentario, quem in Platonis Symposium scripsit, sanguinē iuuenum (nam ad has præcipuè fasciatio amatoria spectat) ut plurimum subtilē, clarum, calidum & mitem esse, radiosq; visorios eiusdem naturæ proceare affirmat, qui ab oculis exeuntes facillimè illi, quem aspicimus, communicantur. Et quia reliquis corporis humoribus permiscetur, eundem affectum in intuentē excitat. Quod videri potest in eo, qui ex oculis laborat, qui morbum illum intuentibus communicare solet. Hinc Poëte oculos primos duces in amore appellarunt. Hinc Apuleius conquerēs dicit: Doloris mei causa & remediū ex te profisciscuntur. Isti oculi tui per meos oculos ad intima delapsi præcordia acerrimum meis medullis commouent incendium.

Cuius

Cuius rei causam copiosè in carmine quodam meo Gallico exponere me memini, quod latinè ita verti potest:

*Crudelis, quid fecisti? quid fecisti inimica?
An non humorem è tuis oculis exire vidi
Clarum & igneum, subtilem & suauem.
Qui eodem temporis momento vitam auferre mihi voluit?
Sanguinem habeo feruidum, & faciem pallidam,
Cor habeo incineratum, & corpus languidum:
Et perinde ac si malum esset contagiosum.
In me totum furorem suum relaxauit:
Et sicut clarus erat, ita miseri spiritus mei
Subitò & facilè capti fuerunt:
Et sicut calidus erat, robur suum accendit:
Et quia subtilis erat, in cor meum ingressus est:
Hinc in vniuersum corpus: & nunc sua dulcedine
Loco tormenti mihi est, & cibi.*

Et alio quodam in loco:

*Christiane, quis oculos tuos in amicae meae oculos coniicit:
Bibimus magnis haustibus humorem dulcem,
Qui per oculos nostros ceu fluctuantes undas delapsus
In profundum iecoris nostri velut telum se ingerit.*

PETARCHA etiam in quodam suo carmine testatur se statim atq; Lauram suam inspexisset, eodè protinus vitio correptum esse, perinde ac si morbus sedem suam mutasset. Magna præterea vis illa oculorū, & spirituum excellētia in Augusto probari potest, qui cū quis paulò propius & fixè illum inspiceret, oculos demittere coactus est, perinde ac si Solis radios intueretur. Atqui huius aliqua videtur esse ratio: sed affirmare velle veneficā solo aspectu homini, aut alteri animali morbi causam præbere, aut alias passiones inducere posse, fundamento caret. Et quod attinet ad id, quod Vergilius scripsit: *Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.*

CREDO eum vulgi communem opinionem secutū, iuxta quàm sæpè pastores suos loquentes introducit. Non rarò tamē accidit, vt pueruli, quòd cum vetulis conuersentur, in tabem seu totius corporis maciem incidant. Nam vt plurimum fædum oris halitum emittūt: & cū ipsos osculantur, sæpenumero pulmones teneros & delicatos, offendi que promptos tetro illo halitu corrumpunt, vnde tamen contabescunt,

bescūt, & vulgò deinde creditur eos esse fasci-
 nus scribit aspectū senis fædo halitu, aut mulieris mensibus
 laborantis pueros inficere. Imò Ælianus ipse autor est, rube-
 tam palustrē, de qua 11. lib. loquemur, tantā in aspectu habe-
 re malignitatē, vt si quis eā intueatur, vel ipsa aliquē aspici-
 at, subitò pallor faciem occupet. Afferit præterea auem esse
 Charadriēsem, quā si quis intueatur, qui morbo regio labo-
 ret, vel ipsa aspiciat, sanari. Antiqui præterea meminērūt Pa-
 letheobororum Ponti incolarū, & Telchinorū Rhodi, qui so-
 lo aspectu efficere poterāt, vt homines in tabē inciderent, &
 omnia deteriora redderēt. Fateor equidem veneficas quan-
 doq; bruta interficere: Sed quòd hoc verborū opera, & ob
 simplicem tantū aspectū fiat, ratione caret. Magis tamen ra-
 tioni consentaneum est hoc per venena, quibus vtuntur, fie-
 ri. Quidā insuper addunt, eas absentes etiam homines quos
 nunquā viderint, interimere posse. Plurima Cardanus exem-
 pla adducit, sed inter cetera vnū de Scotiæ quodā rege Duffo
 refert, qui incidit in languorē quendā, cum tamen nemo sci-
 ret vnde morbus hic originem duceret. Sudabat tota nocte,
 & somnū capere non poterat, quæ causā fuit vt quidam eum
 fascinatū esse suspicarentur, idq; per quasdā vetulas Morau-
 enses fieri existimarēt, quod tandem ita se habere compertū
 fuit. Clam enim cōprehensæ fuerūt, & Regis effigies carea,
 ligneo veru affixa ante inguē paulatim liquefcēs inuēta fuit.
 In circuitu illius simulachri venefica quædā erat, quæ dū car-
 mina quædam recitaret, liquorē quendā superaffundebat. Et
 quia tota nocte hoc facinus cōtinuabat, Rex toto illo tempo-
 re sudoribus diffuebat, & totā noctē insomnē ducebat. Af-
 firmarūt Regem subitò simulachro fuso penitus moriturum
 fuisse. Simile quid factū fuisse legi eum in procuratorē quen-
 dam Alansonium animaduertetur, sub principium regni
 Francisci regis primi, piæ memoriæ, à quodā qui simulachra
 quædam ad hunc vsum confecisse deprehensus est. Qui vult
 potrò plura de hac cognoscere, legat quàm plurimos & anti-
 quorum & recentiorum tractatus, & præcipuè librum quen-
 dam contra veneficos ante sexaginta vel octuaginta annos
 compositum, qui Malleus veneficarum: inscriptus est. Causa
 autem necromantiæ & incantamentorum aliò certè, quàm
 ad damones referri non debet, quorum opera hæc omnia,
 non

non autem constantia & venefici affectione, vt quidam affirmant, perficiuntur. Affectio enim non agit, si non in eo in quo est. Quibus ita explicatis, vsum verborum & ceremoniarum nullo modo ad incantationes, tanquam causas necessario agentes, requiri concludemus. Huc vsque itaque copiose quicquid ad notitiam venenorum facit in genere, atque præmitti debet, excussisse mihi videor. Quod enim ad remedia vniuersalia tam ad præseruationem, quàm ad curationem post venenum incognitum assumptum facientia, attinet, de illis secundo huius operis cõmentario agemus. Nã tum commodior de his loquendi occasio dabitur. Cum potissimum eo in loco de venenis per os sumptis locuturi simus. Et quod attinet ad modum præseruandi se à morfu serpentum, de eo abundè in hoc primo libro, & capitibus sequentibus disseremus.

DE VOCABVLO THERIACA, ET

DE SERPENTVM ORTV.

CAPVT II.

QVANDO QUIDEM fons præcipuarum scientiarum à Græcis primum scaturiginem veluti sumpfit, & medendi ars ab Hippocrate & Galeno perfectè lingua sua vernacula fuit explicata: ij qui deinde sunt secuti, & id quod à primis autoribus perceperant, atque didicerant, Latine reddere voluerunt, multa vocabula Græca, quæ commodè in aliam linguam transferrì non poterant, aut certè si non conuerterentur, significantiora essent, retinere coacti fuerunt. Id quod non tãtum Latinis, sed Gallis quoq; cum de scientijs, quæ primum tam à Græcis quàm Latinis in præcepta sunt redactæ, agunt, vt aliundè verba quibus caremus, mutentur, vfu venire solet, quemadmodum in vocabulo Theriaca, quod immutare nolui, cum Latini quoq; illud retinuerint: raceo quod commodè Gallicè, nisi fortè quis iniuriam velit facere significationi, qua omnia ea medicamenta, quæ tam ad præseruationem, quàm curationem morsum animalium venenosorum apta sunt, denotantur, reddi non potest. Vul-

vene

gus appellat Triacles. Descendit autem à vocabulo Græco, quod feram venenosam significat, & Theriaca ideò componitur, quòd vim habeant hæc medicamenta, qua veneno illorum resistent. Plinius lib. XIII. historiæ suæ naturalis, vineæ cuiusdam, quam Theriacam vocat, meminit, propterea quòd vinum, quod producit aduersus vulnera à serpentibus illata faciat. Quam ob causam etiam compositionē quandam sub Theriacæ nomine ostendit, in quam tamen nihil è feris venenatis recipitur. Sic itaque Nicander primùm suum librum sub Theriacæ nomine, idque duabus de causis, inscripsit, cum vt modum suppeditet præseruandi se à serpentibus, tum vt remedia curandi morsus illorum ostendat, & quia excellenti fuit ingenio, & in Poësi exercitatissimus, & de serpentibus loqui voluit, originem illorum, quæ à Poëtis illis ascribitur, diligenter inquirat, non quod ignoraret serpentes cum cæteris quoquæ animantibus creatos statim: nam quemadmodum insignis Poëta erat, ita fateri quoque oportet eum excellentem fuisse medicum: fabula autem, quam describit, & quam ex Hesiodo desumptam asserit, in He siodus. ijs quæ hodiè extant operibus nullibi inuenitur: existimo tamen eam esse in historia Astrorum, de qua Theon in suis in Aratū commentarijs meminit. Atqui historia hæc, seu fabula potius, à Poëtis eo modo, quo sequitur, recitatur. Titan Titan. Saturnus. fuit frater primogenitus Saturni omniū Deorum antiquissimi, qui cum videret imperium totius mundi ob ætatis prærogatiuam, & iure quasi proprio ad se pertinere, & nihilominus tamen quod matri & sororibus inuisus esset regnare non posset, cū fratre Saturno ita pactus est, vt illi ius suū donaret, hac tamen conditione, vt nullam prolem masculam susceperet, ea de causa, vt quia spe regnandi exciderat, saltem liberi sui imperare possent. Et cum ita inter illos conuentum esset, Saturnus quoscunque mares è sua coniuge Opi suscepit, comedere solitus est. Quæ cum post multos annos gemellos peperisset Iouem & Iunonem, marito persuasit quòd Iunonem tantum habuisset, & Iouem clam educandum ablegauit, quemadmodum paulò post Neptunum quoque & Plutonem: astutia tamen illius tam bene celari non potuit, vt tandem non totum negotium Titani detegeretur. Qui cum hac occasione frustratum se esse intelligeret, bellum

Orion.

Pallas, Diana, virgo
Titania.

contra liberos suos Titanes dictos suscepit, in quo Saturnum fratrem vicit, eumque vna cum coniuge Opi in carcerem coniecit, qui tamen deinde à filio Ioue pristinae libertati sunt restituti. Cognatos etenim suos Titanes interfecit, è quorum sanguine deinde, vt autor noster refert, omnia genera serpentum procreata sunt. Quidam verò è quorum numero Ouidius quoque est in sua Metamorphosi, serpentes è Medusæ sanguine, posteaquam illi caput à Persea abscissum esset, ortos affirmarunt. Autor verò noster continuando institutum, Scorpionis generationem, pro ea qua fuit in textendis versibus ingenij agilitate, quàm fieri potuit paucissimus verbis ita prosequitur. Orion filius fuit Iouis, Neptuni & Mercurij, qui cum aliquando terram peragrarè vellent necessitate coacti (nox enim intempesta illos obruerat) apud pauperem quendam viduum diuerterunt. Quem vt tres hi Dij remunerarentur, optionem illi dederunt, vt peteret quicquid vellet, se voti compotem futurum. Miser igitur qui in hac vita nihil magis expetebat quàm filiũ, & à nulla re magis quàm à secundis nuptijs, ceu labyrintho quodam, è quo nuperrimè euasisset, abhorreret, ab hospitibus petijt vt hac in re voluntati illius morem gererent. Id quod præstiterunt. Nam cum simul in corium bouis, quem sacrificij loco illis obtulerat, minxissent, in mandatis dederunt illi, vt humi ad nouem vsque menses sepeliret, id quod fecit, & constituto tempore ibi puerulum inuenit, quem Orionem appellauit, quasi Vrionem ab vrina, quòd ab hac ortum suum cepisset. Qui cum grandior aliquantum factus esset, animum ad venationem adiunxit, id quod plurimi ex pastoribus sui temporis factitarunt, & cò dementiæ processit, vt omni conatu operam daret, quòd Palladem, quæ Diana quoque & virgo Titania quoque dicitur, quod quidam eam filiam Hyperionis esse voluerunt, qui fuit vnus è sex Titanibus, vi rapere posset: Illa quæ castitati totam se addixerat, tanto pudore ob hoc facinus fuit suffusa, vt Scorpionem ea ipsa hora ederet: qui cum sub lapide quodam latitaret, & exiret post, Orionem in talo ita læsit, vt ex eo ictu moreretur. Sed Dij (tres sui genitores, vt ego existimo) eum in cælum extulerunt, & sydus ex eo, quod adhuc Orionem vocamus, fecerunt. Et videtur profectò exactius dispositionem

stella-

stellarum contemplant, è quibus hoc sydus conflatum est, hominem qui venatum eat repræsentare. Noui equidem alios alio modo fabulam hanc recitare. Lucanus tamen libro IX. belli ciuilis, secutus autorem nostrum, eodem planè modo retulit, cùm inquit:

Quis fata putaret

Scorpion, aut vires maturæ mortis habere?

Ille minax nodis, & recto verbere sauis,

Teste tulit calo, victi decus Orionis.

HORATIUS asserit eum à Diana sagitta confectum fuisse. Varro lib. VI. de lingua Latina hoc sydus collum appellat, propterea quod inter tres stellas, quæ caput veluti, & alias duas inferiores quæ brachia constituunt, longum videtur habere collum. Et ita Plautus in Comædia Amphytrione quoque vocauit. Ob quam stellarum multitudinem autor noster eum notatu dignum appellat, & quia non tam lucidæ sunt quemadmodum reliquæ in circumferentia, obscuro splendore esse ait. Neque verò silentio prætereundum elegantissimum cognomen, quo scorpionem grandinosum vocat. Nam hoc modo dolorem, quem is qui ab eo ictus est, percipit, circumscribere voluit. Eiusmodi enim est, vt totum corpus refrigeret, quasi quis à grandine percussus esset, quemadmodum suo loco dicemus. Locum præterea denotat in quo Hesiodus scripsit: Ascræi enim incolæ sunt parui cuiusdam pagi Ascræ dicti in Bæotia siti, prope Heliconem montem, ad Parnasum fontem, & antrum Melisseense. E quo loco magnus ille Philosophus & poëta Græcus Hesiodus oriundus erat.

DE TEMPORE ET LOCIS, IN QVIBVS

VT PLVRIMVM SERPENTES PROSERPVNT.

CAP. III.

ER serpentes non tantum ea animantia, quæ terra repunt absque pedibus, vt colubros nostros, sed quæ vsum quoque pedum habent, intelligimus, idque tamen ita difficulter faciunt, vt repere potius videantur, veluti lacertæ, & omne genus aliorum animantium, quæ ambulando non attolunt se. Sic Plinius Salamandram serpentem appellauit, & Celsus Scorpiones & Phalangia in serpentum numero collocavit. Quamuis si quis Plinium legat vocabulum Serpentis pro vna specie sumi reperiet, non secus quàm apud Græcos pro vipera, quæ tamen ipsa inter serpentes ponitur, vt apud Opi-
 O'p'it. num cum de fremitu seu mugitu Murenæ, & serpentis, hoc est, viperæ, scribit. Ita quoque autor noster, secutus licetiam Poëtarum in vocabulo Serpentis, per id non tantum animalia venenosa, quæ repunt, sed reliqua omnia quæ hominibus exitiosa sunt, eosque capitali odio prosequuntur, intelligit, quemadmodum nos in operis progressu videbimus, & quod hoc nomine etiã bufones & rubetas palustres in alexipharmacis comprehenderit. Sed priusquam ad remedia, quæ peculiariter ad ea fuganda faciunt, accedamus, ad imitationem Nicædri breuibus primò loca, in quibus vt plurimum inveniuntur, assignare oportet. Hæc autem sunt caulæ, calæ rusticæ & scopuli, aut exiguæ valles, colles, prata quæ, prope lucos & sylvas cæduas sunt. De quo copiose disseruit antequam ad particularem descriptionem serpentum accederet, cum inquit: Sub Othri cauo &c. His etenim in locis pastores vt plurimum, Vere præcipue, aliquando dormire coguntur. Serpentes enim quemadmodum quædam alia animalia natura frigida, vbi hyemem appropinquare viderint, in cauernis suis se recondunt; ibique per quadrimestre spatiũ, quod id tempus ferè omnium sit frigidissimum, habitant semimortui veluti, quousque sol aërem excalesciens, suumque calorem omni generi animantium communicans, eis nouam quasi vitam restituit. Vnde Nicæder cum describit Ver, mo-
 net

net nos, eam esse serpentis naturam, ut cum è sua cauerna egreditur, in loco quodam angusto sese affricet, & pellem quandam, vel sordes quasdam potius in corpore musci instar collectas deponat: non quod sit pellis naturalis: Plinius vernatione appellat, & è Latinis quidam Senectà. Hinc Tibullus ait:

Crudeles Diui, serpens nouus exuit annos

Formæ non ullam fata dedere moram.

SERPENS etiam quod oculis caligo veluti sit offusa, totaque hyeme terræ fuerit inclusus, fæniculū ubiq; quærit, eoq; assumpto visum recuperat. Quod à Plinio & ante hunc Æliano lib. i x. annotatum est: qui tamen eum oculos tantū fæniculo abstergere ait. Virgilius vnā partem è loco auctoris nostri, alteram verò ex eo qui sequitur desumpsit, quā in iii. Georg. transtulit, cum de serpente verba faciens, ita inquit:

Ne mihi tum molles sub Dio carpere somnos,

Neu dorso nemoris libeat iacuisse per herbas:

Cum positis nouus exuiis, nitidusque iuuenta

Voluitur,

QVIBVS MEDIIS SERPENTES FVGARI
DEBEANT, ET QVA RATIONE QVIS AB IL-
LORVM INIVRIA TVERI SE POSSIT.

CAP. II II.

NON sat est Medicum morbis qui iam radices in corpore egerunt, mederi posse, sed etiā quibus rationibus euitari queant, singulos admonere oportet. Ars enim tuendæ sanitatis non minus pars est medicinæ, quàm corporis notitia, & morborum quibus obnoxium est, curatio. Hinc Nicander à principio statim sui libri nos tam de vniuersalibus, quàm particularibus rebus, quæ peculiariter ad præseruationem à morfu bestiarum virulentarum faciunt, commonefacit. Triplicia autem remediorum genera describit. Primum suffitu, alterum per ea quæ substernuntur, postremum vnguenta quibus corpus illinitur, perficitur. Suffitus itaque serpentibus duabus de causis inimicissimi sunt: cum quod serpentes natura frigidi facilimè ab odore feriuntur: nam ut Aristoteles in libro de sensu asserit, causa ob quam

odor proprius est homini, & is inter cætera animantia vt plurimum eo delectetur, è cerebri frigiditate proficiscitur. Idem in serpentibus quoque (vt idem affirmat) vsu venire solet natura frigidis, non secus quam in homine, qui dum prunis ardentibus incumbit, subito capitis grauitatem percipit, & vbi diutius ibi perseuerarit, periculum suffocationis incurrit. Sic itaque serpentes ab odoratis non alia de causa abhorrent, nisi quod mortem illorum accelerant: & quod ita se habent (quemadmodum Plinius lib. xii. cap. xvii. affirmat) serpentes in syluis odoriferis frequentissimi sunt, easque non alia de causa, quam homo sequuntur: Quod si contingat odorem illum esse acrem & pungentem, veluti, (qualis ignetum, cum vapor eleuatur, redditur) illique non fugiant, vel quod naturam quam homo imbecilliolem habent, vel id quod iam in cinerem redactum est ijs tota sua substantia aduersetur, certum est eos breuissimo temporis spacio extingui & suffocari. Et quod de rebus combustis tota sua substantia naturæ serpentum contrarijs dixi, altera causa est ob quam suffitus illi sunt inimici. Quam plurima enim sunt, quæ dum vruntur, vaporem emittunt acriorem quam cornu ceruinum, non tamen propriè ad fugandos serpentes faciunt: hoc enim habet peculiari quodam naturæ dono. Nam (quemadmodum Plinius libr. vii. cap. xxxi. asserit) ceruis cum serpentibus perpetua est pugna, vestigant cauernas, nariumque spiritu extrahunt renitentes. Ideo singulare remedium abigendis serpentibus odor adusti cornu ceruini. Quod deinde pluribus in locis repetit. Item Dioscorides quoque scribit, cum adipem ceruinum corpori illitum serpentum morsus impedire ait. Serenus item Poëta qui post Plinium rem medicam carmine persecutus est, si quis nocte vel in pelle ceruina quiescat, vel dentem illius gestet, à serpentum morsu immunem esse asserit. Tantæ sunt inimicitie inter hæc duo animalia, vt non viua tantum, sed mortua quoque perpetuo odio inuicem se prosequantur. Eandem vim lapis Gagates quoque obtinet: qui nomen inde sortitus est testibus Dioscoride libro quinto, & Plinio xxxvi. quod prope Lyciæ quoddam oppidum Gagas dictum, enascatur. Cardanus libro quinto de rerum subtilitate lapidem Gagatem, id quod ambram nigram

Gagates
lapis.

com-

communiter appellant, esse existimat. Idem Leonartus Fuschius quoque facit, quod tamen dubium mihi videtur. Ea enim nec nigra, nec crustosa est, quemadmodum Dioscorides scripsit, & Galenus deinde ix. Simplicium annotavit. Gagates autem nihil aliud est, quàm lapis qui ex bitumne constat, vt Georgius Agricola libro iiii. de Ortu, & causis subterraneorum affirmat, & Cardanus ipse loco citato. Et quia veluti succus est concretus, facile accenditur, ignemque concipit, & vaporem emittit, qui cum naturam bituminis retineat, instar sulphuris, pessimum odorem, & quo serpentes facilimè feriuntur reddit: nam hanc præ cæteris lapidibus facultatem habet insignem, & præter qualitates manifestas peculiariter hoc inesse illi videtur, vt (siquidem Oribasio credimus) is qui secum fert, nec serpentes, nec venena vereri debeat. Plinius etiam illius suffitu virginitatem deprehendi scripsit. Quod tamen credat qui voluerit. Plinius enim, & qui hanc suam opinionem sequuntur, eam experientia, & non aliter confirmare debent. Nicander præterea vim quandam illi attribuit, quam apud illos, qui post eum scripserunt, non legi, quòd scilicet ignis eum exedere non possit, quod tamen ita accipi non debet, quasi eum prorsus ab eo consumi non posse existimemus. Quandoquidem teste Georgio Agricola eodem libro, lapides qui è succis pinguibus & bituminosis constant, ab igne, quemadmodum Gagates consumuntur. Sed hoc à Nicandro dicitur, propterea quod longo tempore resistit, antequam consumatur. Eadem facultas serpentes fugandi filici combustæ, quòd Filix. odore sit vehementi, ascribitur, quam ob causam ad institutum quoque facit, quemadmodum Rosmarini quoque radix. Rosmarini
radix. Dioscorides duo genera Rosmarini statuit: vnum quod simpliciter ita vocat, idque duplex est. Primum fert semen, alterum absque semine, flore, & caule est. Secundum Rosmarinum coronarium, ad Coronas utile vocatur, estque in hortis nostris frequentissimum. Prius folia faniculi habet, crassiora tamen & latiora, cuius semen cachrys dicitur: quod Theophrastus quoque in sua plantarum historia testatur: & huius radicem quam cachryn appellat accipi vult, quam ego Rosmarinum verti, primamque speciem:

libanotidis à Græcis dicti, intellexi. Dioscorides tamen de radice, non ea quæ autor noster, affert: sed eam cum melle contra serpentum morsus facere scribit. Eadem vi pollere dicit Nasturtium, quemadmodum & noster autor, quod sit natura calidum & acre. Hinc Latini, Plinio ita libro ix. scribente, nasturtium à narium tormento denominarunt. Tam enim calidum & acre est, ut si quis in nares immittat, subito sternutamentum moueat: quemadmodum cum accenditur vaporem eiusdem naturæ ex se emit-
 tit. Cornu quoque Damæ eundem effectum præstat, ob causas easdem planè, quas de Cernino attulimus: quem ordinem secuti sunt, qui post Nicandrum de hac materia scripserunt. Eadem ratio de Sulpure nigella, & bitumine afferri potest, quæ de Gagate lapide & Filice proposita fuit, ob quam suffitus facultatem fugandi serpentes obtinent.
 Bitumen corpus est limosum, & terrestre, idque pro loci, è quo desumitur natura. Nam quod è mari mortuo, & alijs quibusdam fontibus, in quibus colligitur, hauritur, limosius: quemadmodum si in Syria, terrestre magis est: atqui ambo ex eadem materia crassa & indurata tandem constant. In mari mortuo etenim ex limo pingui & viscido fit, qui aquæ innatans à vento & vndis ad ripam usque pellitur, ibique figitur, & indurefcit. Babylonenses tamen eo bituminis genere ad ædificia construenda, quod è terra fit, uti solebant, quemadmodum nos calce & gypso ad cogendos, & ligandos veluti lapides: è qua materia Semiramis quemadmodum Iustinus historiographus annotat, Babylonis muros erigi curauit. Quicquid sit omnino ea vi, quam Nicander illi tribuit, ob vehementem acrimoniam pollet. Quod Plinius quoque libro xxxv. scriptum reliquit. Quod si qui plura videre cupit, Georgium Agricolam lib. i. de causis & ortu subterraneorum legat. Thracius porro lapis eiusdem est naturæ, & nihil aliud est, perinde ac Gagates, de quo locuti sumus, quàm bituminis species. In Syriæ quodam amne Ponto dicto nascitur. Dioscorides de hoc præter Nicædri textum, qui à Galeno quoque ix. simplicium allegatur, nihil scripsit. Si quis tamen aquam superaffundit, ulterius ardet sicut & calx, & oleo extinguatur facilimè, ut & bitumen, cuius odorem cum inuritur, imitatur. Nihil enim aliud est, quàm

Nasturtiū.

Cornu
Damæ.Sulphur
nigella.

Bitumen.

Thracius
lapis.

Pontus.

quàm bitumen lapidis modo concretum. Sed Agricola^m consulito. Vrtica quoque combusta odorem acrem valde ^{Vrtica.} emittit, quam ob causam etiam ab autore nostro commen-
datur. Idem Galbanum quoque præstat, quod testibus ^{Galban.} Dioscoride, Galeno & Plinio, nihil aliud est, quàm suc-
cus magnæ cuiusdam ferulæ in Syria nascentis. Prætereà
eam vim habet, si quis eo illinatur, vt serpentum morsus a-
uertat Virgilius lib. iii. Georgicorum, cùm remedia ser-
pentis fugandi scribit, sic ait:

Disce & odoratam stabulis accendere cedrum,

Galbaneoq̃ue agitare graues nidore chelydros.

EAD^{EM} cedrus quoque vi pollet, quæ arbor vsta grauiter ^{Cedrus.} olet, quod refina quæ defluit, & qua nos vtimur, testatur.
Descriptionem illius apud Theophrastum, Dioscoridem &
Plinium habes. Et hæc, quod ad suffitus, serpentibus infe-
stos attinet, dicta sufficiant. Qui certè è quàm plurimis
alijs simplicibus medicamentis eadem vi, quibus ea, de qui-
bus tanquàm præcipuis, & maximè sufficientibus locutus
est, præditis, parari possunt.

RATIO ARCENDI SERPENTES PER

E A Q VAE SVB STERNVNTVR.

CAP. V.

Vandoquidem ijs qui ligna in syluis cædunt,
agricolis & alijs id genus hominibus terram ex-
colentibus, non perpetuò remedia, de quibus
superiori capite, Nicandrum secuti, locuti su-
mus, suppetunt: de ijs herbis quæ ad formam

iunci fasciarum sparsæ sunt, & naturæ suæ contrarietate,
vel odoris vehementia serpentes arcendi facultatem ha-
bent, agemus. E quarum numero Calamintha, est humida

à Nicandro dicta, non quòd per se talis sit: tota enim aspe- <sup>Calamin-
tha hu-
mida.</sup>

ra est, calida & sicca, vt Galenus vii. Simplicium scriptum
reliquit, sed quòd prope flumina proueniat. Dioscorides

libro iii. tria genera constituit. Vnum folijs ocymo simile,
subalbidum, furculos & caules angulosos ferens. Alterum

C 5

pulegio

Caulis
crispus.

Vitex.

Polium.

Echium.

pulegio simile, sed maius, pulegium sylvestre dictum, quod id odore repræsentet. Tertium menthastro cognatum est, folijs tamen oblongioribus, caule & ramis maioribus, quàm reliquâ duo, sed & viribus inefficacius: Nicander potissimum de duobus prioribus loquitur, quæ non tantum inspersa & accensa, sed per os etiam assumpta, aut supra morsum adhibita, ut Dioscorides citato loco affirmat, hac facultate vigent. Appellavi autem caulem crispum, vel capillamentum, quod in summitate, vel eo in loco ubi fert florem, capillos repræsentet. Quod reliquis quoque herbis aut certè quàm plurimis ex illis commune est. Sæpè itaque comam, capillamenta, vel capillos foliorum, caulis & ramorum loco posui. Vitex etiam iisdem viribus, quas autor noster illi tribuit, aduersus serpentes pollet. Frutex est in arborem assurgens, quàm proximè ad similitudinem salicis accedens, folia habens oliuæ, sed molliora. Dioscorides duo genera constituit vnum, quod album florem mittit cum purpureo: alterum tantum purpureum. Sed ambo easdem, quod ad venena attinet, cum calamentho vires habent. Polium prætereà montanum eandem habet proprietatem. Herba est colore exalbido, dodrantalis, referta semine, capitulo in cacumine quandam corymborum speciem præ se ferente, paruo, cano hominis capillo simili, grauitè olente. Hinc Nicander folia illius graueolentia, & odorem iniucundum appellat. Non est tamen prorsus sine suauitate. Alterum maius est, non vsque adeò valens odore, & ob id viribus quoque infirmius. De quo Dioscoridem libro III. & post Theophrastum Plinium libro XXI. ubi videtur polium cum tripolio contra Dioscoridis doctrinam qui ea distinxit miscere, consule. Echium quod alio nomine Buglossum sylvestre appellamus, inter reliquas herbas omnes magnam contra serpentes vim obtinet, & à Græcis ob duas potissimum causas ita dicitur, vel quod semen proterat capitibus viperinis simile, vel quod viperarum moribus medeatur. Et ex vino sumptum eundem usum præstat.

præstat. Et videtur profectò naturam de industria hominibus huius plantæ proprietatem patefacere voluisse, cum illi semen capiti viperino simile dederit. De quo copiosius in sequentibus agemus. Folia item Origani, quod Origanū. alioqui Maioranam sylvestrem appellant, eam quoque vim, quam dixi, obtinent. Est autem herba de qua non omnino antiquis scriptoribus, Theophrasto nimirum, Dioscoridi, & Plinio conuenit. Est & trium generum vnum Heracleoticum dictum, alterum onitide, postremum sylvestre, vt Dioscorides III. libro scriptum reliquit, vbi easdem vires, quas Nicander illi tribuit. Origanum autem Heracleoticum, seu Herculeum, cunyla quod omnia curet dictum, vt idem Nicander in Theriacis scribit, vbi aliam quoque asini folium, quod asini mirificè ea delectentur appellat. Abrotonum deinde iisdem quoque vi- Abrotonū. ribus pollet, & duorum est generum, mas scilicet & foemina, mas sarmentosus est, & ramis gracilibus, vt absinthium. Foemina arboris quadam specie frutificat, quam in Gallia parua cupressum appellamus, vel peculiari quodam nomine Garderobe, folia habet & ramos subalbida, vt absinthium, & minutim incisa floribus referta est, comantibus in summo, fulgore auri corymbis: & quia ramulos & folia exalbida habet, Nicander loca in quibus hæc planta floret, valles lucidas appellat. Serpyllum quoque ipsum Serpyllū. & potu, & illitu contra morsus bestiarum virulentarum valet, vulgo nota herba, cuius rami si quæ particula terram attingunt, paruas radices demittunt, & serpendo latè se extendunt, vt eleganter autor noster annotat. Et hanc ob causam serpit etiam interea, vt ex ea tanquam sollicitum de sustentatione sui succum exugat. Dioscorides nunquam dicit eam substratu abigere serpentes, sed credo tamen eam hanc vim habere, propterea quod calidum sit, & acre, vt Galenus VI. Simplicium scripsit. Pulicaria Pulicaria. Latinis, Græcis conyza dicta, inde nomen accepit quod pulices necet, seu abigat. Trium est generum maior, minor, & inter vtranque media, omnes tamen folia oliuæ similia habent,

habent, hirsuta tamen parum pingua & crassa, florem luteo colore ferunt, qui in pappum abit, vt cardui, vel Senecionis flos, cuius capilli ad ventum euanescent. Ex his tribus duo tantum Theophrastus, magnum & paruum cognouit, quæ maris & fæminæ nomine denotat. Vim habent arcendi serpentes, & culices, & necandi pulices, idque vel suffitu, vel substratu, vel illitu, hocque præstant vel ob graueolentiam, vel Naturæ quandam proprietatem. Et quod ad Onogyrin attinet, quam Nicander eadem vi pollere ait, nihil affirmare possum: nullam etenim herbam, quæ hoc nomine appelletur, noui, quamuis Hesychius cuiusdam plantæ non dissimilis meminerit, quam tamen non aliter declarat. Memini me aliquando cum hominibus doctis, & in hac medicinæ parte exercitatis esse, vbi quidam mihi persuadere volebat hanc esse anagarin Dioscoridis, propterea quod Dioscorides & Galenus eam grauer olere scriberent: adduci tamen non potui vt crederem, cum anagyris nec spinosa sit, nec dentata, quas duas notas Nicander huic tribuit. Rami item mali Punici proprietatem serpentes fugandi potius (vt ego quidem existimo) ob occultam quandam vim, quam manifestam qualitatem, habent. Cuius tamen Dioscorides non meminit, cum tamen non facile quicquam eorum, quæ ad ea quæ Nicander de herbarum facultatibus memoriæ prodidit, spectant, silentio præterierit. Asphodelus etiam seu hastula regia dicta planta est folijs maioribus porri, caule læui ferens in cacumine & infra paulo florem pulcherrimum, à folijs separatum, cubitali longitudine, vnde videtur esse quasi paruum caput, longum habens collum. Hinc Nicander Asphodelum πολυαυχέα vocat, quasi collo longo. Hæc plânta in Gallia vulgaris est notitiæ, & vires habet, quas autor noster illi tribuit, non substrata tantum, sed per os etiam assumpta pondere trium drachmarum, aut extrinsecus adhibita supra serpentis morsum, eos qui læsi sunt, tuetur. Solanum etiam, si Nicandro credimus, serpentes pellere potest: sed tamen nullam eius rei rationem naturalem inuenio, cum singulæ eius species, à Dioscoride libro iiii. descriptæ, frigidæ sint: vt facile ex effectibus illorum colligere licet, in quibus me herculè cum serpentibus, quamuis venenosi sint, conueniunt.

Existimo

Existimo tamen, & ita credere quoq; oportet, si autorem nostrum defendere voluerimus, hoc fieri ob naturæ quandam contrarietatem, quam cum serpētibus habent, qua sæpe hactenus in quibusdam plantis fuimus adiuti. Erythrodanum verò, seu rubia tinctorum hanc vim ob qualitates suas obtinet. Nam teste Galeno v. r. simpliciu, radicem habet acrem & amaram gustu, vnde facile conijcere possumus, eam esse calidam & siccam: taceo quòd Dioscorides scripsit, ramos & folia eius ex vino sumpta serpentū morsibus mederi. Quemadmodum Plinius quoq; lib. x xiiii. Hæc herba vulgo cognita est, ob frequentem eius in tingendo vsum. Nicander alterius facultatis, quam habet, obiter nos admonet, quod si, cū Vere exurgit, bos aut taurus eam comederit, in furorem agitur. Quod ab his qui post eum scripserunt, non est animaduersum, in quo præcipuè Plinium miror, qui tam diligentem naturæ arcanorum indagatorem se iactat. Pinastellus, quem Græci & Latini Peucedanum appellarunt, herba est fæniculo similis, flore luteo, radice nigra, crassa, graui odore & succosa. Describitur à Dioscoride l. iii. vbi ait eam incensam serpentes abigere. Pinastellum appellauit, Græcos imitatus. Nam prima syllaba Pinum exprimit, à qua denominatus est. Nam folia habet similia Pinui. Atqui remedia hæc pleraque & quæ sequenti capite ponuntur, à Lucano quoq; lib. i x. belli ciuilis, cū de Catonis militibus loquitur, qui cū essent in Africa inter serpētes, has herbas, ne nocte damnum aliquod caperent, comburebant, describuntur.

Rubia tinctorum.

Pinastellus

QVIBVS MODIS TVERI SE QVIS

POSSIT A SERPENTIBVS PER VNGVENTA.

CAP. VI.

PER vnguenta hoc in loco non ea tantum quæ propriè ita dicuntur, & ex oleo, aut adipe componuntur: sed omnia liquorum genera, quibus in corporis frictionibus vti possumus, ut est ipsa humana salua, de qua loquemur, intelligimus. Nicander itaque obseruato eo ordine, de quo in principio

Laser.

Salvia.

Salvia ho-
minis.

principio locutus sum, posteaquàm scripsit de suffitu & ijs qua subternuntur tertium ostendit modum tuendi se per inunctiones à morfu serpentum. Primum Cedri fructum introducit, è quo resina effluit, quæ peculiariter ad bestiarum virulentarum morsus proficit. Quod efficacius longè præstat si quis adipem, vel cerui medullam adiungat, quemadmodum Dioscorides libro primo scriptum reliquit. Idem Nicander de Peucedano & conyza, oleo cum salvia permixtis, adiecto pulvere ex Laseris radice trita, asserit. Laser autem herba est, testibus Theophrasto & Dioscoride, caule ferulaceo, foliis apio similibus, qua in Europa caremus, nisi in monte Parnaso reperiat. In Syria, Armenia, Media, & Lybia nascitur. Græci σίλφιον, Latini Laserpitium vocant. Quod si ampliorè huius herbarum expositionem desideras, lege quæ doctè à Petro Andrea Matthiolo in suis in Dioscoridè Commentarijs scripta sunt. Sed neque de Salvia, quæ vulgo cognita est, eam hunc effectum præstare posse, cum sit calida natura, dubitare oportet: quod Plinius quoque scripsit, & ex Nicandro, ut mea fert opinio, desumpsit. Salvia quoque humana præcipuè ieiuni, si super serpentes & alias bestias, quæ virulentia sua hominis vitæ insidiantur, ceciderit, eas tanquam ad feruentis aquæ contactum fugere facit, ut Plinius lib. viij. scriptum reliquit. Omnibus hominibus (inquit) contra serpentes inest venenum: quod ante ipsum Aristoteles quoque annotavit. Galenus lib. x. Simpl. de ipsius facultatibus differens, autorem nostrum adducit, & ait eam hanc vim sortitam ex propria sua substantia, præcipuè verò ieiuni hominis, ut dixi. Cuius etiam Lucanus libro ix. belli civilis meminit, cum ita inquit:

*Nam primum tacta designat membra salvia,
Quæ cohibet virus retinetque in vulnere pestem.*

Et Lucretius quoque cum ita scribit:

*Est utique ut serpens, hominis quæ tacta salvia
Disperit, ac sese mandendo conficit ipsa.*

Ex quo videre licet, quàm sollicita sit de nobis natura. Nam cum nihil magis homini aduersari, quàm serpentes, cognosceret, medicamentum illi simul & alexipharmaconeum, quo se tueretur, suppeditavit. Qui plura de illius viribus

viribus scire cupit, Galenum citato libro legat, Erucae oleo Erucae. mixtae serpentes fugant, ut Dioscorides lib. ii. scripsit. Cuius rationem certe afferre minimè possem, nisi ad proprietatem eam, qua natura dotauit eas, recurrerem. Neque enim hoc ex proximo suo ortu habent. Nam teste Aristotele libro quinto de historia animalium gignuntur ex herbis, maximeque ex brassica. Malua item agrestis, hoc est, quae Malua agrestis. sua sponte nascitur, neque in hortis colitur, easdem vires habet ob rationem supra positam. Posteaquam igitur Nicander simplicia quae ad feras venenosas abigendas faciunt, enumerauit, medicamenta deinde quae instituto suo feruiunt, componit. Et primum pastillos ad hunc modum format. Accipe duos ramulos abrotoni, nasturtij pondus vnius oboli, feminis dauci, quantum manu comprehendi potest: omnibus in mortario cum oleo vel cerui medulla (quam tamen non adiecit, arbitrio medici illud relinquens) contusis, pastillos finge, quibus cum vsus necessitas incidit, vtere. Ad eundem deinde affectum praestantissimum vnguentum describit. Duos serpentes accipe (viperas intellige, nam in compositione medicamentorum contra venena, Galeno teste in libro de Theriaca, ijs vti consueuimus) cum libidini indulgent, hoc est, sub finem Veris. Neque enim per haec verba tam strictè vult intelligi, ut quis eas eo ipso tempore, quo inuicem commiscantur, capere debeat. Praeterea medullae cerui dragmas triginta, vnguenti rosati vncias triginta sex, olei oliuarum crudi tantundem mixtis cum cerae nouem vncijs. Modum insuper ostendit rectè conficiendi hoc vnguentum, hoc est, quomodo serpentes eò usque bullire debeant, dum caro ab ossibus separetur, quae auferre oportet, quia venenosa sunt. Nec displiceret etiam, si quis caput etiam & caudam, iuxta Galeni praeceptum, quod in ijs venenum praecipue contineatur, auferret. Quaecunque enim calida & sicca sunt, ut antea diximus, serpentum moribus aduersantur. Quod verò attinet ad oleum, vel vnguentum rosatum, cuius Nicander tria genera, hoc est, primum mediocriter & quod omnino contusum est, nihil aliud intelligit quam parandi modum, qui suo tempore vsitatus erat. Vnguentū rosatum. Primum

Primum erat levis rosarum infusio, alterum fortior, tertium cum rosæ exactissime in ipsa infusione exprimerentur.

MODVS VITANDI SERPENTES.

CAP. VII.

NICANDER, vt nihil eorum intermittat, quæ ad officium boni medici requiruntur, non tantum contentus est viam, qua quis se vel suffitu, vel substratu, vel illitu à serpētibus tueri possit, ostendisse: sed eos etiam, quibus remedia non sunt in promptu, & sæpenumero loca periculosa peragrarē coguntur, admonet. Primum cōsulit ne itineri se accingant, antequam cibū sumpserint, propterea quod partes corporis nobiliores (quibus venenum præcipuè sese immiscet) nutrimento vacuè tueri se tam benè non possunt, quàm si ex alimēto robur veluti accepissent: præterquam quod venæ & arteriæ nouo cibo nondum repletæ, venenum facilius admittūt: quod cū veluti locum vacuum inueniat, partibus præcipuis sese insinuat. Secundo loco iubet cauēri sibi à fæmelis, quod earum morsus quā marium periculosiores sint, ob fauces quas patentiores habent, & ob id etiam vehementius mordent. Vult præterea vt serpentes tum, cū æstas in summo vigore est, præcipuè fugiant: tum enim veneni multum habent, & æstuantē asperius mordent. Principium autem æstatis per Pleiadum (quæ stellæ sunt sex in cælo apparentes) ortum designat. Primum itaque æstatis initium circa septimum ferè Maij incidit, quo die quædā conspiciuntur, quemadmodum nono omnes apparent, Columella teste. Quam ob causam eas Hesiodus æstatis nuncias, in versibus ab Athenæo citatis, quos ex Astrologia sua desumpsit, appellat, tumque cū apparent, tempus messis appropinquare dicit, terramque excolere, cum euauerūt, præcipit. Ea propter à Græcis pleiades ἀπὸ τῆς πλέειν, hoc est, nauigādo, quod nauigatio sub æstatis principium, & cū apparent, secuta sit, dictæ sunt. Sunt qui dicant eas Pleiades quasi Pleionas, hoc est, plures dici, quod quamuis septenario numero sint comprehensæ, nunquam tamen plures quàm sex euidenter appareant, vt

Aratus

Pleiades.

Aratus & Hyginus asserunt. Plures igitur sunt numero, quàm quæ deteguntur. Quin etiam Nicander ait:

Cum in celo Pleiades vides oriri

Quæ numero paucae lucidae sunt.

POETAE fingunt septem fuisse sorores Lycurgi filias, quæ à Ioue ideò inter astra sunt relatae, quòd Liberum educassent. Sunt tamen qui dicunt eas Atlantis & Pleionæ filias (vnde denominatae quoque sunt) fuisse. Earum nomina peculiariora sunt, Electra, Alcione, Celæno, Maia, Asterope, Taygete, Merope, quarum postrema non apparet, præ pudore occultans se, quòd cæteræ sorores omnes Dijs nupsissent, ipsa autem Syfipho homini mortali. Hanc aliqui Electram fuisse autumant, quæ ideò se abdiderit, ne Troiæ ruinam aspiceret, tumque non amplius apparuisse. Ovidium consule lib. iiii. Fastorum. Nicander præterea de loco in quo oriri Pleiades consueverunt, nos admonet, qui est sub Tauri cauda, hoc est, Cauda Tauri. parte posteriori. Taurus enim Arato teste, anteriorem partem tantum habet, & posteriorem imperfectam. Et pro hac caudam ad Poëtarum imitationem, intelligit. Posteaquam igitur dixit serpentes, cum æstas incipit, ob rationes quas adduxi, esse fugiendos, prohibet nunc ne quis in eo loco commoretur, ubi diphas cum suis catulis nidum habuerit: nam dum se defendere cupit, tum verò omnium maximè nocet. Quod cum reliquis quoque animantibus commune habet. Cauere etiam morsus illorum oportet, cum pastum quærit, propterea quòd morsus corpori hominis ieiuni infixus, periculosior est. Nicander etiam in genere de serpētibus loqui volens, vnam ex his speciem, hoc est, Dipladem, quæ sic dicta est, quòd ij Diphas. qui ab ea morfi fuerint, siti cōficiantur penè, antea quam expleantur, deligit loco omnium, de qua postea loquemur. Sed ut breuibus rem complectar, siue ieiuni serpentes sint, siue saturi, siue nido insideant, optimum est illis non fieri obuiam, præcipuè verò cum ira excandescunt. Quod per fabulam à vulgo petitam (Poëtæ enim sæpè numero versibus de cōmunibus opinionibus ludunt, quamuis eas falsas esse non ignorent) quam tamen Galenus etiam sequitur, & tanquam veram approbat in libro de Theriaca, ubi hunc Nicandri locum adducit, declarat. Sic itaque habet: Vipere cum coeunt, ita sese mutuò implicant, ut vnum corpus duobus tamē ca-

D

pitibus

pitibus videantur, & dum mas caput in fauces fæminæ im-
mittit, vt semen intrò eiaculetur: quæ excalefacta, & in ra-
biem veluti acta capite matrem truncat, nisi cautè sibi prospi-
ciat. Partus deinde tempore, catulis in vêtre perfectè iam ab-
solutis, cum nullum locum quo exeant, inueniunt, ventrem
matris arrodunt, & obliquè sibi exitum parant, vt de patris
morte vindictam sumpturi veluti videantur. Quam ab cau-
sam Ægyptij cum vxorè quæ maritum odisset, & ob ample-
xos Venereros amaret tantum, significare vellent, viperam pin-
gebant, quemadmodum etiam cum filium qui in matris ne-
cem conspirasset, denotare vellent. Atqui hoc falsum est, &
à Plinio arreptum, ob perperam intellectum Aristotelis lo-
cum. Ita enim ait: vipera è serpentibus vna animal edit,
cum intra se oua primum pepererit: ouum hoc vnius coloris
& molle, vt piscium foetus supernè consistit, nec cortice cõti-
netur, vt nec piscium quidem, parit catulos obuolutos mem-
branis, quæ tertia die rumpantur. Euenit interdum, vt qui in vte-
ro adhuc sunt, abrosis mēbranis prorumpant. Itaq; Aristoteles
benè dixit, catulos quādoq; rodere mēbranas, quibus obuol-
uuntur, sed non quæ matris sunt. Quo plus credo Galeni &
Plinij opinionem falsam esse, cui primū experientia multo-
rū doctissimorū hominū, qui de hoc scripserūt, & Philostrati
autoritas reclamationat, qui in vita Apollonij asserit, Apollonium
ipsum viperam viuam, quæ catulos lamberet, vidisse. Vnde pro-
fectò sequitur, eam ab ipsis non fuisse interfectā. Sed Nican-
der continuando institutum, de locis in quibus vt plurimum
serpentes inueniuntur, nos admonet vt omnes modos eas fu-
giendi commonstret. Et dicit eas esse sub Othry (qui mons
est Græciæ, & per hunc reliquos omnes subintelligit) in tri-
uijs item, magnis vallibus, & lucis, petris, vbi Seps vt pluri-
mum inuenitur (per quem autor noster omnia genera Ser-
pentum, quemadmodum antea per Dipfadem intelligit)
easque in vniuersum dissimili prorsus esse colore ostendit.
Quædam enim ex ipsis quod tota hyeme sub terra quàm pro-
fundissimè delituerunt, in pelle muscum quendam terræ, in
qua nidificarunt, similem collegerunt. Quamobrem eas ca-
lore similes esse terræ, in qua se abdiderunt, ait. Minores in-
tra saxa, & lapidum fragmenta se continent, quæ antiquitus
in compitis prope Mercurij imaginē colligi solebant, quem-

Mercurij
lapides.

admo-

admodum hodie crucis imagines in triuijs, ad monstrandum iter peregrinātibus, vt ego quidem existimo, sunt positæ. Alię similes sunt colore conchis limacum, alię sunt totæ virides, alię varijs & diuersis coloribus quasi pictæ, quædam etiam sabuli colorem in quo volutantur, retinent. Hic itaque cautè agendum, ne hac dissimilitudine colorum decipiamur, & serpentem cum vitæ periculo pro herba vel sabulo pedibus attingamus.

DE ASPIDE. CAP. VII.

Ασπίς.

Aspis.

POSTEA QUAM in genere tam de remedijs aptis tuendi se à serpentibus, quàm de natura bestiarum virulentarum locuti sumus: iam in specie differere oportet, vt quia curatio quandoq; pro serpentum varietate dissimilis est, vitam eò melius tueri possimus, & conseruare, vbi naturam vnus cuiusque speciei, tam ex Nicandri descriptione, quàm symptomatis, quæ morsus illarum comitari solent, cognouerimus. Primum itaque de Aspide loquitur, quam antiqui in tria genera distinxerunt: quedam enim ex eis *χερσάσαι*, hoc est, terrestres appellantur, quedam verò *χελιδωνία*, hoc est, hirudinaceæ, quòd hirundinum modo in dorso nigrae, & alio candidæ sint. Aliæ *πτύαδες*, hoc est, spuentes nominantur. Se dex

Tria aspidū genera.

omnibus terrestres maximæ sunt, quandoq; enim ad quin-
q; cubitorum longitudinẽ, & vlnę etiam vnus se extendũt,
vt Nicander asserit. Colore sunt cinereo, & subuirides quã-
doq;, qualis est fraxini color. Hirundinaceæ longitudine cu-
bitum non excedunt, & quemadmodũ dixi, colore hirundi-
nes repræsentat, & vt plurimum circa fluuiorum, præcipuẽ
Nili, qui obliquẽ Ægyptum perreptat, & per septem ostia in
mare Mediterraneum effunditur, ripas inueniuntur. Et sunt
fanẽ ea astutia, vel potius naturali quadam prudentia, vt tri-
ginta dies, antequam Nilus se exoneret, ripas illius cum ca-
tulis suis relinquunt, & ad altissima loca, quæ fluuius attinge-
re non possit, confugiant. Nilus enim quotannis extra limi-
tes excedens, totam Ægyptum alioqui sterilem prorsus hu-
meñtat. Ptyades reliquas magnitudine superat, cinereo sunt
colore viridiq; & ad auri colorem inclinante. Et cum Pty-
as alicui damnum inferre cupit, collum, quasi spacium quod
inter vtrunque est dimetiẽs, exporrigit, & veluti ratione præ-
dita quam longẽ spueri debeat, aliquem vt attingat, conij-
cit. Ab harum trium vna, vt Ælianus asserit, Regina Cleopa-
tra morderi se passa est, satius existimans mori in dignitate
Regia, quàm in triumpho tanquam captiuam circumduci.
Morsus verò aspidis terrestris tam periculosus & perniciosus
est, vt in horis ad summum quatuor mortem afferat. Quem-
admodum hirūdinacea confestim, nullaq; mora interposita,
& Ptyas tardius paulò quàm reliquæ interficiũt. Consequi-
tur autem primũ visus perturbatio, faciei tumor, surditas, de-
niq; mors. Tam periculosa insuper est, vt Moyses incurabi-
lem planẽ appellauerit in Canticis. Singulę tamen hoc com-
mune habent, vt vulnus quod in cute reliquunt tam sit exi-
guum, vt sæpẽ numero oculorũ etiam sensum effugiat, quod
ob veneni subtilitatem accidit, cuius ope breuissimo quoq;
temporis spacio in abditissima quæq; corporis penetrat. Et
cũ cutim citò relinquat, nihil præter paruum foramen,
puncturæ acus simile, amplius apparet. Non igitur absq; ra-
tione difficile fuit mortis Cleopatrarũ causam cognoscere, quę
de industria, & quo minus doloris moriendo perciperet, ab
aspide feriri se passa est. Hinc Nicander optimẽ dicit:

Nec tamen vlla vides impressi vulnera morsus:

Nec dignus fatu tumor ictum corpus adurit,

Sed

Sed qui læsus homo est citra omnem fata laborem

Claudit, & ignauo moriens torpore fatiscit.

Lucanus etiam ad viuum expressit hunc locum, cùm ix. libro ita scribit:

At tibi Læue miser fixus præcordia pressit

Niliaca serpente cruor: nulloque dolore

Testatus morsus, subita caligine mortem

Accipis, & Stygias somno descendis ad umbras.

AT QVI Ptyas hoc præ cæteris peculiare habet, quod non tantum morsus ipsius, sed saliuæ quoque quæ expuit, venenosa est. Tam enim subtilis est, vt cutis pori abundè illi pro penetratione sufficiant. Historia tamen auctoris nostri, cùm de aspide loquitur, si ad proprietatis singularum specierum respiciamus, ad terrestrem tantum & Ptyadem referri debet. Describit enim serpentem tardum, quâdoquidem transuersum in terra tractum habet, & nunc ad hoc, nunc ad illud latus sese voluit: quod profectò de hirundinacea, quæ longitudine cubitum non excedit, dici non potest. Verum quidem est, quod cùm perpetuò oculis cõniungere, ob callosa quædam tubercula quæ in fronte habent, somnumque fingere videantur, id omnibus rectè attribui, idque naturæ beneficio factum videtur, quæ considerata noxa, quam hæ bestia si visu pollerent, illaturæ essent, eas hac visus subtilitate priuauit quidem, sed auditu tamen remunerata est. Dauid Psalmo LVIII. hanc proprietatem illi ascribit, quod cùm vocem incantatum percipit, aures caudæ extremo obturet, cui difficulter fides adhiberi potest, neque tamen prorsus abroganda etiam est, cùm fieri possit, vt Poëtico more tam ob causas suprà commemoratas, quàm mortis genus eorum qui ab ea læsi sunt, locutus fuerit. Lucanus aspidem somniferam appellat, cùm ita inquit:

Heu quæ prima caput mouit de puluere tabes

Aspida somniferam tumida ceruice leuauit.

Plenior huic sanguis, & crassi gutta veneni

Decidit: in nullo plus est serpente coactum.

QVO D verò ad quatuor dentes, quos intra maxillæ concava Poëta noster radices fixisse ait, attinet, commune quidem hoc est omnibus, modò fæmellas intelligamus (mares enim duos tantum habent, vt facilè ex Actio colligere licet,

cùm inquit, vulnera bina exigua ex masculi morfu, ex femellæ verò quatuor apparere) qui, quemadmodum reliqua quoque omnia serpentum genera venenum in parua pellicula, quæ sub lingua est, & dentes aliqua ex parte cooperit, inclusum habent. Hinc Nicander etiam dixit, venenum sub cute tantum apparere. Quod reliquum est, hoc quoque de natura aspidis addemus, tantum esse inter masculum & femellam amorem, ut occisa altera, quæ superstes est, eum qui morti causam præbuit, antea persequi non desinat, quàm de morte alterius vindictam sumpserit. Et quod magis est non verebitur maximo hominum cætui immiscere se, & occisorem sociæ ex omnibus inuestigare. Hinc antiquitus Ægypti reges in coronis suis aspides depingi curabant, ut quemadmodum aspidis amor firmus esset & stabilis, ita regnum quoque suum firmum & stabile, inter reliqua omnia imperia fore indicarent. Diximus autem à principio huius libri, è venenis quædam esse, quæ peculiariter certis quibusdam corporis particulis sese infigunt: quod optimo iure de hoc quoque affirmare possumus, capitali cerebri inimico, ut ex accidētibus quæ id comitantur, facile iudicare possumus: qualia sunt secundum autorem nostrum somnus, oculorum nictationes, quæadmodum Dioscorides scripsit, sensuum hebetudo, stupor, frontis totius pallor, refrigeratio, assidui hiatus, capitis grauitas & segnities, ut Æcius affirmat. Quæ etiam si abundè ad dolorem excitandum sufficiant, ab ægro tamen ob grauem somnum & veterum, veluti quo ligantur sensus, non percipitur. Sed ut lectori satisfaciam, hoc loco, quemadmodum in sequentibus etiam omnibus capitibus, particularem curandi modum aspidis morsum, quamuis Nicander vniuersalem tantum docuerit, subiiciam. Post generales itaque regulas de vulneribus à serpentibus illatis, hoc est, post scarificationem cutis, cauteriũ, vel incisionem (de quibus capite primo locuti sumus) vulnere seu morsui centaurium cum myrrha, & papaueris succi pauxillo, vel Theriacam imponere oportet.

DE

DE MURE PHARAONIS, ASPIDIS
INIMICO. CAP. IX.

ἰχνεύμων, Ichneumon, Mus Pharaonis.

Q V A M V I S non instituerim de alijs, quàm de animalibus venenosis loqui, caput tamen hoc in loco per digressionem veluti inseram. Compēdium enim & astutia muris Pharaonis, vel Indaginis, etsi animal sit exiguum, in causa fuit, ut quotiescunque scriptores de Crocodilo & Aspide sunt locuti, eius quoque statim facta fuerit mentio.

De hoc copiose disse-
rit Petrus
Bellonius
lib. obser-
vationum
suarū II.
cap. XXII.

M V S Pharaonis tam à Græcis quàm Latinis, qui idem nomen retinuerunt, Ichneumon appellatur, quod lingua nostra seu Romana reddi posset, Inuestigator vel Indagator. Hoc enim vocabulum Græcum significat. Sic autem dictus fuit, propterea quod oua tam aspidis, quàm crocodili inuestigat, ut ea disperdat & frangat. Sunt qui murem Indicum vocent, & vulgo murem Pharaonis. Animal est exiguum, rostro longo, forma mustelæ proxima, quemadmodū doctè & eleganter Poëta noster scripsit, cauda oblonga ad serpentum similitudinem, ut Opianus asserit, victitans ut plurimum in arundinetis & paludibus Nili: Hinc aliqui Nili Lutram appellarunt. Quemadmodum enim in Gallia Lutræ partim in aqua, partim in terra degunt, ita Indagator quoque in Ægypto. Capitali odio aspidem & crocodilum prosequitur, non viuos tantum, sed oua quoq; eorum, quæ frangit & sub terram condit. Hinc Ægyptij olim murem Indicum in magno honore habebant. Nicander quidem asserit, eum aspidis oua humi mandare. Sed Ælianus tamen lib. VII. cum ex

proposito de eo agit, hoc fieri negat. conterere enim tantum oua, & hac ratione fecunditatem eorum impedire, quæ alioqui ad totam Ægyptum implendā sat esset. Cum aspide itaque pugnaturus limo se, & cum hoc deest, in aquis immergit, & corpore fundum petit (quem Nicander Tartarum appellat, quo vocabulo omnis profunditas ad inferni imitationem, quem Poëtæ Tartarum vocant, subintelligitur) ibi cœno tergora defædat, & ad solem (quem Syrium, vocāt ab exiccādo) deficcat, & quia videt se lorica quasi munitum, quæ à serpentis dente deprimi non possit, pugna cum aspide init, quæ linguam exerens (vel iuxta Nicandrum lambens) frustra se defendit. Cum enim hostis vndiquaque se obductum videat, faucibus eam arripit, vel cauda inuoluit, itaque in vndas demittit. Sed pugnae modus, qua cum Crocodilo concreditur, eumq; euincit (siquidem verum est quod scribunt aliqui) maioris solertiæ esse videtur, & plus admirandæ fraudis. Primum enim in terra iacet, & loco vbi videri non possit, ibique tam diu moratur, dum Crocodilum faucibus apertis somnum capere animaduertit, in quas pleno saltu se immittit, & hinc à faucibus nimirum satis latè patentibus & hiantibus ad ima vsque viscera descendit, hocq; facilius quod limus Nili, cum quo corpus defœdauerat, antea ob substantiæ leuorem magis seruit: tum intestina arrodere, mirisque modis affligere eum incipit. Dolore tandem igitur tam magna bestia victa, nunc in Nilum sese proijcit, nunc littus repetit, omnibus tamen vijs ad seruandū se tentatis malo, quo afficitur, mederi non potest. Interim alter intus latitat absq; vilo prorsus incōmodo & doloris sensu: vehementius intestinis, quæ suavis cibi loco illi sunt, & tandiu sese infigit, dum Crocodilo interempto, ad locum pristinum sese conferat. Hæc pugna à Plinio primum libro viii. & à Strabone, xvii. cū de Iurisdictione Arsemitidica agit, descripta est. Vtraq; tamen ad viuum, & elegantissimè ab Opiano & Æliano libro tertio est expressa. Quod vt videre possis, Græcos versus ex Opiano transtuli, qui libro iii. de venatione leguntur. Omisi autem de industria pugnam cum aspide, propterea quod autor noster copiosè eam descripserit.

Ichneumon brevis est, verum equiparandus honore,
Et magna virtute feris atrocibus vnus,
Corpore quàm lateat solertia tanta pusillo:
Quippe dolis vaftris cristatos enecat angues.
Et crocodilos immanes septemplice Nilo
Progenitos, audax miranda fraude trucidat,
Dum mulcet recubans crocodilus membra sopore,
Faucesque immensas reserans, & labra trisulca
In vacuas auras ingenti pandit hiatu:
Callidus Ichneumon versutas instruit artes,
Obliquis oculis obseruat donec anhela
Bellua tranquillo somno perfuderit artus:
Et compertum habeat dormire sopore profundo:
Tum demum è coeno squallenti turbidus exit.
Lataque peruadens temerarius inuolat ora.
Hinc miser à somno tandem expergiscitur alto
Saucius, ima ferens diram per viscera pestem,
Bacchaturque amens animi, fluuiosque pererrat,
Nunc limosa petens, ruit in vada gurgitis alti,
Littora nunc repetit, corpusque volutat arena,
Tetro feruentes expirans ore vapores.
Sic agitur furijs accensa feruidus ira.
Talia flocci facit letus, talesque furores
Negligit Ichneumon, dum fibras tabe fluentes
Lancinat, & iecori accumbens epulatur opimo,
Optatis dapibus plusquam satiatus Ichneumon,
Absilit ex adyto linquens exangue cadauer.
O magne Ichneumon, magna virtute stupende,
Hui quantum facinus? quàm audaci corde peractum?
Qui ambiguam obijcias in tanta pericula vitam?

Vipera.

VIPERA species est serpentis distincta in marem & foeminam, quamvis ut utrunq; sexum significarem: hoc vocabulum Latinos secuti retinuerimus. Quemadmodum infinita alia suppetunt, quibus vterque sexus comprehenditur, qualia sunt columba, simia, mustella, & id genus alia. Quod tamen Græci (qui verbis quàm nos sunt locupletiores duobus vocabulis *ἐχίς* & *ἐχιδνα*. sub primo marem, altero verò foemellam intelligentes, denotarunt. Latini viperam quasi viuiperam appellarunt, propterea quod è serpentibus sola catulos viuos pareret, quemadmodum Nican- der scriptum reliquit, cùm de vipera loquitur.

Sola etenim viuo grauidatur vipera fœtu,

Mortua cum reliquum passim genus ova reponat.

Squammigerosque greges per inhospita tesqua propaget,

Quare ob
regionis
diuersitatē
homines
& reliqua
amantia
vel maiora

QUEMADMODVM itaque homines pro regionum varietate, & statura & proceritate differunt, idque ratione caloris natiui, qui in alijs imbecillior, in alijs magis vegetus est: ita animantia quoque & quicquid vitæ particeps est, pro climatum

climatum diuersitate discrepant inter se. Hinc Nicander <sup>vel minora
sint.</sup> viperas quandoque magnas, quandoque paruas esse dicit. Europa paruas & breues habet, propterea quod cum sint frigida natura, ut reliqui quoque serpentes, & Clima etiam hoc quam Asiae frigidius sit, caloremque qui alioqui exiguus, & in quolibet animante incrementi causa est, inclusum veluti habeat, & offuscet penitus. Quod tamen in hominibus in frigida regione constitutis, qui ut plurimum reliquis proceriores sunt, euenire minimè solet, propterea quod homo natura calidus, ab ambientis frigiditate, ita in vnum veluti coarctatur, ut calor fortior redditus pabulumque habens proportionatum, ita se in corpore diffundat, ut vnà secum singulae quoque partes statim incrementum suscipiant. Quod profectò aliter se habet, in his qui loca calida incolunt. Ambientis enim caliditas excedens, cutis meatibus reueratis, calorem innatum evaporare facit, qui cum intus coerceri debuisset, in sudores deinde, & alias insensibiles transpirationes resoluitur, & ex consequenti tantum alimenti, quantum ad particularum incrementum requiritur, concoquere non potest. Sic qui regiones frigidas inhabitant, quod calorem habeant robustiorem, ut dixi, multò plus, quam qui calidas, cibi assumunt. Pari quoque ratione Asiae caliditas naturae frigidae viperarum defectum supplet, quemadmodum frigiditas Europae incrementum earum remoratur, impeditque. Sed cum autor noster viperas candidas appellat, hoc est, pallidas, & albi coloris æmulas magis, quam nigri, & quae sunt cornutae circa narium foramina, de Ceraetis loquitur, de quibus proximo capite loquemur, qui à viperis nulla alia re, quam quod cornuti sunt, differunt. Atqui his omnibus viperarum speciebus Europae montes, Sciron videlicet, <sup>Europae
montes.
Sciron.</sup> Pammonia, Aselenus, Corax, Riphæus, abundant. Inter quas Sciron mons est saxosus, Athenis in Graecia situs, sic dictus quod ossa latronis cuiusdam Scironis in hunc fuerint conuersa, posteaquam à Theseo fuit victus, quemadmodum Poetae scribunt. De quo Ouidium libro VII. Metamorph. consule. <sup>Asiae
montes.</sup> Longissimas viperas Ægages, Bucarteron, & Cercaphus Asiae montes alunt, adeò ut ibi quaedam cubitali longitudine inueniatur. Imò, quod magis est, in Troglodyte regione Æthiopiae,

opiæ, decem & septem cubitorum, & Strabone teste, novem longitudine in Iuda reperiuntur. Viperæ autem non tantum ob loci, sed & sexus diuersitatem variant: fœmina enim ceruice, & ventre quam mas latiore est, caudamque habet mutilam veluti, & breuiorem, & duris squamis plenam, nec paulatim extenuatur, sed vno momento decurtatur, & tardè per dumeta reptat, quod breuior sit, tarditatem tamen illam, quoad eius fieri potest, cauda recompensat. Quo fit vt Nicandri versus, qui sequuntur statim, de fœminis tantum, non autem maribus intelligi debeant.

quorum satis ampla pateſcunt

*In latum capita, & summa circa vltima spiræ
Fœmina pone trahit ceu mancam vipera caudam
Perpetuò duris horrentem tergora squamis
Et per opaca pigrum raptat dumeta volumen.*

IN gingiuis prætereà quatuor dentes habent, quibus morsum infligunt, hinc autor eas ex toto ore virus eiaculari affirmat. Mas tamen à fœmina differt, quod caput habeat acutum magis, & corpus longius, (quamuis inter mares alij alijs longiores sint) ceruice item sit magis elata, ventre tenuiori, cauda magis extensa, quæ procul incipiens versus inferiora se extenuat, plenus squamis, quibus utitur vt robur in rependo acquirat, easque instar canis ira commoti vel apri sursum erigit. Cùm irritatur, oculos habet coruscantes, & lambendo, hoc est, linguam exerendo, eam bifidam veluti ostentat. Hinc iter facientes, seu viatores eum antiquitus Cocytum appellabāt, quod vocabulum studio fuit excogitatum, qualia infinita apud vulgus sunt, quæ non sunt in usu apud eos, qui sermonis elegantia studere putantur. Quam ob causam etiam, qui in Nicandrum commentariū Græcum scripsit, versum qui sequitur: Viperā scilicet à viatoribus Cocytum appellari, autoris nostri esse negat, eumque à quodam imprudenter, nulloque adhibito iudicio additum esse affirmat.

Si quis tamen eo modo quo dixi intelligat, huc quoque accommodari potest. Prætereà mas binos tantum caninos dentes, reliquis omnibus in gingiuis delitescantibus, quemadmodum fœmina quaternos, sicut ostendimus habet.

Qui

Qui autem non in viperis tantum, sed hominibus quoque dentes apparent, vulgo quod oculares dicuntur, quod radice sint alta, & euulsi doloris sensum quendam oculis inferant, illi (inquam) proprie à Græcis *κυνόδοντες*, hoc est, canini, quod Dentes
canini. similes sint ijs qui in canibus ad veru similitudinem conspiciuntur, vocantur. Atque Poëtæ nostri descriptionem ita quoad fieri potuit, facillimè exposuisse mihi videor. Et quod ad binas, quas suprà poni curavi, effigies attinet, ad viuum expressæ sunt duæ viperæ, quibus Ioannes Lignarius huius urbis Pharmacopola dono nos affecerat, easque de industria cum multis alijs Pictauio apportari curauerat, ijsque in conficiendis pastillis theriacalibus vsus erat. Et planè ad Nicandri descriptionem accedebant, quo fit ut eas veras non tam ob formam, quàm symptomata, quæ deinceps declarabuntur, fuisse existimem. Posteaquam igitur Nicander vtrunque viperarum sexum, hoc est, & marem & foeminam descripsit symptomata enumerat, quæ mox ab ictu apparere consueverunt. Primum è vulnere liquor oleosus, quandoque cruentus, interdum etiam ad pallorem, ut medius sit inter album & nigrum, declinans, emanat: id quod ob veneni contagium accidit. Cum enim corpus iam occupauit atque obsedit, humores partium nutritioni destinatos corrumpere incipit. Tota præterea particula in tumorem attollitur, non sola tantum, sed vniuersum quoque corpus, quemadmodum Dioscorides affirmat, id quod ex humore assatione procedit: Quapropter enim à calore quodam præter naturam plus iusto incalescunt, intumescunt & efferuescere veluti iam incipiunt, & in bilem degenerant, ut ex calore cutis manifestissime patet, quæ nunc virescens, quandoque purpurascens, interdum etiam meri colorè repræsentans, qui in vniuersum omnes putredinis indices sunt, conspicitur: quod ex vesicis etiam, quæ similes sunt ijs, quæ per ambustionem exoriuntur, cum cuticula à carne separatur, & in cadaueribus ut plurimum euenire, animaduertitur, colligere licet. Et licet singultus sit veluti conuulsio ventriculi, quæ fit vel ob magnam humorum copiam, vel insignem aliquam euacuationem, seu repentinam & inæqualem repletionem, vel quia humor in eo continetur acris, qui morsum infert, vel quia frigiditatis sensum aliquem percipit: fieri tamen profectò nequit

nequit vt ventriculus, cùm humorem veneni malignitate corruptum sentit, non totis viribus id quod noxium est expellere conetur: & cùm hoc onus nimis importunum excutere integrè non possit, ita contendit, vt singultu repetito sonitum in faucibus excitet. Ab hoc maligno deinceps humore, ad caput vsque malignus vapor effertur, qui vertiginem & capitis grauitatem inducit, ibiq; fixus, perque vniuersum corpus expansus nervos & ægrum ita debilitat, vt se ipso media propemodum parte grauior videatur, taceo quod grauitas illa hinc quoque oritur, quod ob veneni malitiam humores in qualibet parte colliquescent. Et quia venenum (vt dixi) propriè partibus nobilioribus sese insinuat, ad maiores venas, quæ secundum renum longitudinem sitæ sunt, delabitur, tandemque iecur inuadit, ibique tantum ardorem inducit, vt in ea parte non dolorem tantum maximû concitet, sed ob febrem ardentem, pulmones & reliquas partes vicinas ita exiccet, vt sitim extinguibilem excitari omnino sit necesse. Et posteaquam hæc pestis integrè corpus obsedit, naturaque superior facta est, statim victoriæ suæ fructus, signa videlicet propinquæ mortis profert: vngues etenim, tam ob caloris natiui, quam spirituum qui cum deducunt, defectum refrigerantur, & quia ad partes nobiles, vt eas defendant, retrocesserunt, non tantum ibi tanquam captiui detinentur, sed miserabiliter etiam suffocantur, quo fit vt corpus exterius refrigeratum, grandinem veluti congelantem sentiat, quæ tamen tremorem concitet, quod semper in his partibus adhuc portio aliqua humoris mordicantis contineatur, nervisque molesta, tam vehementis tremoris ansam præbeat. Hinc Nicander hybernæ grandinem exuberantem appellat. Hæc affectio non prorsus dissimilis est tremori, & stridori dentium, qui tum fiunt cum tertiana febris aliquem apprehendit: nisi quod huius causa non tam venenosa quàm illius est. Ad hunc itaque modum omnes partes debilitatæ, imo quod magis est, euictæ penitus, facile quod in se habent effluere sinunt, quo fit vt cum ventriculus plenus sit humore bilioso, in quem venenum hoc totum sanguinem transmutare potest, non in eo generato tantum, sed à iecore quoque (quod hac ratione exonerare se cogitat) transmissio, hunc malignum grumosum, & coagulat

gulum veluti humorem, penitus derelinquere incipiat. Quemadmodum reliqua quoque viscera, exiguum alimentum quod adhuc suppetebat, exire sinunt, quod in sudorem conversum frigidum, ad nivis similitudinem per uniuersum corpus effluit. Atque tum color apparet plumbeus, quandoque caeruleus, interdum etiam perfecte viridis, ut flos æris fusilis. Quæ omnia pro varietate temperamenti morituri, citius quam in septem horarum spacio perficiuntur, præcipue si vipera quæ vulnus inflixit, foemina est, & iuuenis seu amoris stimulis exagitata, & ventriculo ieiuno, quemadmodum supra, cum de serpentum morfu in genere ageremus, comprehensum fuit. Quod si mas sit multorum annorum, frigidus & cibo saturatus, & homo sit bona corporis constitutione, profecto is non tam citò diem suum obibit, sed plus spacijs ad curationem habebit. In quolibet igitur serpentum ictu, sexum, ætatem, iuventutem, rabiem, ieiunium, magnitudinem, robur, & locum denique, in quo educatæ & enutritæ, tempusque in quo læsio contigit, considerare oportet. Æstate enim, & cum locus in quo enutritæ sunt siccior est, ipsæque magnæ sunt & robustæ, procul dubio perniciosiores etiam erunt. Horum accidentia pleraque, in pharmacopola quodam, qui fortè ab vna viperarum quarum effigiem supra expressimus, læsus erat, videre licuit. Nam cum è plaga vix duæ sanguinis guttulæ (magnitudine enim vix caput acus referebat, effluxissent, per integram ferè horam nihil incommodi percepit, qua elapsa propè, digitus non tantum cum vehementissimo dolore intumescebat, sed tota manus etiam citissime, & nulla ferè mora interposita, & inflatio tantum processerat, ut nisi ex consilio Medici, qui tum vocatus fuerat, remediaque idonea adhibuerat supra brachij iuncturam compressa fuisset, atque impedita, brevissimo temporis spacio totum corpus occupasset. Nihilominus tamen deinceps sex horis elapsis, vomitus amaræ bilis, & totius corporis refrigeratio, manibus & brachijs exceptis cum valida expiratione, quæ tamen non ita diu durauerat, quod maturè occurreretur, secuta sunt, quod hoc magis admiratione dignum fuit, quod clima nostrum frigidum, & hyems præterea esset.

QVÆ verò ad serpentum morsus remedia faciunt, stercus caninum est ex vino subactum, extrinsecus plagæ ad cataplasmatis formam inductum, laurus item, abrotonum, galbanum, origanum viride, pulli gallinacei dissecti, & protinus impositi, & infinita alia à Dioscoride lib. vi. descripta. Quantum verò attinet ad ea, quæ per os sumuntur, conuenit coagulum leporis ex vino oboli vnius pondere, seu vnciæ decem succi porrorum, & porrum ipsum, allia, item & cœpæ, præcipuè verò theriaca quæ in officinis pharmacopolarum hodie paratur.

DE CERASTE. CAP. XI.

Κεράστις CeraSTE.

CeraSTE, quem Græci primum, & Latini deinde ad imitationem illorum ita appellarunt, hoc nomen inde sortitus est, quòd in fronte duas paruas eminentias instar Cochlearum habeat, nisi quòd solidiores sunt, & robustiores, quem admodum Ælianus lib. ix. scriptum reliquit, & Nicander de vipera (nam & CeraSTE è genere viperarum est) affirmat cum inquit:

Nec pare consimiles forma sit ubique Dracones

Cernere, nam gignit nostra hæc Europa minores:

Tum qui molle supra prætendunt cornua guttur,

Et quodam candore micant.

Et quemadmodum Arabes testantur, quidam quatuor, interdum octo similibus planè cornibus reperiuntur, quibus tanquam esca ad paruas aues alliciendas vtuntur. Noti enim

enim se in sabulo ascondunt, & quo facilius auiculas alligant, præter cornua nihil ostendunt, ad quæ tanquam ad escam ipsis idoneam, vno impetu aduolat: quam ob causam etiam Nicander eum astutum & insidiatorem vocat. Est autem cubitali longitudine, longissimus duorum cubitorum, colore cinereo, qualis omnino est leprosum. Ventrem habet squamis ex ordine rectum, quapropter sonum in serpendo sibilo similem edit. Et videtur sane Nicandrum duo genera Cerastrum constituere voluisse, cum de ijs ex professo agens, ita ait:

Sed quatuor aut duo profert

Cornua, cum mutila videatur vipera fronte.

QVOD ab expositore etiam est obseruatum, cum locum huc interpretatur, & affirmat esse quoddam Cerastrum genus, à Græcis mutilum seu imperfectum dictum, quod cornibus careat, aut si ea habeat, non ita in conspectum prodant, sicut aliorum. Quæ expositio certè non usque adeo aliena est à proposito, & eam ego quoque quàm aliorum sequi malletm. Auicenna enim lib. IIII. Cap. de Cerastris, ita inquit: Genus quoddam Cerastris est, quod curtum seu recuruum dicitur propterea quod cornua habet breuiora, vel quia iam deciderunt: præterquam quod alijs breuius & exilius est, maxillas autem respectu aliorum grandiores habet, & ob id maxillare vocatur. Quæ si quis ad viperas accommodare voluerit, per meliberum erit. Nam & autor noster viperam cum Cerastris confert, ut hac ratione commodius inuicem distinguere queant. Vipera enim cum obuium aggredi properat, recto tramite serpit, cum crassa sit & brevis, nec tam facile in gyrum agi possit. Cerastris verò cum squamas ordine inuicem dispositas habeat, ut carpus. Facile ad formam literæ S. incuruatur, non secus quam nauis à vento Africano agitata, à recto itinere declinare cogitur, & hinc inde errabunda ad venti arbitrium, à quo nunc huc nunc illuc pellitur, titubat. Quamobrem Lucanus cum de his serpentibus agit, ita inquit:

Spinaque vagi torquente Cerastris.

AT QUI non alienum erit ab instituto hoc in loco, ea quæ ab antiquis de natura serpentum cornutarum memoriæ prodita sunt, cum earum naturam in vniuersum explorare animus nobis sit, adiungere. Ælianus itaque Cerastras Psyllis (qui incolæ sunt Lybiæ non procul à Garamantis dissiti) tanta familiari-

miliaritate deuinctos scribit, vt nunquam eorum morsum sentiât, quos tantum abest vt offendat, aut noxius illis sit, vt per se eam vim habeât, vt percussis medeantur. Quâ non in Ceraſtas tâtum sed alia omnium serpentû genera si iure ijs quæ Plutarchus in vita Catonis scripta reliquit, fidem adhibere possumus, obtinent. Cato etenim cùm exercitum Iulij Cæſaris fugiēs per Lybiæ deserta iter faceret, seq; in summo periculo ob serpentes, qui singulis ferè horis milites suos interficiebant, constitutum videret, melius certè sibi consulere non potuit, quàm vt auxilium à Psyllis peteret, qui vulneratorum ictus exurgerent & incantamentis quibusdam ita serpentes fascinarent, vt nullû deinde morsum inferre possent, Lucanus huius meminit, cùm ait:

Gens vnica terras

Incolit à sauo serpentum innoxia morsu

Marmaridæ Psylli: par lingua potentibus herbis

Ipsæ cruor tutus nullumq;e admittere virus,

Vel cantu cessante, potest, natura locorum

Iussit, vt immunes misti serpentibus essent.

IDE M à Nicandro quoque vti asserit Ælianus xvi. lib. qui versus quosdam ipsius adducit, desumptos, vt mea fert opinio, è libro, quo his temporibus caremus, scribitur. Et nisi idem à Plutarcho, Herodoto, Aulo Gellio & Crinito confirmaretur, admiradum plane & incredibile ferè videri posset, simile prorsus à Plinio de quibusdam Italiæ incolis Marsis appellatis, qui salua sola serpentum ictibus mederi possunt, scribitur: quod tamen à veritate alienum mihi videtur: Præterquam enim quod hodie nemo in tota Italia, qui hâc vim possideat (si impostores quosdam, qui è Diui Pauli progenie ortos falsò iactitant excipias) inuenitur: apud Galenû etiam in lib. de theriaca legimus, Marsos suo tēpore nihil eorum, quæ hac in parte illis ascribuntur præstitisse. Et si qui hodie inueniuntur, qui vipersas & reliquas omnes serpentes, absque vllò incommodo & noxa manibus tractant, id profectò fraudulenter, & non ex occulta vi qua polleant, fieri, quicquid tamen gloriantur falso, credendum est. Galeni etenim tempore quidam vipersas, multo post vernationē capiebant, & cū pestiferum venenum magna ex parte reiecissent, captas deinde assuefaciebant, & ita cicures reddebant, vt per cibos

non

non solitos, naturam venenosam aliqua ex parte mutarent, præterea ut venenum dentibus extraherent, magna carnis frustra mordenda apponebant, & alijs compositionibus, quas ilico etiam exhibebat meatus per quos venenum reijci consueverat, obstruebant: ita certè ut quavis morsum infligeret, periculo tamen vacaret. Hac ratione itaque tanquã miraculosè hæc fieret, admirationem sibi pepererunt, sed ut ad Cerastras nostros redeamus, id quod idem Aelianus, & alij quidã de familiaritate eorũ cum Psyllis affirmant, adiungam. Cũ enim de coniugum pudicitia dubitant, vel in leuem quandã suspicionem veniunt, & ne liberi spurij sint verentur, infantẽ de quo dubitant, in dolium plenum Cerastris imponere consueverunt, si itaque infans è legitimo thoro conceptus fuerit, nihil sinistri patietur: sin minus, sitque spurius à serpentibus interficietur. Ad quod alludens Poëta quidam de Atiro quodam, è Psyllorum gẽte prognato, hunc in modũ scribit.

Atir serpentes veneno spoliare nouit

Dryinosque tardos incantare,

Postremo cũ Cerastris prolem explorabat,

De qua dubitabatur.

QUIBVS ita explicatis, ad id, de quo præcipuè in hoc opere agere decreuimus, redeamus. Et quia copiosè de natura Cerastris disseruimus, reliquum est, ut de signis, quæ à morfu ipsius apparent, & de quibus superiore capite locuti sumus, loquamur. Eadem enim accidentia in Cerastris morfu quæ in viperæ cõtingunt, & in nulla re differunt, nisi quod illius symptomata & grauiora & sæuiora, ut Aetius asserit, quæ huius sint, propterea quod Cerastris, venenũ vigorosius agit, sed nõ tam subito: nam qui ab eo attingitur, nouem solis radios, ut Nicander loquitur, hoc est, nouem dies vita frui, quẽ admodum qui à vipera morsus fuit, triduum tantũ potest. Præter hæc verò Symptomata, quæ communia habent cum viperis, peculiaria quædam sortiuntur, hoc est, duritiem paruum similem cordi (ita autem vocatur tumor quidam durus, rotundus, instar capitis clauis intra pedis articulos) quod non aliunde, quàm ex veneni malitia partem læsam indurantem, contingit. Et profectò hoc in loco Auicenna, & qui hunc secutus est Ardoynus, perperam Nicandri sententiam intellexisse videntur, cũ ait:

*Is si fortè grauem serpens impresserit ictum,
Fit similis clauo tumor.*

VIDENTVR enim hoc intelligi voluisse, de dolore pun-
gente, perinde ac si acus vel clauus infixus esset, atque hoc
modo accipi nō potest, aut authoris nostri sententia falsa est,
cū morsum non ita magnum inferre dolorem asserit, quod
profecto fieri non posset, si similis esset illi, in quo quis in mē-
bro clauum veluti infixum habere credit. Præterea nec Dio-
scorides nec Aetius, vllam huius symptomatis mentionē fa-
ciūt, sed Nicandrum de verbo ad verbū secuti alia quædam,
quorum ille non meminit, addunt. Quod autem attinet ad
dolorem inguinum, & poplitis, qui & ipse vnum est ex acci-
dentibus quę superueniunt, id fit ob retractionē magnorum
neruorum, qui has partes perreptant, & quod humores illo-
rum colliquantur & mortificātur. Causa autem pustularum,
& coloris liuidi totius corporis, quæ à morfu accidunt, è præ-
cedente capitulo huc referri potest. Mentis porrò alienatio,
& visus hebetudo, & labiorum inflatio è capitis humiditati-
bus quæ colliquantur, & per totam cerebri regionem spar-
guntur, & ad labia descendunt, procedunt. Genitalis verò
erectio, quemadmodum reliquarum quoque partium, fit
ob neruorum affectionem, ob quam contrahuntur, & plus
solito tenduntur, ob malignum calorem, qui exiccat eos, non
secus quā videre est in magnis æstibus chordas in instrumēto
musico, quod testudinē appellant, extendi, & rumpi quan-
doque penitus. Mox igitur à morfu particula læsa præciden-
da, vel curbitulæ, ita vt cutis quoque incidatur adhibendæ,
& medicamentis crustam inducentibus, & ijsdem remedijs,
quæ ad viperarum morsus sanationem faciunt, vtendū erit.

DE HÆMORROO. CAP. XII.

Αἰμόρροος. Hæmorrhous.

Hæmor-

Hæmorrhæus ita & à Græcis & à Latinis dicitur, vocabulum est ex duobus, hoc est, *αἷμα* & *ρροια*, id est, sanguine, & *ρροια* vel *ρρῆς*, id est, fluxu compositum, quasi sanguinis fluorem, vel sanguifluum dicas. Ratio autem, ob quam ita appellatus fuit, est, quod sanguis percussus per omnes corporis meatus effunditur, ut post dicemus. Hæmorrhæus itaque parvus serpens est ex genere viperarum, ut Aelianus affirmat, & in cauernis petrosis habitat, longitudine pedem instar Cerastræ æquat: quod verò ad latitudinem attinet, à capite (quod Nicander flammeum vocat, propterea quod oculos habet igneos, & locustæ similes, ut Aetius scriptum reliquit) usque ad caudæ extremum ita in tenuem, & angustam figuram desinit, ut & longitudine & latitudine multò minor sit vipera. Colore est splendido, quandoque cinereo & arenoso, ut Aetius & Auicenna testantur. Arena enim ut plurimum cinerem colore repræsentat. Auicenna præterea addidit, habere dorsum multis maculis nigris & albis variegatum, collo est constricto viperæ respectu, & cauda ab umbilico incipit, quod ex eo cognoscitur, quod eo in loco ita in arcum sese contrahit, ut veluti reliquam corporis partem præcidisse sibi videatur, ut autor noster affirmat.

Vnum longa pedem, totoque gracillima tractu,

Constrictumque satis collum, & tenuissima cauda.

DUPLEX verò ratione cum Cerastræ conuenit, de quo superiore capite locuti sumus: primum quod in fronte bina cornua parua, & candida habet, quæ velocissimè nunc huc nunc illuc versat, magnâque cupiditate noxam inferendi flagrat. Deinde quod non recto tramite incedit, quemadmodum de vipera diximus, sed riuuli instar in pratium aliquod effusi reptat, & figuram literæ S. ut Cerastræ etiam, repræsentat. Præterea non aliter quàm naus quæ mare sulcat, hoc est, prout undæ vel assurgunt vel deprimuntur, reptat. Anterior enim partem attollit, cum posterior est depressa, & contrà. Ob quâ similitudinem Nicander nauigij vocabulo, ut ingressum hæmorrhæi aptè exprimeret, usus est, cum ita inquit:

Ex medio videas appellere dorso

Paruum nauigium, terit imam lubrica terram,

Aluus.

Ad eundem modum millepedes etiam, & alios hortarum vermes, quasi elumbes essent, repere videmus, nā cum fluctuando veluti partem anteriorem protruserunt, ventrem in terra firmanit, & posteriora deinde etiam trahunt. Dignoscitur autē mas à foemina non solum per symptomata. Mas etenim semper collo extenso incedit, & ventri innititur, & posteriora deinceps trahit: contrā foemina caudā incumbit, & anteriora trahit. Inter accidentia verò, quæ statim maris morsum comitantur, primum est color particulæ læsæ, quī toto genere præter naturam est, & ad nigredinem accedit, ob caloris natiui, veneni malitia, capitalis illius inimici extinctionem. Hanc cordis, hoc est, ventriculi dolor, excipit. Ventriculum autem cor appellarunt antiqui, quemadmodum hodie etiam vulgus, cum dolorem in ore ventriculi percipit, cor affici dicit. Ad hunc modum Nicander de aconito in alexipharmacis loquitur:

Crassantur circum præcordia summa grauique

Errore infestant, morsus in corde molestos.

Oreque ventriculi pariunt sublata patenti,

Quod cor ventriculi quidam cellamque vocarunt.

ORITVR autem hic ventriculi dolor, propterea, quod cum vna sit ex partibus principibus, facillimè tā venenum, aduersissimum hostem ipsarum, quā anxietatem aliarum partium sentiat, omnium maximè verò in morbis venenosis, quemadmodū in peste usu venire videmus, quam statim vomitiones insequuntur, quæ certè non aliunde, quā ex mala qualitate quam sentit, proficiscuntur. Præterea, quod magis est, ventris fluor accedit, quod ab autore nostro cum ventrem aqua refertum effluere dixit, obseruatum est. Cum enim ad Poëtarum imitationem ventrem humidum appellare vellet aqua plenum, quod ea nihil sit humidius, dixit. Hoc autem fit non tantum, quod ventriculus mirum in modum debilitatus officio fungi ritè non possit, sed etiam quod venæ per intestina sparsæ, ijsque insertæ, sanguinem, qui deinde cibis non perfectè cōcoctis permixtus flui alui ansam præbet, effluere sinant. Præterea sanguis ex omnibus corporis meatibus non naturalibus tantum, vt naribus, ore, quod contiguum est faucibus & pulmonibus, sed non naturalibus etiam effunditur: imò si quis fortè vulnus longo

longo ante tempore accepit, quamuis sit cicatrix inducta, iam eam tamen aperit, & sanguis denuò emanat: quod ex veneni ab ictu serpentis in vulnere relictæ proprietate contingit. Hinc Galenus libro de Theriaca, hæmorrhoum vnum è serpentibus esse asserit, qui suis ipsorum nomini- bus, similem hominibus perniciem afferant. Quod eleganter à Lucano sequentibus versibus fuit expressum.

Impressit dentes hæmorrhøis aspera Tullo

Magnanimo, iuueni, miratoriq̃ue Catonis.

Vtq̃ue solet pariter totis se effendere signis

Corycij præssura croci: sic omnia membra

Emisere simul rutilum pro sanguine virus.

Sanguis erant lachrymæ, quæcunque foramina nouit

Humor, ab ijs largus manat cruor, ora redundant,

Et patulæ nares: sudor rubet: omnia plenis

Membra fluunt venis: totum est pro vulnere corpus.

RATIO autem, ob quam vulnera olim accepta recru- descunt, ab autore nostro describitur. Nam præterquam quod venenum vim habet eliciendi sanguinem (quod fit, vt ego existimo, quòd eum fundit & dissoluit) eam quoque facultatem obtinet, vt carnem & cutim ita exiccet, vt præ ingenti siccitate rumpantur. Quemadmodum æstate, & in magnis caloribus terram findi, & rimas agere, in eo præcipuè loco, vbi antea fuit disrupta, idq̃ue ob calorem inten- sum, videmus, quæ Nicandri quoque fuit opinio, cum ait:

Que sunt in corpore plagæ

Rumpuntur, quadamq̃ue cutis fuligine marcet.

PRÆTER hæc verò Symptomata, de quibus verba fe- cimus, inflammatio etiam gingiuarum putrescentium con- tingit, dentes præterea ringuntur, vacillant, & emissio prius cruore excidunt, & sanguis non per ungues tan- tum, sed oculorum quoque angulos, mox à sceminæ morfu, vt Aetius memoriæ prodidit, effluit. Quamob- rem diligenter ab ea cauere sibi Nicander monet, infi- nita alia apud Arabes, & Actium sunt symptomata, diffi- cultas nimirum respirationis & vrinæ reddendæ, vo- cis item priuatio cum animi deliquio. Quæ omnia ex insigni sanguinis & humorum corporis euacuatione,

cùm nerui, & muscoli exiccati, munus suũ obire nequeunt, originem ducunt. Illorum enim opera & spiritus fit attractio, & vocis vsus nobis suppetit, vrinq; denique expulsio perficitur. Sed posteaquã Nicander Hæmorrhoi, & accidentia, quæ morsum ipsius comitantur, descripsit, vt deinceps opus hoc suum artificiosa inuentione quadam locupletare veluti possit, rationẽ affert, Quare Hæmorrhous & Ceraſtes ceu elumbes incedant, quemadmodum asserit, cùm de Hæmorrhoo loquitur ad hunc modum:

Et instar

*Ipsius obliquè sua paruula terga Ceraſtæ
Claudicat. &c.*

FABVLA autem quam recenset, hæc est, cùm Menelaus post Troiæ vastationem, & coniuge Helena recuperata, in Græciam redire vellet, tempestate ob ventum Aquilonarem orta actus, ad Nili quoddam ostium, quod tum Canobus vocabatur, nòmine à patrono nauis, Canobo dicto, mutuato, appulit. Canobus itaque cùm in fabulo Thonide, ita vocato, quod Thonis eo tempore Ægypto imperaret, vires reficere vellet, pede fortè Hæmorrhoum attigit, qui læsum se sentiẽs morsum infixit, è quo deinde miserabiliter periit. Helena ob ipsius mortem vehementer afflicta, accurrit subitò, & ira æstuans, tanto impetu serpentis dorsum calcat, vt totam spinam & neruos, qui eum vinciebant, eximeret, & ab eo tempore Hæmorrhoi & Ceraſtæ, obliquè & claudicantes veluti proreptant. Huius fabulæ nemo antiquorum, quem ego quidem legerim, præter Aelianũ meminit, qui tamen omnia de verbo ad verbum ex Nicandro descripsit. Vnde Ronſardum quoque, in quodam versu lib. 11. Amorum desumpsisse, verum est, cùm dicit:

*Meritò sanguis horridæ faciei fuit maledictus
Qui primum serpentes venenosos procreauit:
Non debuisses, Helena, pedibus illos calcans
Renes conquassare, sed perdere prolem.*

Remedia porrò quibus vtendũ erit, vt salutis nostræ consulamus, scarificatio sunt & vltio, & siquidẽ pars vitata ferre possit, eam ex toto præcidere consultius erit, & acria deinde, & quæ validè attrahant cataplasmata imponere, denique ea omnia adhibere, quæ superiore capite sunt comprehensa.

DE

DE SEPEDONE. CAP. XIII.

ΣΗΨ, Σηπεδών, Seps.

SEPEDON, quem & Græci & Latini eodem v-
trique vocabulo appellarūt, sic dictus est, quod
corpus eorum quos tetigit, statim, idque ob ve-
neni sui malignitatem putrefaciat, quemadmo-
dum suprà cap. v i i. à nobis annotatum fuit,
cū diximus, σήπα à Græcis appellari, non vt existimemus
hunc ab eo, de quo Nicander paulo antè quā de Aspide egit,
scripserat, diuersum esse. Præterquā enim quod hæc duo vo-
cabula idem prorsus significant, nullas etiam discrepantes in-
ter se descriptiones apud Poëtam nostrum inuenimus, taceo
quod eadem omnino symptomata in morſu putrefactoris,
quem Aetius Sepem appellat, & eius, quē Nicāder Sepedo-
nem vocat, contingūt. Præterea nec Plinium de alio serpente
quā Sepedone locutum, nec Dioscoridem quā Sepe, con-
ſtat, quod fidem mihi facit eadem prorsus esse. Verum equi-
dē est Aelianū duo capita de hoc serpēte fecisse, sed ex iis quę
ſcribit lib. xvi. nequaquā Sepem à Sepedone diſtinxisse vide-
tur, nam eadem symptomata huius quoq; morſum comitā-
tur. Atqui duæ ſpecies ſunt Sepedonis, vnus enim ſerpens eſt
ſimilis Hæmorrhoo, hoc eſt, quemadmodū Nicander ſcrip-
tum reliquit, à capite ad caudam vſque perpetuo & paula-
tim in anguſtam formam deſinit. Alter lacerta Chalcidica

vocatur, propterea quod lacertam repræsentat, quemadmodum facile è 11. Dioscoridis libro de Sepe, & v. de aceto, colligere licet. Secundo etenim libro, Sepem, lacertam Chalcidicam appellat, quinto autem Viperarum speciem. Quod Andreas Mathiolus, rei herbariæ peritissimus, è Nicandro probauit, qui in theriacis, cum scorpionum genera varia descripsisset, statim subdit, Sepem habere corpus exiguum, non dissimile paruis lacertis. Sequitur igitur ab eo, quem Nicander descripsit, diuersum esse, cum ait:

Inspice, quo benè cognoscas

Corpus sepis, qui similis est prorsus

Hæmorrhoo &c.

Quo ad aliud Sepedonis genus attinet, suo loco differemus. Seps itaq; Hæmorrhoo corporis figura similis est, sed nõ obliquè ita, & recta potius viperæ instar procedit, quod profecto ab Aeliano lib. xv. cap. xviii. non fuit intellectum, quo in loco cum Nicandri versus de verbo ad verbum reddere vellet, & vnâ partem dextrè assequeretur, in altera deceptus fuit: asserit quidè Sepedonem Hæmorrhoo similem, & caudam cum mouetur, habere exiguam. Sed cum auctoris nostri verba, cum ait, eum dum surgit curuari, explicare vellet, illud de ingressu intellexit, cum dicit, Per gyros & flexiones graditur, ita vt inspectantium oculis imponat, vt de eius magnitudine iudicare nequeant. Atqui Nicander hanc incuruationem non de vniuerso corpore, sed cauda tantum, quam Sepedon in altum attollit, & incuruat veluti porci instar, ita vt an longa vel brevis ea sit, non facile sit iudicare, intellexit. Alioqui auctoris nostri locus, cum eo quod paulò antè dixit, sepedonem nimirum similem esse hæmorrhoo, nisi quod contrario modo ingrediatur, conuenire minimè posset. Si itaq; hæmorrhous in gyrum vertendo se perpetuò incedit, sepedonem non eodem modo proserpere sequitur. Similis error est viii. lib. historiæ Pausaniæ, vbi cum mortem Ægypti Arcadiæ regis describit, cum à Sepe læsum fuisse dicit, quem ita depingit. Viperæ, inquit, similis est minimæ, cineris colore, maculis ex interuallo variis, lato capite, angusta ceruice, aluo maiori, cauda breui, obliquo incessu quasi cancer, quod & cerastæ serpenti proprium est. Hæc verba sunt Pausaniæ, qui Sepem vidisse se affirmat. Necesse tamen est, vt aut ipse deceptus, aut

Nican-

Nicander falsus fuerit. Verū equidem est, quod noster quoque autor scripsit. Cerastem obliquè incedere, sed hic tamen minimè. Qua propter cū præcipuus scopus fuerit Nicádro, serpentes oculis subiicere, non eas tantum, quarū naturam assiduo studio explorasset, atque calleret, sed quas ipse quoque (neque enim alioqui tam diligenter ab eo fuissent descriptæ) vidisset, satius esse iudico, illius opinioni insistere, quam ut his quæ contrario modo à Pausania scripta sunt, fidem adhibeamus. Sed redeamus ad nostri serpentis descriptionem. Est autem, ut dixi, similis Hæmorrhoo, nisi quod recto tramite incedit, & cornua nulla habet. Colore est pallido, seu potius diuersicolor, quem Nicáder hirsuti tapetis coloré appellat, cum ait: *Et color hirsuti, qualem est spectare tapetis.* Scholastes Græcus hoc de colore coccineo intelligi debere voluit, nam ut plurimum (inquit) Tapetes hoc colore conspiciuntur, crediderim tamen, cū tapetes ferè sint perpetuo diuersicolores, autorem nostrum dicere potius voluisse, Sepedonem instar taperū, diuersis coloribus esse ornatū. Auicenna præterea asserit, Sepem, quem sua lingua Hellini appellat, habere secundum corporis longitudinem radios diuersorum colorum, quod me mouit, ut dicerem hunc colorem potuisse esse pallidum, propterea quod Athæneus antiquissimum poëtam allegans, mulierem timidam tapetis colore esse dicat. Metum itaque pallor statim excipit, & ob hoc tapetes antiqui pallido colore fuisse videntur, & hæc ratio non vsque adeo inconueniens est. Actius enim de Sepe ait, eum habere vniuersum corpus multis albis notis respersum.

INTER accidentia verò quæ ad morsum ipsius sequuntur, primū est dolor vehemētissimus, qui ob venenū, quod vnum ex omnibus maximè adurēs est, & putrefaciens, cōtingit. Pili deinde è toto corpore effluunt, quod venenū non per internas tantū, sed externas etiā partes sparsum, radices pilorum putrefacit atque corrodit, & per totā cutim expansum, subalbida eam reddit. Quod vitiū à Græcis *ελφος*, Latinis vitiligo dicitur, præcipue vero quibusdam in locis, color quidam albus & asper exoritur, qui ad ima vsque penetrans, vniuersam cutim inficit, eamque defædat, quæ species sub priore comprehensa, à Græcis & Latinis vno nomine Leuce dicitur. Et

Et quia nostra lingua, nō ita vocibus, quemadmodū Græca, abundat, in Nicandri versione, pluribus verbis significare eas coactus fui. Præter hæc symptomata Aetius adhuc alia quoq; adiungit, profluuium nimirum sanguinis è vulnere, quod commune est omnibus ictibus venenosis, & paulo pōst sanie graecolentem, & tumorē denique in parte vitata, ob putredinē incipientem, quæ vniuersum corpus tandē ita occupat, vt caro putrida tota, idque breui temporis spacio absumatur. Quod elegantissimē à Lucano lib. ix. cū ita ait exprimitur.

Miserique in crure Sabelli

Seps stetit exiguus, quem flexo dente tenacem

Auulsitque manu, piloque affixit arenis.

Parua modò serpens: sed qua non vlla cruenta

Tantum mortis habet, nam plagæ proxima circum

Fugit rapta cutis, pallentiaque ossa retexit.

Iamque sinu lapsa, nudum est sine corpore vulnus:

Membra natant sanie: suræ fluxere: sine vlllo

Tegmine poples erat, femorum quoque musculus omnis

Liquitur, & nigra distillant inguina tabe,

Dissiluit stringens vterum membrana, fluuntque

Viscera: nec quantum totum de corpore debet,

Effluit in terras: sæuum sed membra venenum

Decoquit: in minimum mors contrahit omnia virus

Vincula nervorum, & laterum textura, cauumque

Pectus, & abstrusum fibris vitalibus, omne

Quicquid homo est, aperit pestis: natura profana

Morte patet: manant humeri, fortesque lacerti:

Colla, caputque fluunt. Calido non ocyus aëstro

Nix resoluta cadit, nec solem cera sequetur.

Sic itaque ob huius putrescētis veneni malignitatē, non spiritus tantū euincuntur: sed vniuersum quoq; corpus, non secus, quàm si ignis id peruasisset, cōsumitur. Sed hoc profectò nō huius serpētis veneno tantū, sed omni putredini, quæ aliqua ex parte materiam venenosam coniunctam habet, cōmune est. Quemadmodū in peste, quæ statim ad frequētes pluuias sequitur, euenire videmus, quotidiana enim experiētia constat, particulā in qua bubo pestilens, seu carbunculus, vel alius tumor apparuerit primum, tanta putredine corripitur vt quandoq; imo vt plurimū vnā cum vita totū membrum pereat,

pereat, & absumatur, quemadmodum bene Hippocrates lib. I I I. Epidem. monuit, post annum pluuiosum, & putrilaginosum, quam plurimos & cutis & carnis, neruorum denique & ossium, & quod magis est brachiorum, in vniuersum iacturam fecisse. Remedia vero aduersus sepius morsus similia debent esse his, quæ supra de Vipera & Ceraſte posita sunt.

DE DIPSADE. CAP. XIII.

Διψάς,

Dipsas.

DI P S A S quam & Græci & Latini eodem nomine vocarunt, sic dicta est, quod ij qui ab ea sunt percussi, siti intollerabili & quæ extingui non potest, cruciantur. Est autem hic serpens è genere Viperarum, vt quidam putant, vel Aspidis iuxta aliorum opinionem. Actius dicit viperæ speciem esse, quæ in maritimis locis reperitur, longitudine cubitali, & semper ex crassa in tenuem desinat, notas autem habere per omne corpus, fuluas & nigras, & caput angustius. Est tamen Dispas duabus de causis à vipera diuersus, cum, quod qui ab ea icti sunt, citius interimit, tum quod in cauda paruas maculas nigras impressas habet. Hinc Nicander scripsit:

Exigua similis spectatur Dipsas Echidne,

Sed festina magis mors ictos occupat egros,

Parua & lurida, cui circa vltima cauda nigrescit.

AVICENNA dicit collum habere magnum, & tergum ad extremum usque caudæ nigricans. Preterea eas in Libia & Syria habitare affirmat, quemadmodum Galenus etiam XI. Simplicium scriptum reliquit, quod eæ regiones alijs ficciores sint. Signa mortis, quæ à morſu mox apparent, sunt magna siccitas & inflammatio, non internarum tantum, sed exter-

narum

narum quoque partium : quòd ob magnam veneni siccitatem accidit, quod nò solù per vniuersum corpus iam est sparsum, sed facillimè etiam totù sanguinem in suam naturam conuertit, ita vt quamuis æger indefinenter bibat, fatiari tamen nequeat, vt Moyses quoque in Deuteronomio annotauit. Interim enim dum venenum per corpus fertur, atq; vagatur, fit vt omnes meatus corporis exiccet, & adurat ita, vt eos in se instar membranæ vel corij ante ignem contrahi faciat. Meatus enim tam vrinæ, quæ sudoris occlusi, aquâ quæ tã intemperanter hauritur effluere prohibèt, hincq; necessario ventrè vt exitus pateat, rumpi oportet. Hinc Ægyptij cū ingentem sitim significare vellent, Dipladem depingi curabant. Sed Nicander, vt elegãti & venusta digressione poëma suum exornet, quod sæpenumero poëtæ solent, rationẽ affert, quare serpentes quotannis (quemadmodum iam in principio huius libri ostendimus) pellem exuant, & quã ob causam Diplas eam vim habeat, vt tantam in ijs, quos percussit, sitim excitare possit. Sic itaque ait: cùm Iupiter maior natu Saturni, hoc est, temporis filius, inter duos fratres minores natu hæreditatem distribuisset, & Neptuno mare, Plutoni verò infernum dedisset; vt mortalibus pro regni ingressu congratularetur, eosque quod odio persecuti essent, furtumque Promethei detexissent, qui inscio Ioue, ignem de cælo (vt i i. libro, ostendetur) surripuerat, iuuentutis donum largitus est. Qui cùm fessos se viderent, eumque amplius gestare nollent, asino imposuerunt. Qui cùm iam magnum benè iter confecisset, siti æstuabat, & prope fontem præteriens, Dipladem custodem illius conspiciebat, eamque vt aquam haurire, sitimque explere posset rogabat. Cuius voluntati antea obtemperare non voluit, quàm iuuentutem, qua asinus onustus erat, ab eo obtinuisset, ita vt deinceps homines orbat iuuentutis dono, quod à Ioue acceperant, semper senio obnoxij fuerint, & serpentes quotannis senectam exuerint. Verum quidem est, Dipladem sitim ab asino vna cum iuuentute accepisse, quo fit vt ij, quos offenderit, idem morbi & symptomatis genus, quod à me iam fuit expositum, & ingeniosè à Lucano lib. ix. describitur sustineant. Eadem fabula ab Aeliano quoque, libro vi. de Animalibus, cap. l. i. recitatur. Lucianus etiam ex natura huius

huius serpentis, Dialogi, quem ad amicos mittit, scribēdi occasionem desumpsit, in quo egregiè & mores & naturam ipsius, & symptomata quæ morsum ipsius consequuntur, transcriptis tamen omnibus, ex autore nostro, quem allegat, descripsit. Quod verò ad Alexipharmaca attinet, cum his quæ suprà de Hæmorrhoo posita sunt, similia esse debent.

DE NATRICE TERRESTRI.

CAP. XV.

Χερσύδρος, Chersydrus. Natrix terrestris.

DIVERSA Natricis terrestris natura, in causa fuit, ut diuersas quoque appellationes sortiretur, nam propterea, quod tota hyeme & vere, in stagnis & paludibus commoratur, Græci hydrû, hoc est, Aquatilem, & Latini natricem quasi natatricem appellarunt. Deinde cum calorem sentit, stagna & paludes exiccantem, terram incolit, & tum chersydrus, hoc est, natrix terrestris, ob diuersam, hoc est, & aqueam & terrestrem naturam dicitur, id genus animantium Græci ἀμφίβια, quod partim in aquis, partim in terra degant, appellare consueuerunt. Cum autem in terra degit, ranis quibus vescitur, bellum infert. Quam ob causam Aratus in Phænomenis ranas cibum Hydrarû vocat. Forma terrestrem aspidem, de qua superius locuti sumus, representat, præterquam quod ceruicem non ita latam habet: cinereo est colore, maculis, Virgilio teste, insignis, & quemadmodum dixi, partim in aqua, partim in terra degit, quod à Nicandro quoque obseruatum est, & à Virgilio deinde, de verbo ad verbum quasi his versibus transcriptum:

Est etiam

*Est etiam ille malus Calabris in saltibus anguis,
 Squamea conuoluens sublato pectore terga,
 Atque notis longam maculosus grandibus aluum:
 Qui dum amnes vlli rumpuntur fontibus, & dum
 Vere madent vdo terre, ac pluuiialibus Austris,
 Stagna colit: ripisq̃ue habitans hic piscibus atram
 Improbis ingluuiem, ranisq̃ue loquacibus explet.
 Postquam exhausta palus, terræq̃ue ardore dehiscunt,
 Exilit in siccum, & flammantia lumina torquens
 Sæuit agris, asperq̃ue siti, atque exterritus æstu.*

SYMPTOMATA porro, quæ morsum ipsius comitantur, Nicandro teste, primum est, extrema totius cutis ariditas, præcipuè verò eius, quæ quam maximè vicina est vulneri, id-que ob venenum, per vniuersum corpus sparsum accidit. Cum enim natura siccum sit, exiccat, & cutim rumpit, è qua deinde sanies putrida, & fædi odoris, ortu è sanguine malitia veneni corrupto habens, profluit. Hinc vniuersi corporis dolor vehementissimus, & ignescens veluti, qui ægrum nunc in hac nunc illa parte miserabiliter diuexat, oritur. In circuitu præterea vulneris tumor liuidus & fætidus ob extinctum calorem natiuū apparet. Et quia à vaporibus malignis, à veneno ad caput vsque elatis humores liquantur, & extremam corruptionem sustinent, hinc magna oculorum caligo, & bilis plus iusto calefactæ, & per vniuersum corpus delatæ, & in veneni naturam transmutatæ, vomitiones sequuntur. Has inordinatæ totius corporis motiones, ex ægri inquietudine & intolerantia, cum magna omnium membrorum imbecillitate ortæ, excipiunt. Hæc symptomata omnia partim ab auctore nostro, qui præcipua tantū attigit, partim ab Actio, cap. de Chersydro sunt desumpta. Ælianus lib. viii. animalium ex Appollodoro refert, Chersydri venenum ita perniciosum esse, vt qui mortuū tantū attigerit, statim interimat. Specia- lia autē aduersus hanc feram remedia, quibus antiqui quoq; utebantur sunt origanum in mortario contusum, & mor sui impositum, lixiuium item cum oleo, vel aristolochiæ cortex, & theriaca extrinsecus adhibita, vel per os sumpta, vel aristolochiæ drachmæ duæ, cum tribus generosi vini vncijs. Vel marrubij succus, & quædam alia, de quibus deinceps in capitibus vniuersalibus agemus.

DE SERPENTE IN VTRANQVE

PARTEM REPENTE.

CAP. XVI.

Ἀμφισβᾶνα,

Amphisbæna.

SErpens quem Græci & Latini ad ipsorum imitationem Amphisbænam vocarunt, à Gallis Doublemarcheur, vocabulo ex duobus cōposito, vt Græcū quoque nomen, & quemadmodum de chersydro diximus, appellari potest. Sic autem dicta est, quod nunc in hanc, nunc in illam partem, hoc est, & posteriorem & anteriorem repat. Magnitudine vermem terrestrem æquat, nec è crassa in tenuem abit, aliarum instar, sed quemadmodum vermes æquali est crassitie: Hinc factum est, vt qui, quo in loco caput esset, exactè distinguere non poterant, & ex vtraque progredi parte, ad modum nauigiorum, vtrinq; proram habentium eam viderant, bicipitem esse existimauerint. Vnde etiam biceps, vt Lucanus asserit, dicta fuit. Quod tamen à veritate alienum est, quamuis Galenus ipse idem in libro suo de theriaca scripserit: Nā quemadmodum Aristoteles de generatione animalium refert, causa, ob quam serpens biceps aliquando visus est, alia non est, quàm quod quandoq; natura monstruosè agit, præcipuè in animalibus, quæ vno partu plures fætus ædunt, & cum duo aut tria germina inuicem se contingunt, corpus cum multis capitibus, vel cruribus, vel alis procreabunt. Ex hac Aristotelis sententia sequitur, eum nequaquam duo capita serpentibus, nisi quatenus monstruosè, hoc est, præternaturæ institutum, & communem consuetudinem hoc accidit, attribuere. Sed redeamus ad nostrum serpentem. Genas habet tam latas, vt oculos abscondant, itaque visu orbatus videatur. Hinc Nicander inquit:

Cuius perpetua cæcum est caligine lumen,

Quod latas vtrinque genas, porrectaque menta

Plus alijs alta serpentibus aggere tendat.

PELLEM habet densam & duram, varijs punctis distinctam. Colore est terreo, quem Græci *φαιδον*, Latini pullum seu Beticum vel Hispanicum appellant. Hic color non omnino niger est, sed ad nigrum tamen propius accedit, quàm fuscus.

Symptomata porro, quæ Amphibænæ morsum consequuntur, non fuere descripta à Nicandro, propterea quod, ut Dioscorides scriptum reliquit, similia sunt his, quæ in viperæ morfu contingunt, vel quia ictus illius tam exiguus est, ut muscarum, vel tam parum periculi affert, ut Aetius scripsit. Et hoc in loco multum inter se Aetius & Dioscorides dissentiunt: Nam si Amphibænæ morsus, & symptomata, quæ eum sequuntur, similia sunt his, quæ in viperæ morfu accidunt, nequaquam certe dicere oportet, ea similia esse his quæ ex muscarum ictibus oriuntur: nolim tamen accusare illum, ut hunc defendam, neque enim credo Nicandrum in hac historia & sequenti, etiam eius, quod in reliquis omnibus observauit, data opera oblitum fuisse: Loco tamen descriptionis symptomatum, de proprietate quadam, qua corium ipsius pollet, nos admonet. Sub principium enim veris, cum coloni ligna cadentes eam inveniunt, excoriant, & pelle ramum sylvestris oleæ, quam Nicander millies coronantem appellat, quod antiquitus in certaminibus & iustis olympicis, victores hac coronarentur, vestiunt, eaque cum manus frigore torpidas habent utuntur, cum enim aliquandiu tractant, breuissimo temporis spacio recalescunt. Et videtur sanè Ælianus ad Nicandri verba, de huius pellis proprietate addidisse aliquid, nam vim habere fugandi serpentes ex Nicandri autoritate dicit, quod tamen ex versibus ipsius elici non potest, nisi fortè Ælianus id in alio quodam Nicandri libro, qui ad nos nondum peruenerit, legerit. Quod reliquum est, Amphibæna prima omnium, & antequam Cicadæ canere incipiant, è cauerna sua profilit, unde suspicari licet, eam cæteris serpētibus calidius habere temperamentum. Cicadam porro autor noster nimum Vernalem appellat, quod antequam Ver adueniat, canere incipiat. Galenus porro libro de Theriaca ait, si hanc feram mulier vterum ferens supergressa fuerit, abortum statim facere, quod fit, (si tamen fieri credere fas est) ob vaporem venenosum, ab huius serpentis corpore elatum, qui factum

tum malignitate sua, naturæ nostræ infesta, suffocat. Specialem denique huius serpentis curationis modum è capite de Vipera huc referri oportet.

DE SCYTALE. CAP. XVII.

Σκυτάλη, Scytale.

VM Nicandrum verterem, coactus fui retinere vocabulum Græcū Scytale: neq; enim Gallicè reddere potui, nisi linguæ iniuriā facere voluissem. Vocabulum etenim Græcum, quo manubrium cuiuscunque generis instrumenti, quemadmodum alciæ, vel alterius significatur, Gallicè reddi ita non poterat, ut nulla relinqueretur ambiguitas: quam ob causam etiam vocabulum Græcum Scytale retinere malui. Sic autem dictus est hic serpens, quod magnitudine æqualis est baculo, in quo ligo inseritur, ut Nicander asserit, cum ita scribit:

Craſſior, ut quantum solita eſt comprehendere lignum

Curua manus ſtriſtum quoties tenet ipſa ligonem.

LACEDÆMONII olim eodem nomine, genus quoddam literarum secretiorum, quas suis Imperatoribus mittebant, & à nemine quàm ipsis solis intelligi volebāt, appellabant. Accipiebant autem chartam, eamque in baculo secundum longitudinem incisam, inuoluebant, & in ea quod bonum videbatur, scribebant, illis, ita ut explicata nihil præter certas quasdam lineas ostenderet, è qua scriptura nemo præter Imperatorem, ad quem missa erat, quicquam utilitatis capere poterat. Baculum enim habebat pari crassitie, cum eo in quo scriptæ erant literæ, & chartam inuolutam tam concinnè cum eo adaptabat, ut facillimè quæ intus scripta erant, lectione assequeretur. Et propterea quod epistola inscripta erat baculo simili manubrio ligonis, vel alterius instrumenti, scytale fuit appellata.

SCYTALÉ porrò in vniuersum Amphisbænæ similis est, nisi quod crassior est, neq; vt hæc ex vtraque parte progreditur, in ceteris enim prorsus similes sunt, adeò vt non facile sit discernere, iuxta vtram partem aut caput aut cauda sita sint. Verum quidem est, Amphisbænam, vt dixi, non ita crassam esse, æquali etenim cùm vermibus terrestribus, quos Poëtæ, veluti Nicander in Phisiomerijs, quin imo Aristoteles ipse in historia animalium, terræ intestina appellarunt, crassitudine conspiciuntur. Ioannes Lonicerus qui Nicandrum Latine reddidit, & Petrus Gillius in appendice quadam in Ælianum scripta, cum poëtæ nostri mentem non satis assequeretur, scytalen crassitudine manubrium ligonis, longitudine verò vermes terrestres æquare, affirmat. Quod tamen Nicander minimè voluit, sed cum Scytalen crassiorem Amphisbæna esse proposuisset, eam crassitudine ligonis manubrium, Amphisbænam verò terrestres vermes tatum æquare dicit. Decepti itaque fuerunt, quod vocabulum Græcum ad Scytalé, non Amphisbænam referri debere crediderunt. Habet hæc serpens præ cæteris omnibus peculiare aliquid. Prima enim ex omnibus cubile suum relinquit. Et exuuijs positis more reliquarum omnium, ad locum quendam sibi familiarem secedit statim, nec fœniculo, vt aliæ omnes, vescitur, hinc factum existimo, vt Latini eam Cæciliam, quasi cæcam dicas, quod fœniculo abstineat, ne visum recuperet, appellauerint. Cæciliam tamen Typhlopem potius, quæ vulgari quoq; lingua Typhline dicitur, esse crediderim. Gillius libro citato, Scytalen cōtrà & è cauerna sua exire, & fœniculo vesci asserit. Ex quo certè apparet, eum tam hunc, quàm alterum Nicandri locum perperam intellexisse: Expresse enim autor noster, hanc illi præ reliquis omnibus proprietatem attribuit. Solinus & post hunc Odoardus Wottonus lib. v i. de differentia Animalium, Scytalen tanta tergi varietate præfulgere asserit, vt notarum gratia videntes retardet, & quoniam reptando pigrior est, paulatim appropinquet, eosque offendat. Dioscorides postremò eadem accidentia Scytalæ, quæ Viperæ morsum comitari scripsit, ideoque curandi rationem inde desumendam esse.

DE BASILISCO REGE SERPENTVM.

CAP. XVIII.

Βασιλίσκος, Basiliscus, Regulus.

DIVERSÆ & admirandæ, quas varij Basilisco attribuunt autores, proprietates, in causa fuerunt, vt cogitarem historiam ipsius vel fabulosam esse, aut scriptores saltem qui aliquid de eo commentati sunt, vel literis prodiderunt vnquã, & oleum & operam perdidisse. Affirmare enim velle cum Galeno, in libro de Theriaca, Basiliscum oculorũ radio tantũ, & sibilo simplici eos qui vel audiunt vel vident, vel ab eo cõspiciuntur interimere: id profectò dubitandi ansam mihi præbet, tantũ etenim abest, vt qui hæc scribit, eum viderit, vt difficillimum sit inuenire quenquam, qui verum hac in parte narrare possit, cùm si attentius contemplari eum vellet, subitò vel ob intuitum vel ob sibilũ ipsius extingueretur. Galenus, etiam libro x. de medicamentis simplicibus, se eum nunquam vidisse fatetur, & historiam eius in dubium vocare videtur. Et profectò nõ minus à ratione alienum est, asserere eum ex antiqui galli ouo gigni, quemadmodum vulgus credit, aniles enim hæ sunt fabulæ, & ex diametro cum rationibus naturalibus, vt egregiè Albertus Magnus scriptum reliquit, pugnant. Quæ fidem etiam mihi faciunt, hæc omnia esse falsa, taceo quod Nicander nullam prorsus de his mentionem facit, cùm tamen Poëtæ sæpe numero opera sua huiusmodi fabulis locupletare soleant, id quod à poëta nostro pluribus in locis sedulò præstitum fuisse vidimus. Neque propterea affirmare ausim, nullos omnino inueniri Basiliscos: Existimo tamen minus perniciosos esse, quàm vulgo habentur. Verum quidem est cos ex serpentibus venenosissimos esse, imo serpentibus ipsis Nican-

dro teste exitiosos, cum reliquos serpentes omnes, cum vel ad pastum accedunt, vel ab eo redeunt, cum serpere basiliscum vident, subito fugam dare, ei que locum relinquere, affirmat. Ex sibilo enim ipsius, & de presentia ipsius & discessu certi sunt. Basiliscus porro serpens est longitudine trium palmorum, corpore flauo, capite acuto, in quo tres habet eminentias, maculis subalbidis insignitas, ad diadematis formam, ob quam etiam causam rex serpentum fuit dictus. Cum progreditur anteriorem corporis partem in altum attollit, & erectus incedit, & in eundo posteriore tantum parte adiuuatur. Quam ob causam Ægyptij in Hieroglyphicis, cum æternitatem denotare vellent, Basiliscum in columna, eleuato extremè capite, collocare consueuerant. Tanta præterea veneni vi pollet, ut mortuum etiam, bestiae aut auiculæ, vbi fædum cadaueris odorem perceperunt, attingere non audeant. Quod si fortè aliquid de eo comederint, subito moriuntur, imo idem contingit, (quemadmodum aliqui literis mandarunt) si de corpore quod ex ipsius morfu periit, aliquid assumant. Aërem præterea circumuicinum ita inficit (siquidem vera sunt, quæ de eo scribuntur) ut inde & arbores & herbæ emoriantur, tam perniciosus est & pestifer. Refert Solinus, Pergamenses, magnam pecuniæ summam pro basilisci cadauere numerasse, quod de summa Apollinis templi parte suspendebant, ne vel aues vel aranæ eò appropinquare possent. Scribunt quidam eum sibilo solo animantia interficere, hinc Ægyptij in Hieroglyphicis eum depingere solebant, ut maledicum significarent. Quemadmodum enim Basiliscus solo sibilo, ita maledicus sola voce interemit, quâ ob causam Lucanus ita scripsit:

Sibilaque effundens cunctas terrentia pestes,

Ante venena nocens, latè sibi submouet omne

Vulgus, & in vacua regnat Basiliscus arena.

ALIQVI porro è scriptoribus non contenti scripsisse Basiliscum solo oculorum radio interimere, paulò vltius sunt progressi & affirmarunt, si quis eum baculo tantum cōtrectet, veneni vim tam subito, ita ut visum quoque effugiat, secundum longitudinem ad manum vsque delabi, ut statim

eam

eam corrumpat, & putrefaciat. Hinc Lucanus scripsit:

*Quid prodest miseri Basiliscus cuspide Mauri
Transactus? velox currit per tela venenum,
Inuaditque manum:*

SCRIBUNT nonnulli, si equum Basiliscus attingat, non equum mori tantum, sed & eum qui insidet, atque id tam facile à Basilisco fieri potest, quam manuum & brachiorum torpor à torpedine induci, de quo in sequentibus agemus. At qui sagax natura, ne eiusmodi pestem absque capitali inimico relinqueret, mustelam creauit, quæ tanta vi aduersus Basiliscum pollet, quanta ipse contra homines, quod vero consentaneum esse potest. Experientia quippe constat, leonem, quamuis vnus ex omni animantium genere maximè sit audax & furiosus, timere tamen sibi à gallo, qui tamen respectu illius imbecillis prorsus est, & resistere minimè potest.

Sed accedamus tandem ad Symptomata, quæ Basilisci morsum comitari solent. Quorum primum est maxima totius corporis inflammatio, idque fit ob vehementem calorem per omnes venas & arterias sparsum, & successione quadam reliquis quoque membris communicatum, atque ita caro corrumpitur, putrescit, & frustulatim decedit. Est & aliud iuxta Erasistratum symptoma, hoc est, quod plaga subaureo colore tingitur, ob sanguinem mutatum in flauam bilem, cum enim tenuiori sui parte putrescit, facile in eam conuertitur. Aliud præterea ab Aetio adiicitur, pilorum scilicet profluuium, quod contingit ob veneni quandam portionem, quæ est intra cutem & carnem, quæ sua malignitate radices pilorum exedit, quemadmodum supra demonstratum est. Et vt summatim omnia complectar, tam subita mors ipsius morsum excipit, vt Aetius ipse supernacaneum existimauerit, remedia aduersus ipsum præscribere, propterea quod tam repentina spirituum dissolutione facta, fieri omnino nequeat vt opportunè remedijs occurratur. Verum quidem est, Erasistratum imperasse, potum è drachma Castorij cum vino, vel papaueris liquore, sed antequam finè huic capiti imponamus, notare oportet elegantissimū cognomē, quod coruo autor noster tribuit, de natura illius desumptū. Coruū itaq; cū pluuiæ adsunt, crocitare ait,

& poëtæ simili ratione coruos & cornices pluuię nuncias appellarunt, antequam enim pluat vehementius quàm aliàs crocitare solent, quod ab Arato his versibus descriptum est.

Quandoque corui & crocitantēs graculi

Futuram pluuiam pronunciant.

Et Virgilius in Georg.

Tum cornix plena pluuiam vocat improba voce,

Et sola in sicca secum spaciatur arena.

DE DRYINO, SEV QVERCVLO.

CAP. XIX.

Δρυῖνος, Χέλυδρος, Dryinus, Chelydrus, Querculus.

DRYINO seu querculo nomen inditum est à quercubus, quod illi cum his perpetuæ intercedant inimiciæ. A Græcis Chelydrus etiam dicitur, quòd sit cute aspera admodum, quemadmodum chelone, hoc est, Testudo, hinc quod squāmas habeat asperas & rudes, dicta fuit. Hinc etiam Dryinus, quia tergum habet asperrimis squammis obductum, Chelydrus dictus fuit. Latine squarrus dici posset. Sic enim cutem callis plenā, qualis est Agricolarum, & aliorū qui laboribus paulò vehementius sunt addicti, appellāt. Alij hunc serpentem Hydram vocarunt, hoc est, aquatilem, quē paulo antè natricem appellauimus, vel chelydrum, quòd perpetuò ferè in vallibus, lacubus & locis paludosis delitescat. Est autem Dryinus serpens longitudine duorum cubitorum, aut circa, corpore obeso, & asperrimis squammis, quem-

quemadmodum dixi, obducto, colore in tergo subatro, & qui magis ad nigrum accedit, caput habet chersydro equale, latius culum tamen, & non ita acutum. Odorem verò tam foetidum emittit, ut etsi quis eum non videat, de ipsius tamē præsencia certus esse possit. Foetor talis ferè est, qualis à glutine, quod ex equinorū tergorum præsegminibus, tum cum parantur ut corium ex ijs conficiatur, emanat, eleuatur, hoc est, posteaquam iam diu stetit in loco humido, ubi varijs rebus permixtum, odorē tetrum acquisiuit. Hinc opifex illud sumit, extendit, & carnem putridam ferramēto tereti abradit, & extremitates corij resecat, quæ alioqui nullum præstabant vsum, easque collam seu gluten appellat, propterea quòd, quemadmodum ego existimo, ex his frustis resectis gluten illud fortius, quo fabri lignarij vtuntur, conficitur. Propterea Nicander cum de hoc serpente scribit, ita ait:

Grauis itaque à corpore foetor,

Qualem dant madidæ, corij præsegmina, sordes,

Quas tereti radunt ab equino tergo ferro.

Hinc Virgilius graues nidore Chelydros appellauit.

HELLESPONTVS autem his serpentibus abundat, qui tam malefica, parataque ad nocendum vi sunt, ut calcati solum, pedes hominis cute nudos relinquant: totisque cruribus tumorem laxum, quem ædema vocant, copiosum excitent. Adhæc, quod multò magis est mirabile, tantus est huius maligni veneni feruor, ut si quis curationem administrare velit vitij, eius excoriari manus, etsi quis vlciscendi studio interimat, eum prauè admodum olere, illoque suo foetore omnium aliorum odorum quantumuis præstantium sensum auferre. Autor etiam noster inter symptomata morsus ipsius primū odorem suffocantem veluti esse dixit, qui in omnia membra sese diffundit, quod fit ob veneni vim. Nam cum subtile admodum sit, & loci, vnde proficiscitur, naturam seruet, facillimè per omnes corporis partes ferri solet. In circuitu deinde loci vitij, sanguis, qui ibi ob doloris vehemētiam collectus fuerat, vicinitate loci corruptus, tanquam putridus nigrescit, & statim etiam vniuersam cutem in tumoris ambitu eodem colore tingit. Et quod magis est, mentis angor ægrum occupat, tam ob dolorem quem sustinet, quàm quod veneni portio quædam cerebrum quoque obsedit. Deinde cutis quæ

anteà sana erat, flaccida & arida veluti redditur. Quemadmodum ea quoque quæ est in circuitu loci vitiiati, veneni malitia putrescit, à quo quicquid tangitur, corrumpitur. Sed post hæc omnia quo venenum magis sese immiscet, hoc clarius signa futuræ mortis apparere incipiunt, vt est oculorum caligo, quæ fit ex imbecillitate naturæ succumbentis & spirituum, qui iam titubare incipiunt, penuriam. Quidam ex illis alta voce clamant, & deinde cum flatu ventris vitam quoque amittunt, ob vehementem totius corporis siccitatem, è qua & vesicæ collum, & vrinæ ductus exiccati ita in angustum cōtrahuntur, vt nec flatus, nec vrina exire possint. Quæ signa omnia peculiarem veneni malignitatem cum vehementissima siccitate coniunctam liquidò demonstrant. Sæpenumerò tamē accidit ob diuersitatem tēperaturarum, vt venenum liquefaciens humores corporis cōtrarium omnino agere videatur. Hinc Nicander antequam signa suprà posita describeret, sic ait:

Torpensque veterius

Ingruit & crebris quasi singultibus ægri,

Nunc similem felliuomitum, nunc sanguinolentum

Eijciunt, ipsumque malum facit arida labra.

Postremoque grauem fundit per membra tremorem.

HVMORES itaque in capite fusi, hominem somnolentum reddunt, & cum inæqualiter spirituum vias obturant, vniuersi corporis tremorem inducunt. Qui verò in ventriculo fusi, hinc inde fluitant, quia cum implent, & irritant, singultum aut vomitum sanguinolentum seu biliosum excitant. Remedia porrò quæ huc faciunt eadem prorsus sunt cum chersydro.

DE

DE DRACONE

CAP. XX.

Δράκων, Draco,

VARIÆ sunt species Draconum inter eos quos terrestres appellamus, præter eum qui à mari marinus appellatus est. Quidam enim in montibus, quidam verò in paludibus degunt, & quandam inter se iuxta Philostratum dissimilitudinem habent. Differunt præterea regionum, in quibus & geniti & educati fuerunt, varietate. Siquidem fidem adhibere possumus his quæ de Draconibus Lybicus & Indicis memoriam prodita sunt, quæ fabulosa potius mihi quàm verisimilia videntur. Quidam dicunt Draconem è lupa, quam aquilo cooperuit, nasci, & habere rostrum & alas similes aquilæ, caudam verò & pedes lupæ, tergumque varijs coloribus serpentis instar insignitum. Sed nos veritati adhærentes, dicemus Draconem serpentem esse, triplici dentium in qualibet maxilla ordine, oculis magnis & tam acutè cernentibus, ut Poëtæ eos custodes Thesaurorum constituerint. Sub mento duo magna palearia barbæ instar propendentia habent, felle tincta, hoc est, ruffa: bilis enim rubra est seu flava. Verorum porro Draconum duæ sunt species. Quidam

Quidam enim ex ijs alati sunt, quidam verò absque alis. In cæteris enim prorsus similes sunt. Os habent paruum, nec dum morsum inferunt, multum dilatatur, & paruum veluti canalem, per quem aërem attrahunt, linguamque movent, repræsentat: quo fit ut morsus illorū non ita magnum dolorem excitet. Neque enim natura illis dentes dedit ut se defenderent, sed caudam potius, qua cum aquila & elephante dimicarent. Vario sunt colore. Alij enim ruffi sunt, alij nigri, alij cinerei coloris, longitudine sunt quinque vel decem etiam cubitorum, pro regionis varietate, e qua oriuntur. Imò narratur in India & Æthiopia Dracones longitudine triginta, & in Phrygia quadraginta cubitorum reperi. Hi (inquiunt) squammis obfiti sunt per totum corpus asperrimis, hiantes sunt oris rictu, linguam habent longam, & dentes longos instar apri, quibus cum mordent, etiam ossa corporis frangunt. Dracones autē Phrygiæ media æstate e caavernis suis profiliūt, & caudæ extremo intentes se erigūt, & apertis faucibus, vi oris sui halitus auiculas etiam altissimè præteruolitantes attrahunt. Scribunt insuper quidam, eos integram ouem deuorare, ossaque deinde, & reliqua nutritioni inepta foras eijcere. Crediderim tamen pleraque hæc, quemadmodum & plura alia, quæ ex illorum officina, qui antea hæc literis mandarunt, profecta sunt, à veritate aliena esse. Dracones autem, sicut diximus, veneno carent, & aspectu sunt iucundissimo, & quod magis est e corpore illorum remedia quædam aduersus morbos quosdam, imò venena ipsa colliguntur: quo factum est ut Ethnici eos in summo honore haberent, & Æsculapio medicinæ inuentori (quem Nicander Pæonium, quod Apollinis, qui aliàs Pæon appellabatur, filius fuerit, vocat) consecrarent, dicerentque eos aliàs in monte Peletonio ab eo fuisse nutritos, quod ab autore quoque nostro, & post eum à multis alijs Poëtis fuit annotatum. Quos tamen ab Æsculapio nutritos fuisse Dracones aiunt, ij iuxta Pausaniæ sententiam mitiores & benigniores sunt, & in Epidaurō tantum oriuntur. E quibus vnus Romam, ut pestem quæ eo tempore grassabatur, profligaret, abductus fuit. Lucianus in Dialogo, quem Pseudomanten inscribit, artificiosè fraudes impostoris cuiusdam enumerat, qui

qui cum Draconem se eadem natura præditum habere diceret, instar vatis cuiusdam magni, adorari se patiebatur. Vbi notandum, quòd etsi Draco sui natura minimè sit exitiosus, talis tamen ob locum, in quo habitat, effici potest. Quod ita se habere in reliquis quoq; serpētibus animaduertimus, qui in regionibus frigidis minus certè perniciosi sunt, quàm calidis. Hinc Lucanus lib. ix. ita scribit.

*Vos quoque qui cunctis innoxia numina terris
Serpitis, aurato nitidi fulgore dracones
Pestiferos ardens facit Africa.*

DRACO alatus cum Aquila & Elephante, vt diximus, vt plurimum confligit. Prima pugna quæ cum Aquila committitur, eleganter ab autore nostro est expressa, quemadmodum quæ cum Elephante à Plinio lib. 8. Sed nolo hîc tēpus terere in enumerandis ijs, quæ à Plutarcho & Aeliano de Draconum amore scripta sunt, vbi vnum ex illis, (quemadmodum asserunt) in Iudæa puellam quandam amasse, alium Aetolidem, alium puellū Arcadicum, quem à latronum insidijs liberauerat, alium denique Pindi cuiusdā amore flagrasse referūt, ne potius fictam quàm genuinam horum animantium naturam persequi voluisse videar.

DE

LIBER PRIMVS
DE SERPENTE MILIARI,
CAP. XXI.

Κεγχρίτης, Cenchrene, Miliaris.

MILIARIS serpens à Græcis Κεγχρίτης dicitur, quòd colore circa ventrem sit viridi, miliumq; plantam referat, vel quia, cùm milium floret exitiosior sit. Nicàder Leonem appellat, quòd æquè sit ferox & crudelis. Quidam etiam Iaculum vocarunt, propterea quod cùm damnum alicui inferre voluerit, in iaculi modum inuolat. A Iaculo tamen discrepat, vt ex duabus imaginibus, quas ex Petro Bellonio desumpsimus, hucque retulimus, quorum prima Miliarem, altera Iaculum repræsentat, videre licet. Hic serpens communiter cubitorum binum longitudine esse traditur, quamuis sæpe numero & crassitie & longitudine differat, corpore tota à crassitie in exilitatem desinit, & colore circa ventrem vt plurimum est viridi. Reliquum enim corpus varijs coloribus

bus est ornatum : quod Nicander ipse testatur. Inuenitur præcipuè in Lemno insula, in quâ Vulcanus aufugisse, vt ferum ibi elaboraret, à Poëtis fingitur. In insula Samo quoque seu Samothracia frequens est. Ambæ autè sitæ sunt in mari Mediterraneo, Thraciam versus è regione Rescynthidis oppidi Iunoni sacri, & fluuij Hebri, Zonæque montis, antri que Zerinthij, & quercus Oeagride, quæ ab Orpheo denominata est, quam dulcedine cantus sui ad se pertraxerat. Quæ loca omnia in Thracia sita sunt, vicina (quemadmodum dixi) insulæ Samo, seu Samothraciæ, in qua mons Mosichlus est, iuxta Græcum interpretè. Porro accidentia, quæ miliaris morsum comitantur, eadem prorsus sunt cum vipera, vt scriptum reliquit Ætius, sed inter omnia autor noster vnum præcipuè annotat, aquæ nimirum in ventre collectionem, quæ ob veneni facultatem accidit potissimum, quod humores liquat, eosque in aquam permutat. Et quia serpens hic perpetuò recto tramite incedit, vt Lucanus asserit, rubosque & spinas fugit, Nicander admonet, si fortè cui obuium sese faciat, vt per viam obliquam seu tortuosam & ramis opacam salutem procuret. Aliud quoque circa naturam huius pestiferæ feræ obseruauit, quòd nimirum cum aliquem (siue homo sit, siue bellua) attingit, eum cauda prosternere tentat, eoque humi arctè comprehenso, sanguinem in ea thoracis parte, quæ est circa clauiculas exugit. Remedia partim cum viperæ morfu communia habet, partim etiam vulneri applicari possunt, qualis est Satureia, & ruta syluestris in puluerem redactæ, & Saracenicæ radix, & Gentianæ per os sumptæ. Iaculus postremò suprà expressus, longitudine est trium palmorum, & crassitudine digiti minimi, colore est cinereo, qui tamen ad lacteum vergit, sub ventre tamen totus candicat, & in vniuerso corpore exiguis maculis, latis tamen, lenticulæ instar, quas circulus albus circundat, distinctus est. Morsus eius eodem modo, quo Miliaris curatur.

DE

Ἀσκάλαβος. Stellio.

Tellio à Græcis ἀσκάλαβος vel ἀσκαλαβώ-
της seu, γαλεώτης à Latinis Stellio appella-
tur propterea quòd in dorso maculas quas-
dam paruas stellæ similes habeat. Est autem
hic serpens de genere lacertarum : de qua
Ouid. lib. vii. Metamorph. eādē fabulam
cum Nicandro nostro describens, cū sic ait:

Paruaque minor mensura lacerta est

Et paulò post.

Aptumque colori.

Nomen habet varijs stellatus corpore guttis

Hic porrò serpens rore & araneis tantum vescitur, cum
quibus perpetuò bellum gerit, quemadmodum Plinius re-
fert. Hinc Andreas Matthiolus in doctissimis suis in Diosco-
ridem commentarijs Stellionem eam lacertæ speciem esse
existimauit, quam vulgus Italorum Terrantulam vocat, pro-
pterea quòd tota hyeme, vt & stelliones, in foraminibus do-
morum & sepulchrorum antiquorum latitet. Mensibus
enim quatuor frigidissimis Stelliones sese abscondunt. Et
hinc qui venantur eos, eliciūt eos, vt cuticulā habere possint,
quam, singulis annis, serpentum instar, exuunt, quam pecu-
liari quadam vi aduersus comitalem morbum pollere di-
cunt. Quamobrem tota æstate insidiæ illis struuntur, vt de
loco, in quo versantur exactè constet, & commodius vere
capi queant. Nisi enim hac ratione circumuenirentur, pelli-
cula haberi non posset, quam exutam statim deuorant. Hæc
animalcula, quemadmodum Nicander scribit, in medijs
Thraciæ insulis, & Italia quoque secundum Aristotelem cō-
morantur.

morantur. Morsus eorum exitiosissimus est, & naturali astutia, ut damnum nobis inferant, præditi sunt, ut Plinius affirmat. Perpetuæ prætereà illis cum Scorpionibus sunt inimicitiae, ita ut moribus quoque illorum medeantur, & contra, si quos stellio momorderit, illi assidue dolent, & locus affectus liuescit. Quorum symptomatum nulla ab autore nostro facta est mentio, quod ex ijs, quæ suprâ de serpentibus scripsit facile colligi queant. Poëtico tamen more stellionis ortum prosequitur, hoc modo. Ceres, cum Proserpinæ filiam à Plutone raptam per vniuersum orbem requireret, hospitio à quadam vetula in Celæ domo fuit excepta, cui nomen erat Metaniræ, seu Menalippæ, quæ filium habebat Abantem, ut vult Græcus interpretes, vel stellam, Ouidio teste, qui cum moleste ferret matrem Cererem in domum recepisse, ludibrio eam habet, & sacrificia ipsius deridet. Vnde irata Ceres eum in stellionem conuertit. Vide Ouidium loco citato. Sed posteaquam Nicander speciatim de qualibet serpentum specie differuit, quarum morsus exitiosi sunt, aliarum deinde meminit, quæ quia non ita sunt noxiæ, nihil prætereà de ijs in medium affert. Quales sint Elopes Lybiæque & Myagri sic dictæ, quod muribus vescantur, & in capite lineas quasdam albas, exiles, coronæ instar circumferant. Huc referendæ etiam sunt, quæ cæcæ dicuntur, Typhlopes nimirum, seu Cæciliæ, & quæ à iaculo denominantur, & eæ quæ Moluri vocantur. Notandum tamen hic est apud Lucanum serpentis quoddam genus, quod Iaculum appellat, inueniri, quod arbores scandit, & iaculi instar in prætereuntes inuolat, ut eodem in loco affirmat. Sed Nicandrum aliter sensisse existimo, nomen nimirum Iaculo à similitudine potius, quam cum hoc armorum genere habet, inditum fuisse. Lucanum autem de Miliari verba fecisse, & de quo paulò suprâ locuti sumus, quilibet facile suspicari potest. Nam à quibusdam Iaculus appellatur, quod in obuios tãto impetu & celeritate feratur, ut telum emissum referat. Aut certè is est, quem ex Petro Bellonio in medium protulimus. Non tamen ita nominibus immorari oportet, ut naturam deinde ignoremus. Plurimum enim autores in appellatione quorundam animalium variat, quemadmodum Ælianus ipse viii.

libro scribit. Iaculum Chersydrum, qui arbores petat, & saepenumero in pratercuntes sese præcipitet, esse.

DE ARANEIS SEV PHALANGIIS.

CAP. XXIII.

Φάλαγξ, Phalangium. Αράχνη, Araneus.

QUAMVIS autor noster plurima remedia propriè ad serpētum morsus facientia interposuerit, antequam de Phalangijs sermonem institueret: ne tamen orationis seriem, quam persequi (quod ad animalia venenosa pertinet) decreui, interturbare viderer, eorum explicationem hoc loco differre malui. Et quia post serpentes omnium, primò de Phalangijs loquitur, primum eorum naturam explicabimus, & deinde ad reliquas feras, eum, quem ipse ordinem seruat secuti progrediemur, postremò de remedijs vniuersalibus vtrorumque agemus. Phalangium igitur genus quoddam est aranei, cuius morsus periculosus est. Nam inter araneos ij tantum qui morfu noxam inferunt, Phalangij nomen retinuerunt, quemadmodum Plinius scripsit, quamuis Aristoteles aliter distinxisse videatur. Nam sub appellatione Aranei & Phalangij, tanquam de speciebus vnius generis differit: Imò Nicander ipse Agrosten, qui muscas & culices

ces venatur, inter Phalangia posuit, cum tamen morsum ipsius innoxium esse dicat. Ætius & Paulus Ægineta de araneo quodam venenato scribunt, quem alium à Phalangio esse dicunt. Quo fit ut existimem, salua tamen Plinij autoritate, veteres quandoque indifferenter vtraque appellatione usos fuisse. Nam si significationem vocabuli Phalangij considerare voluerimus, inueniemus illud araneo tam venenoso, quam non venenoso posse attribui. Nomen autem sortita sunt à vocabulo quodam Græco, quod digitorum internodia denotat. Et quia Phalangium terna habet internodia in cruribus, quemadmodum nos in singulis digitis, nomen eiusmodi illi est inditum. Non iniuria itaque aranci innoxij tam Phalangia dici possunt, quam venenosi. Sed ut hæc aliqua ex parte clariora fiant, vel ut lectorem admoncamus saltem de discrepantia quæ est inter Nicandrum, Aristotelem, Plinium & Ætium, quod ad araneorum seu phalangiorum diuersa genera attinet, & appellationum varietatem, in quarum explicatione illis parum conuenit: de singulorum opinionibus differam, & quoad fieri potest in arctum contraham. Nicander itaque octo Phalangiorum genera constituit. Primum dicitur Rhox, quod & Rhagion vocatur, secundum Asterion, quasi stellatum dicas, tertium cyaneum, hoc est, cœruleum, quartum Agrostes, specie lupo simile, quintum Dysderi vocant, seu Spheceum, sextum formicarium est, formicas referens, septimum cantharides æmulatur, octauum cranocolaptes, quasi caput feriens dicitur, quod in arbore Persea inueniri scribit. Aristoteles lib. ix. de historia animalium araneorum & phalangiorum tria summa genera seu differentias statuit. Primum in phalangium mordax, & in id quod Lyci, hoc est, lupi, nomen accepit, & postremo in araneum quem laurum appellat, diuidit. Mordax, inquit, in duo distinguitur, alterum simile ijs, quæ lupos appellant, est paruum, varium, procax, Pulex nuncupatum. Alterum paulò maius priore, coloris nigri, cruribus prioribus nigris, tardum, seu lentè ambulans, nec viribus valens, neque saliens. Lupi etiam tria sunt genera. Primum exiguum est quod non texit. Secundum maius est, & asperam paruanque telam apud terram aut sepes orditur. Tertium varium est, quod paucam vilemque telam

sub arboribus facit. Tertium araneorum genus, quod sapientissimum appellat in duo distinguitur: vnum maius, alterum minus est: sed vtrunque asperum ad venationem: id quod fit ratione telæ, quam eo modo qui sequitur, ordiuntur. Primum quoque versus fila in orbem ad stellæ modum distendunt, ita vt singula affixa vel arboribus, vel muris vel sepibus paulò altioribus obliqua sint. Retexentes deinde hanc concatenationem, initio à medio accepto, seorsim in loco quodam foramen paruum veluti cubile quoddam sibi reseruant. Quo facto medium ipsi occupat, ibique prædam obseruat, quæ vt plurimum musca est, quæ ex improviso sese in retia conijcit, & tam benè inuoluta est, vt cum defendere se nequeat, ab ijs vel in repositorium gestetur, vel statim exugatur, præsertim si fame præmantur. Est prætereà hoc animalculum multò cautiùs. Nam antequam venationem reperat, refarcit prius id quod rumpi potuerat. Quòd si fortè noui aliquid percipit, in medium primum accussit, & deinde ad locum in quo præda fixa manet, sese confert. Qui longioribus sunt cruribus, vt plurimum sub telis commorantur, & ibi prædæ inhiant, ne fortè muscæ ob corporis magnitudinem deterreantur. Qui verò minores sunt, supernè in quodam exiguo suæ telæ foramine, si quid incidat, obseruant. Hæc Aristoteles ferè ita voluit. Videamus iam quid *Ætius* dixerit qui omnino aliter de araneis venenatis differit. Primum enim communi nomine *Araneum* vocat, alterum *tetragnathum*, quasi dicas quatuor maxillas habentem, quem *Phalangi* speciem esse ait, corpore subalbido, pedibus scabris, cui duo in capite prominent tubercula, alterum rectum, alterum latum, vt videatur ora quidem habere duo, & maxillas quatuor, & lineam per os æqualem. Capite autem sequenti sex genera recenset: Primum scilicet quod *Rhagium* vocatur, figura rotunda, colore nigro, vix nigræ, acino simile, vnde & nomen accepit. Os habet sub medio ventre, & pedes vtrinque brevissimos. Alterum *Lupus* est capitalis hostis muscæ, corpus illi latum est, & rotundum seu flexibile, quæ circa collum partes sunt, incisuram habent, & circa os tubercula tria enascuntur. Tertium est *Mirmecium*, hoc est, *Formicarium* dictum, prægrandi formicæ similimum: colore fuliginoso

noſo atróue . Huius corpori inſerta ſunt quaſi aſtra , maximè verò circa dorſum . Quartum deinde Cranocolaptes eſt , oblongum , colore viridi , aculeum in collo geſtat , ferit eas maximè quæ circa caput ſunt partes , vnde etiam nomen eſt ſortitum . Quintum Sclerocephalum dictum , caput habet ſaxi duritie ſeu lapideum , & totius corporis lineamenta animalculis illis quæ lucernas circumuolant , ſimilia . Sextum Scolecium eſt , ſive vermicularium , longiuſculum eſt , & maculis quibuſdam variegatum . Reliquum eſt vt de Plinio , qui ſua ex vtroque deſumpſiſſe videtur , verba faciamus . Loquitur autem de Phalangijs duobus præcipuè in locis , quorum prior eſt libro xi . poſterior . xxix . Naturalis hiftoriæ . Quæ autem libro xi . continentur , ea ex Ariſtotele de verbo ad verbum ferè ſunt deſumpta , & diuerſa prorsus ab ijs , quæ libro xxix . ſcribit , cùm ita ait : E phalangijs vnum eſt ſimile formicæ , ſed multò maius , capite ruſo , reliqua corporis parte nigra , albis intercuſantibus reſperſum guttis . Acerbior huius quàm veſpæ iſtus . Æquè Phalangium Græci vocant inter genera araneorum , ſed lupi diſtinguunt nomine . Tertium genus eſt eodem phalangij nomine araneus , lanuginofus , grandiffimo capite , vocatur & Rhagios , acino nigro ſimilis , ore minimo ſub aluo , pedibus breuiſſimis tanquam imperfectis . Dolor à morſu eius qualis à Scorpione . Idem erat Alterion , niſi diſtingueretur virgulis albis . Peior vtroque eſt cœruleus , à crabrone penna tantùm differens . Myrmecion capite formicæ ſimili , aluo nigra , guttis albis diſtinguentibus . Veſparum dolore torquet . Tetragnathi duo genera habent , peior medium caput diſtinguente linea alba , & tranſverſum altera . At cinereus poſteriore parte candicans , lentior . Minimè autem noxius eodem colore , qui telas muſcis in parietibus latiffimè pandit . Hæc itaque de verbo ad verbum è bonis autoribus ferè ſunt deſumpta . Reliquum eſt vt iam certi aliquid ex hac opinionum diuerſitate colligamus . Primum igitur genus , de quo Nicander loquitur , eſt Rhagion , nigræ vuæ acino ſimile , multos habens pedes , & os ſub medio ventre . In cuius deſcriptione & appellatone Ætius & Plinius cū Nicandro idem ſentiunt , niſi quod Rhagium à Nicandro Rhox , & ab Æliano Rhax dicitur .

Quem crediderim facile eum esse, quem Aristoteles mordacem, nigri coloris vocat. Secundum genus est Asterion quasi stellatum dicas. Maculis enim albis ad stellæ modum respersum habet corpus, quemadmodum iam diximus, quibus solis cognoscitur, & à Rhagio distinguitur, Plinio teste, qui hoc in loco cum Nicandro consentit. Ætius huius planè nullam facit mentionem, quemadmodum etiam difficilimum est hæc ad Aristotelis descriptiones accommodare. Tertium est cæruleum lanugine horrida & nigra, Plinio autore, cruribus longissimis, hinc Nicander dixit, id vtrunque sublime esse. Plinius duobus prioribus noxium esse magis asserit. Sed de hoc nec Ætius, nec Aristoteles quicquam literis prodiderunt. Quartum venator est, propterea quod muscas, culices & id genus parua animalcula venatur, Lupo similis est, qui species est iuxta Nicandri interpretem muscæ. Hunc ego eum quem Aristoteles Pulicem appellavit, esse existimarem. Similem enim Lupo esse ait. Ætius simpliciter Lupum vocat, in quo certè decipere se ipsum potuit. Aristoteles etenim distinxit. Plinius etiam eodem nomine vocavit. Quintum Dysderi à Nicandro dicitur, quo vocabulo nullus reliquorum autorum usus est. Proprie enim Sphicion quasi vesparium appellatur. Nam vespæ simile est. Cuius descriptionem seu nomenclaturam nec apud Aristotelem, nec apud Plinium, nec Ætium inuenio. Sextum est Myrmecion, hoc est, formicarium, sic dictum quòd formicam referat, collum eius rubet, reliquum verò corpus fuliginosum est. Ætius addit esse astris veluti quibusdam insignitum præsertim circa dorsum. Plinius idem sentit, nisi quòd & Latina & Græca appellatione videtur abusus fuisse. Primum siquidè Phalangij genus Formicarium appellat, & ita describit: paulò deinde inferius, quatuor aut quinque lineis interpositis, aliud Myrmecion introducit, quod capite tantum formicam representet, non aliter distinguens à priore, nisi quòd vnius ictus exitiosior sit quàm vespæ, & quòd alterum eundem dolorem excitet. Vocabulum tamen Myrmecion nil aliud quàm Formicarium significat. Septimum à Poëta nostro nullo proprio nomine vocatur. Scarabeos tantum repræsentare ait, & colore esse pulchro, & flammæ æmulo. In campis inter segetes est, & à messoribus & venatoribus magna illorum copia reperitur.

tur. De quo Plinius lib. xviii. loquitur. Nascitur, inquit, & Phalangion in eruo, bestiola aranei generis, si hyems aquosa sit. Quam tamen non video quomodo ad vnam esse speciebus, vel Aristotelis, vel Ætiji referri possit. Inuenitur porrò aranei species quædam præcipuè circa Tarentum Apuliæ urbem: vnde Tarantula nominata est. vt plurimum inter segetes & campos latitat, quemadmodum hic Nicandri araneus. Matthiolus admiranda & diuersa in his qui læsi sunt ab ea, symptomata enumerat. Quidam enim (inquit) perpetuò canunt, alij risu diffunduntur, alij flent, alij clamitant, alij præmuntur somno, alij perpetuis vigilijs distrahuntur, alij vomunt, alij saltant, sunt qui sudent, tremant, obstupescant, alij alijs doloribus cruciantur, & delirantibus similes efficiuntur, lunaticis item, & insanientibus, & hæc omnia accidere, prout varia sunt singulorum temperamenta. Atqui si hæc symptomata admiranda sunt & inaudita quasi, non minus curandi ratio admirationem quoque merebitur. Sola enim Musica vim habet mulcendi hæc mala. Posteaquam enim vsitata remedia, & Theriaca cum nonnullis fuerunt adhibita, & Musica instrumenta audita, subito malum cessat, & saltare incipiunt, idque tandiu continuant, dum sudore diffluant, & tantum defatigantur, vt amplius nequeant. Quod dum fit, veneni quædam portio per sudores expellitur. Et quod maiori admiratione dignum est, sublata Musica antequam sani sint, morbus redintegrascit, & ijsdem prorsus accidētibus, quibus antea, molestantur. Propterea Musicos mercede conductos habent, vt alter alteri perpetuò substitui possit. Octaui phalangij nulla facta est mentio à Nicandro. Quia tamen ait in arbore Persea nutriri, conijcere possumus, id esse de quo Dioscorides in descriptione illius arboris loquitur, & quod Cranocolapten vocat, propterea quòd prætereuntiū capita maximè feriat, quæ primū petit cum ex arbore se præcipitat. Caput habet durum & siccum, quod tamen perpetuò cōtra terrā inclinare videtur, ventre est magno longiusculo, colore viridi, aculeū in collo gestat, vt Ætius scriptū reliquit. Nicander eum Phaleuæ comparat, quæ genus quoddam est scarabei noctu circa lucernas circūuolantis. Alas habet cineritias, ita vt si quis eam attingat plenus cinere esse videatur, colore est cinereo, hoc est, è viridi ad subobscurum seu exanguem

vergente, qualia sunt folia origani syluestris. Ex quibus omnibus videre possumus, Ætium & Plinium, imò Aristotelem ipsum Phalangiorum species silentio præterijisse eas, quæ à Nicandro descriptæ erant, & alias novas adiecisse. Auicenna certè promiscuè, & nullo discrimine adhibito alias collegit, quibus certè tam parum fidere oportet, vt qui certi aliquid inde elicere cogitat, sese in chaos diuersarum opinionum coniiciat. Nihil dicam quàm temerè Matthiolus locutus fuerit, cum affirmat singulas se Phalangiorum in Italia vidisse species, nec tamen primos autores quos allegat inter se cõciliat. Sed progrediamur ad accidentia, quæ morsum Phalangiorum comitari solent: id quod facilius explicabimus, si primum cognouerimus naturam huius veneni, non peculiari tantum vi aduersari nobis, sed qualitate etiam frigida & sicca, quemadmodum tota Medicorum Arabum schola scripsit. In ijs itaque quos Rhagion læsit plaga vix visu deprehenditur: nam & ictus non ita magnus esse potest, quòd Phalangia omnia exilia sint. Oculi & genæ rubescunt, quod signum est malignitatis veneni coniunctæ cum qualitatibus frigidis & siccis, quemadmodum dixi, ob quas horror vniuersum corpus inuadit cum frigore, & conuulsione singularum ipsius partium, quod contingit non tantum quia nerui frigiditatem veneni iam sentiunt, sed malitiam etiam, quo fit vt partes generationi destinatæ læsæ, & debilitatæ, semen effluere sinant. Ob hanc ipsam frigiditatem qui ab Asterio læsi sunt, statim fremunt, & caput somno aggrauatum habent, & omnium neruorum & ligamentorum relaxationem patiuntur, & debilitatem. Cæruleum etiam vt pote omnium perniciosissimum horrèda accidentia comites habet. Dolorem enim cordis inducit (quod commune esse diximus omnibus venenis quæ qualitate occulta sunt exitiosa) & præter grauem soporem, vomitus araneorum textis similium erumpit, idque fit ob venenum, quod humores corporis iam in suam naturam conuertit. Dysderi autem præter accidentia suprà posita ingentem in vulnere tumorem excitat, quia partem læsam grauis dolor molestat, qui sanguinem eò attrahendo, eam in tumorem attollit. Myrmecion porrò eadem prorsus habet accidentia. Sed quod Scarabeos refert, linguæ impedimentum affert, ita vt ex-
 act

actè sermonem non explicet. Venenum etenim non linguæ tantum, sed pulmonibus etiam & gutturi, quæ sunt vocis & pronunciationis instrumenta, iam communicarum est. Cranocolaptæ eadem propemodum accidentia esse possunt. Nam, quemadmodum Ætius refert, non differunt Phalangia, nisi secundum magis & minus. Dioscorides adhuc alia quædam adiunxit, ruborem loci vitari, sudorem frigidum vniuersi corporis, lachrymas inuoluntarias, & alia, quorum ratio ex his quæ diximus abundè reddi potest. Ætius item quædam adiicit, quæ qui videre voluerit, ea huc è proprio quod de phalangijs scripsit, capite, referat. Remedia specialia, quibus Dioscorides uti consuevit, hæc sunt: cinis nimirum ficulneus cum sale & vino extrinsecus impositus: vel aristolochia cum hordei farina, & aceto subacta, & alia adhuc quædam, ut Mugil marinus dissectus, & superinductus. Remedia autem quæ vult per os sumi debere, alia sunt, duæ drachmæ seminis abrotoni, aut anisi, aut cumini Æthiopici, cum decem vini vncijs epotæ. Sed plura quis inueniet in capitibus, ubi ex professo de remedijs vniuersalibus agemus?

G 5

DE

DE SCORPIONIBVS. CAP. XXIIII.

Σκόρπιος,

Scorpius.

N^o principio huius libri fabulam, hoc est, primam Scorpionum originem iuxta Poëtas attigimus: reliquum est vt de natura ipsorum & speciebus diuersis, quarum apud veteres sit mentio, & de quibus autor noster præcipuè egit, differamus. Scorpio itaque animal est ex eorum genere, quæ insecta appellantur (quemadmodum suprâ docuimus) in cauda vnus inter insecta longo armatur aculeo. Vtrinque quinque brachia bisulcis dentata forcipibus habet. Corpus ouorum specie, caudam longam ad formam rotularum precariarum, quarum vltima reliquis grandior est, & longiuscula, in cuius extremitate aculeus concavus, imò quandoque duo sunt, quibus ferit & venenum in vulnus ab ictu suo illatum effundit. Pedes anteriores multò maiores reliquis habet, & cancri pedibus similes sunt. Sunt autem Scorpionum, Nicandro teste, genera octo diuersa, vel nouem iuxta nonnullos, quæ etsi diuersa accidentia inducant, quemadmodum dicemus, in nullo tamen discrepare videntur, nisi quòd aliqui diuersis coloribus sunt præditi, aliqui verò similitudinem quandam cum cancris habent. Primum itaque albicat, & vt Nicander asserit, minimè lethale est. Secundum

est ore

est ore rufescente : tertium nigrescit. Quartum colore est ad viride inclinante. Quintum liuido, pallidoue colore est, amplo ventre, distentoque : nam est inexplibili. Sextum marino cancro litorali simile est, quod genus est piscis marini rotundi, & sine cauda, anteriores duos pedes ad forcipis modum habens, quemadmodum de Scorpionibus diximus. Quando itaque autor noster Scorpionis speciem quandam Cancro similem esse ait, non propterea absque cauda esse voluit, sed quod cæteris rotundus magis sit, & eodem cum cancro colore. Quemadmodum etiam, cum de septimo genere loquitur, quod Paguro comparat, qui species est cancri, qui testa integitur dura, valida, & horrida ob appendices quasdam acutas : in quo simile illi esse ait. Afferit præterea si in marino littore Pagurus moriatur, hoc genus Scorpionis ex eo gigni. De qua re Ovidius cecinit.

Concava littoreo si demas brachia cancro,

Cætera supponas terræ : de parte sepulta

Scorpius exhibit, caudaque minabitur vnca.

OCTAVVM genus Melichloron est, à colore melleo dictum, summæ caudæ nodus in hoc genere niger est : alas habet locustæ similes. Ælianus in Ægypto reperiri, & geminos habere aculeos scribit. Imò Strabo ipse alarum opera eos nunc hanc, nunc aliam regionem petere affirmat. Ælianus novem Scorpionum genera, quæ singula inter se differunt, constituit, quæ tamen meo iudicio confundit, non intelligens scilicet Nicandri locum. Nam è viridi & vetricoso duas facit distinctas species : autor verò noster vnam tantum, præterea distinguit alatos ab ijs, quos flammeos appellat, qui flavi seu rufi sunt, hos Nicander igneo colore esse dicit. E scorpionibus porrò mares omnium sunt perniciosissimi, maxime qui septem habent in cauda internodia vermium instar, hoc est, plurima, numero certo pro incerto sumpto. Graeci etiam numero nouenario sæpenumero pro pluribus utuntur. Ictus autem ipsorum exitiosissimus est in feruentissimis æstibus, seu æstate, & cum fame premuntur, quod omnibus animalibus venenosis commune est, quemadmodum iam in principio huius libri annotauimus. Quibus ita consideratis, veniendum nunc est ad symptomota, & curandi modum. Accidentia autem quandoque,

doque, vt ex Nicandro colligere licet, ob scorpionum varietatem sunt dissimilia. Dioscorides tamen, & qui eum sunt secuti deinde, minimè distinxerunt, sed generatim de ijs sunt locuti. Sed quia autor noster speciatim de ijs agit, imitabimur illum quantum eius fieri potest. Albicans itaque omnino innocuus est, & minimè exitiosus. Ruffus contra cum virus suum effudit, ita humores corporis commouet, vt irritati ob continuum motum inficiantur, & maligna quadà putredine corripiantur, & accidentia similia feбри ardenti inducant, quæ hoc perniciosiora & vehementiora sunt, quo causa horrenda magis est, & lethalis. Nam hic facultas illa specifica, & occulta malignitas plus virium profectò habet, quàm qualitas manifesta, quæ cum frigida sit (quemadmodum à principio diximus, cum vocabulum grandinosum explicaremus) maximum tremorem in corpore excitat, perinde ac si quis à grādine percussus esset. Comitatur prætereà ipsos neruorum retractio, vnde risus Sardonius vulgò dictus subsequitur, hoc est, coactus, qui fit quòd nerui sese ad suum principium retrahunt. Hæc ab ictu nigri & viridis potissimū euenire consueuerunt, quorum posterior reliquis omnibus exitiosior est ob caudam quam longiorem habet. Pallidus aliquid peculiare præ cæteris habet: nam ictum inferendo mordet etiam, quòd natura sit inexplibilis. Qui verò can-cros & paguros referunt, & splendescere sunt colore, eadem quæ alij accidentia inducunt, aut saltem Poëta noster nō distinxit, nisi quòd flauos maiorem in loco vitiato dolorem relinquere, & infantibus potius, quàm ætate prouectis insidiari magis scribit. Hæc itaque Nicander de singulis speciebus literis mandauit. Alij porrò autores in genere alia quædam insuper accidentia enumerāt, veluti duritiem & ruborem plagæ, mutationem caloris in frigus, & è bono in peiorè statum, sudorem, flatus infra erumpentes, erectionem pilorum, colorem pallidum vniuersi corporis, tumorem inguinum, lordes circa oculos glutinosas, lachrymas viscosas, duritiē articulorū, ani procidētiā, spumam ex ore prodeuntē, largas vomitiones, singultus, cōuulsiones opisthonicis similes, & alia quædā, de quibus Dioscorides præcipuè, & Actius locis iā citatis sunt locuti. Inter remedia aut specialia scorpio sibi ipse pulcherrimum medicamentum est, contritus, & super

per vulnus impositus, quemadmodum pilus rabiosi canis mor sui ab ipso illato impositus excellens est remedium, ut vulgò scribitur & creditur, id quod fit, Dioscoride teste, ob cæcam quandam naturarum discordiam, quæ ἀγτιπᾶδεια à Græcis appellatur. Præterea scorpio tritus & impositus cum sale, & lini semine, & althæa, conuenit. Sulphur item ignem non expertum, resina terebinthina exceptum, & emplastri modo superinductum, & quam plurima alia remedia. Post hæc cōsultat, ut quis per os assumat binas Aristolochiæ drachmas cum vino, & in finita alia quorum passim in suis libris meminit.

DE MUSCIS. CAP. XXV.

Mûia,

Musca.

V s c æ vocabulum in lingua Gallica generale est, ita ut omnia insectorum genera sub se cōplectatur, quæ eadem cū musca nostra parua domestica, æstate frequenti, forma sunt prædita. Multa autem sunt muscarum genera: aliæ enim dome-

domesticæ sunt, quarum nulla à nobis hîc fit mentio. Quædam sunt peregrinæ, & ex his nonnullæ officiosæ & operariæ, quæ vnâ volant, & fauos & loculamenta, seu cellas in quibus habitent, extruunt. Quædâ sunt vagabundæ & ociosæ. Aristoteles singulas proprijs nominibus distinxit, id quod in lingua nostra Gallica hætenus nō est factū. Habemus tamen quædâ nomina, quæ non ineptè pro Græcis & Latinis appellationibus antiquis vsurpari queūt. Ex ijs enim quas officiosas & operarias appellari diximus, præcipuas, & quæ maximè sunt vtilis, & mel cōficiunt, vt apes, & fucos, habemus, quæ tamē nō omnino sunt vnius generis. Aliquæ enim corpulentia, nonnullæ colore inter se differūt, imò quædâ Reginæ & Duces dicūtur, quòd reliquis pulchriores & grandiores sint. Quædâ postremò ex illis prorsus sunt inutiles. Neq; enim mel cōficiūt, & imperfectæ veluti habētur, quòd aculeo careāt. Mel etiam aliarū absumunt, et si à reliquis deprehendūtur, pœnas luunt, & in exiliū ablegantur, quemadmodum Ælianus libro primo memoriæ prodidit. Quod tamen non omnes faciunt: quædâ etenim ex ijs Reginis & Ducibus potum subministrāt, & senio confectis etiam, quæ ad eorum custodiā sunt destinatæ. Officiosæ porrò sunt vespe, & teredines, quæ adhuc nullū in lingua nostra proprium vocabulum sunt sortita, crabrones item vagabundæ sunt & desides, asyli, fuci, scarabei, & quædâ alię, de quibus plura loqui non est necesse. Neq; enim institutum nostrū est loqui de generibus muscarū. In quo certè Aristoteles & Plinius multum operæ posuerunt, quæ omnia Edoardus Wottonus in libris suis de differentijs animalium in vnū coëgit. Columella etiam copiosè lib. ix. de Agricultura, de generibus apum disputauit. Vt tamen nihil eorū, quæ Poëta noster scripsit, silentio prætereamus, de ortu & generatione apū & vesparū agam. Columella plurimas opiniones, sed Poëticas omnes, adducit. Prima est, cū ait mulierē quandā iuuenem à Ioue in Apem cōuersam, altera, quod ortū duxisse ē crabronibus & Sole refert, & quod Iouem in cauerna Dictæa, aluerint. Alij Poëtæ, vt Nicander, & post hunc Virgilius, apes ē cadauere vituli, vel tauri gigni scripserunt. Est autem Poëtæ nostri locus in alexipharmacis.

*Quin & Hymettidum opus tere commisceque volucrum
Quæ procumbentis nemorosa in valle iuuentæ*

E putrido

E putrido fiunt vegetata cadauere proles:

Namque caua hic primum posuere cubilia quercu.

Virgilius modum volens ostendere colligendi alueos in defectu muscarum, li. 4. Geor. quomodo parari debeat cadauer vituli, vel tauri docet. Vespæ ortus sui principia ducunt ex equi cadauere, quemadmodum Poëta noster in Theriacis scriptum reliquit.

Mox aliud grauius genus est, dysderi vocare

Sphecaumque solent rutilo quod fulget honore,

Crudiuræque sua similatur imagine vespæ,

Quæ fortis spectatur equi non languida proles,

Nam quia equi vespas edunt examina tauri.

ÆLIANVS lib. I. scribit eas equum esse quo generantur celeritate æquare. Variat tamen hac in re scriptores. Quidam enim apes parere negant, sed ex floribus quibusdam deportare foetura existimant. Aliqui contrarium affirmant, easque parere dicunt, & mares non conficere mel, & à Latinis fucos (nos muscas desides & ociosas appellare possumus) dici, maresque esse fucos, foeminas verò apes esse contendunt. Aliqui porro adhuc non contenti, fucos Regis & Duces procreare, & apes fucos progignere asserunt. Qui cquid tamen sit, quantum nobis hac in parte scire necesse est, fat est ut intelligamus apum, vespam, crabronem, fucorum & terebrantem, quod vltimum genus æstrum esse existimo, aculeum vehementissimum inferre dolorem: quod certe fieri non posset, nisi aliquid malignitatis, quæ tamen lethalis non est, in ijs latitaret. Nemo enim adhuc inuentus est, qui è muscæ ictu perierit. Accidentia porro quæ huc comitari solent, sunt, vehementissimus dolor, rubor partium propinquarum, & tumor. Quæ duo postrema dolorem causam habent. Rarò etenim contingit, ut ubi dolor, ibi non etiam rubor & tumor sit. Sequiora tamen multò & intentiora omnia in vespæ morfu sunt. Hinc Ælianus eas tanta malitia esse dixit, ut in viperam, quam mortuam conspexerint inuolant, aculeumque veneno imbuant, & hinc inquit, homines disciplinam, non eam quidem bonam, veneno inficiendi sagittas habuisse videntur. Apis tamen hoc præ cæteris peculiare habet, quod pungendo aculeum suum in vulnere relinquit, & ita perit, cum absque eo vivere nequeat. Quapropter Poëta noster aculeum api & vitam præbere, & mortem ait. Remedia autem propria & specialia aduersus hunc dolorem sunt malua, farina hordeacea ex aceto ad cataplasmatum modum imposita. Lac item ficulneum vulneri instillatum, & fons ex aqua marina, aut muria.

Ætius

Ætius sigillo quodam Necromantico vtitur, quod parum curare oportet, cum remedia & facilia & tutiora nobis suppetant. Et mirari profectò non satis possum, hominem tam doctum tales ineptias, indignas tanto philosopho, & medico tam perito, ausum fuisse scribere.

DE SCOLOPENDRA, ET IVLO.

CAP. XXVI.

Σκολοπένδρα, Scolopendra. ἰούλος, Iulus.

Vo habemus genera Scolopendræ, terrestre vnum, alterum marinum, vtrunque autem inter insecta animalia referri potest. Neque multum inter se differunt, nisi quod terrestres maiores sunt marinis, & diuerso sunt inuicem colore. Vtraque tamen vermem longum repræsentat, & pedes multos habet atque pilosos, vnde Millepedæ sæpè vocantur, ingressu ex vtraque corporis parte mouetur. Hinc aliqui eam duo capita habere existimarunt. Hinc Nicander etiam bicipitem appellauit, eamque naui, quod pedes vtrinque ex ordine collocatos, remorum instar habeat, comparauit, cum ita ait:

quid item dissecta caput scolopendra,

Quæ sua sic, quando prorepat, brachia profert,

Vt properans naui pellentes æquora remos.

Quam opinionem adhuc magis confirmat, quod ex vtraque anteriore

antere nimirum & posteriore parte morfu suo noxia est, & si pars aliqua à reliquo corpore abscindatur, in vtrunque se mouet extremum. Est prætereà genus quoddam scolopendræ, quæ à veteribus Ophioctona, quòd serpentes interficiat, dicta est. Scolopēdra marina terrestri similis est, vt iam diximus, colore tamen magis rubro est, pedumque numero terrestrem superat, & fit magna & parua, prout vel parum vel multum se extendit, queniadmodum vermes terrestres, ceteris etiam est gracilioribus. Sed mira de ea referuntur. Nam vbi hamum deuorarit, euomit foras interanea sua, donec hamum eiiciat, & quamuis discerpta sint, eadem tamen qua antea sanitate viget. Saliua humana ipsis non minus quàm serpentibus exitiosa est. Eas enim, si humano sputo madefiant, rumpi Ælianus memoriæ prodidit. Vtraque autem venenosa est, magis tamen marina: neque enim ore tantum, sed tactu etiam totius corporis mordet, & in parte vitiata pruriginis & feruoris, qualem urtica mouet, sensum inducit. Iulus Iulus. autem paruus est vermis, Scolopendræ non prorsus absimilis, ita vt quidam & Scolopendras ipsas Iulos vocarint, minor tamen est, & non minus perniciosus. Scolopendra autem, potissimū verò ea quæ Ophioctona dicitur, tãta veneni perniciæ pollet, vt à morfu partes vicinæ etiam putredine inficiantur, atque liuescant. Locus affectus non nunquam ruber apparet, plenusque est sordibus, in tumorem attollitur, & vix magno labore curatur. Plagæ igitur imponi debet sal bene tritus ex aceto, vel ruta syluestris, & fouendus locus muria. Potui verò dabitur aristolochia cum vino, aut syluestris ruta, aut mentha, aut absinthium. Et hoc modo curari debet morsus Iuli.

H DE

DE MURE ARANEO.

CAP. XXVII.

Μυγάλη,

Mus Araneus.

Mus Araneus à Græcis μυγάλη, & quemadmo-
 dum Columella lib. vi. cap. xvii. scripsit, Scy-
 tale etiam appellatur. Quod nomen illi est in-
 ditum cum magnitudine æqualis sit muri, &
 colore similis sit mustelæ. Animal est ore ob-
 longo: rostri porcini similitudine, cauda parua, dentes ha-
 bet exiguos, & vtraque maxilla duplici ordine digestos. In-
 deque fit ut à Mure Araneo morſi faciliſimè dignoſcantur.
 Quadruplici nanq; ordine morſus impreſſio cernitur. Hoc
 animal plerunq; teſtes impetere ſolet, non hominis mo-
 dò, ſed etiam aliorum animalium. Cæcus à Nicandro tra-
 ditur, indeque non tranſire rotarum orbitam, quod & Pli-
 nius affirmat cum Æliano. Quod Matthiolus fabuloſum
 exiſtimat, quamuis crediderim eum non viſeſſe, cum di-
 cat eum picturam mutuò ſumpſiſſe à quodam. Vnde mi-
 ror profeſſò, cur hos autores abſque vlla ratione in medi-
 um adducta mendacij eccuſare audeat. Scholiaſtes Græcus,
 ex opinione cuiuſdam Amyntæ murem araneum è fele &
 mure generari ſcribit. Quod omnino à veritate alienum
 videtur. Quantum enim hæc duo animalia ſibi inuicem
 ſint contraria, effectus facile oſtendunt. Atque ſecundum
 deſcriptiones quas ſuprà è veteribus deſumpſimus, omnino
 hoc animal parum à talpa differre videtur. Cæca enim eſt,
 magnitudine muri æqualis, neque multum à muſtela dif-
 fert.

fert. Crebrum in Anglia inueniri quidam scripserunt, nunquam tamen memini me videre, & facile patior, ut mare non transeat, negociumque nobis in Gallia faceffat. Etsi enim dentes habeat admodum exiles, veneni tamen non est expers, sed perniciosissimus, ut ex accidentibus, quæ mouere solet, constat. Descripta autem sunt à Dioscoride ad hunc ferè modum: A mure araneo percussis, circa morsum inflammatio exoritur, pustulæ item nigræ, humore sanioso turgidæ. Propinquæ partes omnes putrescunt, & disruptis pustulis, vlcus cancro nō dissimile oritur. Præterea intestinorum tormina etiam comitantur, urinæ suppressio, & ut Ætius scriptū reliquit, corruptio & putrefactio. Nam venenum ipsius putredinem infert. Remedia similia debent esse ijs, quæ suprâ de Sepedone posita sunt. Specialiter tamen applicari potest, vbi prius locum vitiatum scarificaue- ris, mus araneus ipse ex aceto tritus: Vel lauri foliorum tenerorum drachma vna, aut duæ, cum vino mixtæ per os assumi possunt. Infinita alia & specialia quidem sunt, quæ à Dioscoride & Ætio fuerūt descripta. Et qui curiosius illa inuestigare voluerit, ad illos recurrat.

DE SEPE LACERTÆ SPECIE.

CAP. XXVIII.

Σήψ,

Seps.

Ractationem de hoc Lacertæ genere decimo tertio huius libri capiti inseruimus & duo Sepedonis genera reperiri ostēdimus, vnum in- mirum quod pedibus caret, alterum quod quaternos habet. Lacertus autem generali vocabulo omnia serpentum genera, quæ pedes habent, ap- pella-

pellamus. Neq; enim vni tantum bestię conuenit, sed quam plurimis alijs, quæ & magnitudine, colore, crassitie denique & natura inter se discrepant. Hic porrò Seps lacerta Chalcidica etiam vocatur, propterea quod dorsum maculis colore æs repræsentantibus insignitum habeat. Quam ob causam quandoque simpliciter Chalcides dicitur. Hæc lacerta ex omnibus est perniciosissima, quemadmodum & è Poëta nostro & Dioscoride, qui eam in potu sumptam morsui eius mederi scripsit, colligere licet. Non tamen legi, cuius generis symptomata moueat: existimauerim tamen ea non multum differre ab ijs, quæ suprà de Sepedone sunt commemorata. Quare eò recurrere oportet.

DE SALAMANDRA. CAP. XXIX.

Σαλαμάνδρα,

Salamandra.

SALAMANDRA celebris admodum fuit sub imperio Francisci Regis potentissimi, quam ipse pro symbolo sibi delegerat. Fama tamen solum & nomine, non aliter plerisq; cognita fuit. Picturæ enim omnes quæ hætenus fuerunt ostensæ, tam veræ Salamandræ, quàm asinus e quo respondent. Quod facile ex ea quam hîc apposuimus effigie, eam à Mathiolo mutuatus, quod aliunde nancisci non possem, cû hoc

opus prælo subiicerem, si quis eam cum nostra comparare velit, iudicare licet. Memini tamen me videre vnā in hac vrbe, quæ omnino huic similis erat, & membris non ita distincta, corpore limosissimo, & limaces magnos cineritios, qui aliquando in cellis vinarijs inueniuntur, referebat. Sed lacertæ species Salamandra est, cute aspera atque scabra, animal graue, tardissimum, punctis veluti stellis, Plinio teste, variegatum. Ob quam causam planè nescio, neq; enim vel hæc, vel aliæ ad hunc modum formatæ erant. Nihil gignit hoc animal, nisi tempore maximè pluuiæ, & tota æstate, & cum cælum est serenum, tota item hyeme ob ingentia frigora latitat. Non generatur à suo simili, sed quemadmodū innumera alia animalia, è terræ limo poceatur. Qui limus deinde ita sese in cutem insinuat, vt longissimo tempore in igne illæsa consistere possit, antequam ab eo absumatur. Nam si longiore spacio sit admota, exurit, quod experientia sæpenumerò est animaduersum, cum explorare quidam vellent, num Aristotelis sententia vera esset. Aristoteles enim Poëtas hac in parte superans, eam igne minimè comburi, sed hunc potius sua frigiditate extinguere palam asseruit. Ælianus idem scripsit, secutus Aristotelis opinionem potius, quàm experientiam, cuius periculum facere potuisset. Hominibus porrò Salamandra est infestissima, neque enim morfu tantum eos interimit, sed salua etiam quæ alba est seu lactea, herbas, poma & alia, quibus vescimur, ita veneno inficit, vt qui ea assumunt, subitò moriantur. Aquas etiam, si fortè in puteos, aut fontes, seu cisternas ceciderit, inficit. Et vt summam omnia complectar, venefici pastillos ex ea pestiferos conficiunt, de quibus Nicander in Alexipharmacis scripsit, remediaque, quibus huic malo succurri possit, apposuit. Depingit autem Salamandram in hunc modum:

Sin tibi summa male nocuere venena lacertæ,

Nempe emittentis liquidum succum Salamandræ,

Cui nullus poterit fumusue ignisue nocere.

V E N E N V M itaque Salamandræ tam morfu, quàm haustu tota sua substantia naturæ nostræ aduersatur, quam ob causam minimè operæpretium videtur diutius immo-

rari, in inuestigatione causæ accidentium ex mixtione quatuor primarum qualitatuum, vel facultate ex ijs resultante, quod Auicenna fecit. Poëta itaque noster scribit eos, quos Salamandra percussit, comitari primum maximam internarum oris partium inflammationem, cum animi deliquio, frigus item, & tremorem in omnibus partibus externis, grauem saporem denique, & sensuum priuationem, quorum omnium sæpè suprà à nobis reddita est ratio. Defert yna secum etiam hoc venenū tam malignam putredinem, vt particulæ corporis humidiores, & cæ etiam, in quas se se insinuat, liuescant primum, & deinde ob extinctionem caloris natiui victæ putrescant, & saniem fatidissimam excernant. Talis erit pars illa, cui maligna hæc fera vulnus inflixerit, ob veneni enim per totum corpus effusi communicationem, eadem accidentia quæ in homine qui venenum hausit, contingunt. Hac enim sua malignitate innata corporis particulas arrodit, & exulcerat ob maximam, quam à temperamento suo obtinet caliditatem. Plinius aliud adhuc symptoma adiunxit, defluuium nimirum pilorum à toto corpore, quod tam ratione veneni, quàm olei in quo Salamandra, quæ Dioscoride teste, pilos euellendi vim habet, liquefacta fuit, fieri existimauerim. Remedia autem horum omnium similia sunt ijs, quibus ijs qui à cantharidibus læsi sunt, de quibus copiosè libro secundo agemus, medemur. Specialia tamen remedia quædam, quæ naturaliter Salamandræ aduersari videntur, à Poëta nostro in alexipharmacis descripta sunt. Quorum bona pars vim habet digerendi, & resoluendi humores crassos, qui sopori & tremori causam præbent. E quorum numero est resina pini, cum melle mixta, quam Nicander labores pingues Tenthrenis appellat. Huc etiam facit Iua Arthetica, aliàs Chamæpitys, seu pinus terrestris dicta, quod folia & odorem pinus habeat. Oportet autem eam cum nucleis pineis conterere. Vrticæ item semen & orobi, vel vrtica cum oleo & farina elixa, vel galbani radix. Testudinis denique marinæ, vel terrestris oua elixa, quibus admisceri poterit caro porcina quoque, quæ vim habet mitigandi ardorem in intestinis excitatum. Talis etiam

lis etiam est antidotus propriè ita dicta, quæ partim cum veneno, partim natura nostra communicat, ut primo capite secundi libri nostri demonstrabimus. Antidotus autem conficitur è ranis elixis, eryngij radice adiuncta & Scammonio: quæ ubi non suppetit, Auicenna eius loco Theriaca, vel Mithridato uti iubet. Quæ remedia omnia de verbo ad verbum, è Dioscoride, qui ea à Nicandro ut pleraque alia, quæ in libro sexto continentur, desumpsit, transcripta sunt. Quo in loco Gorrhæus optimè Dioscoridis textum emendavit in capite de Salamandra, cum scribit folia vrticæ cum oleo & lilijs esse elixanda. Neque .n. de lilijs, sed farina Poëta noster locutus est. Sed huic errori causam præbuit maxima duorum vocabulorum similitudo Græcorum, quorum vnum lilium, alterum farinam significat. Unica enim tantum litera inter se distant, quæ facilimè imprudentia seu ignorantia scribæ prætermitti potuit. Possem hîc syluam remediorum, quibus veteres vsi sunt, inserere, nisi hæc sufficere existimarem. Fabulam tamen explicabo, cuius Nicander obiter meminit, quod ad inuentionem testudinis instrumenti Musici attinet. Sic itaque habet. Mercurius cum adhuc puer esset, & ob hoc Innocens diceretur, fortè fortuna in testudinem incidit, quam cepit, & omnem quæ in mammis continebatur carnem exemit, & duo brachia alligauit, quæ Nicander cubitos appellauit, quod ad formam cubiti incuruata essent. Quo facto septem cordas addit, & instrumentum quod proximè ad testudinem accederet efficit, quod deinde fratri suo Apollini dono dedit. Sic itaque testudini vocem, quæ antea muta fuerat, tribuit, ut Poëta noster affirmat. Alij dicunt eum occasionem conficiendi huius instrumenti è testa testudinis accepisse, quam mortuam inuenerit, carnibus omnino spoliata, quæ præter nervos nihil reliquum habebat, qui sonum aliquem laxiores facti reddiderint, ei que ansam dederint vltèrius progrediendi, & chordas etiam addendi. Quæ fabula copiosè descripta est ab Homero in hymno Mercurij, ab Hygino item, & Luciano in Dialogo de Dijs. Allegatur insuper à quam pluri-

mis Poëtis, & eam me obiter attingere memini, in hymno quem de testudine composui, ad hunc modum.

*Magnus Deorum nuncius
Facundus nepos Atlantis
Mercurius, qui solum se iactat
Patrem industriorum
Testudinis harmoniam inuenit
In monte Arcadico,
Quam loco remunerationis donauit
Fratrì suo Delio.
Et ipse primus optimè nouit
Ludere facunda lyra,
Carminis concentum faciens
Cum diuersis sonis.*

Et paulò pòst, ad testudinem fermonem instituens.

*Si facis, dicam
Quomodo ex testa nuda
Nigræ testudinis
Effigies tua fuit desumpta.*

HÆC itaque, quod ad intellectum Nicandri versuum attinet in alexipharmacis, dicta sufficiant. Est & alia bestia venenata, quam Salamandram aquatilem vocant, propterea quòd vt plurimum in stagnorum ripis & fontibus habitat, è quibus aliquàdo in terram profilit. Corporis specie lacertam refert, nisi quòd capite est latiore paulò, oris rictu simili ranæ, cauda acuta & longa, quemadmodum doctissimus Rondeletius eam in libris suis de piscibus ad viuum expressit, vbi dicit huius animalis venenum vires habere longè imbecilliores, quàm Salamandræ terrestris, & euidentissimis, maximeque necessarijs rationibus demonstrat, hanc non esse Scincum, vt plurimi Pharmacopularum existimarunt.

DE MVRÆNA. CAP. XXX.

Μύρανα, Muræna.

NIMALIA venenosa non in sylvis tantum, & specubus vt viatoribus insidientur, latitant: sed in profundissimis etiam maris gurgitibus inueniuntur, vt homines nimium curiosos quandoque puniant, qui non contenti ijs bonis, quæ terra suppeditat naturæ, vt ita dicam, vim inferunt, quæ etsi terram firmauerit, eamque tam horribili elemento, mari scilicet, velut muro quodam cinxerit, transeunt tamen, vt furripiant id, quod voluit esse occultum. Quæ cum præuidisset, inter quàm plurimos pisces venenosos etiam procreauit, vt hoc modo de ijs pœnas sumat qui eos quærunt, quales sunt muræna, pastinaca, draco marinus, torpedo (de qua mox dicetur) & lepus marinus, de quo in secundo libro disseram. Est autem Muræna piscis marinus, corporis habitu lampetræ, vel anguillæ affinis: magnitudine tamen superat & latior est, & scissura oris maiore. Superiore maxilla aquilina, in cuius extremo sunt duæ apophyses breues, vel verrucæ. Dentes habet longos, acutissimos, in os recuruos, oculos albos & rotundos. Colore est fusco, vnde *κελαινήν*, hoc est, nigram eam vocauit Oppianus, cute est molli & læui, albicantibus maculis respersa, dorso cultellato, ad duorum cubitorum longitudinem accedit. Pinis, quibus natare possit, caret. Propterea corpore est longo à natura facta, quo in mari ita vitur, vt serpentes terra, quales sunt anguillæ, lampetræ, & serpentes aquatiles, quæ in terra etiam velut aliæ terrestres repunt. Mas ipsius ab Aristotele de historia animalium Smyrus dicitur, & vtriusque discrimen ostenditur. Marem non ita varium, vt foeminam, & pauciores habere maculas scribit, robustum prætereà, & colore pino arbori similem esse scribit, eique dentes inesse intrinsecus & extrinsecus. Corpore est longo, quemadmodum Rondeletius scripsit, nigricante, tenui, rotundo, sine maculis, sine squammis, rostro acuto, serpenti magis similis quàm murænæ. Hinc vulgus murænas cum serpentibus congregi credidit, quod Plinio fabulosum videtur, cum tamen sæpè delectetur in scribendis fabulis. Athenæus quoque ex Andrea quodam murænas ex vipera genitas morfu interficere scribit. Quo fit, vt hic aliter etiam sensisse in libro, quem de bestiis venenatis scripsit,

videatur. Præterea Sostратem huic sententiæ astipulari scribit, & Nicædri versus in Theriacis adducit in hunc modum.

*Præterea quæcunque suis mare fluctibus ambit
 Nouimus, inter quæ caute mirabile factum
 Murænæ est, quod sæpè cito viuaria lapsu
 Deferat, atrociq̃ue petens audacula morsu
 Voluat in æquoreas piscantem è naue procellas
 Fama est, si modò vera, quòd hæc sua pascua linquat,
 Atque eat in siccum, cogente libidine, littus
 Et cum vipereo coiens serpente grauetur.*

ÆLIANVS lib. i. de animalibus, Poëtam nostrum imitatus, Murænā in aridum progredi, & viperæ latibulum quærere, ad eamq̃ue intrare scripsit. Quæ fabula eleganter ab Oppiano libro i. de piscibus est descripta, his versibus:

*Quæ muræna facit non fama obscura feruntur,
 Serpenti nubit, promteq̃ue ex æquore saltat
 In littus, petit à cupido cupidos hymenæos:
 Ardet amans serpens, & multo exæstuat igne,
 Concitus in rabiem furibundus quærit amores,
 Et curuum subito saxum speculatur, & omne
 Lethiferum ponit virus, quod gèstat in atris
 Dentibus, & bilem saxo deponit amaram,
 Ut tædas capiat tranquillo pectore mites,
 Littore consistens horrendum sibilat ore,
 Concubitusq̃ue petit: subito muræna profundo
 Excita voce furens, ruit ocyor illa sagitta:
 Ex terra serpens ponti descendit in æstum:
 In Venerem prompti gaudent complexibus ambo,
 Serpentis caput ore tenens, stat sponsa proterui
 Sic ambo tædis læti: muræna profundum
 Desilit in pelagus, serpens per littora reptans
 Omissum repetit virus, quod dentibus atris
 Fuderat: at bilem nigram si fortè viator
 Iecerit in pontum, iactat per littora corpus,
 Et non sperata clauduntur lumina morte.
 Priuatus serpens armis, quibus ipse putabat
 Se fortem, & tanto serpentis nomine dignum,
 Et vitam, & tetrum perdit prope saxa venenum.*

HÆC tamen ab utroq̃, hoc est, & Nicandro & Oppiano Poëtico

Poëtico more describuntur, in quo ad communem vulgi opinionem quàm proximè accedunt, cui ut gratificentur, sæpenumerò fabulas suis Poëmatibus intermiscent. Scholiastes Græcus scribit Archelaum ita existimasse, Andream verò affirmasse id falsum esse ex loco Athenæi, quem adduxerat è libro, qui inscribitur. De his quæ falsò creduntur. Hinc existimo eundem autorem ex vulgi opinione hæc scripsisse in libro de animalibus venenosis. Porro Muræna in alto mari & circa littorum faxa viuit, circa fluuiorum quoque ostia versatur. Antiqui eam maximè in cibo commendabant, non tantum quòd gustui grata, sed quòd tam viuida etiam esset, ut longissimo tempore in viuario & piscina asseruari posset, & cùm vsus necessitas incidit, ad manum haberi. Legimus Hircium sex millia reseruasse, quæ deinde Cæsari dono dedit. Præterea facilè nobis domesticæ & familiares redduntur: testimonio sunt Crassi & Antonij Murænæ. Paulius Iouius in lib. de piscibus Romanis, Murænam quæ in aqua dulci versatur, Lampetram esse ait. Cui quidam hac in parte assentiri nolunt. Possem hoc in loco innumera veterum autorum testimonia de Murænarum saporis præcellentia, & quibus in locis optimæ reperirentur, in medium proferre, sed malitiam ipsius potius, quàm bonitatem detegere decreui. Capitali odio congrum & polypum prosequitur. Hanc pugnam luculenter expressit Oppianus libro secundo de piscibus, è quo Ælianus deinde sua desumpsit. Tàm præterea viuax est & furiosa, ut capta sæpenumerò euadat, & piscatores in aquam insilire cogat. Quandoque canum more in rabiem agi, & eadem accidentia quæ vipera excitare à quibusdam traditur: quam ob causam etiam ijsdem remedijs curari debet. Smyri denique morsus perniciosissimus est. Remedio est caput ipsius abscissum, & in cinerem redactum, plagæque impositum.

DE

Τρυγών, Pastinaca.

PASTINACA varias diuersis in locis significationes est sortita. Vulgus Gallorum Rariam vocat, quòd ad eam quàm proximè accedat. Græci Τρυγώνα, Latini Pastinacam appellant, quod nomen ego quoque retinui. Piscis est planus, latus, cartilagineus, lævis, sine squammis aculeisq̃ue præterquam in cauda, in qua aculeum habet acutū, vtrinque ferratum, vel scissuras ferræ habentem. Caudam habet longissimam, & læuissimam, quæ semper ab extremo in tenuitatem desinit, quemadmodū soricis vel muris, hinc Flandri sua lingua, soricis vel muris caudam vocant. Aculeus è medio caudæ procedit, quo in loco maxima est, dentes caput versus reflectuntur, qui quo propiores sunt caudæ, eò maiores sunt. Et hæc sola pars venenosa est: qua abscissa reliqua omnia absque periculo comeduntur. Eius autem duæ sunt species, quarum altera superius est expressa, altera verò hanc habet formam.

SECUNDA

SECVNDA à prima nō differt, nisi quòd caput à reliquo corpore magis separatū habet, & rubetam in hoc æmulatur prope. Prima enim habet caput intrò sub costis retractum, alterius verò costæ, quàm proximè accedunt ad alas aurum. Quam ob causam Romani & Neapolitani eam aquilam appellarunt, diuersam tamen ab ea quæ à latinis Aquila fuit dicta, & radium non habet. Mirabile quid de hoc pisce Opianus refert, quòd nimirum nunquam cibum capiat, nisi prius animal aliquod, vel alterius generis piscem lēserit, vnde facile coniectura assequi licet, eum præda viuere, & vt celeritatem, quam natura illi denegauit, suppleat, ex occulto latrocinatur, & radio suo, quo loco gladij vtitur, velocissima quæque maris animalia intercipit, & remoratur. Ælianus scribit Pastinacam non aptam tantum esse ad natandum, sed volandum etiam, & mirificè Musica delectari, adeò vt piscatores cantu eam ad summam aquam alliciant, eamque hac ratione facilius capiant. Saltatione prætereà mirum in modum delectari affirmat. Quæ fabulosè ab eo scribi mihi videntur, cū multa eiusmodi colligat, non vt quisquam ea vera esse semper existimet, sed vt vitæ nostræ exemplum aliquod proponat: quemadmodum hoc in loco voluptatem, & delicias interitus nostri causas sæpe numero esse scribit. Nullus porrò ex omnibus qui de hoc pisce quicquam literis prodiderunt autoribus est, qui non de radij ipsius extrema mali-

malignitate verba fecerit. Hinc Oppianus.

Nil tam pestiferum sauo, nil vulnere maius

Trygonio, quæcunque viri mauortia tela

Sunt fabricata manu, vel dura incude polita,

Spiculaque à Persis nigro sint tincta veneno,

Nectales faciunt plagas, nec vulnera tanta:

Trygonis est viua quantum horrescenda sagitta.

PLINIVS nihil vsquam execrabilius, quàm radium super caudā pastinacæ eminentem esse ait. Ælianus item ictū ipsius tam exitiosum esse asserit, vt plaga nullam prorsus curationem recipiat: in quo tamen decipitur. Remedia enim, quemadmodum deinceps dicemus, quæ peculiariter hic proficiunt, abundè suppetunt, quorum certè alioqui, siquidē ictus tam pestifer esset, nulla facta fuisset mentio. Hic porro aculeus, non tantum dum viua adhuc est pastinaca, tanta veneni vi pollet, sed abscissus etiam non modò hominibus & alijs animalibus, sed quod maiore admiratione dignum est, arboribus etiam & plantis infestissimus est. Nam si arboris trunco fortè infigitur, perit, vt Nicander & qui eum secutus est Oppianus scripserunt, quorum posterior tamen, ea quæ ad malignitatem huius aculei, & Vlyssis obitum pertinent, amplificauit. Homerus etiam narrat Vlyssē, cū post excidium Troiæ domum redire cogitaret, tempestate actum in Italia appulisse: quo in loco à Circe venefica hospitio fuit exceptus, è qua grauida filium Telegonum suscepit. Qui cū, vt Oppianus refert, patris Vlyssis, qui in patriam reuersus fuerat, videndi desiderio flagraret, à matre hastili in abitu donatus fuit, in cuius summitate Pastinacæ aculeus infixus erat. Qui cū in Græciam appulisset, accidit vt fortè fortuna in patris sui armenta incideret, & cū ea abigere vellet pater accurrēs vt greges defenderet, à Telegono, à quo non cognoscebatur, hastili vulnus accepit, è quo perijt. Lycophron Poëta Græcus antiquissimus Cassandram loquentem, & hoc genus mortis Vlyssi prædicentem introducit his versibus.

κτενεῖ δὲ τύψας πλοῦρὰ λόγιμος ὄνουξ

κέντρῳ δυσπαλθῆς ἑλλοπος Ζαρδωνικῆς. id est:

OCCIDET autem (Vlyssē scilicet) hostile perniciosum, aculeo præpilatum ægrè curabili piscis venenati, vul-

nere

nere costis impacto. Hæc itaque ad explicationem fabulæ à Poëta nostro adductæ necessaria dictu visa sunt. Reliquum est vt accidentia quæ huius aculei ictum tota sua natura inimicum, comitantur, enumeremus. Speciali etenim & innata quadam malitia partes putredine absumit, quibus sese infigit, grauissimos excitat dolores, neruorum retractionem & tremorem inducit, lassitudinem præterea & corporis imbecillitatem affert, animi item deliquium percussos comitatur, obmutescunt, & oculi caligant. Partes etiam in ambitu vulneris denigrantur, & ita obstupescunt, vt tangentem non sentiant. Hinc si quis eas premat, atrasanies, crassa & malè olens excernitur, ob causam quam supra de Aspide, Vipera, Sepedone, & alijs iam adduximus. Remedia denique cum viperæ morfu communia habet. Peculiariter tamen proficit illa ipsa dissecta, vulnerique imposita, vel leporis, aut capræ, vel hœdi coagulum drachmæ pondere per os assumptum. Rondeletius sanasse se quendam recenset, iecore pastinacæ & aculeo in cinerem redactis, & ex aceto commixtis, vulnerique impositis.

DE VIVIO, SEV DRACONE MARINO.

CAP. XXXII.

Δράκων θαλάσσιος, Draco Marinus, Viuius.

ISCIS quem vulgò Viuium appellamus hoc nomen à viuacitate adeptus est. E mari etenim protractus, & extra aquam longissimo tempore viuit, & tanta est agilitate, vt in littore scrobes effodiat, & in media arena se condatur. Græci similitudine oculorum, quos cum Dracone eosdem

eosdem ferè habet, considerata, Draconem marinum vocarunt. Nitiobriges vt plurimum, & Massilienses, Plinianam vocem seruantes, araneum appellant. Gallia ob vsum & commoditatem quam in cibis præstat, familiaris est. Præ cæteris enim piscibus, quòd carne sit solida, & grata gustui desideratur. Qui in Oceano capitur, longitudine vt plurimum octo aut nouem pollices æquat, & quandoque plures. Qui verò in Mediterraneo, rarò dimidijs pedis longitudinem excedit. Nihil tamen omnino differt ab eo quo Lutetia vtimur. Capite sunt satis magno, maxilla inferiore respectu superioris longissima & latissima, binas sub ceruice alas, & totidem vtrinque in lateribus habent. Per dorsi medium & ventris aculeos habent ad caudam spectantes, tenui membrana cõnexus: priores tamen quatuor, aut quinque acutissimi sunt, & à se inuicem distincti: quintus tenuissimus est, nec multum in dorso prominet. Quartus paulò longior est, tres verò postremi eadem sunt magnitudine ferè, nisi, quòd qui in medio est, reliquos parum superat. Cæteri omnes tam superiores quàm inferiores, lineam à branchijs ad caudam ductam habent, quæ dorsum à lateribus & ventre videtur distinguere, vt profectò sit, idque ob coloris varietatem: quicquid enim sub linea continetur, magis rufum est, & colore caruleo partim, partim aureo distinctum: supra verò candidum, vtrunque tamen paruis squammis reiectum. Oculos habent virescentes, lapidem lazuli color erepræsentantes, & maximè fursum spectantes. Est autem marinus draco ex eorum numero piscium, quorum aculei venenati sunt, id quod multi damno suo sunt experti. Omnium autem maximè exitiosi sunt, qui prope caput apparent, & in summis branchijs siti sunt longissimi, & acutissimi, ita vt punctura quandoque non appareat. Quàm ob causam coci antequam in cibum adhibeant, caput eius abscindere consueuerunt. Symptomata porrò quæ ipsius ictum subsequuntur, sunt maximus dolor & inflammatio vehementissima partis læsæ. Id quod aliquando videre mihi contigit in ijs qui icti ab eo fuerant. Febri etenim corripiebantur, & animi deliquio, & nisi quis subito opem ferebat, & dextrè remedijs vti sciebat, membrum laesum calore destitutum corrumpebatur prorsus. Quapropter necesse est, vt quis mentem adhibeat, quod faciet, si

ciet, si Draconem ipsum viuum dissectum plagæ imposuerit, vt Dioscorides & Galenus scriptū reliquerunt, quamuis hic viuū potius requirere videatur, qui omnino, si haberi posset, melior esset. Serpillum etiam eodem modo adhibitum prodest. Cataplasma item è Serpillo, saluia & absinthio ex vino coctis, & cum pauxillo farinæ tritis, proficit. Per os theriaca, seu mithridatum cum aqua absinthij assumi possunt. Dioscorides absinthiū vel saluiam, vel sulphur cum aceto mixtū imperat. Hæc præcipua sunt & specialia remedia quibus quis etiam aduersus marini scorpionis, quem Agathenses & Niobriges Rascaſum vocant, ictum vti poterit.

DE TORPEDINE. CAP. XXXIII.

Νάπυη, Torpedo.

*CVI desunt vires, cui desunt spicula, magnum
Ingenium natura dedit: se fraude tuetur,
Atque dolis magnum piscem, fortemque trucidat,
Turpe veneficium tenero sub corpore sentit,
Natura torpedo datum proprium quoque membris
Hæc grauis & mollis, sunt nulle in corpore pigro
Vires, & nimium præmitur grauitate: natantem
Non credas, liquidis ita clām subrepat in vndis:
At duo se tollunt distenta per ilia rami,
Qui fraudem pro robore habent, piscemque tuentur:
Quos si quis tractat, perdit per membra vigorem,
Sanguine concreto, rigidos nec commouet artus:
Voluuntur subito contracto in corpore vires,
Dona Deum & proprios membris cognoscit honores.
Porrecta in flaua distendit corpus arena,
Immota exanimi similis, cui piscis inhaeret
Oppressus torpore graui, somnoque solutus
Hæc celeri properat quamuis tardissima gressu.
Semineces lacerat pisces, & sæpè natantes
Offendit tactu, vires cursumque moratur
Perculsi torpore graui, victique rigore.
Atque fugæ immemores sunt, immemoresque viarum.
Hæc manet auxilio cassos opibusque trucidat,
Et velut obscuris terrent simulachra figuris
In somnis homines, quatiuntur membra pauore,
Cor salit, & frustra tentant contendere cursu,*

*Et frustra properare fugam: non vincula dura
Impediunt visu pauidos, somnoque grauatos.
Tales torpedo meditatnr piscibus artes.*

Hos Oppiani versus, quàm potui, fidelissimè tràstuli, quibus exitiosa torpedinis vis copiosissimè ob oculos ponitur, & explicatur. Quod ideo feci, quòd Nicander in suo libro, què in hoc nostro commètario sequi decreui, nullà de ea mentionem fecerit, existimaui denique admirabilem huius piscis vim dignam esse, quæ nostratibus quoque cognita foret.

APPELLATUR torpedo à Græcis & Latinis, quodd affectum inducat, si quis tetigerit eam ei similem, quæ, cum vel pedem, vel manum stupidam experimur, percipimus. Torpedinum porrò quatuor genera sunt, Rondeletio autore, quæ non multum inter se differunt. Quorum duo priora in medio corpore maculas habent quinque magnas & rotundas. Sed inter hæc quoque vna per circulos, quibus altera caret, distinguitur. Reliqua duo, ut sequenti capite dicemus, non item. Tres priores circulos suprà, cæteros infra habet, secus quàm Matthioli effigies, in suis in Dioscoridem commentarijs expressa, præ se fert. De quo iudicium ferre non ausim, cum talem, quod sciam nunquam viderim. Et huic innitor, quæ à Rondeletio depicta fuit, quemadmodum etiam in cæteris omnibus quæ ad pisces pertinet, & omnino dignum existimo, cui non in hac tantum re, sed cæteris quoque quæ literis mandavit, fides adhibeatur. Torpedo itaque piscis est planus, cartilagineus, colore ex ruffo pallecente. Cuius vis malefica facilè ex Oppiani versibus colligi potest: in qua tamen hoc admiratione dignum est, qui nimirum fieri possit, ut qualitas illa per virgam & lineam ad brachium usque piscatoris penetret, si antiquis credimus, & Theophrasto, qui ab Athenæo lib. vii. adducitur, & quod experientia etiam comprobari potest, cuius periculũ fecisse se in torpedine mortua Rondeletius scribit. Atqui hæc stupefaciendi facultas alis tantum inesse videtur, quemadmodum in versibus præcedentibus videre licuit, ubi robur ilijs inesse scriptum fuit. Ita Athenæus Diphili Laodicæi opinionem recitat, qui in libro de Nicandri Theriacis scripserat, non totum piscem stuporem inducere, sed partem eius tantum, id quod de alis solum intelligi debet, ubi enim hamo captam se animadvertit, virgam in ipsis inuoluere conatur, ut hac stupefaciendi vi se tueatur, ut Sepiæ atramenti effusione, quemadmodum Cicero libro ii. de natura Deorum scriptum reliquit. Si quis porrò liquorem Cyrenaicum manu teneat, nihil à torpedine, si quidem vera sunt quæ Ælianus memoriæ prodidit, patietur. Id quod ob naturæ quandam etiam contrarietatem, quæ est inter eam, & Cyrenaicum liquorem, accidere potest. Accidentia autem, quæ torpedo in ijs, quos offendit, inducit, ab extrema

frigidityte ortum habent, veluti virium lapsus, corporis grauitas, sanguis concretus, & singularum partium stupor, quæ certè non aliam quàm caloris natiui absentiã, occasionem habent. Remedia itaque calida, & quæ vim habeant reficiendi spiritus. Quorum libro 11. cap. de Cicuta, papauere, & id genus alijs mentio fiet, & ad quæ lectorem, cum vsus necessitas incidit, remittimus, eligenda erunt.

DE TERTIA ET QVARTA

TORPEDINIS SPECIE.

CAPVT XXXIIII.

TERTIA & quarta torpedinis species à duabus prioribus, quod ad vim specificam & proprietatem naturalem attinet, nihil differunt: sed corpulentia duntaxat. Primum quòd maculas non ita magnas & rotundas, quemadmodum priores duæ habent.

SECVNDO

SECVNDÒ quòd tertia per vniuersum corpus maculis inæqualiter est distincta, quarta minimè. Et vt lectori satisfaciam, quod ad naturam torpedinis attinet, hoc addam adhuc, torpedines in cœnosis littoribus tota hyeme degere, & sub terra, ob frigoris, quod maximè abhorrent, Theophrasto autore, metum, latitare. Viuæ captæ, & per medium dissectæ, capitis doloribus medentur, Galeno teste, qui experientia hoc comprobasse se affirmat. Paulus item Ægineta oleum in quo viua decocta fuerit, ad acriores articulorum dolores seu cruciatus leniendos inungi asserit. Plinius etiam paulò vltèrius progressus, eam si capiatur cùm Luna in Libra fuerit, triduoque asseruetur sub dio, faciliores partus efficere postea, & fel ipsius pudendis muliebribus adhibitum, sterilitatem inducere scripsit.

QUO canis dum rectè valet, homini magis domesticus est, & familiaris, hoc plus cùm à consueta sua natura recessit, infestus illi est, cùm nimirum morbi quodam genere corripitur, illi inter omnia animantia communi & peculiari: quo fit vt non minus sit exitiosus quàm serpentes, vel reliquæ feræ venenatæ, de quibus antea locuti sumus. Quæ mihi causa quoque fuit, vt eum huic libro insererem, ne à nostris, idq; optimo iure obijci posset, me ea quæ minus illis cognita sunt & necessaria exposuisse tantum, & quæ maioris sunt momenti, & illis familiaria sunt, silentio præterijisse. Etsi enim (quod diuinæ benignitati acceptum ferimus) natura Galliam nostram præ cæteris nationibus omnibus ita dotauerit, vt monstra hæc venenata armis suis spoliando, pedibus nos ea conculcare, absque vlllo morsus metu voluerit: reliquit tamen quædam, potius vt sollicitos & cautos nos redderet, quàm quòd quicquam mali inferre nobis cuperet. Inter quæ quò periculosius est id quod perpetuò nos sequitur, hoc maiore studio præparare debemus, nos si fortè quid finistri hac in parte nobis acciderit. Quàm potero igitur breuissimis naturam canis rabiosi explicabo, veneni item illius efficaciam, & accidentia ipsius morsum concomitantia: postremò etiam curandi modum.

CANIS itaque animal natura generosum, amabile, & adulationi deditum, & ob hoc homini, præ cæteris animantibus gratum, tribus morbis obnoxium esse solet, rabiei videlicet,

licet, anginae, & scabiei. Quorum duo postremi contagiosi non sunt, quantumvis sæpè ex ijs moriantur. Primus autem ita contagiosus est, ut eundem affectum ei quem morderit, siue homo sit, siue aliquod aliud animal, nisi maturè occursum fuerit, communicet. Hoc tamen vitio reliqua animantia magis, quàm homo, conficiuntur. Ob hoc Aristoteles canes, & cætera animantia è rabie antè, quam hominem interire scripsit. Ita enim Leoniceno teste, Aristotelis locum emendare oportet, & nequaquam cogitare, eum tam parum cordatum fuisse, ut dicere voluerit hominem ab hoc malo immunem esse, quemadmodum ijs videtur, qui legunt, & vocabulum Græcum $\pi\lambda\iota\nu$, retinent, in cuius locum substitui debet $\pi\rho\iota\nu$. Duabus autem de causis canes rabie infestantur maximè sibi inuicem contrarijs. Primum ob vehementissimos æstus, deinde ob intensissima frigora. Hinc veteres eos ut plurimum in Caniculæ ardoribus, & hyeme in maximis frigoribus rabie corripì, præcipuè verò in ijs regionibus, in quibus magnæ & crebræ mutationes temporum accidunt, memoriæ prodiderunt. Quod ideò fit, quòd canes sua natura calidi sunt & sicci, & ob hoc humoribus atrabilarijs exustis abundant, qui in his mutationibus, quales in autumno contingunt, subitis augentur, & quia à magnis caloribus ulterius accenduntur, febrem ardentem, & amentiam seu furorem, quem rabiem appellamus, in cane excitant. Quæ à venatoribus in calidam & deploratam, & in eam quam currentem vocant, distinguitur. Hic porrò calor æstate ab aëre incrementum suscipit, & ad humeros usque penetrat, hyeme verò quia calor intus copiosus est, quòd ab ambiente frigido intro pellatur, augetur, & accenditur, & unà cum eo humores putridi, qui vel ob hoc perniciosiores sunt, quòd per cutis poros tum clausos omnino euentari non possunt, & cum intus maneant, eadem quæ magni æstatis calores accidentia inducunt. Quæ ratio veritati magis consona mihi videtur quàm quorundam, qui rabiem hyeme è frigore, à quo sanguis congeletur, oriri scripserunt. Tantum enim abest, ut sanguis concretus eiusmodi furorem excitare possit, ut contraria potius ratione ita spiritus torpore afficeret, ut antequam congelaretur, cani statim moriendum esset:

esset: taceo quòd sanguis in corpore antea congelari non potest, quam vita quæ in calore natiuo fundatur, priuetur penitus. Neque tamen dubitare oportet, cum causa hac externa, promptitudinem etiam & aptitudinem naturæ canis, ab quam huiusmodi humor generatur, coniungi. Ad quam Galenus lib. vi. de locis affectis, respiciens, solum canem inter cætera animalia rabie corripì scripsit. Quod verifimilitudinem aliquam habere videtur, quamuis non defuerint, qui alia pleraque animalia eadem natura prædita esse quoque existimarunt. Sed nolo immorari diutius in discutienda hac quæstione, vtrum scilicet reliqua animantia rabie tentata, prius à canibus rabidis fuerint morfa, vel ex sua natura in rabiem acta. Quicquid sit, canis hoc vitio correptus, non tantum quos momordit, in rabiem agit, sed eos etiam, quos spuma ipsius tantum attigerit. Cum enim naturam earum partium, à quibus proficiscitur, retineat (quemadmodum alibi diximus) venenum hoc tam subtile ita defert, vt facilimè per corporis meatus penetret, & ab arterijs, ob continuum eorum motum, attractum, tandem in reliquum quoque corpus deducatur. Quidam alias adhuc causas prioribus adiunxerunt, quæ vim habent corrumpendi humores canis, esum nimirum carniū vermibus scatentium, & aquas putridas, quas interdum bibere coguntur. Plinius scripsit canes, vbi menstruum sanguinem gustauerint, rabie corripì, & vitium esse irremediabile. Quod maledicendi studio potius, quam quòd vnquam huius rei periculum fecisset, dixisse videtur. Certissimum enim est hunc sanguinem sola quantitate vitiosum esse, & naturam eum ad fætus nutritionem destinasse, quo excluso, necesse est, vt is quoque foras eijciatur. Verum equidem est, eum si fortè ob impedimentum quoddam retinetur intus, corrumpi & putrescere, ita vt magnorum morborum causa sit, quales sæpè in puelis marito aptis, & viduis euenire videmus. Creditur præterea canes, qui calidioribus alimentis vescuntur, facilimè hoc malo corripì. Cum enim sanguis, qui sua natura promptus est vt efferuescat, incalescit, febris excitatur. Cauere igitur sedulò oportet, ne canes cibos vel putridos, vel aromatibus conditos, & id genus alios qui vehementer calefaciunt, assument. Atqui non sat est huius pestis causas cognouisse nisi
signa

signa quoque per quæ faciliè canis ita affectus dignosci possit, sciamus, vt ab eo cauere nobis possimus. Signa autem per quæ cognosci potest, copiosè à Dioscoride, Galeno, Ætio, & Paulo Ægineta fuerunt descripta. Canis itaque rabidus caudam & aures demittit, toruè & solito tristius intuetur, & in obuios quosque citra rationem insilit, siue fera sit, siue homo, & tam familiares, quàm ignotos, idque sine latratu primum, spumam ex ore & naribus reijcit, cibum & potum auersatur, & plerunque gracilis est, & siccus, oculis rubentibus, & anhelando linguam foràs porrigit rubrâ totam, seu subnigram, lento gradu incedit, & veterno quasi oppressus videtur, & cùm currit, nunc in hanc, nunc in illam partem declinat, & solito citius cursum perficit. Signa præterea canis rabidi in his versibus, in quibus quidam ad calumnias obtrectatoris respondet, comprehenduntur.

Discedite hinc, ne oculi vestri

Labem accipiant, videntes belluam incognitam,

Quæ ira turgida, & mente alienata

Obliquè per campos gradu celeri seu incomposito fertur.

Oculos habet toruos, & fauces spumantes,

Nares ipsius repletæ sunt spuma sanguinolenta,

Potum & cibum auersatur,

Oculum habet flammeum, plenum odio & inuidia,

Quemlibet mordet, nullo respectu habito

Familiarum ab ijs quos non nouit.

Corpore est gracili, & perpetuò prominet

Ex aridis faucibus serpentis lingua,

Caudam demittit, & maximas aures suas:

Os suum plenum magnis vespis percutit.

Quæ incessanter eam aculeis maximis pungunt,

Eumque currere cogunt, nunc per sulcos

Agri nuper exculti, nunc per tamariscos,

Nunc per sylvas, nunc per veruacæta.

Hæc itaque sunt indicia, quibus canis rabiosus potest cognosci: plerunque tamen fit, vt homines ab ijs, in quibus nulla huiusmodi signa perceperunt, tam exactè, lædantur. Quapropter diligenter animum aduertere necesse est, ob magnum, quod negligētiam sequi solet, incommodum. Neq; enim è vulnere, quod omnino simile est ei, quod canis

non rabiosus inflixit, quemadmodum Galenus in libro de sectis scripsit, hæc cognosci queunt. Quam ob causam quidam indicia, quibus hæc explorari certò possunt, posuerunt. Iuglandes nuces conterunt, easque vulnere imponunt, & per integram noctem relinquunt, postridiè gallinis in cibo offerunt. Quòd si rabidus fuerit canis, sequenti die pereunt. Præterea sanguinem è vulnere emanantem excipiunt, eoque panem imbuunt, & famelico cani offerunt. Sed tantum abest vt illum deuoret, vt ne odorari quidem velit. Sed hoc experimentum non satis aptum, etiam si Oribasius, & post eum alij complures id approbarint, videtur. Ea propter diligenter canem, à quo quis morsus fuerit, obseruare oportet, ne in eum morbum, qui ab aquæ metu *ὁ δὲ ποφὸβλα* Græcis dicitur, propterea quòd eo vitio correpti aquam, etiam si maxima siti crucientur, omnino expauescant, perfectè incidat. Venenum etenim, vbi vulnus per cutis poros iam occupauit, paulatim victoriam obtinet, nec diu in ijs partibus, quas perreptat, moram trahit, ita vt quandoque quadraginta dies effluxerint, quandoq; duo aut sex menses, antequam quicquam molestiæ perciperent: imò annus quandoq; integer. Quosdam deniq; post septimum annum demum à morsu eo vitio correptos fuisse traditum est. Inueniuntur tamen nonnulli qui exiguo à morsu temporis spacio aquam, & omnem alium humorem horrere incipiunt. Venenū autem cum iam ad maiores venas vsque & cerebrum penetrauerit, imaginationem, rationē, & memoriam corrumpere incipit, ita vt homo mente alienetur, & ipsum se discerpat. Obuiū quenq; dentibus appetit, vlulat, latrat, & neruorū distentionem patitur: toto corpore rubet, præsertim verò in facie: sudoribus copiosis & animi deliquijs affligitur. Cum aquam videt & res splendidas, vt specula, cruciatur, & in rabiē agitur, propterea quòd cū seipsum intuetur, metum & pauorem sibi incutit: vel quòd (vt nonnulli ex antiquis scripserūt) perpetuò in aqua vel speculo canem inspicere se putat. Philosophus etiam quidam (vt Ætius refert) morsus à cane rabido, cum hoc morbo laborare incoepisset, balneum ingredi voluit, cui cum canis imago obuersaretur, diu intra se meditatus, dixit, tandem: Quid cani commune cum balneo? & confirmata hac opinione, balneum est ingressus, & aquam ipsam in potu sumpsit, & sana-

& sanatus est. Præter hæc verò accidentia omnia æger maximam in ore siccitatem percipit, & veluti dixi, siti, quæ extinguere non potest, absq; vlllo tamen potus desiderio cruciatur, propterea quòd ipsius corpus aliam iam dispositionem, naturali nimirum contrariam est adeptum: quo fit vt nec ea quæ naturaliter ad sedandâ sitim faciunt, expetat. Tam grauius autem his symptomatibus molestat, vt tandem dolore & ærumnis euictus pereat, præsertim cum venenum cor iam obsedit: neq; enim cū semel in eam rabiem, quam descripsimus, inciderint, vlllum remedium inueniri potest. Præterea ex ijs, qui hoc vitio sunt occupati, nullum præterquam vnum aut alterum superuixisse legitur, eosq; non à rabioso cane morsos, sed ab homine quodam morso vitium adeptos. Rabies autem quæ hac ratione excitatur, non tam exitiosa & vehemens est, quemadmodum altera: venenum enim virium aliquid amisit, adeò vt adhuc minus periculosa foret in eo, qui ab homine, cui ab alio hoc malum communicatum esset, morsum accepisset. Et quamuis hæc mala omnia appareant, non tamen vno & eodem tempore fieri existimandum est. Primum etenim cogitabundi fiunt, & varia secū obmurmurant, interrogati aliud respondēt, & solito magis excandescent, somnia vident innumera & phantastica. Nonnulli vltius progressi, scribunt eos carnis frustra, cum vrina, quæ catulos repræsentent, reijcere. Id quod potius fit (si modò fit) ob cæcam aliquâ & occultam causam, quemadmodum bona pars earum etiam, quæ veneni actiones promouēt, causarum aliunde haberi non possunt, & cum naturales desunt, ad eas quæ sunt supra naturam recurrere cogimur. Sed ne in hæc ingentia mala incidamus, maturè operam dare oportet, vt remedia necessaria vsu & experientia tam à veteribus, quam recentioribus comprobata, inuestigentur. Non me latet, homines natura superstitionibus addictos, syluam remedium, absque Dei iussu & præscripto, adinuenisse, & eò usque dementiæ processisse, vt nulla alia remedia, quibus quis ab hoc morbo liberari possit, præter imprecationes superesse existimarint. Quibus non in hac tantum, sed innumeris alijs curationibus vtuntur: perinde ac si Deus magnâ voluptatē ex eo caperet, vt homines affligeret, ijsq; hinc inde currendi aniam præberet ad inuestigandū id, quod à condito mundo
illis

illis in manum tradidisset, & cogitandum eum potentiam suam certis quibusdam verbis subiecisse: is (inquam) qui vbique incomprehensibilis est, & qui mundum immensæ voluntati suæ subiecit, qua affectus nostros limitatur, ne potētiam suam certo alicui loco alligatam esse existimaremus. Homines itaque declinantes ab hac via remedijs naturalibus & diuinis herbarum, quibus Deus eas ornauit viribus, posthabitis, sese in latissimum stultarum opinionum suarum, & voluntatis effrenatę campum demiserunt, vbi auaritia eorum, qui commodum aliquod inde habituros se existimant, laxato freno, sese in malignorum spirituum, qui eos in itinere obseruant, retia præcipites dederunt. Neque enim dubitare oportet, posteaquam medijs à Deo ordinatis non fiunt, eaque prorsus relinquunt, absque vlllo exemplo & testimonio sufficienti, hac tantum regula vniuersali freti, vt nimirum affectui nouorum medicorum inseruiant: nequaquā (inquam) dubitare oportet, quòd maligni spiritus id vnum elaborent, vt eos ita detineant, vt pro duobus fortasse incertis remedijs vnum tantum quod commodet, suppeditent. Quo factum fuit vt instar veneficorum verbis & characteribus fidem adhibuerint, & eò vsque peruenerint, vt dixerint eos non magni curare quicumque his medeatur, etiamsi Diabolus hoc præstaret: qui loquendi modus tam parum Christianum redolet, quàm parum curandi ratio, quæ inde sequitur, certa est. Quæ profectò non dicerem, nisi innumera exempla vidissem, & verbo Dei confirmatus fuisset, quo docemur: quòd etsi quædam pulcherrima appareant, & magni momenti esse videantur, nullatenus tamen fidem adhibere debeamus, si ea, vel ordinem, quem Deus in humano genere stabiliiuit, peruertere, vel verbo ipsius quod nobis reliquit, aduersari videantur. Sed hæc disputatio ad Theologos potius, quàm medicos spectat: qui tamen à Deo initiati, remedia aduersus hunc morbum, ab eo manifestata ipsis inueniunt, non aliunde quàm ex ipsius ore desumpta, quo ab eo die quo creauit herbas, hanc vim quoque illis dedit, vt copiosum semen ferrent, quod singulis herbis tam ijs quæ pòst sunt secuta, quàm quæ in posterum crescent, vsque ad seculi consummationem, eandem quoque vim communicaret. Nequaquam igitur his incantationibus tam malè fundatis insiste-

infirmis ita, ut ea remedia relinquamus, per quæ innumeri ægri, antequam quicquid harum superstitionum in medium proferretur, in maximum Dei contemptum, & Reip. detrimentum sanitati sunt restituti. Sed antequam ulterius progrediar, pauca de communioribus remedijs, quibus plerumque hoc in loco, huiusmodi plebis impostores utuntur, dicam. Neque enim tam stupido prorsus ingenio fuerunt, ut non peculiaria aduersus hunc morbum remedia adhibuerint. Quidam .n. pastam conficiunt, cum qua alexipharmaca miscent, eamque longo tempore in cibo offerunt: quidam verò frigidam potui dāt. Aliqui potionibus compositis utuntur: quidam ferrum candens adhibent, quod maxime proficit, ut postea dicemus: aliqui in balneum mittunt, & iisdem remedijs utuntur, quæ medicis quoque in usu esse consueverunt, quæ tamen characteribus, ceremonijs, verbis obscuris, & id genus alijs ineptijs, quæ apud vulgus admirationem mouent, & in falsa opinione confirmant, turpiter deformant. Possem infinita huius impietatis exempla in medium proferre, quibus aliqui in curatione febrium & aliorum morborum utuntur, carminibus nimirum, sententijs è sacra scriptura detortis, anacolematis, & id genus alijs veneficijs, quæ Fernelius in libro de abditis rerum causis in vnum collegit, nisi lectori molestiam allaturum me existimarem. Ad curationem itaque accedam, quæ primo quoque tempore tentanda erit tam per medicamenta extrinsecus vulnere imposita, quàm ea quæ per os assumi debent. Vulnere igitur magno existente, sanguinem effluere quàm diutissime finito, ut vna cum eo veneni quoque portio quædam extrahatur. Quod si exiguum fuerit, & præter spumam nihil apparuerit, scalpello orbiculatim incidenda cutis, & circubitalæ admouendæ erunt, & adurendum vulnus, operaquæ danda, ut crusta, quàm primum fieri potest, decidat, apertumque vulnus per quadraginta dies & plures, siquidem fieri potest, relinquatur. Interim non negligenda sunt ea medicamenta quæ vulnus irritare possunt, qualia sunt allia, & cepæ contritæ, & Mercurij puluis, hac ratione vlcus perpetuò manebit apertum, & virus magis quotidie extrahetur, præcipue verò si quis adiiciat emplastrum, quod Galenus ex præscripto Menippi, & Æschrionis atque Pelopis præceptorum

rum suorum composuit. Constat autem è libra picis Calabrensis optimæ, tribus aut quatuor vncijs opopanax, & acetilibra, & vncijs octo. Modum componendi docet in libro de antidotis, cap. LXXIII. è quo multa alia vtilissima ad hunc morsum remedia huc referre licet. Theriaca item in vsum adhiberi potest, & Mithridatum rosaceo dilutum, aliaque emplastra, & vnguenta, quæ à veteribus, ijsque probatis autoribus sunt descripta, & à Medico diligente è Dioscoride, Galeno, Oribasio, Ætuo, Paulo Ægineta, Plinio, Auicenna & alijs colligi possunt. Optimum autem aduersus canum rabiosorum morsus medicamentum, quod per os sumi debet, à Galeno ex Asinij præscripto ad hunc modum describitur. Accipe cancrorum fluuiatilium in cinerem redactorum drachmas decem, gentianæ drachmas septem, thuris drachmam, & quotidie per spacium quadraginta dierum drachmas tres potui ex aqua dato. Dioscorides aliam habet compositionem, huic non prorsus dissimilem. Cancros fluuiatiles in samentis albæ vitis cremare iubet, & cinerem eorum quâ minutissimè tritum habere reconditum: item gentianæ radicem tusam, cribatamque reponere. Quod si vsus necessitas inciderit, cineris cancrorum drachmas tres, vnamque & dimidiam gentianæ in puluerem redactæ, è vini meraci vncijs sex & dimidia per os assumi vult: imperatque vt hoc quatuor diebus cõtinuis fiat, quibus ita à principio curationis elapsis, duplicato deinde vel triplicato pondere, supra id, quod ab initio retulimus, adhibeatur, & hoc remedium solum sufficere affirmat. Lapathum etiam vulneri superimpositum, & decoctum ipsius in potu sumptum magnas habere vires Ætius scriptum reliquit, asserens se senem quendam nouisse, qui nullo alio quàm hoc vteretur remedio. Qui plura videre cupit, Ætium consulat. Hæc tamen paratu facilia sunt, & absque magno labore conquiri possunt plerunque quæ: tamen nonnulli quandoque, sed præter omnem causam & rationem summo labore inuestigare solent. Sunt prætereà alia quædam, quibus quis vti poterit, iecur nimirum canis rabidi in cinerem redactum, & sanguis per os assumptus, interim dum alia remedia, quæ vndiquaque respondent, & idonea sunt, adhibetur. Hæc etenim postrema in dubium apud eos, qui ipsis omnino fidunt, vocari possunt. Prætereà dum hæc ad-

mini-

ministrantur, victus etiam rationem præscribere, & reliqua quæ generalia magis sunt, oportet. Æger itaq; cibo boni succi, & humido potius quàm sicco nutriendus est, operaq; danda, vt alius semper sit laxa, radicesq; aperientes, quæ vim habeant ciendi vrinam, vsurpâde. Quod si nihil impediat, corpusq; multo sanguine abundet, sanguinem etiam è brachio mittere vtile erit. Quod reliquum est, sedulò & quoad fieri potest, cauendum est, ne vel cibum, vel potum aspiciat, dum offertur. Hæc itaque in hoc morbo requiruntur. In reliquis ex consilio boni Medici regendus est æger, sine quo nihil quicquã, è quo incommodum aliquod oriri posset, tentandum temerè erit. Porro canis non rabiosi morsus, & ipse virus quoddam habet, propterea quod & maiorem dolorem excitat, & maiori difficultate curatur, quàm simplex vulnus, nõ tamè lethalis est. Remedio est cataplasma è iuglandibus, cepis, melle & sale simul incoctis, & cum farina tritici, vel erui contusis, cõfectum. Prius tamen vulnus cū aceto & nitro fouere, & spongiam superimponere oportet aceto madidam. Hoc remedium morsui etiam ab homine illato, qui eiusdè malignitatis particeps est, opitulatur, vel equo, vel asino, vulpe, lupo, camelo, simia, fele, mure, & mustela, & vt breuibus omnia complectar dubitare minimè oportet, reliquorum animalium morsus magis esse dolorificos, & difficilius curari, quàm aliud quodcunq; simplex vulnus. Id quod ob saliuam contingit, quæ malignam qualitatem in parte vitiata introducit. Ita enim sentiunt, qui de hac re scripserunt. Saliua tamè humana in vlceribus adhibita, nequaquàm difficilè reddit curationem: sed ea desiccatur potius, & prætereà peculiarem quandam proprietatem ea vlcera sanandi habet, in quibus de veneno suspicio est. Id quod sæpenumerò experientia verum esse didici. Galenus idem in libro de Simp. Med. facultatibus demonstrauit. Quàm ob causam videtur mihi dolorem, & curationis difficultatem humani morsus, non aliunde oriri, quàm è dilaniatione, quæ fit ob dentium spissitudinem, ob quàm in carnem infigi non possunt, nisi eam obterant. Hinc videmus ictus orbiculatim factos, & vulnera à saxis & baculis illata, magis esse dolorifica, & curatu difficiliora, quàm quæ ab ense acuto & pungente inferuntur. Quod ad reliqua animalia attinet, facile crediderim eorum saliuam contrarium aliquid naturæ

turæ nostræ habere, ob quod ipsorum morsus magis dolorifici, & contumaces ad curandum redduntur : quod non tantum in ipsis percipimus, sed in ijs etiam, quæ vnguibus, quos acutos habent, lædunt, vt felibus, & alijs, quæ dolorem in vulnere, quod scalpendo inflixerunt, cum rubore relinquunt.

SPECIALIA REMEDIA ADVERSVS

OMNIA VENENA.

CAP. XXXVI.

POSTEA QVAM Nicæder in Theriacis de qualibet serpentum specie differuit, nulla facta mentione remediorum, quibus ipsorum venenis mederi possimus, iam communia quædam, quibus quis aduersus omnes morsus serpentum vti poterit, præscribit. Facit itaque primò mentionem trium herbarum, quæ vel morsui per se impositæ, vel ex vino potæ hominem ab interitu vindicare possunt. Prius tamen regulam generalem constituit, hoc est, vt herbæ quantum fieri potest, quàm maximè recentes colligantur, & quàm primum vulnus acceptum fuerit, applicentur. Prima autem Panaces, hoc est, tota bona & salubris dicta est, inde nomen sortita, quòd magnarum virium sit in propulsandis morbis. Alio nomine Chironium quidam vocant, propterea quòd Chiron Centaurus Saturni filius eam in Pelio monte inuenerit, indicio sumpto hinc, quòd haberet thyrsus longum & exilem. Fuit porro chiron insignis suo tempore Medicus, & Æsculapio medendi artem, Herculi verò astrorum scientiam ostendit. Panaces autem herba à Dioscoride de verbo ad verbum est descripta ex Nicanandro, quòd nimirum foliū eius sit amaraco simile, flos aureus, radix parua, quæ nõ altè demittitur, gustu acris. Sed quæ hæc sit herba, Gallis hodierno die incognitum est. Secunda herba ea est, quàm & Græci & Latini Aristolochiam vocarunt. Duorum est generum. Prima mas, quam communiter longam dicimus, propterea quòd sit radice longa, & cubiti altitudine in terram demittatur, vt Poëta noster asserit. Altera foemina, quam rotundam vocamus, quòd radicem habeat in orbem conglobatam : vtraque autem folia fert Periclymeno similia, & quæ quàm proximè ad hederacea accedunt, flore
vt His-

vt Hysginum, quod tincturæ genus purpureæ apud antiquos erat, vt Græcus interpres annotauit, rubro, fructum profert pyri imagine. Confert autem eum cum fructu pyri myrtidis, vel bacchæ, quæ genera sunt pyrorum syluestrium. Radices intus colore buxum Horiciam, hoc est, Cretensem sic dictam, quòd ea regio abundet, æmulantur. Vtendi autem modus hic est, vt radix eius ex vino derafa, drachmæ pondere sumatur. Tertia herba trifolium est, illud quod bituminosum appellant. Nam cùm adoleuit, foliaque & flores emisit, bitumen redolet. Cùm adhuc exiguum est, rutæ colorem præ se fert, & folia loto, quam aliqui vulgare melilotum nostrum esse volunt, similia habet. Quod tamen maximè dubium mihi videtur, proptereà quod melilotum folia habet longiuscula, trifolium breuiora, & longo stipiti annexa, & nigro, & terna semper exeunt, quā ob causam trifolium, quoque dictum est, vt reliquæ quoque species eius, quæ tamen folia acuta magis & angusta habent. Florem fert purpureum, vt Dioscorides affirmat, qui eandem facultatem folijs quoque attribuit. Theriacam deinde Poëta noster è radice Thapsiæ, rhododendro, ruta, viticis semine, thymbra, asphodelo, & parietaria, componit, & detritam è vini, vel aceti, vel frigida cotyla potui exhibet. Thapsia antiquitus ea herba erat, quam autor Thrinaciam, hoc est, Sicilianam vocat, quòd primùm in Sicilia fuerit cognita, quæ Thrinacia dicta fuit. Decipitur Lonicerus qui hanc Dioscoridis Thapsiam, quæ acris est gustu, & venenosa, esse existimat. Nerium parua arbor est, quam & Græci & Latini rhododendrum appellāt, quā proxime ad laurum accedit, & flores similes rosis rubris fert. Quam ob causam à quibusdam Lauri rosa dicta est. Flores & folia mulis, canibus, asinis, venena sunt: hominibus verò contra serpentium morsus præsidia, è vino pota: eò magis ruta addita. Reliquæ herbæ suprà sunt explicatæ. Sed præter has alterius herbæ Nicander meminit, quam Viperinam, seu syluestre buglossum vocat, de qua suprà verba fecimus. Alcibium dicta quoque fuit, proptereà quòd ab Alcibio quodam inuenta fuerit, qui primùm quantum contra serpentum morsus posset periculum fecit, vt Poëta noster testatur, eamque eleganter tribus, aut quatuor versibus depingit, tumque omnium optimè, cùm eius duo genera, quæ magni-

tudine tantum inter se differunt, constituit. Nos cum Dioscoride, qui tamen curiosè Nicandrum obseruare visus est, vnum tantum cognoscimus. Marrubium etiam ex vino albo sumptum commendat, idque melissam à pastoribus vocari scribit, non quòd inuicem sint distinctæ, sed ob magnam similitudinem, quam inter se marrubium album, & melissa habent. Hoc nomine in alexipharmacis etiam cap. de aconito usus est. Pellicula etiam, quæ gallinæ cerebrum integit, non tantum aduersus serpētium morsus, sed reliqua quoque venena, quemadmodum ipse in curatione aconiti docuit, bona est. Origani prætereà meminit, quod supra exposui, & summæ cutis iecoris apri, quæ olim augures & vates obseruabant. A Græcis *τράπεζαι*, *πύλαι*, & *μαχαίραι*, plerunque vocabantur. Hæ partes felli adiacent, & venæ portæ, sic dictæ, quòd sanguinē ad hepar defert. Castoris item & Hippopotami testes ex aqua drachmæ pondere sumpti, præstantissimum aduersus serpentes sunt remediū. Est autem castor animal amphibium, nam partim in aqua, partim in terra degit. Lutræ similis est, maior tamē paulò, posteriores pedes anserinos habet, caudam squamosam, dentes acutissimos. Marinus equus & à Græcis, & à Latinis Hippopotamus dicitur. Vt plurimum in Nilo supra Saim urbem, quam Poëta fuliginosam appellat, ob agros circunuicinos nigros & combustos veluti habitat. Sæpè autem è Nilo, præcipuè verò cū fame premitur, profilit, segetesque prope ripas depascitur. Hinc Nicander eum malam falcem, hoc est, dentem, in messem immittere scribit. Huc etiam referri possunt abrotonum, lauri bacce, amarus, leporis coagulum, capreoli item & hinnuli, pingueque ceruinum rete, poliū prætereà, cedrus, iuniperus, platani pilulæ, cupressus denique & bupleuris, quæ postrema tam incognita nobis est, quàm Pulybatæa, è qua Theriacam, cum vini & olei æquis partibus, duobus videlicet cyathis, & ptisanæ hemina componit. Aliam deinde Theriacam componit è pice, medulla ferulæ syluestris fœniculi (quod Græci Hippomarathrum appellant) radice, apio palustri, seu syluestri dauco, cedri baccis, hipposelino, myrrha, cymini semine, & viperarum carne.

RELIQVAVM PLANTARVM, ET REMEDIORVM, DE QVIBVS NICANDER IN THE-
RIACIS LOCVTVS EST, EXPLICATIO.

CAP. XXXVII.

NE diutius immorari videar in repetendis ijs, quę à Poëta nostro sunt conscripta, summatim id quod adhuc in enumeratione remediorum superest, explicabo, nulla denuò mentione facta eorum, quę vel iam antea à nobis fuerunt expolita, vel de quibus fortasse in hoc secundo libro nostro agemus. Gladiolus quem in ripa duorum fluminum Drilonis & Naronis enutritum fuisse ait, ea planta est, quam vulgus iridem Illyricam appellat. Hęc enim duo flumina eam regionem in qua Rhagusium situm est, perlabuntur. Naron à Pomponio Mela Narus dictus est. Narrant Poëtę, Cadmum vna cum cōiuge Hermione, Thebis (quam urbem ipse condiderat) pulsum, ad Illyricos seu Dalmatas contulisse se, ibique Deorum commiseratione in Dracones duos conuersos esse. Cadmus Sidonius quoque dictus est, propterea quod Phęnicię, in qua Sidon vrbs quoque sita est, Regis filius fuerit.

ERICA & Tamarix vulgò cognitę sunt. Antiqui tamariscum peculiari quadam vi in augurijs pręditam existimarunt, quam ob causam Magi & Schytę cum futura prędicere velent ramis huius arboris vti consueuerunt.

CYTISVS nobis est incognitus. Tithymalus Gręcis thymalis quoque dicitur. Nascitur in campestribus locis plerunque & lac emittit. Dioscorides eius septem genera constituit.

SAMBVCVS vulgaris est notitię.

RANÆ item maiores in aqua vino cum oleo & sale, vt Dioscorides scribit, elixę, ad serpentium morsus maxime proficiunt, quemadmodum in secundo libro demonstrabimus. Iecur item, & caput viperinum ex aqua, vel vino sumptum, ob rationes supra in principio libri in medium adductas. Nicander per vocabulum bestię, Viperam, aut serpentem, quę damnum intulerit, intelligit.

Nemo tamen existimare debet, ea in vsum adhibere posse prius, quàm legitimè præparentur.

HELICHRYS VM herba est vulgò cognita in Gallia, caule constat recto, aliquantũ cãdido, folijs per intervalla emergentibus, abrotoni æmulis, comãtibus in cacumine floribus, umbella rotunda, aureum colorem repræsentante, & solis instar splendescente. Hinc Græci ἐλίχρυσον appellantur.

ALIA planta est quæ à Græcis pariter, & Latinis Rhãnus dicta est, cuius tria genera Dioscorides constituit. Quorũ postremũ nigrioribus, latioribusq; folijs constat, & quadãtenus rubentibus: cuius rami quinum fere cubitorum longitudinem implent, spinosiores quidem, sed infirmioribus minusque rigentibus aculeis. Fructum edit luteum, candidum, tenuem, folliculos referentem. Quamobrẽ Poëta noster eum papaveris calici confert. Hæc arbor frequentissima est in Lydia, prope Tmolum montem, & Parthenij iuga, vbi Gyges olim regnabat.

EST & Cardui quædam species, quæ tam à Græcis, quàm à Latinis Eryngium dicitur, nonnulli Carduum, qui centum capita habeat, vocarunt.

BASILICVM aquaticum simile est ocimo, folijs tamen paulò minoribus, & diuisis parum, Græci ἐρίνον vocant.

QVID sit Eucnemus, nescimus. Anisum autem & acanthus plantæ sunt vulgò cognitæ.

HERBA Alcibium dicta, secunda species est anchusæ, quam Dioscorides Alcibiadium vocari scribit. In locis sabulosis, quales sunt magnæ illius Troiæ campi, vbi eam quoque à cane, quem vipera morfu suo læserat, Nicander inuentam fuisse affirmat, copiosa provenit. Crymne porrò & Crasus propria sunt nomina duorum agrorum Troiæ vicinorum, prope Phalacræum montem, quo in loco Argiui equum ligneum extruxerũt. Canes hinc Amiclei dicti sunt, ab Amiclæa vrbe, quæ vna erat è centenis Laconia vrribus. Et fanè optimos canes venatorios ex ea venisse constat.

RICINVS vulgò Palma Christi dictus, vulgaris in Gallia est notitiæ.

HERBA quæ ideò nota est, quòd ad Solis motum & ipsa circummagatur, à Græcis Heliotropion vocatur, sic dicta, vt Poëta noster asserit, quod solẽ sequatur, vt & Chaltha nostra.

Scorpi-

Scorpiurus etiam dicta est, propterea quod florem fert, qui Scorpij caudam repræsentat. Folia habet quam maximè ocy-mo similia, latiora tamen, hirsutiora, & candidiora. Eadem vis sequendi Solem, oleæ quoque folijs attribuitur.

VMBILICVS Veneris ea planta est, quā Græci Cotyledonē appellant. Non multū in altū assurgit, folia omnino rotūda habet, viridia maximè, & in medio, vbi stipiti sunt affixa, concaua. Cauliculos tres aut quatuor folijs cinctos emittit.

ASCLEPIVM secunda species est Panicis, sic dicta, quod Æsculapius fuerit inuentor, eaq; vt Poëtę referūt, Iolaū Iphielis filium, qui hydram, à qua læsus fuerat, interfecerat, vnaque cum Hercule igni mandarat, sanitati restituerit.

SCOLOPENDRIVM ea est planta, quam Pharmacopola, & vulgò Ceterah appellant: sic dicta est ob folia, quæ similia habet Scolopendræ terrestri, de qua suprà inter bestias venenatas egimus. Longitudine minimū digitum æquant, subter hirsuta & flauescētia, supernè viridia, nec caulem, nec florem, nec semen habet. Nascitur in parietibus, saxisque sili-ceis, & opacis locis.

QUINQUEFOLIUM sic dictū est, quod ea herba quina singulis pediculis folia proferat, menthæ similia, & in ambitu serrata.

ARCTIVM herba est similis verbaseo, vt Galenus asserit, eam tamen caremus quàm Cicamene Ordili, Leucade, Iasmino, bulbo, Sida Psamathyæa, sic dicta à fonte quodam Bæothiaæ Psamatho.

LYCOPSIS altera species est anthusæ, folijs lactucæ similibus, sed longioribus, latioribus, asperioribusque, crassis, cauleque longissimo, vt Dioscorides refert.

PINVS humilis ea herba est, quam alibi Pinum terræ, vel luam artheticam appellauimus.

PETROSELINVM sylvestre à Græcis Caucalis dicitur, folia inferius similia habet dauco sylvestri, vel olusatro superius, hoc est, in cacumine caulis paruis incisuris diuisa, fani-culi foliorum instar, semen profert, vt & petroselinū, suauissimi in mandendo odoris.

PASTINACA eodē nomine, & à Latinis & à Græcis dicitur, à Gallis quandoq; Pastenade. Multorū est generū. Singula tamē in cibo commendantur, & Gallis familiaria sunt.

T E R E B I N T H V S ea arbor est, è qua resina Terebinthina profluit, qua nos vtimur, & nobis est incognita.

C A P I L L V S veneris à Græcis Adianton vocatur, plâta est, quæ cauliculos nigro colore profert, prætenues, pusillis folijs, in summo incisuris diuisis, coriandri similibus, neque florem, neque semen habet. Nas citur in locis opacis, & prope muro- rum parietes irriguos, quales sunt prope aquas & molendina. Hanc autem proprietatem habet, vt quamuis vicina sit aquis, nunquam tamen ab ea humectetur, cum diutius supra eam commorari non possit. Vulgo Capillus Veneris appellatur.

S M Y R N I O N caulem habet apij, & folia latiora paulò, vm- bellam in cacumine, è qua semen erumpit, anetho similem.

P A P A V E R I S secundum Nicandrum duo sunt genera, diuersis nominibus distincta, alterum quod maiora capita ge- stat, *Συλαρίς*, alterum quod minores vtriculos, in quibus se- mē continetur, habet *ἐπίτηλις* dicitur. Graue autem ideò pa- pauer appellat, quòd caput grauet, & somnum inducat.

C A R D V V S syluestris ea planta est, quam Græci Pyracan- tham, & Leucacantham appellarunt, hoc est, spinam albam, cuius semen in potu sumptum maximè, Dioscoride ita asti- pulante, contra serpentium morsus proficit.

Æ G Y L O P S herbula est folia tritici habens, culmo tenui, è quo bina ternâue grana, rubra & oblonga, cum tenui, capilla- cea, longaque arista, emittit. In hordeo frequens inuenitur, quod, vt Galenus ait, in hâc herbam conuertitur, vt triticū in lolium, cum in terrâ humidiorē proiectum fuerit. Parthe- nium Græcis, matricaria Latinis dicta, folijs est coriandri, te- nuibus: flore per ambitum albo, intus melino, odore graui, sa- pore amaro. Fuchsius eâ pro secūda arthemisię specie posuit.

R V B R I C A Lemnia vulgò terra sigillata dicitur, & ad nos è Turcia aduehitur.

P R O V E N I T in insula Lemno, quæ aliàs Stalimene appel- latur, vbi agricolę hanc terram in loco quodâ paludoso col- ligebant, vt Dioscorides affirmat. Hodie ad nos è Turcia cer- tis quibusdâ Turcicis characteribus insignita transportatur, quæ in maximo habetur precio. Matthiolus terrâ sigillatam Lemniam esse negat, sed eam potius, quam nos bolum arme- nam Orientalem vocamus, veram esse affirmat.

P A L I V R V S tã variè ab antiquis describitur, vt eam hodie cum

cum nulla nostrarum arborum conferre queamus, nisi fortè cum aquifolio.

O R O B A N C H E cauliculus est sesquipedalis, subruber, sine folio, asparagorum instar cum erumpere incipiunt, hirsutus, tener, pinguis, flore subalbido, radice digiti crassitudine, fistulosa. Inter legumina, segetes & linum nascitur. Aliqui tamen dubitant, utrum Nicander hanc plantam intellexerit, cum nemo è veteribus hanc illi vim contra serpentes tribuat, vel flores mali Punici, qui interdum hoc nomine, ut Græcus interpres annotauit, appellantur. Quod ad me attinet, non iudico eum hos intellexisse, cum in sequentibus statim de vase exiguo, rubescente, & mali Punici floribus loquatur.

R E S T A bouis vulgo notissima est: sic autem vocatur, quòd radicem habeat longam, & robustam, adeò ut cum vomeri implicatur, vel in eo inuoluitur, boues aut equos remoretur. Cauliculos habet paruis aculeis vndiquaque munitos, folia meliloti similia.

P O R R U M Stratium vocat, quòd in Stratio Arcadiæ vrbe omnium præstantissimi nascantur. Herba à Dracone cognominata Gallis Serpentina dicitur, quòd caules habeat maculis distinctos, instar cutis serpentis. Vulgò cognita est.

Q V I D autem per radicem similem pungenti Scorpionis aculeo intelligere voluerit, planè nescio. Antea quidem de Scorpiuro locuti sumus, quã ideò sic vocari dicebamus, quòd flores similes Scorpionis caudæ proferret. Caltha semè simile habet. Sed nullam inuenio herbam, quæ eiusmodi radicem habeat, nisi fortè sit prima aconiti species, de qua in secundo libro loquemur. Certus tamẽ sum, eum hanc non intelligere, cum venenosa sit. Et crediderim potius, eum abusuè radice pro integra herba usurpata, Scorpioides intelligere voluisse, quod Dioscorides serpentium moribus mederi scripsit.

Lychnis, ut Dioscor. affirmat, magnã vi aduersus scorpiorum ictus pollet. Matthiolus scripsit eam esse caule lanuginoso, cubito maiore, in cuius cacumine flos emicat, purpureus, albæ violæ similis folijs longis, tomentosis, albicantibusque.

H Y A C I N T H U S planta est quæ inter segetes, & in syluis prouenit, radice magna & bulbosa, folijs longis & angustis,

quæ à terra principium sumunt, & caule paruo ex medio ipsorum ad palmi altitudinem ascendente. In ambitu caulis flores purpureos emittit.

P O E T Æ referunt Hyacinthum puerum fuisse elegantissima forma, quæ cum Apollo magno prosequeretur amore, ab eo per imprudentiam, cum fortè cum eo disco (quod genus erat ferrei instrumenti rotundi, quod in altum vibrabat) luderet, ferrumque ad lapidem quendam resiliret, caput ipsius læsit, vnde periit. Hoc accidit in Eurota flumine, aliàs Amyclæo vocato, vel Laconico, quod Laconiam præterfluat. Quæ fabula ab Ouidio quoque in Metamorphosi pulcherrimè est descripta.

P E R radicem Libycam, Silphij quod in Lybia nascitur, radicem intelligit: Lichenes equorum calli sunt, in equorum genibus, & supra ungulas inflexio earum partium durati.

P A N I S porcinus ea herba est, quam Græci Cyclaminum vocant. Folia habet hederæ, purpurea, varia, caule quaternos digitos æquante, sine folijs, floribus purpureis, radice magna & nigra. Quidam vmbilicum terræ appellant.

C I N N A M O N I V M non est illud, quod apud nos vulgò Cinnamomum vocatur. Verum tamen est, id quàm proximè accedere, & in defectu alterius hoc plerunque nos vti.

B A L S A M V M quod Arabicum ad differentiam vulgaris nostri denominari dixi, hodie in Europa nostra nusquam inuenitur.

N I C A N D E R porro ex harum & aliarum herbarum mixture, quarum in aliquibus locis facta est mentio, diuersa Theriacæ genera composuit eamque componendi modus abundè in suis versibus demonstratus est. Quo factum etiam fuit, vt noluerim in eo transcribendo diutius immorari. Lectorem denique rogo, vt potius si quæ desiderantur, tam ob nominum & cognominum plantis impositorum diuersitatem, quàm breuem nimis earum explicationem, ea supplere, quàm curiosè rixari mecum velit.

LIBRI PRIMI DE VENENIS

FINIS.

DE

DE VENENIS, LIBER SECVNDVS,

HOC EST DE NATVRA EORVM, ET

Antidotorum.

DE VENENIS, ET ANTIDOTIS IN GENER.
CAPVT PRIMVM.

BVND E in primo nostro commen-
tario, tam de natura & moribus ani-
malium venenosorum, quàm reme-
dijs proprijs & cōuenientibus in eo-
rum præcautione, egimus. Primo itē
capite generatim naturam venenorū
discussimus, & in sequentibus cū Ni-
candro præseruandi modum à viru-
lentijs bestijs tam per suffitus, & per

ea quæ substernuntur, quàm illitiones, id quæ antequàm vllum
de particulari cuiuslibet animalis natura verbū faceremus,
demonstrauimus. Necessarium itaque est, præcipuè si eundē
ordinē posthac etiam sequi voluerimus, primum de eo, quod
Poëta noster silentio præterijisse videtur, hoc est, de præser-
uatione, & curandi ratione communi, quibus ambabus hunc
secundum librum destinauimus, agere. In quo non secūs,
quàm primo, liberè sententiam nostram pronunciabimus,
materialque & verba difficiliora Nicandri explicabimus.
Sed antequàm hoc negotium aggrediamur, quandoquidem
hîc præcipuè de antidotis quæritur, primum eorum natu-
ram cognitam reddere studebimus, & deinde ad præserua-
tionem, signa, & vniuersalem curationem accedemus, & po-
stremò, autorem nostrum secuti, de quolibet veneni genere,
particulatim differemus. Antidotum itaque idem, quod
vocabulum Græcum ἀλεξιφάρμακον per quod propriè medi-
camentum, id quod ore contra venena sumitur, intelli-
mus, significat. Græci ἀλεξιθήριον quoque appellarūt: quam-
uis hoc vocabulum propriè ad ea medicamenta, quæ in potu
aduersus

aduersus serpentium morsus hauriuntur, accommodari debeat: propterea quod compositum est è vocabulo Græco, quod virulentum animal significat, vt primo libro ostendi. Ambo tamen indiscriminatim in vsum trāsferuntur, vtrunq; etiam à Galeno sub antidoti nomine, quod contra venena exhibeantur, comprehenditur. Nominis itaque ratione reddita, reliquum est vt de natura antidotorum, quæ duplex est, loquamur. Sunt autem ex antidotis quædam, quæ repercutiunt, & infringunt veluti veneni ictus: quædam è corpore, quod obsedit, id euocant, extrahuntque. Illa eam vim habent vel ob qualitates suas, vel temperiem, vel denique ob peculiarem quandam naturam: hæc autem venena expellunt, vel ratione similitudinis substantiæ, quam inter se habent, & ob quam etiam ea attrahunt: vel caloris tenuitate. Quæ autem qualitatibus suis aut temperie agunt, manifestas operationes sortiuntur. Quod si contraria contrariorum sunt remedia, vt certè sunt, manifestum planè est, siquidem venenum tale vel ob caliditatem, vel frigiditatem, vel siccitatem, vel humiditatem excedentem dicitur, antidotum eius vim, aut frigiditatem suam, aut caliditatem, aut humiditatem, aut siccitatem debere retundere. Quod si contingit venenum esse vel calidum & siccum, vel calidum & humidum, aut frigidum & siccum, vel frigidum & humidum, antidotum frigidum & humidum, aut frigidum & siccum, aut calidum & humidum, aut calidum & siccum erit. Itaque operatio illius, tanquam à qualitatibus, quas Philosophi apparentes appellant, desumpta, manifesta quoque erit. Et quod ad particularem antidoti naturam attinet, talis est ea qualis sequitur. Antidotum enim, quod veneni insultus retundit, & infringit veluti, duplici contrarietati participat, & tam corpori quàm veneno aduersatur. Eadem enim inter corpus & antidotum, quæ inter venenum & antidotum est proportio, & pari quoque ratione inter venenum & antidotum, quæ inter antidotum & corpus. Hoc primo intuitu difficilius, & repugnans sibi veluti videtur, ratio tamen hæc est: si antidotum simile esset corpori, non maiorem vim pellendi veneni, quàm ipsum corpus habiturum esset, & hac ratione superuacaneum foret, aliunde conquirere id, quod corpus ipsum suppeditaret nobis. Eodem planè modo
si omni-

si omnino corpori contrarium esset, tantum abest, ut quicquam utilitatis præstaret, ut mortem quoque acceleraret. Dicimus itaque antidotum inter corpus & venenum medio quodam modo se habere, idque iusta de causa, si exactè & propriè antidotum appellari debet. Alioqui enim quo magis ab hoc medio discederet, & in hanc vel illam partem inclinaret, hoc magis vim suam imminueret. Nam cum ad corporis naturam accedit, in hoc certè vires suas labefactat, quòd venenum propria sua natura perpetuò substantiam nostri corporis, & quicquid huic est annexum, corrumpit, anteaque non desinit læuere, quàm alia quaedam re, quæ diuersa ab eo natura prædita sit, fuerit occursum. Pari ratione si magis ad venenum inclinaret, quo magis ipsius naturæ participaret, hoc magis vis etiam ipsius adaugeretur. Periculosum autem est ob causam, quam modò attuli, antidotis magna nimis quantitate uti. Absque dubio enim, etiamsi veneno superiora essent, idque euincerent, corpori noxam aliquam allatura essent. Quemadmodum etiam minimè consultum est, ijs parua nimis quantitate, quòd periculum sit, ne veneni vis vehementior euadat uti. Alexipharmaca autem, quæ vim habere extrahendi veneni dixi, id naturæ quadam cognatione, quam mutuò inter se habent, & quæ in scholis substantiæ similitudo vocatur, efficiunt: non quòd per se satis efficax sit ad procurandum interitum, sed ut corpori tantum (quemadmodum de primi generis antidotis ostendi) si quis ea maiori quantitate sumat, noxam aliquam inferant. Quædam etiam ex ijs hanc vim à calore acquirunt. Calor etenim attrahit, quod experientia in quàm plurimis naturalibus actionibus videre licet. Sed antequam ad explicationem aliarum materialium, quas in medium protulimus, accedamus, quæstionem prius, quæ ad hunc modum proponi potest, declarabimus. Qui fieri potest, ut venenum tam parua quantitate exhibitum, vim suam maleficam in omnibus actionibus corporis, animalibus, vitalibus, naturalibus in tam paruo temporis spacio exerceat? qui fieri item potest ut alexiterium tantam vim retundere possit, cum fieri nequeat, ut tam exiguus liquor per tot corporis partes deferatur? Minimè profectò hoc in loco dubitare oportet, difficilimum esse reddere

reddere rationem. Affirmare enim velle cum Galeno, substantiam veneni, & alexipharmaci non distribui per corpus, sed qualitatem duntaxat illius, quid id, obsecro, aliud esset, quàm iniuriam facere principijs naturalibus, quibus edocti fuimus, qualitates absque corpore non posse consistere, præcipuè eas, quæ è primis effectibus substantiæ, suorum corporum proficisci videntur, quemadmodum calor qualitas est, quæ quàm proximè ad ignis naturam accedit. Dicemus itaq; has qualitates ita per corpus distribui vniuersum, vt non sit necesse exiguam veneni portionem ideò ad tot partes (nam id impossibile esset) deferri: sed ita hæc accipere oportet quòd venenum quàm primùm corpus occupauit, tanquam hostis qui in ipsius perniciem conspirauit, quicquid primùm occurrit, conuincit, & in propriam suam substantiam conuertit, siue sanguis sit in venis, siue pituita in ventriculo & intestinis, & hinc reliquas quoque corporis partes inuadit. Quemadmodum dux exercitus etiam cùm urbem deditione captam hosti tradit, quàm plurimos milites, quorum opera post acceptum damnum vti possit, ad se alligere studet. Venenum itaque hac ratione, qua dixi, valentius redditum, per venas, arterias, & nervos sese extendit, & maleficam vim suam iecori quoque, cordi, & cerebro communicat, & vniuersum denique corpus in sui substantiam conuertit. Quod verò ad alexiterium attinet, cum debita quantitate fuit assumptum, ventriculum petit, ibique calefactum vapores eleuat, qui à se inuicem disiuncti, & per vniuersum corpus disseminati, vi sua simili ei corpori, à quo sunt eleuati, venenum, quocunque tandem loco occurreret, oppugnant. Hinc alexipharmacum exigua mole sumptum, venenum euincere ob vaporum paucitatem, qui ad tot partes, in quas venenum se ea, qua dixi, ratione insinuauit, deferri nequeunt, non potest. Taceo, quòd nullam corporis particulam in sui substantiam vt venenum, conuertere potest. Quod etiam nec vtile nec necessarium esset, cùm vitæ damnum potius, quàm vtilitatem aliquam allaturum esset.

Redeamus itaq; ad primum tractationis nostræ initium, & modum venena præcauendi demonstremus. Distinguitur autem hic in tria capita. Primum domus gubernationem
respi-

respicit. Alterum in victus ratione consistit. Postremum in medicamentis. Oportet itaque eum qui à venenis tutum se præstare voluerit, omnem diligentiam adhibere, ut ministros quibus tutò fidere possit, quosque à longo tempore cognouerit, & beneficijs quibusdam deuinctos sibi reddiderit, eligat. Quod facillimum factum est Regibus & Principibus, qui præcipuè his admonitionibus, tanquam quos multi odio simul prosequantur, & metuant, indigent. Nam quemadmodum aliquando in Tragœdia quadam nostra, quam Cæsarem inscripsimus, diximus.

Is quem singuli metuunt, à singulis cauere sibi oportet:

Quilibet enim eum ictibus conficere, seu dilaniare cupit.

PRIMUM itaque præceptum, quod Princeps obseruare debet, est ut vitæ & morum integritate amabilem se atque acceptum subditis suis reddat. Et quia rarò fit, ut magni viri eò usque sui ipsorum obliuiscantur, ut quicquam improbè agant: operam dabit princeps, ut ministros habeat non ignobiles, nec obscuro loco natos, sed fideles & Deum timentes. Medicos etiam qui in ea parte artis medicæ quæ simplicium medicamentorum cognitionem sub se complectitur, sint exercitati, eligat oportet. Cauere etiam oportet, ne vasa quæ ad mensæ usum seruiunt in loco aperto ponantur, ut hac ratione exploratori occasio veneficij præripiatur. Munda quoque ea & clausa seruare oportet, præcipuè cum vinum aut cibus intus continentur, ne virulentum aliquod reptile ingredi possit, vel vini odore serpentes alliciantur. Naturaliter etenim serpentes, ut quàm plurimæ antiquorum historiae, quæ exemplo nobis esse debent, testantur, vino delectantur. Curiosè etiam fellas, & frena equorum, ne veneno inficiantur, obseruare oportet, propterea quòd frequentissimè venenum ibi delitescens, sub femore & in manibus equitantis incalescit, & per cutis meatus in corpus sese ingerit, illudque inficit. Quibus ita ad amussim discussis, veneficia deinde rariora fortasse erunt. Improbilas tamen hominum eò usque est progressa, ut domestici ipsi dominis suis venenum dare non erubescant: cui certè aliter quàm ex singulari Dei gratia, qui omnia videt, & occultissima quæque reuelat, succurri non potest. Et videntur sanè principes egregiè præcauisse sibi, cum pincernis suis imperant, ut vel vinum, vel edulia quæ

quæ apponuntur, antequam ipsi quicquam de ijs sumant, prægustent: qui tamen modus incertus est & fallax. Quòd si pocillator, vel alius quicumque hero suo toxicum præbere in animo habuerit, nequaquam dubitare oportet, eum cum antea se antidoto muniuerit, quòd veneni vim labefactet, citra vitæ periculum gustare ea posse: aut certè tam parùm sumpturum, ut nihil incommodi inde percipiat: aut saltem in eo loco, ubi venenum non est, aut denique si culpa etiam vacat, & nullius mali conscius sibi est, nihilominus tamen prægustaturum esse. Quod tamen non impedit, quo minus herus quoque post eum de eo capiat: ut plurimum enim venena hac ratione in cibis exhibita, non tam citò maleficam vim suam ostendunt, sed in corpore aliquandiu, antequam quis ea animaduertat, delitescunt. Quam ob causam is, cui hac in parte periculum imminet, & non omnino tutus est, diligentem victus (quod secundum præcautionis caput fuit) rationem obseruare oportet. Utatur itaque cibis tam primis quàm secundis qualitatibus mediocribus, hoc est, qui non sint nimium, vel calidi vel frigidi, vel sicci, vel humidi, vel dulces, vel amari, vel saliti vel acidi. Venena etenim plerunque, si saporem spectes, talia sunt gustu, præcipuè ea quæ ob qualitatum exuperantiam agunt, taceo quòd venena plerunque cum dulcibus commisceri consueuerunt. Vitandi prætereà sunt cibi colore candido nimis. Nam sub his metalla quædam venenosa occultari queunt. Vfus item olerum suspicione non vacat. Nam bonis lethalia quoque admisceri possunt. A cibis quoque non consuetis in primis abstinere oportet, quæ facilimè sapore non consueto decipere nos possunt. Sanguinis item vsus, intermittendus, cum facilimè illi, quo nos utimur, aliorum animalium venenosorum sanguis admisceri queat. Omnium tamen securissimus & certissimus præseruationis modus hic est, non diu famem aut sitim sustinere, idque duabus de causis. Primum quòd venæ primæ arctiores redditæ, fameque oppressæ sine vilo discrimine in id quod primò incurrit, irruunt, & quia venenum iterum ad ventriculum vel aliò regurgitat, illud quàm celerrimè per corpus, perinde ac si esset illi nutriendo idoneum alimentum, distribuunt. Altera ratio est, quòd cum venenum ventriculum plenum offendit, sæpenumero cibis sese commiscet,

miscet, quibus illius vires hebetantur, quas antequam recuperet, spacium succurrendi datur. Imò quandoq; cum communib; & quotidianis corporis excrementis ipsum quoque expellitur. Aliud est remedium æquè præstans, non vti cibis variè mixtis, aut diuersis saporibus conditis: nam ijs commodè venena admisceri possunt.

RELIQVVM est, quod ad hanc materiam attinet, vt de ijs medicamentis quæ vulgò præseruantia, hoc est, apta ad præseruandum nos, appellamus, loquamur. Sunt autem duorum generum, simplicia nimirum & composita. Simplicia (quemadmodum & composita) vel per os assumimus, vel circungestamus, vel alioqui in promptu, & penes nos habemus. Per os assumi possunt ficus aridæ, iuglandes, cortex medius castaneæ, apium, radix raphani sylvestris, rutæ folia ex vino, dictamnus, lauri baccae, castorium naribus admotum, & serpyllum vulgare, betonica, nigella, radix asphodeli cum aqua tepida, cymini semen, olibanum, lignum aloës, anethum, agrimonia ex vino, mala citria cruda, rapi semen ex vino, folia pulegij sylvestris vel calamenthi, terra sigillata, terra Lemnia, aurei pondere duntaxat sumpta, arthemisia, absinthium, fœniculum, iuniperi baccae, & quàm plurimæ aliæ plantæ quibus hanc vim prouida natura, vt venenorum incommodis occurrere queat, attribuit. Mithridatum autem & Theriaca probè & fideliter composita principatum inter omnia antidota composita obtinet. A nimia tamen ipsius quantitate cauere oportet. Nam (vt antea dixi) alexipharmaca propriè sic dicta, aliquo modo naturæ nostræ sunt contraria. Est & alia vulgaris antidotus, efficacissima tamen, qua olim Mithridates Rex Ponti longissimo tempore, vt quidam è veteribus scripserunt, incolumem se conseruauit à veneno. Constat autem è rutæ folijs quinque duabus iuglandibus, tribus carycis, & salis momento, & appellatur Mithridatium minus, ad differentiam maioris, cuius compositionem Gal. libro i. de antidotis docuit. Narrat Plinius Pompeium victo Mithridate, hanc compositionem propria manu scriptam sub ipsius scriptorio inuenisse. Hæc itaque quod ad medicamenta tam simplicia, quàm composita, è quibus diuersa compositionum genera pro arbitrio medici experti parari possunt attinet dicta

dicta sufficiant. Nunc de ijs agendum, quæ quis vel collo suspendit, vel alioqui secum fert, quæ venena produnt: quibus tamē, ut vera fatear, fidere non expedit. Et quod ad me attinet planè dubito, tam veteres quàm recentiores, qui hæc literis mandarunt, fraudulenta quædam & superstitiosa illis immiscuisse: nihilominus ut lectori satis faciam, modos aliquos præscribam, facta tamen prius hac obtestatione, ne quis fidem adhibeat, nisi prius ipse periculum fecerit. Hic itaque scribunt cornu Cerastræ (quem Cornutum primo libro vocari diximus) seu linguam (quam serpentis linguam vulgò appellant) præsentem vipera, aut napello, aut pardi felle exudare: quod Petrus Aponensis in tractatu suo de venenis memoriæ prodidit. Sunt alij, qui pro certo tradunt, lapidē Torcoidem seu cyaneum à cæruleo colore dictum, splendorem suum præsentem vino amittere: quod tamen experimento nō vidi, quemadmodum nec in ranæ terrestris lapide, quem digitum eius qui gestat, præsentem veneno adurere vehementer affirmat. Addunt quidam candelam è dextro vulturis pede factam extingui. Psittacum etiam solito vehementius vociferari, & perdicem etiam enutritam domi caueam suam cum maximo clamore dilacerare. Infinita alia sunt mendacia in medium à Pisone, Medelbo, Simonide, Aristodemo, Pherecyde (ut Ætius scribit) & Gilberto Anglico, Petro Aponensi, Alberto Magno, Petro Hispano, & alijs, qui etiam characterum necromanticorum meminerunt: imaginis nimirum serpentis cum stellis suis insculptæ lapidi precioso: hominis item genibus flexis serpente cincti, cuius caput dextra teneat, caudam verò sinistra: quod totum ex observatione influentis potentiaë quarundam stellarum proficiscitur. Quæ ineptia omnes tam parum certitudinis habet, quàm parum nos effectus videmus. Negare tamen interim nolo, quosdam lapides preciosos, Smaragdū nimirum, Achatem, Sapphirū, margaritas, & alios in puluerē redactos, & per os assumptos, veneno infectos ab interitu vindicare posse, cuius experientia, sæpè fidem nobis fecit. Sed quòd collo suspensi, vel circumgestati hunc usum præstent, vel hanc vim habeant, nullam video rationem. Reliquum igitur est, posteaquam de præcautione locuti sumus, ut generalem venenorum curationem, quæ tam necessaria est, ut sæpenumero, imò semper
ad eam

ad eam recurrere cogamur, tradamus. Nam cum homo nobis veneno infectus offertur, nondum adhuc quale venenum assumpserit, constat. Quare relicta particulari curationis methodo, communem adhibemus. Bonus tamen medicus, qui diligenter omnia percurrit, exactius paulò per ea quæ sunt oculis subiecta, hoc est, signa exteriora, quæ in Symptomatibus à veneno dato exortis statim sese produnt è generali particolare colligere poterit: nõ tamen adhuc omnino certus est, sed in genere tantum nouit vtrum sit vel calidum, vel frigidum, vel siccum, vel humidum. Ventriculi etenim, renũ & vesicæ inflammatio, excoriatio item linguæ & faucium nõ tantum ob cantharides, sed Salamandram etiam & buprestem accidunt. Vertigo autem seu caligatio, stupor & refrigeratio in corpore non ob cicutam tantum, sed mandragoram etiam oriuntur. Indicia itaque primum, quæ ex vniuersalibus particularia magis, & è primis quatuor qualitatibus deducta sunt, assignabimus. Per has enim veneni malignitas plerunque detegitur, illius præcipuè quod per exuperantiam qualitatũ siue solarum, aut alij particulari coniunctarum, de quo in primo capite primi libri locuti sumus, agit. Venena itaque calida plerunque se producit per acutam omniũ membrorum inflammationem, quæ è siti intolerabili, & sudore continuo, & membrorum contorsione colligitur. Et vbi cum hoc calore peculiaris quædam malignitas occultatur, tum punctio, & intolerabilis ventriculi & intestinorum dolor accedunt, animi item deliquium, & sudores iam calidi, iam frigidi emanant. Venenum frigidum è somno profundo cognoscitur, qui interdum adeò excedit modum, vt non nisi magno labore excitari qui sic sunt affecti, possint. Nunquam cerebrum ita turbatur & afficitur, vt sæpenuerò stultitia & insania subsequantur, vniuersum corpus refrigeratur, & æger aspectu est pallido & horribili, sudor erumpit frigidus, & frigore totus rigit. Venena autem calida, quæ perpetuò ferè calorem comitem adiunctum habent, os & fauces exiccant cum siti quæ mitigari & satiari non potest. Et quia siccitas membra & corporis meatus, membranæ instar, quæ prope ignem collocatur, in se contrahit, vrina etiam, & reliquæ quoque corporis excretiones quotidianæ supprimuntur, & æger vigilijs premitur. Contra venena frigida

inexpugnabile dormiendi desiderium comittatur vel ventris fluxus cum neruorum omnium & ligamentorum relaxatione, ita vt oculi quandoque è capite procidere velle videantur. Plerunque etiam manus, pedes, aures, nares, & reliquas extremas corporis partes putredo occupat. Quando igitur hæc & similia signa apparuerint, facillimum erit ea per sua contraria euincere. Et quamuis non ita expresse venenum cognoscatur, cognita tamen ipsius specie, curatio aliquo modo etiam distincta est. Quòd si contingat, hæc vel similia accidentia abesse, & sudor tantum adsit paucus & frigidus, magno argumento erit, venenum substantiæ tantum proprietate, & non qualitatibus exuperantia agere. Quà ob causam ijs, quæ aduersantur illis, vti poterit. Quod prudens Medicus post communia omnibus venenis adhibita remedia demum faciet, quæ primum ex ijs rebus, quas medicorum vulgus non naturales vocat, proficiscuntur, deinde è medicamentis. Res non naturales septenario numero comprehenduntur. Sunt autem aër, cibus, potus, motus, quies, somnus, vigiliæ, fames, satietas, animi accidentia, Venus. Quod itaque ad aërem attinet, eligatur quàm maximè fieri potest, lucidus, serenus, mitis, mediocriter & calidus, & frigidus. Quòd si venenum frigidum fuerit, cubiculum ægri suffitu factò ex rebus odoratis præcipuè, calefacere: si calidum, contrarijs refrigerare oportet, suffitu factò è rebus infra positis, vt myrrha, sandalis, aloë, & alijs quæ veneno resistendi vim obtinent. Cibus sit qui bene nutriat, & ex ijs rebus quæ veneno repugnant, paretur, quale est lac asininum caprillum, vaccinum, & lac mulieris benè habentis se, præcipuè cum venena calida sunt, & acria. In genere tamen cibis vtendum pinguibus, & viscidis, propterea quòd meatus obstruunt, & ne venenum tam facile per vniuersum corpus distribuatur, impediunt, acrimoniamque eorum hebetant. Ex usu itaque erunt medullæ, butyrum, cerebella veruecum, pullorum, & aliorum animalium, & herbæ hic præcipuè idoneæ, quarum in primo libro meminimus. Vini prætereà generosi vsus, vt sæpè in hoc libro admonebimur, huc accommodatissimus est. Motus verò præsertim à principio, obest: venenum enim intrò ad intimas corporis partes pellit, quod præcipuè debet cauere medicus, ne scilicet ea exhibeat, quæ

venenum dum adhuc cōmoratur in ventriculo, aliò dispergi faciant. Somnus superfluus vitandus est. Nam quicquid in corpore continetur facilius & promptius multo in somno, quàm vigilijs à circumferentia ad centrum mouetur. Neque nimis ieiunum esse oportet: cibus enim & potus cū in vētriculum descenderunt, veneni malignitatem reprimunt. Animi item affectus sunt cauēdi, quod commune præceptū est in omnibus morbis, præcipuè verò Veneris vsus. Nihil enim est quod magis calorem natium, qui tamen præcipuū aduersus venena præsidium est, dissipet atque destruat. Reliquum est vt in genere loquamur de modo curandi per medicamenta (nam in secundo loco proposueramus) quorum aliqua intrò per os sumuntur, quædam verò extrinsecus applicantur. Quæ per os assumuntur, duabus de causis exhibētur. Primum vt venenum, si fieri potest, expellant: deinde vt euincant atque expugnēt. Expellitur autem venenum aut per superiora aut inferiora. Quæ per superiora expelluntur, ea sunt quæ vomitū mouent, quibus statim post assumptum venenum vti utilissimū est, hoc est, cū adhuc in ventriculo continetur. Nā cū ad intestina descendit, enematibus euocādum erit. Vomitum autem ciēt decoctum seminis maluę, vel lini, vel fænugręci, & id genus alia. Neq; enim hoc tātum præstant, sed vim etiam veneni hebetant, atque extinguunt. Quòd si fortè æger his omnibus ita adhibitis, adhuc nō vomuerit, consultū esset ei medicamentum, quod per inferiora expelleret, quale est rabarbarū, exhibere. Secundus modus venena expugnandi vsu Theriacæ & Mithridati, aut aliarū cōpositionū, quę ex arbitrio prudentis medici, & prout necessitas postulauerit, parari possunt, adimpletur. Extrinsecus etiā remedia quædā adhiberi possunt. Vt balneæ, sudatoria sicca, quę tamen nō statim à principio, sed longo tēpore pōst, quàm quis veneno infectus fuit, vt hac ratione opera externi caloris, venenum ad partes externas extrahatur, administrari debent. Eadem de causa cucurbitulæ quoque cū venenū iam intimas corporis partes occupauit, cōueniunt. Alioqui enim tantum abest vt quicquam perficiant, vt interitum etiā (quē admodū iam diximus) accelerent. Quibus ita expositis, reliquū est, vt in specie de quolibet veneno loquamur. Sed antequàm rem ipsam aggrediamur, prius quæ difficiliora in hac

Nicandri de Alexipharmacis librum præfatione videntur, explicanda sunt, quem ad amicum suum Pythagoram scribit. Habitabat is Cyzici Asiæ vrbe, quæ sita est in littore maris Hellepontici, in insula, quæ terram ob pontem quendam contingit, ad radices montis, qui à Græcis Arctos dicitur: quo in loco specus quidã, in quo Rhea Deorum mater olim facellum in honorem Atthis, qui pecuarius erat, cuiusque amore flagrabat, propterea quod perpetuò dum gregem suum custodiret, laudes illius decantaret, ædificauerat. Fuerat autem Iouis instinctu, qui infamiam matris suæ Rheæ, Lobrine denominatæ, quod illi in Lobrino Phrygiæ monte, vt interpres Græcus asserit, sacra fierent, ab apro interfectus. Nicander autem è Colophone Ioniæ, quæ Asiæ minoris regio est, & hodie Natolia dicitur, vrbe oriundus erat. Prope Colophonem autem vrbs est clarus dicta, in qua templum est Apollini olim dicatum, & piscina, de cuius aqua si quis bibisset, oracula edebat, & ad quælibet interrogata responsa ferebat. Hinc Apollo clarius cognominatus est, & Deus qui à longinquo iaculatur, propterea quod à summo cælo (quia sol est) nos qui in terra sumus infima radijs suis contingat: Homerus eum sæpè ita vocat, vt primo Iliadis, cùm de Calchante loquitur:

Loquebatur vaticinia sciens

Procul iacentis, vel sagittarij &c.

HAC in regione porrò Ion & Achæus, Creusæ, & Xenthæ filij, terras quas in Epeiro Græciæ regione, hodie Albania dicta, possidebant, partiti sunt. Nicander itaque hunc librum Protagoræ dedicaturus, scribit, etiam si longo locorum interuallo à se inuicem sunt disiuncti, eum nihilominus tamen illi, qua ratione venenis occurrere, eaque propulsare queat, ostensurum.

DE
ob istiusmodi venenis occurrere, eaque propulsare queat, ostensurum.

Ἀκόνιτον, Aconitum.

ACONITVM Græcis ab vrbe Acone, quæ portus est in mari Pontico, vbi hæc planta copiosissimè nascitur, denominatum est: præcipuè verò ad ripas Acherontis, prope specum Acherusiam, quam Poëtæ antiqui portam inferorum appellabant, frequentissima prouenit. Hanc ob causam scripserunt Aconitum è Cerberi canis tricipitis inferorum custodis spuma originè duxisse, qui cùm ab Hercule catenis alligatus esset, & ex inferno extractus, spumam è faucibus antea proijcere non destitit, quàm ex ea aconitum generatum esset. Hinc Ouid. 4. Metamorph. cùm Aconiti meminisset, id oris Cerberi spumas duntaxat appellat. Locus est in descriptione veneni, quo Athamas in furorem à Iunone actus fuit. Alij quòd in dura caute nascatur, aconitum appellarunt, quemadmodum Ouid. lib. vii. Metamorphoseon scriptum reliquit, & Nicander dixit:

In saxis petrosis nascens oritur.

ACONITVM alij dici putant à vocabulo Græco ἀκόνιτι, id est, absque puluere, quòd iuxtà nullus puluis interueniat. Hæc quod ad nominis significationè, quam partim ex Theophrasti nono libro de historia animalium, & Ouidio loco citato, partim etiam è Plinij quibusdam locis huc transtuli, at-

tinet, dicta sufficiant. Sunt autem Aconiti quatuor genera. Primum, Dioscoride teste, folia habet cucumeris, minora tamen & subhirsuta, caulem palmo altum, radix scorpij caudam emulatur. Et de hoc præcipuè Nicander locutus est, imò, si verum fateri debeo, hoc solo. Præterquam enim quòd non distinguit Dioscorides, eadem cognomina etiam, quæ Poëta noster illi tribuit. Vocat enim Pardalianches, cammoron, teliphonon, myoctonon, & theriophonon denique, hoc est, ferarum occisorem. venatores enim ex hoc Aconiti genere, pastam qua Pantheras, & reliqua ferè animalia omnia, mures item & glires occidebant, parare consueverant. Theliphonon autem ideò dicitur, quòd radix ipsius foeminarum pudendis imò quadrupedibus animalibus omnibus imposita, seu extrinsecus adhibita, eas vno die interficit. Reliqua duo genera communi nomine à Dioscoride cynoconon & lycoctonon dicta sunt. Priore (quemadmodum scribit) venatores utebantur: alia duo in vsum suum vertère medici, è quibus tertium Ponticum peculiari nomine cognominatum est, folia habet effigie platani, crebriore diuifura, longiora & multò nigriora. Caulem cubitali altitudine, aut ampliorem, filicis pediculo similem, semen in siliquis oblongis recondit, radices in modum squillæ marinæ cirrorum nigrescunt.

Secun-

Secundum & Tertium Genus Aconiti.

Dv o reliqua genera ab hoc non multum differunt, nisi quòd folia breviora habent, & florem diuersum: secundum præsertim, quod omnino dissimilem profert, vt ex iconibus suprà positis colligere licet. Primi autem generis effigies è Matthiolo, qui id vidisse se testatur, desumpta est. Scio acriter illum fuisse reprehensum, ego tamen eum tam audacter, vt quidam, mendacij accusare non ausim, cùm dignus sit cui fidem etiam in rebus maioris momenti adhibeamus, vt ego quidem firmiter existimo, etiamsi testimonio eorum, qui plantam hanc, vt ipse testatur, viderunt, destitueretur.

L 4

Huc

Huc effigies quarti generis aconiti pertinet.

S I G N A autem quibus cognosci potest, aliquem aconito infectum esse, ex accidentibus, quæ post declarabuntur, manifesta sūt, ex astrictione nimirum omnium oris partiū, qualem nos cum vel omphaciū, vel aliquod aliud vehementer acerbum assumpsimus, percipimus, nihilo minus tamē, ut Dioscorides refert, cum hac astrictione in principio dulcis quidam sapor commixtus est, propterea quod sanguis dum primum à suo contrario moueri incipit, hanc dulcedinem linguae communicat, quæ deinde perinde ac reliquæ quoque circunvicinæ partes omnes ob humiditatem & vim aconiti putrefacientem, constringitur, sanguine exhalante. Quàm primum autem in ventriculum descendit, eam partem potissimum, quæ exactiore sensu prædita est, hoc est, os ipsius, quod Græci Pyloron vocarunt, arrodit, eoque in loco morbi genus, quod vulgo Cardiacam appellant, introducit: non quod cor sit affectum, sed ea tantum quam modò diximus, ventri-

ventriculi pars, quæ à veteribus quibusdam Cor dicta fuit, quemadmodum Galenus asserit lib. ii. de placitis Hippocratis & Platonis, cum ori & ventriculo vicinam esse cordis sedem affirmat, quemadmodum primo libro, cū simile quoddam vocabulum interpretaremur, admonuimus. Et quandoquidem aconitum vehementis astrictionis particeps est, ita ventriculi fundum in angustum coarctat, ut penitus ferè claudatur, quo fit ut ob resolutionem humorum à putredine genitam, flatus & vapores maligni exurgant, qui delati ad caput grauitatem, & tremulum arteriarum motum, & hinc ad oculos perreptantes caligationem, ita ut omnia geminata conspiciantur, inducunt. Hinc lachrymæ inuoluntariæ copiosæ, quod certissimum argumentum est substantiæ cerebri colliquescentis, & quia pars vaporum intestina quoque petunt, flatus, qui in vmbilici regione percipiuntur, & quandoque aut naturæ robore, aut copia intestina distendente erumpunt maximo cum strepitu, excitant. Humores autem fusi & colliquati ob vehementem veneni putredinem, vniuersum corpus in tumorem, ita ut hydropicis non sint absimiles ægri, attollunt. Quam ob causam etiam grauitatem, & pondus veluti quoddam in ventriculo percipiunt. Quibus ita apparentibus, minimè dubitare oportet, sed quam primum ad curationem properare. Primò omnium itaque, si fieri potest, venenum vomitu, aut clystere educi, præcipuè si quis adhuc in ventriculo & intestinis contineri existimat, debet, & ante omnia diligenter obseruare ea, quæ in primo capite proposuimus. Vbi Nicander dixit, remedia specialia tum demum conferre, cūm cibus qui tardè concoquitur, è ventriculo per aluum subductus fuerit. Deinde itaque remedia particularia applicari possunt, & calcis viuæ, quantum manu comprehendi potest, sumi cum vini cotyla. Calx enim sicca est, & hac ratione putredini aconiti resistit. Huc referendum etiam abrotonum, marrubium, ruta item cum aqua mulsa pota, quæ omnia peculiari quodam Naturæ munere, sicut libro primo est ostensum, ea vi prædita sunt, ut venenis aduersentur, præcipuè verò ruta eam aduersus aconitum proprietatē obtinet, ut qui manè de ea aliquid sumpserit, tutum se ab eo præstet, atque illesum, ut Athenæus è Theopompo libro i. i. transscripsit. Chamelæa seu oleago

furculosa fruticat, ramis dodrantalibus, folia oleæ similitudine habent, tenuiora & amara, & gustata linguam mordent. Quam ob causam ventriculū etiam hoc veneno turgidū exiccant, atq; expurgant. Adhæc vinum, vel aqua in qua vel ferrum, vel ferri recrementū, vel aurum, vel argentum candens restinctum sit, vim habet vt veneni transitum impediat, putrediniq; facultate sua exiccante, quam ab igne accepit, resistat, ventriculumq; purget. Cæterum Iua quā moschatam vocant, peculiare, Dioscoride teste, aduersus aconitum remediū est, siue in iusculo, vt ipse voluit, vel vino, vt Nicāder scripsit, assumatur. Est autem parua herbula, in terra repens, folijs semperuiui minoris, multò tenuioribus, hirsutis & pinguioribus, odore pinus, hinc quidam terrestrem pinum appellarūt, flore tenui, luteo, radice cichorij. Dicitur etiam Iua Arthetica, quòd articulorū vitijs medeatur probè. Origani radix, & Polijcnemi (qua planta nos hodie caremus) calidæ & siccæ sunt, Galeno teste, & ob hoc putredini quoq; resistunt. Intrita etiam vituli & pullorum (qui inter aues domesticas connumerantur) in magno habentur pretio, propterea quòd & ventriculum roborant, & piguedine sua corporis meatus obturant, neq; venenum tam facilè per vniuersum corpus feratur, impediunt: ijs tamen antea non vtendum, quā quis alijs vsus fuerit remedijs. Inter quæ succus balsami arboris recensetur, quæ Dioscoride & Plinio testibus in Iudæa solū & Ægypto nascitur, quāuis post illorum tempora non defuerint, qui eam in Italia visam fuisse asseruerint. In Gallia certè ignoratur. Habemus quidem succū, qui ex arbore manat, quem opobalsamum vulgo vocant. Historia tota copiosè à Dioscoride lib. i. & à Matthiolo in commentarijs est descripta. Succus autem calidus est & siccus, & ob hoc putredini aconiti resistit, & cum lacte muliebri (vt Nicander voluit) assumi debet, quod & ipsum veneno aduersatur, vel si non suppetat, aqua. Coagula item leporis, aut hinnuli magna vi aduersus aconitum pollent, & singula ferè, propterea quòd exiccant, digerunt, & suo acore mundificant. Ex vino, vt Poëta noster scripsit, vel aceto (vt Dioscorides voluit) assumi debent. Et vbi alia remedia defunt, mori quoque radicem accipere possumus, eamque in mortario tritam cum vino decoquere, & ius illud cum pauxillo mellis potui dare. Mori etenim radix, præcipue

præcipuè verò cortex ipsius expurgandi vim, qua venenum quoque expellit, habet. Nolo autem silentio præterire medicamentum, quo nos quotidie in quàm plurimis alijs morbis utimur, vinum nimirum absinthites, quod facultatem habet exiccandi & abstergendi, & peculiari dote aduersus venena præditum est. Dioscorides illud cap. de aconito, vbi eiusmodi compositionem parat, commendat. Accipit opobalsami drachmam, admixto mellis, lactis, castorij, piperis & rutæ singulorum pari pondere, & totum è vino potui dat. Sed hæc hætenus, quod ad naturam & accedentia, quæ aconitum assumptum subsequi solent, pertinet, è quibus facilius colligere licet, id esse frigidum & humidum, vt doctissimè Gorrhæus scripsit, cum remedia ipsius calida sint & sicca. Habet tamen præter hæc naturam putrefacientem peculiarem sibi. Inter ea ergò venena referendum meritò, quæ tota substantia sua humanæ vitæ aduersantur. Iisdem remedijs porrò ij etiam, qui mel, quod Dioscorides in Heraclia Ponti, vbi aconitum quoque prouenit, nasci tradit, sumpserunt, sanitati pristinae restituendi sunt.

DE CERUSSA. CAP. III.

Σιμύδιον.

Cerussa.

CERUSSA, aliàs album Hispanicum dicta, venenum est factitium. Fit autem è plumbo ab acerrimo aceto soluto & liquato, quemadmodum Viétrunius, & ante illum Dioscorides lib. v. docent. Quod ideò fecit, quòd alia multa accidemia quæ corpori extrinsecus adueniunt egregiè proficiat. Qualia ipse eodem in loco describit. Medicamentum est vulgò cognitum, præcipuè mulieribus, quæ cum nihil quicquam præter formæ elegantiam in maiori precio habeant, arte id, quod à natura denegatum illis est, comparare sibi student. Signa autem per quæ cognosci potest aliquem cerussa infectum esse, hæc sunt quæ sequuntur. Primum se ipsa colore suo prodit. Nam cum lac repræsentet, linguam & gingiuas, quibus adhæret, candido colore infi-

inficit. Præterea cum ventriculum iam occupauit, pulmonibusq; tam qualitate sua frigida & sicca iam est communicatum, quam portione quadam, quæ relicta est, faucibusq; adhæret, tussim siccam, hoc est, cum qua nihil expuitur, etiam si aliquandiu perduret, commouet. Huic accedit singultus, & vomendi desiderium, quod signum est intemperaturæ siccae ventriculi, quam iam antea primo libro declarauimus. Ab hoc insuper veneno vapores eleuantur, qui quia refrigerantur, & in cerebro moram trahentes congelantur veluti, ægrum somnolentum omnino reddunt, qui ante oculos phantasmata quædam conspiciere se putat. Cerebrum enim cum sit turbatum & refrigeratum, consequenter reliquos quoque sensus, qui ab eo initium ducunt vnà secum perturbat, & corpus denique vniuersum ob partium omnium inter se colligatiam & consensum. Auicenna alia quædam signa adiicit, animi videlicet deliquium (quod commune ferè signum est omnibus venenis) quod ob orificium ventriculi læsum accidit. Asperitas adhuc faucium & linguæ à siccitate & frigidityte veneni introducta, adest, & eandem ob causam etiam os ventriculi, & ventriculus ipse dolores sentiunt pungentes, ructusq; æger cum magna difficultate emittit. Corpus vniuersum album apparet, & vrina quandoque sanguinolenta, quandoque nigra redditur, veneno iam ad extremas partes delato, factaque maxima humorum colliuatione. Atqui primus modus vindicandi ægri ab interitu est, vt quàm primum, si fieri potest, ad vomitum cogatur, vel vt venenum, quod hausit, per aluum excernat. Quamobrem omnia pingua & oleosa vtrique scopo accommodata erunt, vt tria genera oliuæ, præmadia, orchas, & myrtina, quæ Nicandri ætate, vt Scholiastes Græcus vult, ita appellabantur. Tale quoque lac est à quo quis cum quieuit parū, pelliculam illam in ambitu, & quæ à Græcis γρῦνς, hoc est, vetula seu anus, propterea quod rugis vetularum instar sit oppleta, dicitur, extrahit, quod, vt ego quidem existimo, vim quandam desiccandi habet, huic veneno opposita. Eiusdem efficacis maluæ quoque decoctum esse creditur. Viscida enim cum sit, & calida & humida, hoc magis siccitati & frigidityti cerussæ resistit: quemadmodum sesamum quoque, cuius ampliori descriptioni, cum in ea rei herbariæ scriptores tantum inter se dissideant, super-

superfedebo. Galenus ait pingue esse & lentum, & hoc maxime aptum, & ea præstet, quæ Nicander scripsit. Vti adhæc possumus, si Dioscoridem sequimur, oleo amaracino et irino, aut decocto ficuum & prunorum, vel gummi iuglandis, pruni & thuris lachryma. Iam cum quis supra posita ad ciendum vomitum, & venenum euacuandum exhibuit, os lixiuio è cinere sarmentorum vitis facto colluere oportet, ita ut ad ventriculum etiam portiuncula aliqua descendat, nam vim quod reliquum veneni superest expurgandi, quod tam ori ventris, quam ventriculo ipsi adhærere posset, habet. In quem finem Dioscorides hordei decoctum, & aquam mulsam, quod vim habeat absterforiam imperat. Et quia Persicorum ossa amara sunt & calida, minime dubitare oportet, ea facultatē habere abstergēdi, & frigiditati veneni resistendi. Arbor autem quæ fructum hunc profert, Latinis Persica dicitur, quod Perseus Iouis filius eam à Cepheo quodā dono datam sibi omnium primus plantauerit Mycænis. Quod contigit post victoriam quam aduersus Medusam, quæ alioqui Gorgone dicitur, obtinuit, cui caput ense, quem à Mercurio mutuò acceperat, amputauit. In mandatis autē illi dederat, ut quocunque ensis capulus decideret, ibi urbem construeret. Id quod re ipsa præstitit, cum vidisset ad Melanthium montem decidisse. Hanc autem urbem in Æthiopia sitam, olim Peloponnesum dictā, Mycenas appellauit. Et dum eam ædificaret, nymphea quadam Langæa quam vim ossa Persicorum aduersus venena possideant, illi commonstrauit. Et hæc ferè summa est fabulæ à Nicandro adductæ. Sed ut ad institutum redeamus, si quis supra positis remedijs vsus est, balneum tam ad veneni portionem quandam, quæ fortasse iam extremas quoque partes occupauit, attrahendum, quam ad frigiditatem, & siccitatem illius corrigendum, parare oportet. Quod si fortè accidit, ut ea remedia quæ iam antea præscripsimus, in promptu haberi nequeat, utilissimum erit, ut æger magnam vini & cibi copiam assumat. Præterquam enim quod vinum sua caliditate huic veneno aduersatur, sæpè numero cum plus solito illud hauserit, vomitū ciet, aut certè cum cibo vim veneni extinguit. Expedit item exhibere Mithridatiū, theriacam, vel vinum meracum album, & mouere vomitum, rapi & atriplicis semine, & clysteribus ex decocto caulium & oleo aluum

subdu-

subducere. Manifestum igitur est tam accidentium, quam remediorum, de quibus egimus, ratione, cerussam esse è genere eorum venenorum, quæ ob qualitatum excessum humanæ naturæ è diametro repugnant: non tamen omnino peculiari quadam malefica vi carere, & cum è duobus frigidis & siccis, aceto nimirum & plumbo, sit parata fieri, nequit, ut perpetuò illorum naturam quoque seruet.

DE CANTHARIDE. CAP. IIII.

Κανθάρις.

Cantharis.

CANTHARIS species est muscæ, à Græcis ita vocata ob similitudinē, quam cum Scarabeo, quem Cantharum appellant, habet. Aurū colore æmulatur, aspectu iucundo, ob lineas luteas quas varias & in pennis trāsuersas habet. Plerunque in fraxino, & quàm plurimis alijs arboribus, quarum folijs nutritur, perinde ac bombyces mori, nascitur. Inter segetes nonnunquā inuenitur, & ob hoc à Nicandro fruges cōsumere dicitur, & frequentissima est in regionibus calidioribus, ut in Italia, temperamento calida & sicca est, idq; in summo gradu. Hinc erodere, & adurere possunt, & venenosæ sunt, non ob extremam caliditatem & siccitatem duntaxat, sed ob peculiarem quandam naturæ contrarietatem etiam, qua natura eos aduersus nos dotauit: quod facilius ex accidentibus, quæ mox declarabuntur, & primum in quibusdam corporis partibus ut renibus & vesica se produnt, cognoscere licet.

licet. Primum autem signum è quo colligi potest aliquem
 hausisse cātharides, in odore & gustu apparet: Olfactu enim
 picem liquidam referunt, gustu cedriam, quemadmodum
 Dioscorides lib. v. i. prodidit: quæ tamen à Nicandro mutua-
 tus est. Cum itaque ventriculus iam occuparūt, propriæ na-
 turæ suæ (quæ autem ea sit, diximus) instinctu primum eas
 partes omnes quas perreptant, vt labia, os, fauces, erodūt, atq;
 exulcerant. Dolorem prætereà vehementissimum in ea re-
 gione ventriculi, quæ est prope os ensiforme, quod nonnulli
 vt Picardi furculam vocant, & quo in loco exactissime sentit,
 excitant. Hinc ad intestina descendunt, & per venam portam
 ad vesicam vsq; deferūtur. Sed quia per angustos meatus fe-
 runtur, partes, quas contingunt, exulcerant, atque abradunt.
 Quò fit vt talia per aluum excernant, qualia in torminibus
 intestinorum egeri solent, urinamque difficulter, sæpè etiam
 sanguinem per eam reddāt. Nam quia vrine ductus exiccant,
 eam omnino supprimunt. Sanguis item corruptus, & plus æ-
 quo ab hoc veneno incensus febrem ardentem commouet,
 quam deinde furor & phrenitis comitantur, animi item de-
 liquia & mors denique, nisi quis primum sollicitè & diligen-
 ter medicamentis vomitum elicientibus, & clysteribus al-
 uum subducētibus succurrat, quemadmodum suprà monui-
 mus. Vomitus proritandus, Nicandro autore, decocto capitis
 porcini, vel agnini, vel caprini. Cerebella enim omnium ani-
 mantiū cum lentore quodā prædita sint, difficilimeq; conco-
 quantur, succū generant crassum, vomitumq; mouent, quod
 melius præstant, si cū lini semine, quod crassum est, & flatu-
 lentum, elixentur. Nam & ventriculū laxat, & aluum lenit,
 & acrimoniam maleficamque vim Cantharidum obtundit.
 Quod iura carniū pinguiū quoq; præstant omnium, qui-
 bus ita infarciendus est ventriculus, vt tandem ea vel hoc
 modo vomitu, vel digito in fauces emissio, reijciat. Clysteres
 item è lacte parandi sunt. Præterquam enim quòd lac egre-
 giè omnes corporis sordes abstergit, eam quoq; vim possidet,
 vt restinguat, & aliquo modo temperet caliditatem & siccita-
 tem cantharidū, quam ob causam sanè consultissimū fuerit
 ægro lac propinare. Quod si alia remedia desiderentur, Dios-
 coride monente, seminis lini, maluæ, fanugræci, & ibisci
 radicis decocto vti possumus. Postea ea quoque adhibere,
 quæ

quæ peculiari quadam vi, & venenum expugnent, pollent, quale est pulegium, de quo in primo libro locuti sumus. Neque enim Cantharidibus qualitate sua (calidum enim est & acre) sed speciali quadam naturæ suæ proprietate, quæ à Græcis ἀλεξιφάρμακον dicitur, aduersatur, & non illis tantum, sed reliquis quoque omnibus contrarium est. Hanc potionem è pulegio Ceres (vt Nicander refert) assumpsit, tum cum tota mœrens esset ob amissam filiam Proserpinam à Plutone inferorum Deo raptam, & hospitio exciperetur in ædibus Hippotoontis filij Neptuni, ab illius coniuge Metanira. Cui Ceres cum vinum oblatum bibere recusaret, in mandatis dederat, vt aquam illi, cui pulegium admixtum esset, porrigeret. Interim Iambe è Thracia oriunda, Metaniræ ancilla, fabulas & alia ridicula versibus recitabat, qui deinde Iambici ab ea sunt denominati. Vinum prætereà naturā habet contrariam omnibus venenis, & ob hanc causam rarò illius Nicander obliuiscitur in suis alexipharmacis: quemadmodum hic etiam minutarum in vitibus gemmarum meminit, easque reliquis commiscet, cum vim habeant abstergendi & refrigerandi. Imperat prætereà herbæ cuiusdam, quæ radicem habet aculeatam, & asphodelo ferè similis est, vsum. Quæ autem ea sit, diuinare non potui, cum nec ipse, nec interpretes Græci mentionem fecerit. Quò in loco certè Lonicerus, Latinus interpres in suis annotatiunculis deceptus est, vbi hunc textum ita exponit, vt asphodelum, seu hastulam regiam ipsam intelligat. Drachmæ prætereà quatuor terræ Samiæ assumi possunt. Proficit ea aduersus Cantharides duabus de causis: Primum ob naturæ suæ specialem quandam proprietatē: deinde ob temperamentum aliquo modo frigidius, quo caliditatem cantharidum hebetat, fluxumque sanguinis reprimat, & vlcera intestinorum, quæ cantharides potas comitari diximus, ad cicatricem perducit. Dicta autem est Samia ab insula Samo, in qua è fodina quadam Phylli appellata prope regionem Imbrasidem, ab Imbro flumine Insulæ Sami cognominatā, desumpta est. Fuit autem (vt Nicander testatur) ab ariete Nymphis, quæ in insula Samo degebant prope Cerecetum fluuium, qui eandē insulam præterfluit, primum demonstrata. Alius prætereà Antidoti post Nicandrum, Dioscorides & Galenus meminerunt, cum octo drachmas passi,

cum

cum rutæ succo & oleo irino, seu rosaceo miscent. Nam & passum & ruta eam vim per se habent, oleum autem aptissimum est, ut acrimoniam Cantharidum infringat, easque per inferiora expellat. Plura præterea medicamenta habemus, quibus in hoc casu uti possumus, & quæ multum tam ab antiquis, quàm recentioribus scriptoribus commendantur: ea tamen, quia hæc de quibus locuti sumus, sufficere videntur, facileque comparari possunt, præteribo.

DE CORIANDRO. CAP. V.

Κόριον.

Coriandrum.

CORIANDRUM planta est vulgaris notitiæ. Caulem habet admodum exilē, sesquicubitali lōgitudine, ramis numerosis, folijs in principio adiantho, quod capillū Veneris appellari diximus, & post cūm adoleuit, fumarix similibus, radice brevī, dura & capillacea parum Dioscorides, Galenus, & Auicenna, quod ad naturam & facultates Co-

M

riandri

riandri attinet, plurimum inter se disceptant. Dioscorides etenim libro tertio Coriandrum frigidum esse scripsit. Quod Galenus reprehendit, contrariumque probare libro septimo de simplicium medicamentorum facultatibus, nititur. Auicenna tertius accessit, & Galenum ut Dioscoridem defenderet, reprehendit. Ego tamen mallem sequi opinionem, cuius primum evidens ratio reddita fuisset ab Hippocrate, & deinde à Galeno, quam aliorum duorum sententiam pertinaciter tueri. Quod si de primis qualitatibus ex secundis iudicium ferre licet, tam gustu profecto & odore, quam tota sua substantia calidum potius, quam frigidum esseprehendemus. Neque verò hinc ad conciliandum hos duos præstantes viros dicere oportet, coriandrum recens frigidum, vetus calidum esse. Neque enim fieri potest ut qualitates duæ tam diuersæ, frigiditas scilicet & caliditas, ita immutentur, verum autem est, recens plus habere humiditatis, quam vetus. De quo in sequentibus agemus.

UTILITAS quam quis è Coriandro percipit præcipue est in semine, quod paruum est, rotundum & solidum. Cum autem præparatur, ut ventriculi concoctionem iuuet, & vaporem assensum ad cerebrum impediat, in aceto ut plurimum maceratur, & exiccatur deinde. Hac enim ratione vis ipsius malefica tolli traditur. Sed ut liberè dicam quod sentio, quomodo sit venenosum non video, nisi fortè venenum ipsius tam debile sit, & tam exiguæ efficaciam, ut vim suam non nisi magna quantitate assumptum exerceat, qua ratione optima quæque etiam venenosa dici possent, cum si quis ea maiori quantitate quam par est, sumat, aut mentem turbent, aut eum, qui usus est ijs, strangulent. Quæ ideò à me dicuntur, quòd Coriandrum serpentis Amphibænæ, de qua in primo libro egimus, mor sui opitulatur: quemadmodum Plinius libro secundo affirmat.

DICEMVS itaque vel plantam ipsam viridem adhuc, vel decoctum illius, vel semen maiori quantitate, & nullo discrimine habito assumptum, præcipue verò si sylvestre est, venenosum esse. Neque enim dubitare oportet, duo eius esse genera, sylvestre vnum, alterum sativum, quemadmodum Nicandri interpres in suis annotationibus in ipsum

sum declarauit : etiamſi Braſauola contrarium ſentiat : Campeſtre ſeu ſylueſtre Coriandrum id eſt, quod grauiter olet, & à Græcis Κόριον (quod vocabulum cimicem denotat) dicitur, quod odorem cimicum referat. Quam ob cauſam Dioſcorides libro ſexto ſcripſit, Coriandrum propter odorem latere non poſſe, qui ſubitò illius, qui ſumpſit, eo imbu-
 uit, & corpus denique vniuerſum implet. Et hæc quidem ſymptomata primùm apparent in ægris. Mentis deinde alie-
 natio ſubſequitur, & more remulentorum mente ſunt cap-
 ti, ob vapores venenofos ad cerebrum delatos. Grauitas de-
 nique capitis, & torpor veluti, quem quidam ab aſſumptio-
 ne huius veneni induci ſcripſerunt. Nicander dementiæ tan-
 tùm meminit, eoſque turpia verba effutire ait, quæ cum fu-
 rore, & altis Thiadum, Bacchi ſacerdotum, clamoribus com-
 parat, quæ illi ſacrificia faciebant, & cum vino turgidæ ef-
 ſent, abſque vlllo pudore, metu, nullo honoris discrimine
 habito vociferabantur, & vlulabant, hinc ægrum perinde
 aſi œſtro percitus eſſet, clamare ait. Poſteaquàm ergò ea
 quæ vomitum prouocant fuerunt exhibita, quale eſt irinum
 oleum, quod Dioſcorides hoc in loco imperat, & id genus a-
 lia, de quibus ſæpenuerò locuti ſumus, ad ea remedia ac-
 cedere oportet, quæ venenis tota ſua ſubſtantia cōtraria ſunt.
 Coriandrum etenim venenofum eſt ob occultam potius, &
 particularem quandam malignitatem, quàm ob qualitarum
 exuperantiam, cui mederi non eſt abſurdum. Coriandrum
 etenim recens, quemadmodum Galenus aſſerit, multa hu-
 miditate ſcatet. Vinum itaque aduerſus hanc venenofam
 qualitatem exhibere oportet, vt humiditas illa exiccetur,
 ſal item & aquam vel ouorum confractorum teſtā cum ma-
 ris ſpuma, vel muriam, vel ius gallinaceum & anſerinum
 falſum, poſtremò paſſum cum lixiuiſ, quæ omnia facultatem
 habent exiccandi immoderatā illam humiditatem, & pecu-
 liarem inſuper vim contra venena poſſident. Hinc Nicander
 egrū in aqua marina immergi iubet, quod ita intelligi debet,
 vt id tum demū fiat, cum venenū extremam corporis par-
 tes obſediſſe putatur. Sed quia & paſſum, & vinū dulce tem-
 peramēto calida ſunt, ſi fortè accidit, vt æger vindemiæ tem-
 pore (quod calidū adhuc eſt) decumbat. Nicander ad coër-
 cendum extremum vini calorem, niuem admilcere, vel

oleum etiam præcipit. Dioscorides, vt absinthium, quod vim antidoti habere sæpenumerò diximus, addatur, consulit. Sed nos hîc tanquam facilioribus contenti erimus, nec plura, vt multi solent, qui multas paginas librorum suorum absque ordine & iudicio adimpleuerunt, prætereà coaceruabimus.

DE CICVTA.

CAP. VI.

Κέναν.

Cicuta.

CICVTA hodiè tam vulgaris est notitiæ, vt difficulter quisquam inueniatur, qui eam non no-uerit, cum copiosissima in pratis, & locis vmbrosis proueniat. Caulem edit longum satis, geniculatum, vt fæniculum, folijs coriandri non dissimilibus, multum angustioribus tamen, & ferulam repræ-

repræsentantibus. Est autem cicuta è numero extremè, hoc est, in quarto gradu, vt medici loquuntur, refrigerantium: id quod accidentia abundè testantur. Quàm ob causam inter ea venena iurè annumeratur, quæ talia sunt ob qualitatum excessum: quamuis adhuc alia speciali & occulta malignitate præditum sit, quæ eam dementiæ speciem excitat, quæ Græcis *κωνάριον* à cicuta dicitur, quemadmodum Galenus libro v i i. de simplicium medicamentorum facultatibus scriptum reliquit. Athenienses mortis reos, & homines facinorosos cicutæ potu interficere consueuerunt. Quam ob causam cicuta apud omnes gentes celebris facta est. Accidentia porrò quæ huius exitialis veneni potum consequuntur, effectus sunt extremæ frigiditatis, quæ in calorem natiuum agere iam incipit, qualia sunt oculorum caligo, quam noctem tenebrosam in capite inductam Nican- der vocat, tremor, virium exolutio, & corporis extrema imbecillitas, strangulatio, difficultas spirandi, extremarum partium frigus, arteriarum motus præterea, quas autor antiquo- rum more venas, per quas arterias quoque quæ pulsum mo- uent subintellexit, appellauit, cessat. Quæ profectò om- nia certissimum testimonium præbent de maxima huius ve- neni & frigiditate & grauitate, aduersus quod cum quis re- medijs generalioribus, quæ in principio adhibere oportet, vsus est, quemadmodum diximus, oleo nimirum ad cien- dum vomitum, præsertim irino, quod cæteris calidius est, & clysteribus ad aluum subducendam, vt id quod ad intestina iam descendit, profluat: veniendum erit ad remedia illa summa, quæ calida & tenuium partium, cum venenum fri- gidum sit & crassum, esse debent. Primum itaque in potu affatim & sæpè vinum, quàm maximè haberi potest gene- rosum & meracum, offerre oportet. Quod si quis vino debi- li minusque forti & paucò vteretur, periculum esset ne con- ductoris potius vicem subiret, quàm quòd venenum euince- ret atque domaret. Quam ob causam Athenienses, quem- admodum alio in loco dixi, cum ijs, quos capitis condemna- rant, cicutam potui dare vellent, pauxilli vini ei admiscere solebant, vt sua partium tenuitate crassitiem ipsius exte- nuaret (cum enim oligophoron, debile & paucum sit, aliud præstare non potest) & eam subtiliorem efficiat, magisque

aptam vt per venas & arterias penetret. Hoc facto vt certiores esse possimus de aëri salute, lauri quoque folia tenera, & dauci summa germina, piper item & viticæ semen, quod tamen maiorem vim resoluendi, seu discutiendi quàm calefaciendi obtinet, exhiberi queunt. Calefaciendi enim facultate hæc remedia singula prædita sunt, vt quottidiana experientia videre licet. Post vsum denique horum remediorum, lacasinum quoque vel caprillum, seu bubulum adhiberi potest. Proderit item mulsum dulce bibere, vt vehemens illa, acris, & caustica medicamentorum, quibus quis antea vsus fuit, facultas, mitigetur, & si quid fortè ventriculi tunicis adhuc adhæsit, repurgetur, quemadmodum Nicander præcipit, cum ait:

Atque Cyrenaicus nitida cum Pallade succus

Proderit, & dulcis pariter data pocula mulsi,

Iuncta quibus pinguis fuerit cutis extima lactis,

Quam modico leui super igne in vase resolve.

Hoc autem ita accipi debet, vt fiat post vsum aliorum, de quibus locuti sumus, remediorum. Et cum quis veneni vires fractas iam penitus, idque extra corpus esse existimat: alioqui vti eo congruum non esset. Quapropter autor quoque noster hos versus reliquis postposuit: in quo tamen quis decipi posset. Sæpenumero enim quæ primū adhiberi debent remedia postremo loco, & contrà, describit, vt licentia & libertas Poëtica, id requirunt. In hoc igitur casu prudentis medici concilio opus est, qui facilè ex artis præscripto medicamenta discernere, & singula in classes suas aptè disponere, quemadmodum nos quoque his in libris facimus, potest.

DE TOXICO. CAP. VII.

Τοξικόν,

Toxicum.

VOD medicamenti genus toxicum apud antiquos, & an in Europa cognitum fuerit, in hunc vsque diem ignoratum, neque quicquam certi de eo affirmari potuit. Quantumvis enim Dioscorides, Galenus, Auicenna, & quam pluri-

rimi

rimi alij ipsius in libris suis meminerint : facile tamen videre licet, eos nō minus quā nos in ipsius historia perplexos esse. Dioscorides quidem mentionem facit, quemadmodum Galenus etiam & Auicenna, sed eam non describunt. Primò fat est ea, quæ ante illū Nicander scripserat, literis mandasse tantum. Galenus venenum esse solummodò ait. Auicenna plura adfert, sed ambigua, quo factum est vt Manardus medicus Ferrariensis fuerit deceptus, cum Toxicum napellum Arabum esse existimauit : quod tamen à veritate alienum est, cum napellus neque furorem, neque rabiem, vt toxicum, excitare soleat, & alijs multis de causis, quas hoc in loco enumerare minimè necessarium est. Plinius vltèrius progredi cupiens, dixit quosdam putasse toxicum esse venenum, ab arbore Taxo latinis vocata, denominatum, & toxicum quasi taxicum, quòd è Taxo proueniat, dici. Sed hoc satis absurdum videtur, cum Nicander post toxicum, sermonem etiam de Taxo priuatim instituat, in fine tractationis de alexipharmacis, quemadmodum deinde scribeamus. Sed vt eleganter admodum Gorraeus dixit, non multum laborare nos in tam pestilentis veneni inuestigatione oportet, imò si inuenissemus, omnem diligentiam adhibere, vt id denuò amitteremus. Quicquid sit, toxicum apud antiquos venenum erat perniciosissimum, quo sagittas & tela, vt vulnera incurabilia infligerent, inficiebant, quemadmodum Nicander scripsit, & post eum Ouidius libro quarto de Ponto, vnde nomen, vt Dioscorides asserit, sortitum est. Τόξα enim Græcis sagittæ vocantur. Tam autem exitiale virus hoc erat, vt Nicander cum Viperae veneno compareret, tanquam æquè pestiferum & lethale. Et Poëtæ cum venenum *νατὶ ἐζοχὺν* appellare vellent, toxici voce tanquam omnium maximè periculosi, & lethalis vñ sunt, vt Ouidius Amorum libro secundo scribit:

Non scelus aggredimur, non admiscenda coimus

Toxica, non stricto fulminat ense manus.

Et Plautus in Mercatore. Certum est (inquit Charinus) ibo ad medicum, atque me ibi toxico morti dabo. Hæc itaq; quod ad notitiam veneni huius & significationē attinet, dicta sufficiant. Accedamus nunc ad effectus, quos producit, è quibus cognoscere poterimus toxicum esse de natura

eorum, quæ tota sua substantia humanæ vitæ insidiantur. Præterquam enim quòd occultam quandam & maleficam vim habet, caliditatis etiam & siccitatis extremæ particeps est, quo fit vt statim, nulla interposita mora, lingua eius, qui assumpsit, ob inflammationem è vehementi caliditate & siccitate ortam, intumescat. Hinc Dioscorides linguam & labia infecti inflammari ait, ob easdem qualitates tussis quoque sicca exoritur. Appellamus autem tussim siccam, cum æger sæpe quidem tussit, sed nihil quicquam tamen reijcit. Hanc præterea inflammationem, ob occultam & latentem veneni vim, subito putredo vehementissima comitatur, quæ cum comitem habeat & fociam veluti peculiarem quandam malignitatem, gingivas quoque, & reliquos vniuersi corporis humores putredine inficit, à quibus maligni vapores retinentes naturam humoris à quo eleuantur, sursum feruntur, è quibus cordis tremor, phrenitis, oculorum incompositi motus oriuntur. Et spuma ex ore reijcitur, quæ è spirituum turbatione & commotione generatur. Clamores item & vlulatus exaudiuntur, non absimiles, vt scitè Nicander comparat ijs, quos homo cum strictum videt gladium, & vibratū, vt caput ei abscindatur, edit, aut ijs certè quos olim Rhea sacerdos (de qua supra etiam locuti sumus) nono quoque mensis die, quo sacra fieri in ipsius honorem solita erant, emittebat. Nam inter alias ceremonias in montibus quoque oberrabat, altaque voce inclamabat, quemadmodum in statutis sacrificiorum suorum præceptum fuerat. Curatio autem huius veneni ita administrari debet, vt primùm præhenso ægro & vinculis ligato (alioqui enim minimè ob mentis alienationem obtemperaturus esset) quemadmodum in cæteris quoque venenis omnibus, vomitus, si fieri potest, eliciatur, siue digito siue penna in fauces immissa, vel oleo rosaceo, aut irino in os instillato, vel anserino iusculo, vel è rapis confecto cum vino propinato. Nec alterius quoque remedij è clysteribus, quemadmodum in curatione reliquorum quoque venenorum monuimus, desumpti, obliuisci oportet. Quibus omnibus ita peractis ad specialia deinde remedia progrediendum est, quæ frigida & humida, vt caliditati & siccitati huius veneni resistent, esse debent, vt sunt omnia pomorum genera, tam domesticorum quàm syluestrium:

strium: & non ipsa tantum, sed eorum quoque folia, & rami mundati prius. Decoquunt autem in aqua, & ius eorum ægro propinatur. Decoctum etiam coton eorum (quæ Latini ad imitationem Græcorum, mala Cytonia, quod è Getæ quadam vrbe Cytone fuerint aduecta, appellant) & carnes ipsorum etiam, magnam præstent utilitatem, tam ob proprium temperamentum, quam quod ventriculum mirificè roborât, qui in hoc morbi genere præcipuè afficitur. Mixtura præterea, qualem Nicander describit, parari potest. Decoquere nimirum Cytoniorum semen in aqua, & cum pulgio trito. Dioscorides alijs quibusdam remedijs vtitur, sanguine nimirum hircino & aliorum animalium, qui huic veneno occulta quadam & cæca naturæ suæ contrarietate repugnare videtur. Si quis verò his remedijs vti voluerit, ea facile è Dioscoride colligere in vnum poterit. Nihilominus his omnibus adhibitis, veneni huius malignitas tam vehemens adhuc est, vt ob molestiam, quam naturæ infert, difficilimum sit quenquam euadere. Quod si quandoque contingit, plerunque deinde longissimo tempore magna virium imbecillitas eum comitatur. Vapores etenim venenati ad cerebrum delati, graue delyrium inducunt, & tantam viriū imbecillitatem post se relinquunt, vt æger magna cum difficultate, aut certe vix tandem ad se redeat. Hinc vertigines, & quàm plurimi alij cerebri morbi, qui post curationem huius exitiosissimi veneni reliqui manent, exoriuntur. Atqui non inutile erit obiter hic ea accidentia, quæ à vulnere, à sagitta veneno tincta, illato sequuntur, quemadmodum Nicander quoque facit, annotare: carnis videlicet liuorem, à vehementi putredine & substantiæ partis vitiatæ corruptione introductum, & quia venenum hoc calidum est & siccum minimè mirari oportet si, cum obuia quæque adurat, extremam cutim ita exiccet, vt rumpatur, cum idem in corio quoque, si quis igni id propius paulò admoueat, vsu venire videamus. Nunc quod ad vulneris à sagittis veneno imbutis illati curandi rationem attinet, ea commodissimè è primo libro nostro, in quo de generalibus remedijs morsum animalium virus eiaculantium egimus, huc transferri potest, cum morsus à vulneribus venenatis parum differant. Huius autem veneni quamuis incogniti curationem ideo latius

tractare volui, quòd ad reliqua quoque venena simili natura prædita accommodari queat.

DE EPHEMERO.

CAPVT VIII.

Ἐφῆμερον, Ephemeron.

EPHEMERON Colchicò ad differentiã iridis sylvestris denominatù fuit. Copiosè etenim in insula Colcho nascitur, & Gallico nostro multò exitiosius est: quod cùm Nicáder à reliquis distinguere vellet, Colchicum quo Medea Colchica primùm vsa fuit, appellauit. Testantur autem antiquæ Poëtarum historiæ, Medeam magicæ artis peritam, filiam fuisse Regis insulæ Cochi, in qua à Iasone, ad recuperandum

randum aureum vellus rapta fuit. Ephemeron autem vox est Græca, & nostris quasi diarium dicitur, quod eum, qui id hausit vno die interimat. A quibusdam Cynoctionon vocatur. Planta est, quæ sub autumnii exitum primū florem emittit subalbidum, croci æmulum. Cauli innititur qui altitudine quatuor digitos æquat. Folia porrò similia habet, quæ tum demum cū flos evanuit, apparent. In Gallia vulgo cognita est, non tamen tam exitiosa, quàm ea de qua Nicander locutus est. Quidam affirmare voluerunt, ephemeron nostrum eam esse plantam, cuius radix hodie à seplasiarijs hermodactylus appelletur, propterea quòd radicem habeat bulbosam, suauem, lactescentem, & exterius subruffam. Cordatiores tamen qui sunt, nequaquam huic opinioni subscribunt, inter quos Matthiolus magno iudicio vir, & rei herbariæ peritissimus in suis in Dioscoridem commentarijs abundè id præstitit. Quod ego quoque confirmare possum, qui in horto Petri Quenti Pharmacopolæ diligentis & in inuestigatione simplicium medicamentorum perquam solertis, vtranque plantam vidi ipse. Tantum autem inter se differunt, quantum asinus & equus. Hermodactylus etenim folium profert latius, & subcandidum magis quàm ephemeron, & in lateribus vndas veluti repræsentat, quod ephemeron non facit. Sub veris finem florem emittit pulcherrimum, colore luteo, cum folia iam eruperunt: alterum autem sub autumnii exitum florem edit longo antè tempore, quàm folia appareant. Et vt breuibus loquar, tantum inter vtranque discrimen est, vt omnino sit superuacaneum latius de eo differere. Est autem venenum hoc humanæ naturæ omnibus sui partibus contrarium, tam ob occultam vim quandam, quàm qualitatum, hoc est, caliditatis & siccitatis exuperantiam, ob quam os, ventriculus, & quascunque partes suo contactu offendit, arrodit, & exulcerat. Hinc labiorum erosiones, quales vrtica, lac ficulneum & scylla inducunt, exoriuntur. Acria enim omnia exedunt, & pruritum deinde excitant, & incendium veluti in ea parte quam arrodunt, commouent. Et quandoquidem ephemerum multa superflua humiditate abundat, præter alias qualitates naturales, strangulatum in ventriculo inducit, perinde ac si quis fungos qui natura sua ventri-

ventriculum grauant, & strangulant, comedisset. Quod si contingat, vt venenum hoc diutius in corpore persistat, neque expellatur, ita ventriculum & reliqua membra naturalia corrodit, vt breuissimo temporis spacio ea perforaret penitus, tandemque visceribus principalioribus communicetur, inflammationemque in iecore concitet. Vnde ventris fluxus sequitur, & æger excrementa per aluum deijcit, similia loturæ carnis recenter macinata, hoc est, sanguinolenta. Neque verò hic fluor tantum ad est, sed vomitus quoque eiusdem coloris. Quibus signis omnibus apparentibus, certò & indubitanter statuere licet, morbum fore incurabilem, cum quòd venenum iam partes principes occupauit, tum quòd ventriculus & intestina perforata, curationem amplius non recipiunt. Antequam igitur incommoda hæc accedant, operam dare oportet, vt tam vomitu quam clysteribus (sicut aliquoties diximus) maxima huius veneni pars educatur, & deinde ad alexipharmaca specialia, quæ tam aduersus ephemeron, quàm accidentia, quæ inducit, faciunt, progredi. Lacte itaque præcipuè bubulo vtendum. Nam & veneni ardorem restinguit, & alui fluorem, qui fortè iam præsens esse posset, compescit. Eadem astringendi quoque vis folijs & glandibus quercus & fagi, folijs item & radici eius herbæ, quàm Græci Polygonon, seplasiarij centinodiam vocant, attribuitur. Sic dicta est quod ramos habeat graciles, teneros, multis nodis insignitos, humi serpit, & prope cæmeteria copiosè prouenit. Vitis etiam surculis, & paruis germinibus vti quis poterit. Vehementius enim quàm reliquæ ipsius partes, astringunt. Rubi item succus proficit, & castanearum interior tunicula, quæ sic dictæ sunt, quod primum prope Castum urbem excultæ fuerint, hinc & regio illa à castaneis denominata fuit, & arbores ipsæ idem nomen retinuerunt. Quæ à me ad textus auctoris nostri explicationem dicuntur. Quod si hæc remedia omnia desiderentur, cum his ipsis adiungi possunt quæ sequuntur, & astringendi vim habent, hoc est, myrthi semen aut folia, malicorium, origanum, lixiuium è cinere vitis sarmentorum, & tenerarum ferularum medulla. Sed vt Nicandri locum explicemus, notare oportet, Prome-

theum

theum, cum hominem è molli luto (vt Poëtæ referunt) formasset, & in cælum Palladis opera sublatus esset, virga è ferula, exempta tamen medulla, facta, solis currum attigisse, Ioui que ignem furatum esse, quem sub hoc baculo concauo occultauit. Hinc furtum ipsius clarum dicitur, quòd ignis etiam clarus sit. Hinc Nicander dixit:

Imæ etiam ferulæ prodest exempta medullæ

Quæ tenet astripetæ clarissima furta Promethei.

C V I V S fabulæ suprà cum de Dyplade ageremus, meminimus. His remedijs omnibus ægrum à periculo tutum præstare conabimur, decoctis in potu exhibitis, & clysteribus per aluum iniectis, quandoque vinum etiam admiscebimus, quemadmodum Dioscorides præcepit, præcipue verò cum succis vel polygoni, vel vitis furculorum, vel rubi, vel ferulæ medulla vtimur. Quæ omnia ab experto medico, pro ægri temperamēto, & morbi necessitate administrari, commisceri que debent. Præ omnibus tamen operam dare oportet, vt lac vel asininum vel bubulum haberi possit, in quo deinde serpyllum decoquatur. Strangulatus enim, quos statim venenum hoc epotum subsequi diximus, aufert atque dissoluit, & (quemadmodum Dioscorides affirmat) fieri potest, vt æger solo lactis vsu liberetur.

DE VLOPHONO SEV IXIA.

CAPVIT IX.

Ουλοφόνον, ἰξία.

M N E S in hoc consentimus, vlophonum liquorem esse glutinosum, qui à Græcis ἰξία, appellatur. Sed cum diu in ea opinione cum alijs quibusdam qui ante me scripserunt, persistissem, hoc glutinis seu visci genus esse id, quod veteres è radice Carlinæ (quæ & Græcis & Latinis Chamæleon albus dicitur) defumi literis mandauerant: tandem cum locum quendam Nicandri in Theriacis relegissem, valde dubitare de illius verisimilitudine cœpi, & omnino coactus fui cogitare eam à veritate alienam esse ob causas, quas in medium proferam postea. Quarum prima, quæ vt hoc crederent, illos impulit, hæc fuit, quòd Plinius è radice Carlinæ

linæ candidæ liquorem exire scripsit, quo mulieres, vt ma-
stiche in Candia vtantur, eumque ixiā appellari. Deinde
Theophrastus & Dioscorides scripserunt, radicem chamæ-
leontis albi cum farina hordeacea, oleo & aqua mixtā, canes
necare, mures & fues. Sic itaque videmus quod sit huius opi-
nionis fundamentum, videamus nunc vtrum hoc solum suf-
ficiat, vt affirmemus viscum è radice Carlinæ candidæ pro-
fluentem venenosum esse. Fateor quidem eum hinc mana-
re, sed venenatum esse nego. Quātumuis enim Plinius scri-
pserit, hunc viscum Ixiā nominari, non tamen idem est,
ac si venenum esse dixisset, cū sit communis vox Græca, &
idem quod Latinis & Gallis gluten significet. Et cū autho-
res Ixiæ meminerunt venenati plerique certè Vlophonon
denominarunt vt Nicander & Dioscorides lib. vi. Ætius
item & Paulus Ægineta. Chamæleontem tamen album
nusquam ita denominari, quā apud Plinium cernimus, qui
in hac parte deceptus est tam ob causas quas deinceps addu-
cam, quā quod asserit illi nomen hinc inditum, quod bu-
culas enecet. Et quod fallatur, Nicander testimonio esse po-
terit, qui primo suo libro chamæleontem vtrunque & album
& nigrum describit (è quo Dioscorides sua desumpsit) aitque
album serpētium moribus mederi vt nigrum tanquam ve-
nenum fugiamus, admonet. Locus est in radicibus Theria-
calibus his versibus descriptus:

*Perpendenda etiam est varij medicina leonis,
Montana, & radios imitantis floribus, herbæ
Illius esse duas species cognosce, prioris
Assimilis scolymo quadam caligine forma,
Atque rotunda effusa iuba est, densa aurea radix
Aprica effugiens loca opacis nascitur vmbri
Asperius folium, sed nullum habet altera caulem,
Imò humili medium floris caput horret echino
Alba intus radix referenti mella sapore.
Vitandus niger est; tacitum fouet illa venenum
Mixti autem lymphæ drachmam potaueris albi.*

VIDEAMVS nunc quid alij post eum dixerint. Theo-
phrastus & Dioscorides scripserunt decoctum radicis ipsius
in taleolas incisæ maximè proficere contra catarrhos, & ex
vino potam latas interaneorum tineas necare, aquæque inter
cutem,

cutem, urinae suppressioni, & serpentum moribus mederi. Galenus lib. 8. de Simp. Medicamentorum facultatibus loquens, de utraque specie, omnino nigrum chamæleontem fugiendum esse ait, nisi quis fortè extrinsecus eo velit uti, quòd venenosus sit. Vsum autem albi saluberrimum esse in morbis suprà commemoratis. Quid agemus igitur? accipiemus ne quod Matthiolus in suis in Dioscoridem commentarijs scripsit, pro responso satis idoneo, Galenū scilicet in eo deceptum fuisse, cum chamæleontem nigrū venenatum esse scripsit, neq; idem de albo quoq; affirmavit? Debuisset sanè considerare potius abusum vocabuli ixiæ, & vires quas radici veteres, imò Nicædri interpretes ipse, attribuerunt, qui examinatis ijs fortasse, quæ dixit, scripsit ixiā genus esse vermis, quāvis hoc non usq; adeò sit magni momenti. Sed progrediamur ulterius. Si radix intus assumpta bona est & salutaris, qui fit quòd succus ipsius venenatus est? an nō radix succū quoque sub se cōprehendit? an non hic potissima causa est, ut ea vel bona vel mala sit? dicemusne succum, esse deleterium medicamentū, radicē verò eius antidotum? atqui hæc refugia, ut quis ipsum se deciperet, lōgè nimis petita essent. Addamus & hoc, quòd quicunq; de vlophoni sumpti signis quicquam prodiderunt, id gustu & odore ocymum referre affirmarunt. Ocymum autē est, ut vulgo patet, gustu amaro, odore suavi. Nicander tamen, Theophrastus & Dioscorides, radicē Carlinæ dulcem, odorē autem horridum & graucolentem esse scripserunt. Hinc facile concludi potest, vlophonon non esse id visci genus quod ē radice Carlinæ albæ colligitur, & quo mulieres in Candia absq; periculo vtuntur. Et quāvis Ætius Carlinam candidā inter venena connumeret, non tamē statim inde quis colliget ixiā ab ea desumi, cū dicat se præcedēti capite speciatim de vlophono verba fecisse. Taceo quòd solus ille ex autoribus fide dignis Carlinā, seu Chamæleontem album venenū esse scripsit. Quòd si hac in parte præceptorem suum Galenū, à quo reliqua omnia ferè de verbo ad verbum transscripsit, secutus fuisset, non solus hanc opinionem mordicus retinuisset. Vlophonon itaque genus est visci cuiusdā, ē planta quadam venenata, de qua tamen nihil certi affirmare possum, & in qua indaganda non multum operæ ponam, desumpti. Gustu autem hoc venenum manifestatur, quem

quem similem cum ocymo habet, & innata sua malignitate, & totius suæ substantiæ contrarietate, tantam vaporum copiam ad caput transmittit, vt mente abalienati ægri ad insaniam redigantur. Hinc linguam mordent, vt Poëta noster asserit, & statim valida linguæ inflammatio, & tumor oboriuntur. Et quandoquidem viscidum est, intestina & alia loca, & communes corporis ductus obturat. Quo fit vt magna vaporum copia in his angustijs conclusa, magnus excite-
tur strepitus, agitat is ijs hinc inde, & in gyrum veluti vertentibus se, hacque ratione thorace compresso, spiritus difficultatem incurrant ægri. Aliud adhuc peculiare signum huius veneni est, materia nimirum crassa & glutinosa, quæ vomitu irritato, & aluo clystere subducta, excernitur. Materia autem hæc pituitosa similis est ouis, quæ pulli gallinacei imperfecta adhuc ob frequentiore concubitum gallorum, quo impeditur, ne integrè absoluantur, ediderunt. Hinc absque cortice conspiciuntur, & materiam intus subalbidam, & glutinosam omnino continent. Quibus ita apparentibus, postquam vomitiones excitatæ fuerint, aut aluus soluta, vt meatus aperiantur, absinthium cum passo, aut certè cum vino maximè meraco, diluere oportet. Danda præterea terebinthi resina, vel picea, vel pinea. Singulæ etenim resinæ deobstruendi vim possident, & abstergerendi, celerrimè item, quòd sint subtilium, & valdè tenuium partium, pertranseunt. Autor autè noster obiter hic fabulæ cuiusdam meminit, quæ post eum ab Ouidio quoque descripta fuit, vt Poëticam rationem asferret, quare pinus resinam funderet. Fabula porrò hæc est: Marsyas excellens suo tempore Musicus, tam temerarius fuit, vt cū Apolline tibia cōtendere ausus fuerit. Quod cū Apollo animaduertisset, & tantam insolentiam & fastum hominis ferre non posset, viuum excoriauit, & ad arborem pinum pellem suspendit. Cuius mortem non nymphæ tantum, sed cæteri quoque ruris incolæ, arboreque intolerabili fletu prosecutæ sunt, omnium verò maximè pinus, quæ deinde semper lachrymarum vice resinam profudit. Reliqua porrò medicamenta, quæ vlophono aduersantur, ea sunt, quæ vt priora vim habent crassitiem ipsius extenuandi, & obstructions in intestinis aperiendi. Talepotium est, quòd Nicander mures necare tradit (quemadmodum antea de
aconito

aconito diximus) quam ob causam autem nescio. Neq; enim Theophrastus, nec Dioscorides, qui de polio scripserit, hanc illi facultatem tribuit, nec diuinare possum, quam ob causam hoc affirmet, nisi fortè id, quemadmodum Galenus asserit, quòd amarum sit & gustu accerrimum præstet. Præterea polij masculi meminit, ad differentiam alterius: Dioscoride etenim, & Galeno testibus duo eius sunt genera, quemadmodum primo libro annotauimus. Ruta, nardus Indica, liquor Cyrenaicus, castorium, tragoriganum, origano quàm similimum, vim habent discutiendi flatus, & extenuandi humores crassos & viscidos. Quà ob causam hic maximè proficiunt. Quæ omnia, quemadmodum alia quam plurima à Dioscoride adiuncta, de cōsilio prudētis Medici simul misceri queunt. Sed mirum fortasse cuidā videtur. Quare Nicander post vsum horum medicamentorum digerentium, caseum vltimò addiderit, cū tamen ex diametro cum remedijs suprà positis pugnet. Quod sanè verissimum est, & negari nequit. Sed tempus in quo eo vti, hoc est, morbi finem, & cum quis alijs iam vsus est, & venenum est euictum, præcipit, obseruare oportet. Tum etenim caseus recens natura frigidus, temperandi calorem vehementem vim habet, qui à veneno in ventriculo, & intestinis relictus est.

DE SANGVINE TAVRINO.

CAPVT X.

Αἷμα ταύρου, Sanguis Taurinus.

SANGVIS tauri sua natura crassissimus est, quod fit, vt si vētriculum obsideat, facilè indurescat, imò omnis sanguis sponte sua extra venas & arterias leui negotio in grumos vertitur, atque putrescit, etiamsi in loco calidiore quàm antea esset. Quamobrem quàm primum est in ventriculo, ibi concrescit, & in grumos conuertitur, putrescit denique, & malignos vapores ad cerebrum transmittit, quo fit vt ager subinde animi deliquio corripiatur. Cū etenim grumi magni sint, nec suprà, nec infrà expelli possunt, vnde strangulatus, & viarum tam ventriculi quàm pulmonum obtura-

N tio sub-

tio subsequitur. Fieri enim nequit, ut bibendo nō aliqua eius portio in vijs spirituum relicta fuerit. Hinc æger magnam spumæ copiam ore reijcit, nec aërem commodè attrahere, aut liberè spirituum ducere potest, & ob vapores ad cerebrū eleuatos eisdem ferè insultus, quos epileptici, patitur. Hæc itaque incommoda hominibus accidunt, non quòd sanguis taurinus propria sua natura venenatus sit, sed ratione tantum quadam aduentitia. Per se enim, & à primo suo ortu, nullius qualitatū excessus particeps est, nec contrarium tota sua substantia, sed ob crassitiem duntaxat, quemadmodum de lacte intus coagulato dicemus. Hinc medicamenta præscribuntur quæ sua natura vim habent, dissoluendi & incidendi id quod per se crassum est, & concretum. Tales sunt grossi liquore suo pleni, acetum, omnia coagulorum genera, ut hinnuli, leporis, aut alterius animalis, nitrum, laserpitium, brassicæ semen, rubi succus, piper, cunilæ radix, & id genus alia, quæ tenuium sunt partium & calida, quibus solis uti oportet, & abstinere ab ijs, quæ vomitum mouent, quod tamen primum præceptum in curatione omnium venenorum esse diximus, hoc est, eorum quæ talia sunt, vel ob quatuor primarum qualitatū excessum, vel naturæ quadam suæ peculiari proprietate. Quod si quis eos ad vomitum cogere vellet, tantum abest ut quicquam proficeret, ut venenum vias potius obturaret, in ijsque maiori quantitate coaceruaretur, hacque ratione spiritum impediret, mortemque acceleraret. Quando itaque Nicander iubet ut graue excrementum è corpore educatur, nequaquam hoc vomitione perfici vult, sed clysteribus tantum, tum cum venenum intestinam obsedit. Verum quidem est Galenum in libro de antidotis scripsisse, ut is, qui tauri sanguinem hauserit, acetum bibat, & deinde vomat. Sed hoc ita intelligi debet, ut tum demum fiat, posteaquam acetum sanguinem, qui intus coijt, dissoluerit vniuersum. Existimare tamen debemus, hæc accidentia omnia euenire, de quibus locuti sumus, non, cum quis eum sumit, qui olim coagulatus fuerat, sed tum demum cum in ventriculo concreuit, & calidus ebibitur antequam coëat, qualem Themistocles Atheniensium dux, ut mortem sibi conscisceret, hausisse fertur, ut Plutarchus in Cheronæo testatur.

CAPVT XI.

Βούρησις, Buprestis.

BUPRESTIS tam Græcis quàm Latinis ita dicitur, propterea quòd (vt Nicander & Plinius affirmant) cùm boum corpora & vaccarum ingreditur, ea in tumorem attollit. Bestiola est Cantharidi similima, aut Scarabeo longipedi, quæ in herbis latitans, sæpenumero ab animalibus prætereuntibus deuoratur, eaque interficit. Quod plerunq; pastores in veruecibus experiuntur, qui tympani instar intumescunt. Quòd si hominem ea infici contingat, gustu id statim deprehenditur, & odore, quem similem cum nitro habet, vehementi item ventriculi dolore, & vrinæ suppressione. Quorum Symptomatum ratio, ex ijs quæ suprà de Cantharide attulimus, elici potest. Malignitate etenim nihil inter se differunt. Et planè eadem cum Cantharide in corpore accidentia inducit, eaque in tumorem attollit, perinde ac si æger ea hydropis specie, quæ à Græcis tympanites dicitur, laboraret, in quo venter, ob flatuum, qui sunt inter carnem & cutem, copiam, ita distentus est, vt ad tactum tympani sonum edat: quod fit ob vapores, qui sursum eleuantur, & humores, qui ob venenum colliquantur. Remedia quibus in hoc morbo vti oportet, eadem sunt cum ijs, de quibus in Cantharide locuti sumus. Sed Nicander particularia quædam adhuc post vomitionem præscripsit, ficus nimirum aridas ex vino veteri generoso, quæ solæ ita mixtæ vim habent, calore suo temperato

flatus discutiendi, & aluum soluendi, vt veneni portio aliqua per sedem excernatur. Et quia Buprestis calida est, Nican- der pyris sylvestribus, & myrthi baccis, quæ facultatem ha- bent refrigerandi, & astrictione sua ventriculum roboran- dum, vtendum consulit. Quod si accidentia remittere ali- quantum, febrilisque calor mitigari parùm videbuntur, pal- mularum fructus ex lacte dare expediet. Nam astrictione sua, & vētriculum & calorem innatum roborant. Lac etiam (muliebre præsertim) & deinde bubulum, præterquã quòd peculiari quadam vi aduersus venena pollet, vehementes compunctiones etiam, quæ in ventriculo & intestinis adhuc superesse possent, sedare atque lenire potest. Minimè tamen dandum, cum corpus adhuc tumidum apparet, & febris ve- hemens adest. Augere enim tum morbum posset.

DE LACTE INTVS COAGVLATO.

CAPVT XII.

Γάλα ἐμπυτιασθέν. Lac intus coagulatum.

NON A QVAM existimare oportet lac intus coagulatum, de quo in praesentia loquimur, & de quo omnes antiqui scripserūt tanquam ve- neno, id esse, quo nos, posteaquam coijt, absq; periculo vtimur. Quotidiè enim experimur, præcipuè æstatis tempore, id absque vllò incommodo, & va- letudinis iactura assumi, nisi fortè quis eo plus quàm opor- tet, vescatur. Quod itaque nos lac coagulatum appellamus, id est cui recens coagulum est admistum, & quod antequam cōcreuit, deuoratur. Quæ ideò à me dicuntur, quòd Diosco- ridis interpretes hoc modo libri sexti caput intellexisse vi- dentur, & pugnare inuicem, affirmare lac concretum nō esse venenosum, sed coagulatum, cum tamen lacti concreto ad- mixtum sit coagulum, & vtrunque idem sit, nisi quòd illud iam coagulatum est, hoc verò primo quoque tempore coa- lesceat. Vt igitur hæc inter se conciliemus, dicemus lac coa- gulatum minimè venenosum esse. Cum etenim in ventri- culo resederit, à calore ipsius innato dissoluitur, & ita faci- limè concoquitur. Sed id cui coagulum tantum est admi- xtum, cum ventriculum iam obsedit, vi coaguli ita con-
crescit,

crescit, ut calori ipsius contumaciter sese opponat, & tantum absit, ut euincatur, ut eum penitus tam frigiditate sua, quam viarum obstructione suffocet, atque extinguat. Ibi quantumvis non coierit adhuc, tamen cum coaguli portionem secum adhuc retineat, se colligit & ita vias obturat, ut accidentia lethalia subsequantur, ut sunt suffocatio, animi deliquium, vehementissimi dolores capitis, & alia, quæ omnia ratione vaporum malignorum à putrido lacte eleuatorum contingunt. Quapropter curandi ratio ab ijs rebus petenda, quæ vim dissoluendi & extenuandi habent, quemadmodum in capite de sanguine taurino diximus, sed ante omnia diligenter cauere oportet, ne quicquam quod lac coagulatum indurare queat, quale sal est, offeramus, aut vomitum ciere, ob rationem quam loco citato attuli, quamvis Auienna contrarium, sed absque ratione, & contra Dioscoridis præceptum, imperare videatur. Hanc vim possidet acetum duabus passi partibus admixtis, aut cum radice vel succo laserpitij, Thymum prætereà, & vitis folia ex vino Iuniperi baccæ, & menthæ folia ex eodẽ liquore, vel melle, vel aceto etiam assumpta. Præter hæc remedia eo præcipuè lixiuio, quibus ij lanas, qui pileos conficiunt, lauant, uti oportet. Etsi enim omne lixiuium vim habeat dissoluendi: hoc tamẽ magis ob lanam in eo lotam, & efficacius præstat. Coagulum autem summum est & præstâtissimum omnium remedium: ex aceto enim haustum, vim habet extenuandi & dissoluendi: neque leporinum tantum, sed reliquorum quoque omnium, ut Galenus affirmat, animalium. Quod etsi fiat, mirum tamẽ videtur, propterea quòd coaguli vi lac concreuit: atqui fieri potest coaguli ratione, ut lac & coëat, dissoluatur: sed nõ vno & eodem tempore: nam cum nondum coijt, & coagulum admiscetur, coalescit caloris opera temperari, qui ea quæ diuersa sunt natura, separat, quemadmodum lac clarum & crassum, quas duas primas qualitates diuersas in se continet. Idem in caseo quoque, qui ex dissimilibus rebus constat, præstaret, si in maiori quantitate adderetur, & roboris aliquid adhuc illi superesset. Sed quia debita quantitate sumitur, posteaquam lac concreuit, & tam à calore innato, quam aceto mixto adiuuatur, eum liquat atque dissoluit. Sic verè cum calor non ita vehemens est, lutum absumpto

magna ex parte humore, indurari, & cùm Sol vehementius vrit, id in puluerem redigi videmus. Coagulum itaque, quia à calore naturali vires acquisiuit validiores, exactè partes dissimiles discernit, & similes in vnum cogit, vt Aristoteles II. libro de generatione animalium scriptum reliquit.

DE DORYCNIO, SEV SOLANO

FVRIOSO. CAPVT XIII.

Δορύκνιον, Dorycnium, Solanum furiosum.

ANDREAS Matthiolus in suis in Dioscoridem commentarijs nequaquam consentit, id quod Græci appellarunt Solanum furiosum esse Dorycnium, propterea quod, quæadmodum affirmat, Dioscorides lib. II II. duo capita distincta fecerit. Quod si tamen ea quæ idem Dioscorides lib. VI. & Theophrastus & Plinius scripserunt, considerare voluerimus, reipsa profectò cõperiemus, aut errasse Dioscoridem, aut Dorycnium simile aliquid Solano furioso habere, & hac in parte liberum sit cuique iudicare, ea quæ scripserunt, in medium proferam. Quod enim ad me attinet nollè quicquam homini tam insigni, vt alterius partes sequerer, derogare, in ea præcipuè re, in qua sibi ipse non vndiquaque constare videtur. Theophrastus itaque scripsit drachmæ pondere sumptum, hominem ita afficere, vt primùm sibi ipse mirificè placeat, seque eleganti forma præditum esse, tanquæ qui mente captus sit, existimet. Quod si vsus fuerit pondere duplicato, plus delirabit, & ante oculos variæ illusionum species obuersabuntur. Sin verò ad tres vsque dies continuauerit, omnino mente abalienabitur, etsi quid addat, subito morietur. Idem Plinius XXI. libro historię naturalis, & Dioscorides, cùm de Solano manico agit, scripserunt. Prætereà Dioscorides in Proæmio lib. VI. asserit, Solanum furiosum esse Dorycnium, & idem denuò cap. VI. eiusdem libri confirmat. Verum quidem est eum lib. IIII. duas diuersas descriptiones ponere, cui Matthiolus insistit, ad ea quæ quis, quod ad locum lib. VI. attinet, asserre posset, respondens, cùm ait, verum esse Dioscoridem affirmasse Solanum furiosum appellari Dorycnium. Nemo tamen hinc inferre debet, ideo

ita sensisse eum, sed quòd aliqui tantum ita vocarint. Hoc tamen responsum, saluo tamen meliore iudicio, non usquequaque mihi satisfacit, cum ea quæ Theophrastus & Plinius de Dorycnio literis prodiderunt, à Dioscoride de Solano furioso quoque dicatur. Taceo quòd sub finem proximi idem ex sua sententia, & non aliorum affirmare videtur. Solanum porrò furiosum Dorycnium dictum est, propterea quòd antiqui eo hastarum cuspides, quas *δόρατα* vocarunt, inungere consueverant, aut certè quia tam pestiferum est, ut non secus quam hasta interimat. Auicenna vuam vulpinam vocat, quòd, ut ego quidem existimo, acinos ferat vuæ non dissimiles, quemadmodum Dioscorides in ipsius descriptione affirmat. Dicitur etiam Solanum furiosum, quòd in eo, qui id in potu acceperit, furorem commouet: idque præstat non ob qualitates suas, quæ frigida sunt & sicca, sed ob innatam & peculiarem quandam malignitatem. Tantum enim abest, ut frigus furorem excitet, ut potius contrà ægrum somnolentum & grauem reddat, sicut alibi diximus. Nicæder tamen in descriptione accidentium, qui ab hoc veneno eueniunt, furoris non meminit, quòd hæc per se manifesta sint, & facillimè subintelligi, ob peculiarem huius plantæ naturam, possint. Num autem quis eo veneno sit infectus, tam gustu quàm colore deprehendi certò poterit. Vterque enim aliquid cum lacte commune habet, dulcedinem nimirum & albedinem. Et quandoquidem, ut dixi, Solanum furiosum frigidum est & siccum, accidit ut quàm primum in ventriculo resederit, ut partes ipsius nervosæ afficiantur. Neque enim quicquam nervis tam contrarium est quàm frigus, & quascunque etiam partes occupat. Hinc singultus, vomitiones, & animi deliquia suboriuntur. Et quia multoties accidit, ut ob crebras vomitiones venæ colli & faucium rumpantur, fit ut quæ euomuntur, cruenta appareant. Humores etiam peculiari quadam malignitate, quam huic veneno inesse dixi, putrescentes, ob acrimoniam quam coniunctam habent, intestina ita excoriant atque abradunt, ut ea quæ infra per aluum redduntur, mucosa appareant, & dolor excitetur, qualem tormina, & frequens deijciendi cupiditas inducere consueverunt. Hinc æger viribus fractis, & deficientibus propè, frigidam haurire non audet, etiamsi ob veneni

siccitatem siti prematur. Quandoquidem igitur tam frigiditate & siccitate, quàm occulta quadam vi venenum est, optimo iure remedia etiam duplici natura prædita, hoc est, calida & humida, & peculiari quadam vi contraria huic, eligi debent. Primi generis sunt lac tepidum vino dulci commixtum, caro capi assa aut elixa: pisces item squamosi, qui in faxis degunt, & qui præter naturalem bonitatem vim etiam habent ventrem emolliendi, & infre venenum latens tam per ventriculum, quàm intestina expellendi. E quibus omnibus præstantissimi habentur, ostrea, purpura, locusta, echinus, pirma, pecten, porcellana, & reliqua ostracoderma, quæ partim cruda, partim tosta, præcipuè quæ difficiliora sunt concoctu, de consilio Medici docti assumi debent.

DE PHARICO.

CAP. XIIII.

Φαρικόν.

Pharicum.

VI de Pharico tam antiqui quàm recentiores autores scripserunt, nihil certi nobis, quid id esset, indicarunt: quod hinc accidit. Priores etenim aut negligentia, aut quòd illa ætate vulgò cognitum esset, prætermiserunt. Dioscorides tamen in ordine venenorum simplicium collocat, siue herba sit, siue arbor, siue fructus. Fuit autem sic dictum, Protagora teste, à nomine venefici cuiusdam, qui primus id adinuenit, vel quòd Pharis Arcadiæ vrbe apportetur. Athenæus Phariacum appellat. Ex accidentibus porrò, quæ in corpore inducit, facilimum est colligere, venenum ipsius tale esse tota sua natura. Nam quod ad qualitatem attinet, eas ob actionem subitam, calidas & siccas esse crediderim. Nicanthro enim teste constat, id

Vno adeoque die Stygio demittere regi.

Ex accidentibus autem primum est, quod gustu Nardum Indicam repræsentat. Hinc quidam id Nardi genus quoddam esse asseruerunt: quidam verò venenum è nardo aliqua ex parte confectum existimarunt. Post hæc oris excoriatio, cum animi deliquio & mentis furore, atque nervorum resolutione, ob

ne, ob causas sæpè antea à me adductas, subsequitur, præcipuè verò ob vapores, qui sursum ad caput elati, motus & sensus instrumenta perturbant. Remedia porrò quibus succurri potest, primò sunt euacuationes consuetæ, de quibus hætenus sæpè locuti sumus, deinde verò medicamenta quædam specialia, hoc est, nardus transmarina, quæ in Ciliciæ montibus, ad radices quorum Cestrus fluuius præterlabitur, prouenit, & Thylacites, quod in sacco è corio cōfecto circūferatur, dicitur. Olim enim id fieri consueuerat in illis regionibus. Smyrnium item & iris facultatem possident calidam & siccam, & ob hanc tam putredini Phariaci, quàm neruorum dolori ab eo excitato aduersantur. Nicander lilij flores adhuc adiecit. Qui cum reuera frigidi sint & humidi, etiam si integrum florem videatur intellexisse, tamen eam tantum virgulam flauam, quæ è medio flore erumpit, & peculiari quadam virtute aduersus venena pollet, accipiendam esse voluit. Confert autem cum asini genitalibus, propterea quòd in extremitate crassa sit, & aliquo modo accedat ad similitudinem illius, hinc occasione sumpta, fabulam quandam ad hunc modum in medium profert. Venerem videlicet aliquando in hunc florem puellam quandam, quæ temerè persuadere sibi ausa fuerat, se formæ elegantia eam, quæ tamen Dea pulchritudinis erat, superare, conuertisse, & ultionis desiderio, & perpetuæ ignominie gratia, asini genitalia in medio foliorum ipsi affixisse. Sunt prætereà alia quædam remedia, quibus Dioscorides huius veneni noxas abigit, de quibus nihil vltèrius dicam, quòd & incognitum sit, & aduersus mala incognita remedia curiosius, inquirere superuacaneum & nimimè necessarium videatur. Sat enim erit id quod Nicander contra capitis dolorem præscribit, addidisse, vt nimirum pilis abrais capiti cataplasma ex hordei farina & ruta inducatur.

N 5

DE

Υοσκύαμος.

Hyosciamus, Altercum.

A T T E R V M Græcis Υοσκύαμος dicitur, propterea quòd fues cùm de eo comedunt, toto corpore conuelluntur. Vox autem hæc nihil aliud quàm fabam suillam significat. Latinis Apollinaris & altercum vocatur. Frutex est caulem emittens crassum: folia lata, oblonga, diuisa, nigra, hirsuta: flores è latere caulis prodeunt ordine, tanquam punicorum extimi, scutulis septi seminum plenis, vt papaueris. Dioscorides, Galenus, & Ætius tres eius differentias constituunt. Vna (inquiunt) semine nigro est, floribus purpureis. Alterius semen subflauum est, flores lutei. Tertium genus album est & semine & floribus. Priora duo venenosa sunt, tertium

tertium medici in quorundam morborum curatione vsurpant. Nos præter secundam speciem, nullam cognoscimus, cuius iconem hic apposuimus. Plinius primam in duo genera distinxit. Vnum in Galatia nasci ait, alterum vulgare appellat, priore candidius, fruticosius, papauere altius: in reliquis cum Dioscoride conuenit. Si itaque contingit vt stupidus quidam ex imprudentia, vel quouis alio modo, vel infans pulchritudine floris illectus de eo vescatur, in ginginis & labijs maxima subsequetur erosio, & pruritus similis ei qui percipitur, cum dentes prodire incipiunt, ob magnam alterci siccitatem, cum maxima frigiditate coniunctam. Frigidum enim est & siccum, & specialem prætereà malignitatem cerebro inimicam possidet, quo fit vt cum ventriculum obsederit, magnam vaporum copiam ad caput transmittat, affectumque ebrietati similem inducat. Hinc Plinius altercum vini naturam habere scripsit. Cum hac mentis abalienatione, æger magna totius corporis inquietudine conflictatur, animo deficit, tremore molestat, & in vniuerso corpore dolorem percipit, quasi virgis caderetur, oculi rubent, & magnus adest pruritus. Vt igitur tam ingenti siccitati occurratur, Nicander præcipit, vt lac in potu, asininum præcipue detur, vt Dioscorides scripsit, & si desideratur, caprilum, bubulum, aut muliebre. Idem aquam mulsam quoque, & ficuum aridarum decoctum, tam ob causam supra positam, quam vt vomitum, quo hoc in loco tanquam primo pugnae ictu vti oportet, moueat, imperat. Ea propter fænuigræcum etiam, quod eandem vim habet, & emollit, quoque commendat. A Græcis cornibus insigne dicitur quod herba sit siliquam longam ferens in summo acuminatam, factam ad effigiem cornu bouis. Reliqua remedia omnia à Nicandro proposita, vim habent calefaciendi & resoluendi tam frigiditatem veneni, quam vapores iam ad caput delatos. Talis est vrticæ succus & semen ipsius exiccatum parum, quod fit ob partes tenues, quibus cum calorem habeant comitem temperatum, crassities discutitur. Nasturtium prætereà, raphanus, sinapi, cepalum & alliorum semina, omnia calefaciendi, extenuandi & abstergendi facultate prædita sunt, quemadmodum alibi diximus. Persicorum insuper nuclei ob amarorem, quos

quos Nicander solos, vt ego quidem existimo, intelligere voluit, & non folia aut fructum arboris Perseæ ob rationes antea iam allatas. Dioscorides porrò alia quædam remedia in curatione alterci præter ea, de quibus ex autoris nostri sententia locuti sumus, præscribit, quæ tamen facile ad supra positas rationes accommodari possunt. Cichorium enim, cuius meminit, quemadmodum Nicander quoque, aduersus altercum proficit non ob qualitates tantum suas, sed ob facultatem etiam, qua à natura dotatum est, aperientem & attenuantem. Quibus ita peractis, æger quieti se dabit, vt id quod fortè in corpore reliquum mansit, concoquat.

DE PAPAVERE.

CAPVT XVI.

Μήκων, Papauer.

Μηκώνειον, Succus Papaueris. Opium.

Primum

Secundum

ANTEQVAM

Tertium.

N T E Q V A M papaueris succi, cuius Poëta no-
ster meminit, explicationem aggrediamur,
prius in genere de eorum diuersitate & natu-
ra agam. Etiam si enim succus qui è singulis
extrahitur, & vulgo Opium appellatur, nul-

lius sit vsus in arte medica, nullum tamen eorū ferè est, quod
non naturalem quandam malignitatem apud se retineat.
Quædam autem, sponte proueniunt, quædam in hortis ho-
minum industria seruntur. Sponte crescunt corniculatum,
& quod spumeum vocant. Corniculatum ita dicitur, quod
ferat siliquas longas effigie cornuum bouis vt superiore capi-
te de fænugræco annotauimus, folia habet candida, hirsuta,
verbasco albo similia, in ambitu tamen serrata, caule hirsu-
to, flore pallido, semine papaueris vulgaris, nigriore tamen
pusillo magis, radice nigra & crassa, nō altè in terram defixa,
nascitur in maritimis. Spumosum verò alias Heracleum di-
ctum à Dioscoride describitur, & quandoquidem eo care-
mus,

mus, ea illinc transcribere nolui. E satiui porrò papaueris generibus, primum est quod in hortis plerunque nostris feritur, capitulum habet longiusculum, & semen intus candidum, & propriè satium vocatur. Secundum nigrum est, semine nigro, & capitulo longiore. Tertium erraticum vocatur, quod florem ferat protinus deciduum: folia cichorio similia habet, florem puniceum, interdum album, caulem asperrimum, plerunque inter sata prouenit, tantā interdum copia, vt qui ea è longinquo intuetur, terram vniuersam eo tegi putet. Natura autē omnium papaueris generum frigida est & sicca. Differūt tamen secundū magis & minus, nigrum enim reliquis omnibus exitiosius est, & ex eo præcipuè succus, quem Opium appellamus, colligitur, non quod idem quoque in cæteris fieri nequeat, quod fit, cū capita quis aperit, ita tamen vt ea intus non lædat, tū cum magna sunt, floresque deciderunt: ibi succus paulatim destillans in vnum cogitur, & induratur albus, ponderosus, solidus, amarus gustu, odore somnum concilians, læuis, in aqua facillimè dissoluitur, non asper est, non grumosus, inter colandum non vt cera coit, nec in Sole diffunditur, admotus lucernis non atra lucet flamma, extinctus denique odoris vim conseruat pristinam. Hic delectus in opio adhiberi debet, quod tamen multoties adulteratur eo modo, quo Dioscorides docuit: de quo vltèrius verba facere non est instituti nostri. Quod si contingat Opium aliquem hausisse, accidentia quæ sequuntur, apparent, hoc est, sopor grauis, refrigeratio, & vniuersi corporis pallor, ob magnam veneni frigiditatem, quòd confestim palpebras tanto torpore afficit, vt apertæ manere nequeant, & partes internas ita lethaler refrigerat, vt halitus etiam ex ore prodiens frigiditatem præ se ferat. Quam calor natiuus fugiens tanquam superiorem ipso, quandoque extrà propellitur, sudorque fætidus excitatur, veneni, quod per se fædo est odore, qualitatē retinens. Hinc resolutiones earum præcipuè partium, quæ capiti viciniore sunt, maxillarum videlicet, exoriuntur, & vt breuibus absoluam mortis propinquæ signa apparent qualia Hippocrates in Prognosticis descripsit, vnde Nicander sua desumpsit, cū ait:

Obtor-

*Obtortæ apparent nares, fit lividus vnguis,
Atque latefcentes oculi in sua antra recedunt,
Quæ certam tibi signa queunt portendere mortem.*

HÆC autem fiunt ob caloris innati absentiam: quod hoc magis quoque admiratione dignum est, in eo præcipuè, qui non ita diu decubuit, quo causa perniciosior ostendi potest. Calor itaque natiuus in sanguine consistens debilitatus ad cor retrocedit, partesque faciei musculosas derelinquit, quæ & ipsæ tandem fulcro & basi destitutæ consumuntur. Oculi item concaui fiunt tam ab hac causam, quàm ob defectum spiritus animalis, qui alioqui in magna copia illinc ad cerebrum, quod præcipuè in hoc morbi genere læditur, transmittitur. Narium item extrema retorquentur, quòd fibræ aridæ prorsus redditæ sunt ob sanguinis inopiam. Vngues quoque nigrescunt, tanquam vicini caloris natiui extinctioni. Nicander adhuc aliud symptoma, inflammationem scilicet labiorum ab insigni veneni amarore excitatam, addidit, quæ primum ea corrodit, & ardorem mouet, quo fit vt dolor subsequatur, ægerque aliquoties à somno, quamuis vehementer dormiat, excitetur. Ætius singultus & conuulsiones, quæ ex resolutione neruorum, qui à cerebro exoriuntur, contingunt adiunxit. Sed quandoquidem ij qui Opium hauserunt tam graui sopore sunt oppressi, vt sibi ipsis auxilium ferre nequeant, os eorum vi apperire, & lanæ hapsum oleo oliuarum, vel rosaceo, vel irino imbutum, vt hac ratione vomitus eliciatur, immittere oportet. Oleum tamen irinum præstantissimum est omnium, Calefacit enim crassitiemque & frigiditatem vaporum ab hoc veneno eleuatorum discutit. Posteaquam igitur vomitionibus, & clysteribus acribus vsi fuerimus, ad remedia specialia fugiendum est: è quibus primum est vinum dulce, aut certè quàm maximè meracum, cum melle, quòd Poëta noster Hymmetidum opus appellat, ab Hymetto Atticæ, quæ regio Græciæ est, monte, & quia perpetuò floribus pulcherrimis & suauissimis refertissima est, apibus etiam abundat, quæ mel conficiunt optimum & suauissimum, quod Martialis ipse nobile nectar apum appellat. Nicander præterea apum ortum, de quo in i. lib. egimus, obiter attingit. Et
quia

quia olim, quemadmodum Vergilius scribit in Georgicis, Cereri alueoli in quibus apes mel conficiunt offerri solebant. Poëta apes alueolos pro Cerere parare dixit, non tamen vocabulo Græco proprio usus est, sed quoddam cibi genus è pane & melle factum denotat, sub quo tamen alueolos tantum intellexit. Quemadmodum Lycophron idem vocabulum pro tritico quoque usurpauit. Quam ob causam Poëtæ, præcipuè verò Nonnus in Dionysiæis, Cererem *ὀμπνίαν*, quasi nutrientem, appellarunt, quo noster quoque author usus est. Imperat autem mel cum vino, moderatè etenim calefacit, abstergit, & naturam subleuat aliquantum. Vinum autem quàm maximè meracum eligendum est, vt vehementius veneni frigiditati maximæ & siccitati resistat. Nam si vinum esset oligophoron, deduceret illud potius ad partes internas, quemadmodum de cicuta diximus: Hæc itaque Nicander intrinsecus adhiberi voluit, sed Dioscorides plura alia remedia addidit, vt absinthium, vel cinamomum ex vino meraco, acetum calidum cum melle, aut sale mixtū, & id genus alia, quæ ex libris suis huc transferri poterunt. Quæ verò extrinsecus applicantur, balneæ sunt, idque ob maximam frigiditatem, quæ cutim durissimam reddidit, & illarum partium sanguinem in grumum ferè redegit, aut certè ob erosionem, quam excitare potuit. Balneæ cum sint calidæ & humidæ cutim extendunt, partes refrigeratas & exiccatas corroborant, & per insensibilem transpirationem exhalare faciunt id quod inter carnem & cutim relinqui potuit, sanguinemque pristino vigori suo restituunt. Præterea non sunt prætermittenda, præcipuè cum æger ita somno est oppressus, odorata, quæ naribus indere oportet, vt sternutamenta moueant, vt cerebrum & facultas animalis irritentur, & ad se defendendum insurgant. Quod reliquum est, sicut accidentia post papauer corniculatum vel in potu, vel in cibo sumptum subsequencia similia sunt his, de quibus modò locuti sumus: ita curandi quoque ratio eadem omnino est, vt Dioscorides libro vi. memoriæ prodidit.

DE

DE LEPORE MARINO.

CAP. XVII.

Δαγῶδες θαλάσσιος.

Lepus marinus.

Primum.

Secundum.

LE P U S marinus piscis est ex mollium gener, e in mari nascens. Dicitur autem ita, non quòd lepori terrestri corporis specie, sed colore dūtaxat similis est. Lepus etenim marinus nihil aliud est, quàm massa quædam carnea, informis, testaceorum instar, & cochlearum testa exempta. De eo autem loquor, qui in nostro mari reperitur, & quē Guilielmus Rondeletius, homo in piscium indagatione diligentissimus, vidisse se testatur: Ælianus etenim & Plinius aliam adhuc speciem describunt, eamque in Oceano Indico degere, & omnino Leporem terrestrem repræsentare, pilis exceptis, quos marinus erectos spinosos, & ad tactum resistentes habet, quæ in terrestri desiderantur, affirmant. Celeri autem & concitata natatione eum uti, Ælianus asserit, & ex animalibus eò difficilimum ad capiendum esse, quòd neque in rete incidit, neque ad lineæ escam accedit. Cum ægritudine afficitur natare nequit, & in littus eijcitur. Tanta autem perniciæ pollet, ut quisquis manum ad eam admouet, vel baculum tangit, statim inficiatur, & subitò, nisi radice, quam ad idem

O

mare

Tertium.

mare in insula quadam nasci ferunt, succurratur. Haftenus Ælianus. Alius porro qui vulgo ebrius dicitur, in tres species est distinctus. Prior venenosissimus est, & cochleâ exenterata parte præcipuè posteriore refert. Os habet in dorso veluti sepia, duo cornicula qualia sunt in cochleis. Sed id in hac leporis specie mirandam, quod cum in omnibus animantibus, partes sinistrae dextris similes sint, in hoc valdè sint dissimiles. Odore & gustu est pisculento, tetroque & qualis est piscis putridi, quem Nicander his versibus eleganter sanè expressit.

*Quod si fluctuagi leporis lethale venenum
Deprendas, sedum qui sumpserit, halat odorem
Qualiter exemptæ reliquo cum viscere squamæ
Vel putridi quod olent, neque loto corpore pisces,
Talis & immundo sapor obuersatur in ore.*

TAM exitiosa prætereà huius veneni vis est, ut non eos tantum qui id per os assumpserunt, sed qui tetigerunt & inspexerunt solum, quemadmodum Plinius refert, inficiat, ita certè ut si gravida aspiciat, vel accedat propius (præcipuè verò hæc in femella eueniunt) statim ventriculi dolorem, & nauseam sentiat, abortumque denique faciat. Quod Ron- doletius in gravida quadam muliere, quæ fortè fortuna in-
teruene-

teruenerat, cum leporem marinum allatum sibi à piscatore quodam, dissecaret, omnesque partes internas sedulò rimaretur, vidisse testatur. Cum autem Plinius scribit, contactu quoque mortem afferre, id de prima tantum specie, cuius historiam ex Æliano suprà descripsimus, intelligi debet. Vescitur porrò hic piscis limo, sordibusque, ob eam causam in stagnis marinis lutulentis, quemadmodum & loligines, ut Ætius scripsit, libens versatur. Hinc Poëta noster leporem marinum nuper in lucem editum sub alis seu appendicibus loliginis & sepia occultare se scripsit: cuius naturam etiam obiter depingit. Nam cum insidias sibi structas esse à piscatore animaduertit, magnam atramenti copiam reijcit, quod ideò in corpore asseruauit, ut mare tum cum piscator eam capere in animo habet, turbet, atroque colore tingat, illaque hac ratione salutis suæ consulat. Plutarchus in paruo quodam opusculo illius meminit, quo in loco sepiam cum Homeri Dijs comparat, qui cum modò Græcis, modò Troianis bellum indicerent, se quòd viribus inferiores esse intelligerent, cum ad pugnam ventum est, intra densas nubes abscondiderunt, & ita conflictum effugerunt. Secundum leporis genus primo maius est, illique omnino simile est, exceptis partibus externis. Partes enim dextræ sinistris similes sunt, Parte priore duas latas appendices carnosas habet, in quarum medio rima est: paulò infrà, cornicula duo, qualia in superiore descripta sunt, nisi quòd acutiora & breuiora sint. Expressimus autem vnā tantum partem, quemadmodum in primo etiam. Tertium genus leporis marini, cuius partem pronam & supinam repræsentamus, Rondeletium imitati, eadem malitia, qua superiora duo, prædictum est, & hoc prætereà peculiare habet, ut oculos eius, qui exactius eum intuetur, offendat: neque alibi quàm in alto mari inuenitur. Reliquum est ut de accidentibus, quæ huius veneni assumptionem subsequuntur, agamus, quod sua natura manifestè calidum est, arrodens & putrefaciens. Primum enim gustu & odore deprehenditur, de quo iam locuti sumus, & cum in ventriculo & intestinis resederit, naturalem illarum partium æconomiam disturbat, & dolores varios excitat, appetitum denique prostermit, &

biliosas vomitiones venenum redolentes mouet : postremò per primas venas ad iecur vsque delatum , sanguinè & spiritus calefacit, vnde sudor foetidus sequitur. Ita præterea vniuersi corporis culinam vitiat, vt sanguis qui egreditur, totus sit aquosus. Hinc aqua inter cutem exoritur, quæ à pedum & tibiæ inflatione, vt plerunque fieri solet, incipit, quod Nicander intelligere voluit, cum ita scripsit:

Nausea adest, tumet alta cutis, talique vicissim.

QVI tamen locus malè à Leonicero & Matthiolo, meo iudicio, conuersus est, qui cum secutus est in suis in Dioscoridem commentarijs, cū de talorum incendio, & oculis concavis loquuntur, quorum nulla in textu Græco prorsus sit mentio, quod ideò dico, ne qui vtrunque legerint, versionem meam falsam esse existiment. Nam qui eam cum reliquis conferre voluerit, rem ita se habere certò comperiet. Æger deinde in icterum, seu regium morbum incidit, in quo vniuersi corporis color ex nigro viridis, & plumbeus tandem apparet. Partes etenim, quæ hunc humorem expurgare consueuerant, dum corpus sanum erat, vitiatæ sunt & obturatæ, quemadmodum sunt vrinæ meatus: imò virga ipsa intumescit, vrinaque minori quantitate quàm solebat, reijcitur, imò paucum id quod redditur, cruentum est, quandoque etiam purpureum, hoc est, è colore rubro & nigro mixtum, quod signum est extinctionis caloris natiui, hunc colorem Ætius violaceum appellat, & vt breuibus rem absoluiam, meatus ob renum & vesicæ inflammationem sunt obstructi. Quibus omnibus ita in corpore inuersis, & vitiatis, dubitare minimè oportet, partes etiam alimento destitui, hincque aridas & exangues reddi, corpusque in extremam maciem incidere. Sanguis etenim qui ad eas defertur, putredinem, & fatalem huius veneni malignitatem sentiens, in illarum substantiam conuerri nequit, præcipuè ob pulmonum, quibus peculiariter infestus est, eosque non aliter quàm cantharides vesicam arrodit, quemadmodum Galenus in libro de Theriaca ad Pisonem scriptum reliquit, vlcera. Idque peculiari quadam naturæ suæ vi, adeò vt idem libro de compositione medicamentorum secundum genera scribat. Pulmones ex omnibus corporis partibus præcipuè & solos quidem à marino lepore excoriari. Quod etiam extrinsecus

maxillarum rubore, quem Nicander flori germinandi confert, deprehenditur. Maxillarum enim rubedo, in affectibus pulmonum inseparabile accidens, quod Græci pathognomonicum vocant, est. Pulmones autem à calore, qui à putredine eleuatur, exulcerantur. Noui autem Rondelitium de hoc ambigere, & contra Gorrhæum disputasse. Gorrhæi tamē rationes, quas in defensione sententiæ suæ in medium profert, manifestò ea quæ scripsi comprobant. Præter signa verò suprà commemorata autor noster aliud adhuc addidit, hoc est, quòd qui marinum leporem hauserunt, omne piscium genus auerfantur, non tam quòd à pisce sunt infecti, quā ob peculiarem quandam naturæ dissimilitudinem: quod ex eo patet, quòd à cancro, qui tamen ipse quoque piscis est, non abhorrent, & cū eum expetere videntur, certissimum signum sit futuræ salutis. Quòd si fortè eo destituantur, tot dies superuiuent cum languore, quot lepus, à quo infecti fuerint, vixerit. Quod incommodum vt auertamus, posteaquam vomitu & clysteribus vsi fuerimus, ægrum veratro nigro, quod Phocidium autor noster, quòd primū in Phocidæ Græciæ regione parua fuerit inuentum, vocat, purgare oportet. Scio quosdam aliter hunc locum interpretatos fuisse, & vocabulo Græco pro cruento vel nigro vsos fuisse: nulla tamen hic subest difficultas. Scammonij succus eadem vi aduersus hoc venenum pollet, & Auicenna autore, glycyrrhizæ seu dulcis radiculæ succus, & agaricus. Quæ tamen pro medici arbitrio misceri debent. Scammonium etenim & veratrum non in omni morbo impromiscuè & absque ratione adhiberi debent, quemadmodum insensatus Pædagogus meus solet, qui flagello plerunque etiam absque vilo discrimine vtitur, in quem optimo iure Persij versus, quos ad
 sui similitudem scripsit, accommodari possunt, cū ait: Sat. 5.

Diluis elleborum, certo compefcere puncto

Nescius examen: vetat hoc natura medendi.

L A C asininum, & maluæ tam radicis quàm foliorum decoctum, magnam vim aduersus hoc venenum obtinent: inflammationes etenim & punctiones leporis marini mitigant. Resina item Cedri ex vino oboli pondere sumpta alexipharmaci naturam & effectum sortitur. Mala item Pu-

nica cuiuscunque generis, Ænopesa nimirum, promenium, & Ægineū putredini, quæ in corpore excitari possit, resistūt. Acini porrò mali Punici tenuissima membranula, quam ob hanc causam Poëta noster telam araneorum vocauit, integuntur, & cum vna quoque racemum denotare vellet, cibum vino humectatum dixit, propterea quòd, cum quis vnam comedit, vinum etiam dulce in ea contentum, quàm primum per fauces descendit, quod in hoc morbi genere tanquam aptissimum alexipharmacum, quo perpetuò vtendum, imperat. Oliuam prætereà nidificantem denominauit sub torculari, propterea quòd cum oleum exprimitur, oliuæ omnes in vnum nidi instar colligantur, ita tamen vt prelum illis ferendis par sit. Dioscorides his remedijs anserinum sanguinem, recens è corpore manantem, & adhuc calentem adiunxit. Santes Ardoynus, qui ea remedia omnia, quorum autores, qui de venenis commentati sunt, meminuerunt, colligere studuit, syluam illorum habet, ad quæ, qui plura scire voluerit, recurrat oportet: Sat enim mihi fuit ea tatum quæ ad materiæ nostræ explicationem faciunt, in medium attulisse, cum plura remedia, quæ & parum ad institutum seruiunt, quibusque alia meliora suppetunt, & paratu facilia, in vnum coaceruare nequaquam voluerim.

DE HIRVDINE.

CAP. XVIII.

Βδέλλα.

Hirudo.

Sanguisuga.

HIRUDO animal est è genere insectorū, quod plerunque in aquis, præcipue cœnosis & lutosiss, vt stagnis, viuarijs, & riuulis per loca paludosa fluentibus reperitur. Est autem duorum generum. Vna marina est, & in stagnis marinis

marinis viuit, altera in aquis dulcibus degit. Marina ei quæ in aquis dulcibus nascitur, similis est, cuius effigiem supra apposuiamus, nisi quod grandior est, & cute duriore, quod in causa est, cur non ita facile sicut altera in globum se contrahat, nec ita se colligat: caudam etenim tantum & caput retrahit. Hirudines verò aquarum dulcium extensæ, vermem, seu muris caudam mirificè repræsentat: perpetuò enim sese contrahunt à cauda caput versus, sed non omnes sunt similes. Quædam enim ceruice cæteris sunt latiore, rufæ deinde magis, & paruis maculis insignitæ: quæ certè longè perniciosiores sunt ijs, quæ nigrae tantum sunt. Singulæ tamen corpus habent, quod veluti è paruis circulis, ordine inter se colligatis constat, quorum opera quandoque in globum contrahuntur, & fabam, & longitudine & latitudine referunt, & ita priore parte ingrediuntur, & posteriorem trahant. Sunt autem omnes venenosæ. Quædam tamen plus cæteris. Nam quæ in aquis purioribus, & fluentibus inueniuntur, non ita exitiosæ sunt. Quare cum quis ijs ad sanguinis euacuationem vti voluerit, eas diligenter circa ceruicem obseruare, & iuxta artis præcepta præparare oportet. Alioqui enim vlcera in carne maligna, & curatu difficilia relinquent. Quod eò magis præstant, cum quis eas relicto capite auellit, quemadmodum olim Messalino accidit, qui hirudinem genui admouerat, è qua periit. Nam hoc peculiare habent, vt quamcunque corporis partem attingant, ei adhæreant, sanguinemque exugant, quam ob causam à Græcis βδέλλα .i. sugentes dictæ sunt, & à Latinis Sanguisugæ. Hinc etiam conciones & selecta verba, quibus pecunia emungitur, hirudines ærarij appellarunt. Quo loquendi modo Cicero in quadam epistola vsus est. Accidit autem aliquoties, vt viatores siti defatigati, & quamlibet aquam, quæ obuiam sit, bibentes, & os tauri instar inclinantes, vt autor noster asserit, non obseruantes quid hauriant, hirudinem vna cum aqua ingredi sinant: quod in bobus sæpenumero vsu venire Columella scripsit. Sanguisuga itaque vel hoc modo, vel alia quacunque ratione, in os ingressa, faucibus quandoque aut gutturi adhæret: quod Poëta intellexit, cum ita ait:

*Quandoquidem prensæ sugens se bestia carni
Applicat, & vegetum trahit alio ex corpore succum,*

*Aut etiam extrema pendens in fauce moratur,
Angustasque animæ tenet ad præcordia portas.*

NAM in hac parte aër qui inspiratione attrahitur, in vnũ veluti cogitur, vt vnam quæ parua fissura est & angusta satis penetrare possit. Quandoque etiam ad ventriculi orificium vsque descendit, nonnunquam ad ipsius fundum, cui affixa sugere incipit. Quod è signis particularibus cognosci nequit, sed ex ægri relatione duntaxat, verum quidem est excreari quandoque sanguinem aquosum & paucum, tum hîrudo parvæ venæ adhæret: nonnunquam omnino naturalem & copiosum excerni, cum vena magna est: tamen quando hoc multis alijs de causis fieri contingit, si hæ desiderentur, medicus suspicari aliquid poterit. Quod si nulla alia causa appareat, ob quam sanguinem æger reddat, fateaturque se bibisse, vt supra ostendimus, interimque suctionis sensum in corpore percipere se conqueratur: tum securè quis remedijs huic vitio proprijs & conuenientibus vti poterit. In quorum administratione duo sibi Medicus proponere debet: primum vt auellat sanguisugam, interficiat, & è corpore projiciat: deinde vt vlceri quod excitauit, medeatur: quod autor noster, & reliqui qui de hac scripserunt, silentio præterierunt, Gorrhæo excepto, qui cum vitium est in ore gargarismis vti consuluit, aut potionibus meditatis, cum malum inferiores partes infestat, quæ facultatem habeant abstergendi, & moderate astringant, & calefaciant. Venenum etenim hîrudinum frigidum est. Reliqua remedia ad amouendas & occidendas hîrudines, acida parum & acria, vel salsa esse debent. Quod in ijs quæ extrinsecus admouentur, experimur. Nam vt cedant, nihil præter sal aut cinerem adhibere oportet. Conuenientissimum igitur erit acetum cum niue seu glacie mixtum, in potu dare, aut sale fossili (quale in quibusdam regionibus habetur) vel eo, quod artificio quodam ex aqua marina conficitur, vti vel muria ad Solem vel ignem feruefacta, vel salis spuma, quæ dum aqua dulcis falsæ commiscetur, vt sal gustu sit gratius, & quod fit, cum aqua, pluuiali destituimur, aufertur. Medicus præterea exercitatus pro morbi necessitate, quam plurima alia remedia, & gargarismata tam ex supra comprehensis, quàm infinitis alijs à Dioscoride descriptis, componere poterit. Gargarisationes autem non adhibeat,

hibeat, nisi tum cum malum non altius quam in os descendisse viderit, quemadmodum iam diximus.

DE FVNGO.

CAP. XIX.

Μύκκς, Fungus.

SI vnquam necessarium fuit remedia aduersus venena conscribere, vt incommoda, & lethales insidias, quæ nõ rarò ex hominum malitia quadam struuntur nobis, euitare possimus, hoc profectò tempore omnem lapidem mouere oportet, vt ea inquiramus, & in huius veneni explicatione in medium proferamus: quod non clam ab inimico nostro, aut fucatum, vel alijs bonis edulijs permixtum offertur nobis: sed magno labore ab eo inquiritur, qui quietẽ suam interturbat, vt manẽ fungos colligat, aut mortem potius, non secus ac leporem venetur. Qui tamen inuẽti nondum eum adhuc iugulant. Sed studiose ab eo domum feruntur, ijsque tanquam cibo omnium delicatissimo satiatur. Quæ cum ita se habeant, & homines luxui & gulæ addicti, ea sæpenumerò, quæ mortis causam præbent, appetant: saltem quibus medijs tueri se possint, intelligere oportet, & qua ratione culpam cõmissam relarcire, & perniciosos à bonis distinguere queant. Fungus itaque corpus est spongiosum, leue, molle, & album, & vt

plurimum è terræ veloci, in quo nascitur, luto prouenit. Quod effumat ob acidum quendam succum in aurora præcipuè, quam ob causam Nicander eum terræ fermentum appellat. Nam & fermentum aciditatis particeps est, panemque tanquam fungum reddit, qui nihil aliud est quàm limus ab exigua aciditate inflatus, quæ tantam cum fermento cognationem habet, vt si aqua perfundatur, & in terram eo in loco quo quis populi nigræ truncum ad radicem vsque secuerit, effundatur, breuissimo temporis spacio copiosos edat fungos. Fungorum autem duo sunt genera. Quidam enim terrestres sunt, quidam verò syluestres, & in arboribus prouenientes, vtrique tamen absque radice, absque caule, folijs, fructu, semine, medulla, nervis, venis. E terrestribus sunt ij, quos à Græcis & Latinis boletos appellari existimo, pellicula candida, sub qua rubri apparent, integuntur, quos Paulus Ægineta omnium minimè noxios esse voluit. His verò bonitate pares sunt amanitæ Græcis dicti, tertio loco Ægiritæ, qui in populi nigræ caudice fermento perfusi, quemadmodum diximus, proueniunt. Qui deinde sequuntur, singuli diuersa ob varias species nomina sunt sortiti. Quidam etenim ouales, quòd ouum figura referant: quidam verò, quòd digiti instar longi appareant, digitales, nonnulli quòd scissuras veluti, & rimas habeant, spongiosi dicuntur: quales ij sunt, quos Galli marilles vocant. Nonnulli facti sunt ad modum panis Zuccharini, quidam ad fusi speciem, & singuli pro regionũ & formæ varietate diuerso modo appellantur. Sunt prætereà adhuc quos Latini Lacinius quasi incisos vocant: quos ego magnos illos esse existimo, qui intrinsecus instar Heluetici pilei sunt formati, intus autem rimas seu fissuras habent. Alios prætereà habemus quos lupi flatus, & in lecto mingentes vocamus, qui acuminati & plurimum rufi sunt, & cum quis pedibus caleat, strepitum paruum cum fumo edunt. Hæc itaque, quod ad terrestres, quos Poëta terræ filios, quod absque semine proueniant, pertinent, dicta sufficiant. Prope Lute-tiam tamen, & magni & lati inueniuntur, quæ in capitibus simile aliquid femini ferunt, quod pluuioso cælo in terram proiectũ, copiosos deinde fungos producit. Syluestres porrò fungi ex arboribus, præcipuè verò earum radicibus enascuntur, ob illarum humiditatem superabundantem, perinde ac

agaricus

agaricus, qui nihil aliud est quàm fungus spongiosus ex arbore proueniens. Diuersa tamen est natura, & longioribus tractibus crescit. Præterea è syluestribus fungi quidam sunt, quos ludæ auriculas, quòd auriculam repræsentent, vocant. Quidam Risollos ob similitudinem quam cum illis habent, & circulum dimidiatum referunt, quemadmodum pastæ è carnibus ferinis parantur. E fungis porrò quidam boni (si tamen boni sunt vocandi) si in cibo assumantur, quidam verò exitiosi sunt, & non absque periculo assumuntur, idque vel propria sua natura, vel ex accidenti. Propria natura tales sunt, lupi flatus & in lecto mingentes, & qui ex arboribus enascuntur sua natura venenosus, vt taxo, & in ijs etiam, quæ quicquid mali continent, in eos transfundunt, vt quercus & quoddam eius genus, quod Ilicem Latini appellant: malus item Punica, & olea, quemadmodum è Nicandri versibus, in Georgicis suis scriptis, & ab Athenæo ad eum modum, qui sequitur, adductis, colligere licet:

*Fungus lethalis, humidus, & grauis
In olea nascens semper malè agit,
Secumque affert mortem perniciosam,
In Punica malo crescens, quercu, & ilice.*

DELETERII porrò ex accidente ij sunt, qui prope clauos rubigine tinctos aut pannos marcere confectos, fimos putridos, & serpentum latibula inueniuntur. Nam halitu ipsorum inquinati, venenum facilimè retinent, cum sint teneri & rari. Modus autem dignoscendi eos hic est: quàm primum sunt collecti atque purgati, cultello denique dissecti, colore sunt pallido, & rancidum aliquid redolent, plumbei que, aut nigri, aut virides apparent. Et posteaquam elixati fuerint, viscidi sunt, & compacti inuicem. Innoxij porrò & esculenti, candidi manent, ita tamen vt calor rufus sit admixtus, quales sunt qui in pratis & montibus nascuntur, de quibus Horatius locutus est, cum ait:

Præsentibus optima fungis

Conditio est: reliquis malè creditur.

Et quauis tales sint, tamen nõ simpliciter boni dicuntur, sed respectu duntaxat priorum, quòd scilicet minus sint noxij. Nam, vt Galenus asserit, fungi frigidi sunt, & humidi, quam ob causam veneni participes sunt. Imò alio in loco

loco boletos pituitosum, frigidum, & mali succi alimentum, præcipuè si quis ijs immoderatè vescatur, præbere affirmat. Plinius inter ea ponit, quæ temerè manduntur, & Iuuenalis ancipites vocat, cum ait:

Vilibus ancipites fungi ponentur amicis.

Cv i incommodo vt medeamur, eos coctura præparare, pomaque vel pyra syluestria, vel si defint, domestica, modò sint acidiuscula, adijcere oportet. Folia etiam & cortex earundem arborum eandem, quam fructus, facultatem obtinent. Id quod Cephisodorus Isocratis discipulus in versibus ab Athenæo recitatis obseruasse videtur, cum ait: Antequâ fungis vel alio cibo strangulatum inferente vesci velit, se prius poma acida sumpturum. Symptomata porrò omnia quæ in ijs, qui fungos lethales assumpserunt, apparent, hæc sunt: Primum strangulatum veluti inducunt, cum dolore colico, ob flatum & humores crassos à fungis generatos, qui, vt diximus, frigidi sunt & humidi. Quod commune quoque etiam cum ijs boni habent, si immoderatè sumuntur. Alij tamen hoc peculiare habent, vt ventriculum & intestina exulcerent, eaq; absque cessatione pungant, corpus denique vitiatum colore inficiant, & ad pallidum vergente, urinam supprimant, frigus & tremorem excitent, pulsum intercipient, animi deliquium afferant, sudorem postremò frigidum, & mortem tandem nisi quis maturè succurrat, vomitionibus primùm & clysteribus, deinde per ea quæ exiccant & calefaciunt: qualia sunt raphanus, ruta, cinis clematidis ex aceto potus, Alexandri pes, nitrum, nasturtium, sinapi, vini feces combustæ, gallinaceum item stercus in puluerem redactum, & ex aceto mulso haustum. Dioscorides cinerem vitis sarmentorum, vel pyrastris furculorum cum sale, nitro, & onytrato, quod ex aqua & aceto paratur, sumptum, adiecit. Oua item gallinacea cum aristolochiæ drachma, & id genus quam plurima alia remedia. Flos etiam æris veteris tenuissimarum est partium, & hanc ob causam humorem crassum è corpore extrahit, quemadmodum Dioscorides libro quinto scriptum reliquit: quam ab causam commodè aduersus fungos adhibetur. Flos autem æris tum paratur, cum candenti æris massæ affunditur aqua, quæ subito refrigerata, exiguum veluti spumam reijcit, quæ induratur, & milij grani effigie concre-

concrefcit. Atqui præftantiffima omnium remedia aduerfus hoc venenum funt Theriaca, & Mithridatû, ex aceto, oxymelite, vel aqua vitæ fumpta. Quòd fi ea defunt, confultiffimum erit, vt piper in vino, quoad eius fieri poteft, maximè meraco decoquatur, & in potu fumatur, alliumque deinde crudum, rufticorum Theriaca & Mithridatum vulgò dictû, deuoretur. Quæ autem de malignitate fungorum per accidens antea retulimus, eadem in tuberibus quoque euenire poffunt. Nam è Diphili fententia quædam ex ijs funt, quæ strangulatum eodem planè modo, quo fungi, inferunt. Aduerfus quæ remedijs fuprà pofitis vti non inutile, meo iudicio, erit.

Præter illa verò Poëta noster myrthi grana feu baccas adhuc præfcripfit, in fine fui libri, quafi oblitus effet, vt ea inter fungos collocaret, vult itaque vt myrthi femen, vel fructus, quem ex purpureo floridum appellat, quod fit medio inter rubrum & nigrum colore, fumatur, magis tamen niger eft quàm ruber. Dicit prætereà cum hyemis radijs maturefcere: tardiffimè etenim ad maturitatem peruenit. Debent autem bæcæ teri, vt fuccus inde poffit exprimi, quem ei, qui fungos lethales comederit, in potu dare oportet. Nicander autem myrthi quidem non meminit, tam claram autem descriptionem apponit, vt facilimè quis cognofcat, quid per vulgatam illam fabulam de Paridis, egregia forma iuuenis in monte Ida prope Troiam iudicio lato, per quod Veneri, quæ à Poëtis fpumea denominatur, quòd è maris fpuma procreata fit, pomum aureum adiudicauit, intelligere voluerit. Quæ deinde myrtho in victoriæ fignum coronauit fe. Quam ob caufam Pallas & Iuno Samienfis, fic dicta ab infula Samo, in qua adorabatur, myrthum odio profequi ceperunt, tanquam ignominie acceptæ, tum cum Venus illis prælata fuit, teftem.

DE

DE RVBETA, ET ALIIS RANARVM

VENENOSARVM SPECIEBVS

CAPVT XX.

Φρύνός, καὶ βάτραχος ἑλεῖος, Rubeta, Rana palustris.

GALLI Ranas in vniuersum in duo genera distinxerunt: Quædam sunt venenatæ, quas propriè Bufones vocant. Quædam verò veneno carent, & ranarum nomen seruant: de quibus hoc in loco loqui nequaquam est instituti nostri. Bufonum autem tres sunt species. Prima viridis, quæ alioqui crassa dicta est, & pinguis rana. Secunda rana palustris, seu bufo aquatilis. Tertia & postrema Rana muta. Primi porrò generis ranæ rubetæ dicuntur, quòd plerunq; in dumetis viuunt. Magnitudine paruum testudinem æquât, duas habent in fronte appendices, & ranæ similes sunt, nisi quòd nigræ sunt, & rostrum habent latius atque rotundum magis, cùm quis eas adoriri voluerit, inflantur (id quod reliquis etiam eiusdem speciei, de quibus deinceps agemus, cõmune est) hinc Gallico prouerbio data fuit occasio, cùm de homine feroci & superbo loqui voluerunt. Eum enim bufonis more inflari dixerunt. Insurgunt autem contra viatores, eosque habitu suo, qui vi deleteria præditus est, inficiunt.

Hæ

Hæ ranæ æstivæ ab autore nostro sunt vocatæ. Præcipuè enim æstivatis tempore apparent, cum venefici eas ad suam utilitatem perquirunt. Secunda species illa est, quam Galli simpliciter bufonem appellant. Invenitur plerunque in locis humidioribus, palustribus & cœno oppletis: quam ob causam etiam rana palustris, seu bufo aquatilis dicitur. In aquis generantur, & sub magnis saxis, & ferè ranis similes sunt, nisi quòd rostro sunt acutiore, & pedes habent breviores, in quo etiam à rubeta distinguuntur, cute sunt tota tuberosa, & maculis multis cinereis notata, tam densa & dura, ut difficulter sæpenumerò perfori queat, idque tum potissimum, cum sese inflant rubetæ, quòd vehementius ictibus resistat. Atque his duabus speciebus venefici, & mulieres veneficæ, in Gallia ut plurimùm utuntur, idque diuersis rationibus, quas multo satius est occultas, quàm cognitatas esse. Tertia species ranæ rubetæ ea est, quam mutā vocant, quæ respectu superiorum parva est, viridis, & plerunq; in arundinetis vivit, quā ob causam etiā, Plinio teste, rana Calamites à calamis dicta est, & muta, propterea quòd nullam vocē edat, quemadmodum priores, præcipuè
rana

rana palustris. Hæc porrò rana aliquoties à bobus, seu vaccis deuoratur vnà cum herbis quibus vescuntur, è quo totum corpus ita intumescit, vt sæpenumerò rumpantur. Quòd si venefici, aut quicunque alij venenū è rana rubeta compositū fortè dederint, vel aliquis eas herbas quibus venenum suum ea asperferit, assumpserit, vniuersum corpus color pallidus occupabit, thapsi instar, qua herba olim ad tincturam utebantur, quam tamen ad nostratē accommodare non possumus. Hoc autem fit non tantū ob huius veneni, quod, frigidum est, & humidum, naturam, sed ob vim quandam deleteriam peculiarem, qua humores putredine inficit, corpus accendit, aut certè in tumorem attollit, singultus præterea & foetorem, quemadmodum quæuis putredo, mouet. Hic porrò tumor ex humorum abundantia oritur, & ita thoracem comprimit, vt æger aërem cum maxima difficultate atrahat. Nam septum transversum, quod Græci diaphragma vocant, cum liberè moueri nequeat, reciprocāt statim, & spiritum crebriorem inducit. Ælianus præterea scriptum reliquit, si quis eam acrius intueatur, & illa contra improbo obtutu suo respiciat eodem tempore, statim hominem pallore infici. Quod tamen, vt idem asserit, ad dies non multos durat: de quo & nos alibi verba fecimus. Qui verò à rana palustri seu bufone aquatili sunt infecti, humiditatem in ore percipiunt, nauseam item, animi deliquium, vomitum, & vehementissimum oris ventriculi dolorem: quod fit tam ob peculiarem & latentem vim, quàm ob frigiditatem & humiditatem huius veneni. Ranæ deinde mutæ eadem propemodum accidentia, quæ rana rubeta excitant. Ægrum etenim colore buxæo, hoc est, ad pallidum vergente inficit, & præterea in propagationem generis humani coniurat veluti, dum ijs partibus, quæ ad sobolem augendam à natura sunt destinatæ, sese insinuat. Meatus etenim & vias, per quas semen prolificum defertur putredine imbuit, ita vt cum amplius in ijs contineri nequeat, præter voluntatem, & citra Veneris appetētiam excernatur, atque profluat. Hinc Poëta id sterile semen vocant, quod veneni frigiditate & humiditate imbecillius iam sit factum. Atque hæc quidem accidentia ranæ venenatæ introducunt, quæ tamen pro varietate venenorum, quæ quis cum toxicis miscet, differunt, ita vt nō omnia

omnia hæc simul in infectis conspiciantur. Hoc tamen vulgò in Gallia experimur, eos ferè omnes ictero corripì, ob maleficam huius veneni facultatem, quod in sanguinem sese, & partes nutritioni dicatas transfundit, easque ad tantam ariditatem perducit, ut à morte induratae prorsus & lapideae veluti, iecur præcipuè, appareant. Et quandoquidem hoc venenum tota sua substantia deleterium est, id tam manifestis qualitatibus, quàm peculiaribus antidotis debellare oportet: quod post vomitum irritatum, & aluum clystere subductam demum fiet. Et quia natura sua frigidum est & humidum, flatus excitat crassos. Hinc Nicàder picem, quæ calida est & sicca, præscribit, & quæ sua partium, è quibus constat tenuitate, crassitiem illam discutit atque dissolvit. Debet autem ex Ætiji autoritate ex vino sumi. Breuiter, calida omnia hic maximè proficiunt. Antidotus etiam specialis è liene ranæ rubetæ desumitur. Confert item decoctum ranarum marinarum ex aceto, vel ranæ ipsæ assæ. Ratio autem horum è primo capite primi libri nostri peti potest. Aduersus hoc venenũ prætereà, & ranæ præcipuè calamitæ, seu mutæ, arundinis radix, seu cyperi è vino meraco sumpta prodest. Cyperum porrò Nicander amantem vitæ vocat, proptereà quòd ubi in loco aliquo radices agere, & erumpere incipit, copiosè plerunque proueniat, & perpetuò augeatur. Eius duas, ut interpres Græcus affirmat, species, marem scilicet & fœminam cõstituit. Posteaquam igitur his remedijs vñ fuerimus, ægerque iam melius habere se incipiat, eum balneis siccis uti oportet, ut cutis pori referentur, portioque humoris, qui hanc caloris mutationem induxit, per sudorem euacuetur. Crebrò etiã lauare eum, & cogere, ut obambulet, oportet, ut magna humiditas à veneno inducta exiccetur, & effluat, calorque naturalis sopitus veluti à frigidis & crassis vaporibus, sparsis per vniuersum corpus excitetur. Totius etenim curationis fundamentum in eo consistit, ut causæ quæ ægrum aggrauant, abscindantur & auferantur. Cautè tamen omnia sunt agenda, & nihil quicquam absque Medici hac in parte artis exercitati consilio tentandum, seu moliendũ, nisi fortè tẽporis ratio aliud suadeat, necessitasque, ob quam hos duos libros potissimum conscripsi, vehementer urgeat. Sunt prætereà innumera alia aduersus hoc venenum remedia, ut beto-

nicæ decoctum, plantaginis, arthemisiæ, & testudinis sanguis è vino potus: quæ omnia ab ijs, qui plura scire desiderauerint, apud scriptores antiquos per ocium legi possunt. Hoc tamè postremò annotabimus venenum hoc non per os tantum sumptum exitiosum esse: sed cum extrinsecus etiam cutis eo aspergitur: quemadmodum crebrò in ijs vsu venire videmus, qui dum ranas venenatas occidere volunt, propiusque ad eas accedunt, veneno ipsarum polluantur. Locus itaque diligenter abstergi debet, & aliquod ex remedijs, de quibus libro primo, cum de curatione vulnerum à bestijs venenatis, & præcipue à cane rabioso illatorum, de quæ spuma ipsius etiam ageremus, locuti sumus, superponi.

DE LITHARGYRO, ET ARGENTO VIVO. CAPVT XXI.

Λιθάργυρος, Spuma argenti.

ὕδραργυρος, Argentum viuum.

QUOD Græci Lithargyrum vocarunt, Latini spumam argenti appellant. Quamuis multò rectius spuma, aut lapis plumbi, vel argenti, siquidem ortum ipsius considerare voluerimus, dici deberet. Lithargyrum itaque medicamentum est metallicum, hoc est, quod artificio quodam è metallo quodam est compositum. Neque enim velut aurum & argentum naturæ sponte gignitur, sed è metallis naturalibus conficitur: quapropter inter ea recensetur, quæ in secundis fornacibus, in quibus metalla separari & expoliri incipiunt, parantur. Potissimum tamen è plumbo constat, cuius vna, eaque bona pars in spumam, altera in fecem, quæ Græcis molybdæna, Latinis plumbago dicitur, conuertitur. Fit autem quinque modis. Primum ex plumbo, siue in lapide, siue fodina, siue in laminis tam diu in catino coctis, dum partim in spumam, partim in plumbaginem sint conuersæ. Secundò fit è mistura plumbi & argenti. Tertiò è mistura plumbi & auri. Quartò è mistura plumbi, argenti, & auri. Quintò ex ære & plumbo. Dioscorides de tribus prioribus locutus est, & peculiaris singulis nomina indidit. Primam molybditin, Secundam argyritin, Tertiam chrysitin, appellat. Quarta & quinta
à Georgio

à Georgio agricola præstantissimo rerum metallicarum scriptore, additæ sunt. Omniũ verò optima est, & qua nos quoq; in arte medica vtimur, ea quæ è plumbo & auro constat, & colore fuluo est. Duæ tamen species eius in vſu sunt, candida nimirum, quæ & argentea dicta est, & fulua ob similitudinẽ quam cum auro habet, aurea vocata. Ita hæc duo vocabula, non materiam duntaxat, è qua argenti spuma parata est, sed calorem etiam quo prædita est, & qui in eam imprimitur, significant, prout ignis vel vehemẽs, vel lentus extiterit. Nam cum magnam ignis flammam, vel vim sustinet atque patitur, fuluum colorem contrahit, sin exiguum, candida manet. Quòd si in catino inferiori, posteaquam è superiori defluxit, diutius manserit, in massam grauis ponderis cõcrescet. quod si subitò eximatur, inflata tantũ & pondere leuior erit. Prima à Græcis stereotis, hoc est, solida, altera pneumene, hoc est, inflata, dicitur, vt Plinius, qui tamen paulo aliter de hac re scripsit, quàm Agricola, affirmat. Matthiolus in suis in Dioscoridem commentarijs, non omnino in hac sententia esse videtur, quod ad lythargyrum argẽteum & aureum attinet. Colorem etenim aureũ è vapore æris fului cum plumbo mixti emergere scribit, argenteum verò ex argenti vapore, ita vt concludat tãdem, lithargyrum nihil aliud esse, quàm plumbum æris vel argenti vaporibus commistum.

Et si autem Nicander de Lithargyro duntaxat sit locutus, hoc tamen in loco argentum viuum quoque adiungam, & deinceps alia quædam etiam metalla, quæ cum vulgo nimis nota sint, commodè huc referri possunt, vt si quis ijs ad perniciem, quemadmodum certè sæpenumero accidit, abutatur fortè, curandi rationem saltem calleamus.

Argentum viuum dictum est, quòd quasi continuò moueatur, & viuum veluti videatur. Aristoteles argentum liquidum, fluidum, & fusum vocat. Dioscorides & Græcorũ plerique *ὁδὸν ἀργύρεον*, hoc est, argentum aquosum vocant: quibus tamen duobus vocabulis Plinius est abusus, in eorũ explanatione. Argentum itaque viuum metallum est liquidum, & aquæ modo fluidum, mobile, colore argenteo, sed liuescente parum. Qui de eo scripserunt, duo eius genera constituerunt. Natium vnum & purum, quod in venis fodinarũ argenti inuenitur. Alterũ factitium, cuius cõponendi rationem

Dioscorides libro quinto docuit. Hæc duo porrò eadem natura prædita sunt, & eandem substantiam habent, grauem nimirum, tenuem, & ad tactum frigidam. Et quamuis fluida sint, loca tamen per quæ fluunt, nequaquam humidiora reddunt, cum siccitatem intus habeant innatam, & in profundo, & in centro veluti delitescentem, quæ tamen aliqua ex parte humiditati externæ, à qua temperatur, commiscetur. Chymistæ tanti hoc metallum fecerunt, ut bona illorum pars non absque magno sumptu & expensis illius, cursum intercipere & motus celeritatem præpedire conati fuerint: & cum nondum voti huius compotes facti sint, nihilominus tamen animum in hoc puerili ludo fatigantes, præter opinionem remunerationis, sumptuum & laboris loco, ex eo perniciosissima venena collegerunt, quorum illi primum periculum fecerunt. Nam cum id, cum infinitis alijs medicamentis commiscerent, compositiones inde pararunt, qua admirabiliore & perniciosiores excogitari non possent. Hinc argentum sublimatum, & quod præcipitatum vocant, Galliæ nimis familiaria, resultant. Taceo quod ex hoc metallo consecuti sunt tremores vniuersi corporis, apoplexiam, nervorum retractiones, & articulorum dolores intolerabiles. Breuiter, non video in noticia huius metalli tantum utilitatis inesse, quantum si ignoraretur. Nam, ut verum fatear, nihil inuenio, in quo ad humanam naturam accedat, nisi quod aurum vehementer amat, atque amplexatur, cui soli sua sponte, nullaque artis ope adhærescit, idque intra se recipit. Cætera enim, præter aurum, metalla ei innatant. Vsum tamen aliquem præstat in profliganda lue Venerea, non tamen talem, ut magna sit habenda gratia. Cum etenim caput & nervos, & ossa ipsa quandoque petit, tantum humorum præcipue ad gingiuas, & reliquas omnes oris partes descensum mouet, ut cum vitiatis boni etiam euacuentur, & una cum ijs vita quoque ipsa, nisi malignitas ipsius coercetur. Quanto verò cum periculo fallax hoc medicamentum ab alyptis, stolidis mulierculis, & id genus imperitis hominibus, qui in Remp. tanquam pestis sese ingerunt, & multorum malorum causa sunt, cum id nullo habito respectu, & absque vlllo iudicio, quo destituuntur, administretur, nemo est qui non videat. Neque tamen hoc in loco disputare instituti nostri est, sed hæc admonendi gratia

gratia dixisse fat est. Neque etiā diutius immorabor in explicāda copiosius argenti viui natura, quod nullū habet præter ignem hostem capitaliorem, quem adeò fugit, vt quamuis ponderosum sit, superiora tamen subito petat, vt aurum quoque optimus amicus ipsius, facit. Hoc tamen dicam, difficulter inueniri quenquam, qui naturam suam & vires exactè perspectas habere se iurè gloriari queat. Dioscorides porrò id per os assumptum, mortem afferre dixit. Grauitate enim sua maxima perforat & arrodit partes internas, & eadē accidentia quæ Lithargyrum, mouet, grauitatem nimirum in ventriculo, flatus magnos, dolores ventriculi vehementissimos, ijs similes, quos, vt Poëta noster asserit, æger in torminibus percipit: quod ob erosionem intestinorum cōtingit aliqua ex parte. Accedit etiam vrinæ suppressio, ob dolorem qui fluxionem in partibus internis, in quibus vesica sita est, mouet, quæ vrinæ meatus obstruit. Quo fit vt corpus intumescat, atque colorem plumbeum siue liuescentem præ se ferat, ob humores à lithargyro, quod plumbi naturam per omnia seruat, & ab argento viuo, quod argentum colore repræsentat, & ad plumbum aspectu accedit parum, infectos & putredine inquinatos. Hæc itaque assumpti lithargyri & argenti viui accidentia sunt, Dioscoride teste, quæ de verbo ad verbum è Nicandro nihil prorsus addens, desumpsit. Galenus frigidè satis de eo in capite proprio agit, eiusq; nullum fecisse periculum fatetur. Quinto tamen simpliciū medicamentorum libro inter ea collocat, quæ tota sua substantia humanæ naturæ sunt contraria. Matthiolus id extremè humidum & frigidum esse scripsit, suaque frigiditate humores corporis congelari, & humiditate putrefaciente infici ait. Quo fit, vt qui id sumpserunt, foedum ex ore halitum reddant, quemadmodum ij qui eo in lue venerea inunguntur. Neque alia ratione noxium esse, quàm si quis in maiori quantitate assumat, quòd continuò moueatur, & inferiora petat, vel si alteri medicamento, quod vim habeat illud in corpore retinendi, admisceatur.

Horum autem venenorum curandorum ratio in duobus præcipuè capitibus consistit. Primum cauere præcipit, ne partes internæ arrodantur. Secundò modum ostendit, qua ratione tumor corporis discutiatur, viæque referentur

obstructæ. Quam ob causam à vomitu excitato, & aluo enematelenta, lac recens mulsum asininum præcipuè, in potu dare, & vt vomat deinde, cogere oportet. Iura item è carnibus vituli, & pullorù gallinaceorum aptissima sunt. Oleum item amygdalarum dulcium, & id genus alia, de quibus in curatione Cantharidum haustarum locuti sumus. Quo facto, alijs remedijs quæ facultatem aperiendi, & digerendi habent, vt myrrha duorum obolorum pondere, vti oportet. Dioscorides octo drachmas imperat, sed locum deprauatum puto. Et pro octo drachmis obolos duos ponendos esse. Hormini succus eandem, quam semen, vim obtinet. Hypericum item, hyssopus, ficus sylvestris, semen petroselini, piper, cyperus, flores mali Punici. Nicander apium seu Petroselinum Isthmium cognominauit, fabulamque breuibus recitauit, quæ plurimum ad hoc vocabulum intelligendum facit. Describitur autem à Pindaro in Isthmijs, ab Ouidio lib. iiii. transformationum, à Cicerone libro i. Questionum Tusculanarum, & à Pausania denique sub finem primi libri. Athamas in furorem agitur lunonis odio, quæ potionem illi obtulerat è qua infectus fuit. Ad insaniam itaque redactus, Clearchum filium suum interficit. Ob quod facinus Inocöiunx eius indignabunda, Melicertam filium è scopulo secum in profundum æquor præcipitauit. Quorum Venus miserta Neptunum maris Deum precibus obsecrauit, vt vtriusque commiseratione moueatur. Quo impetrato, matrem in Deam marinam Nereida Leucotheam, quasi albam Deam dictam, quam Latini matutam, vel Auroram vocant, Melicertam verò in Deum marinum Palæmonem vocatum trāsmutauit. Corpus autem Melicertis à Delphino ad portum vsque Corinthi vrbs fuit delatum, vbi cum à Corinthijs (qui alioqui Sisyphides à Sisypho, qui primus eam condidit, Corcyramque vocauit) inuentum esset, honorificè ab illis sepultum fuit. In honorem itaque illius & matris simul, ex Apollinis oraculo Isthmij ludi, vel Isthmia certamina instituta fuerunt, vnde Inodea Isthmia quandoque ab Euripide vocatur. Quod nomen à loco in quo Corinthus sita est, inditum illi fuit. Condita enim est in angustijs illis inter Atticam regionem & Peloponesum, aut Moream, quæ impediunt ne insula sit hæc vrbs. Habent etenim ab vno latere Ægeum pelagus,

pelagus, ab altero Ionium. Hinc Corinthus à Poëtis ea vrbs propriè dicitur, quæ ex utroque latere à mari cingitur, seu quam duo maria ambiunt. Hæ porrò terrarum angustiae à Græcis Isthmia dicuntur, quemadmodum maris *πορθμοί*, quales sunt angustiae Gilbathar. Hinc itaque hæc certamina Isthmia dicta sunt, in quibus qui victoriam obtinebant, primū cum instituta essent, petroselino seu apio coronabantur. Vnde deinde petroselinum seu apium Isthmium dictū fuit. Semen etiam ipsius Nemeæum ab autore nostro in Theriacis appellatur, proptereà quòd in ludis Nemeenfibus victores eo coronabantur, quemadmodum in Isthmijs pinu. Plutarchus in vita Thesei hos ludos noctu celebrari solitos scribit, & fuisse præludia veluti insequētis diei certaminum, quæ à Theseo instituta fuerant, & in Neptuni honorem fiebant. Quatuor autem certaminum genera in quodam Græco Epigrammate, quod ab Archia Poëta compositum fuisse ferunt, comprehensa sunt, inter quæ hoc in honorem Deorum, Iouis nimirum, & Apollinis, duo reliqua in honorem hominum Palæmonis & Archemori fiebant. Victoriæ signa erant pomum, olea sylvestris, apium & pinus. Certamina Olympica porrò à Ioue, Pythia ab Apolline, Nemeenfia ab Archemoro, Isthmia denique à Palæmone celebrabantur. Odæ Pindaricę plenæ sunt harum fabularum, scriptę in honorem horum quatuor Græciæ certaminum.

P 4

DE

Σμίλαξ.

Taxus.

A x v s arbor est abieti, & folijs & proceritate similis, quemadmodum Dioscorides scripsit. Quanquam non eadem sit magnitudine, foliaque habeat pinguiora, & ramos breuiore. Baccas fert exiguas hederaceis similes, sed grandiores, rubentes, dulces, vinosasque. Ligno est ex ruffo nigricante, pulchro, & robusto, ita vt ex eo arcus omnium optimi & rigidissimi conficiantur. Nascitur in Italia, & Narbonensi Gallia Hispaniae contermina. Ea cuius imaginem supra apposui, Lutetiae in horto quodam, quem Arcubalistarum hortum appellant, inuenitur. Nicander eam in monte Oethaea, qui est in Graecia inter Macedoniam & Thessaliam, in quo Hercules in flammam coniecisse se a Poetis traditur, provenire ait. Baccas eius & succum per os sumpta, imò umbram solam tam exitiosam esse, vt quidam toxicum, de quo supra locuti

locuti sumus, ex ea aliqua ex parte compositum existima-
rint. Præterea si quis vinum in dolia ex huius arboris ligno
concinata imponat, si quis de illo bibat, moritur. Equi item,
tauri, boues, vaccæ, verueces, & id genus animalia, quæ fo-
lijs vescuntur, aut sub taxo quiescunt, aut dormiunt, infici-
untur: ita ut hæc arbor non homini tantum contraria, sed
cuilibet rei quam tetigerit noxia videatur. Dioscorides præ-
terea tradidit, auiculas, quæ Italicæ taxi baccas deuorant, de-
nigrari, Narbonæque tam præsentis esse veneni, ut si qui dor-
miant sub ea, aut in eius umbra resideant, lædantur, & sæpe-
numerò moriantur. Symptomata porro quæ hoc venenū co-
mitatur sunt ventris fluxus, frigus vniuersi corporis, strangu-
lationisque sensus circa fauces. Quod fit non ob eius frigi-
ditatem duntaxat, sed peculiarem quandam naturam & oc-
cultam malignitatem, quæ suo quodam etiam modo humo-
res putredine afficit, & excoriationem intestinorum mouet.
Causa porro frigiditatis & strangulationis è rationibus de ci-
cuta adductis huc referri potest, cuius naturam hoc quoque
venenum æquat, eandemque cum ea, quemadmodum Di-
oscorides & Ætius tradiderunt, recipit curationem. Poëta no-
ster nihil aliud præcipit, quam copiosam vini meraci, tam ob
caliditatem suam, quam quòd alexipharmaci naturam ha-
beat, potionem. Qui itaque reliqua quoque remedia scire vo-
luerit, is ea è loco antea citato huc trāfferat. Quidam denique
arbori è qua nuces iuglandes enascuntur, aut saltem umbræ
ipsius vim deleteriam attribuunt: quandoque expertus sum
nihil quicquam tale opinatus. Nam cum aliquando media
estate sub ea dormiuissem, vniuersum corpus refrigerari cum
maximo capitis dolore, qui quinque aut sex dies durauit, sen-
si. In hoc casu quis eodem modo vino generoso, & remedijs
suprà scriptis uti poterit.

P 5 DE

DE MVLTIS ALIIS VENENIS, QVORVM
NICANDER NON MEMINIT.

CAP. XXIII.

T nihil eorum, quæ ad venena pertinent particularia, hominum nimis curiosa malitia & improbitate detecta, silentio præteream : non ab re facturum me putavi, si breuibus de quibusdam, quorû nulla à Poëta nostro facta est mentio, fortè quòd existimauit curationis notitiam vel solam ad omnia reliqua venena accòmodari posse, vel quòd suo tempore nondum fuerunt inuenta, differerem. Inter quæ crucæ pinorum sunt, quæ cùm ventriculum obsederunt, vehemētissimum dolorem in palato, lingua, & omnibus oris partibus excitant, quemodmodum etiam in ventriculo, & intestinis, & dolores & punctiones mouent, totumque corpus accendunt, ægerque magno cibi fastidio cruciatur. Remedia eadem cum chantharide habet.

Decoctum, aut semen pulicariæ per os assumptum, in vniuerso corpore frigus excitat, grauitatē item cū animæ defectu, melācholia, & animi languore. Ijs autē remedijs succurritur, de quibus in capite de Coriádrio egimus. Non autē ea herba est, quā Græci conyzam appellarūt, & quam nos libro primo sub pulicariæ nomine explicuimus. Etsi enim vtraque à pulicibus sit denominata, conyza tamen multò magis, quàm psylium homini familiaris est. E speciebus porrò ranūculi, quæ in pratis, & locis palustribus proueniunt, vna est, quæ herba Sardonia dicitur, quòd copiosissima in Sardinia nascatur. Similis est apio magno, caule altiore, pluribus foliorum incisuris, flosculis luteis, frequentissima est in fossis, & fontibus. A quibusdam petroselinum, seu apium risus dicta fuit, propterea quòd qui illud comederint, eoque infecti fuerint, risu moriantur, quemadmodum Pausanias libro x. in descriptione insule Sardinia memoriam prodidit. Homerus & qui cum sunt secuti, Sardonium risum quendam appellarunt, qui absque causa mouetur, aut certè præter voluntatem illius qui ridet. Hoc venenum malignum, præcipuus cerebri & neruorum hostis, in ijs conuulsionem & retractionem

nem excitat: quo fit vt musculi vniuersi corporis, & faciei potissimum ad sua principia redeant. Os item & genas confestim ridentium more retrahunt. Sua etiam frigiditate grauem inducit soporem, & caloris natiui suffocationem, quemadmodum cicuta etiam. Quam ob causam ijsdem quoque remedijs succurri oportet. Ætius tamen cum ex professo de ea agit, specialia quædam remedia addidit.

Mandragoræ decoctum tam pestiferum est, vt subitò, cum quis illud hauserit, sopor excitetur, vniuersi item corporis exolutio, & veternus deniq; vehemens non multum distans à Lethargo. Cum etenim hoc venenum extremè frigidum sit, ea omnia symptomata excitat, quæ ex frigiditate oriri diximus. Remedia quæ Dioscorides præscribit, sunt nitrum & absinthium è vino dulci, aut sapa sumpta, & vniuersi corporis defatigatio. Et quandoquidem sæpenumero æger lethargo afficitur, multa remedia odorata, & grauem odorem spirantia addit, ad cerebri virtutem extimulandam. Huius generis sunt agrimonia, piper, sinapi, castorium, & ruta aceto macerata, pix liquida, lampadum & candelarum extinctarum fumus. Breuiter omnia ea quæ sternutamenta cient, & vim habent calefaciendi, & discutiendi vapores crassos, quorum à nobis capite de cicuta & papauere facta est mentio. Duo porrò genera sunt Mandragoræ, nigra quæ fœmina dicitur: alba altera, seu mas. Prior folia fert per terram sparsa, longa, angusta, & si cum altera conferantur, nigricantia. Habet autem folia maiora, latiora, & læuiora tactu instar magni pyri. Vtraque caule est orbata, & poma fert, quæ è radice emergunt. quæ in eo tamen inter se differunt, quòd mas ea maiora & rotundiora profert quàm fœmina, colore in crocum inclinante, caudæ longæ inhærentia, iucundè cum grauitate quadam olentia. Fœminæ porrò effigie sunt parui pyri, eodemq; modo, quo reliqua, inhærentia. Radices vtriusq; suprâ crassæ, & infrâ bifidæ sunt. Hominem absq; capite & brachijs referunt. Impostores tamen, qui omnem lapidem mouent, vt ignarum vulgus decipiant, hanc radicem effodiunt, & supra caput veluti & brachia efformant. Deinde ijs in locis vbi naturaliter pili exoriuntur, parua foramina sculpunt, eaque mili granis adimplent, & in terram condunt: è qua ea iterum deinde effodiunt, quousque grana illa radículas emit-

emittant, paruorum pilorum instar, quos æqualiter cultello diuidunt, & vulgo persuadent ea esse viua corpora, magnasq; opes suppeditare. Volui autem breuibus hæc describere, vt quorundam magnam imposturam detegerem, & quorundã nimiam credulitatẽ redarguerem, quæ huic innititur, quòd Pythagoras Mandragoram homini similem esse, & Columella dimidiatum hominem esse dixerunt. Id quod optimo iure fecerunt, cum infrà hominis instar bifida sit: non quòd propterea affirmare voluerint Mandragoram, aut ipsius radicem hominem esse, vel viuere hominis instar.

Gypsum venenum est satis notum, quòd in ædificijs extruendis eo vtamur. Intus tamen in corpus assumptum tanta perniciẽ pollet, vt qui id hauserit (quemadmodum facile in puluerem redactum sumi potest) subito strangulatum prope fauces & thoracem vehementer vrgentem patiatur. Quod ideo fit, quòd in ventriculo indurescit, ductusq; corporis obturat. Latentem prætereà malignitatem habet, & natura sua venenosum est, ita vt Cicero cum in epistola quadam ad Trebatium Medææ manuum meminisset, tanquam venenosissimarum, eas gypsatissimas appellarit. Remedia porrò huic veneno contraria sunt ea, de quibus suprà in capite de Cerusa & fungis egimus.

Calx viua notissima est ob vsum quem in ædificando præstat. Calidissima est, adeò vt crustam quoque inducat, & vehementer mordeat. Quare cum ventriculum & intestina obsederit, ea arrodit, & cum dolore intolerabili vrit. Cui ardori per ea quæ vim leniendi habent, occurritur, qualia sunt pingua & oleosa medicamẽta, vt maluẽ succus, & lac, iusculaque caporum & vitulorum, & cuius generis multa in curatione aliorum venenorum suprà præscripsimus.

Auripigmentum pallidum, & aureo colore micans mineralia sunt ambo, quæ facultatem habent igneam, erodentem, & eandem prorsus quam calx viua. Quam ob causam etiam symptomatis illorum iisdem medicamentis medemur. Prius à Græcis Arsenicũ, Latinis Auripigmentũ dicitur. Neq; tamen vulgare est Arsenicũ. Auripigmentũ etenim metallũ est simplex, & arsenicum nostrum ex eo paratur. Alterũ & Græcis & Latinis Sandaraca vocatur, & nihil aliud est, quàm arsenicum rubrum, à natura in terræ visceribus magis excoctũ

Agricola ea inter terræ succos concretos recenset. Seplasiarij Sandaracam vernicem, qua scribæ pictores vtuntur, Arabica appellatione decepti, appellât plerunq;. Arabes enim Gummi iuniperi, è quo vernix conficitur, Sandaracam vocarunt.

Arsenicum autem vulgare, sublimatum, & Reagal tria sunt medicamenta exitiosissima, è quibus plerunque toxica à veneficis præparâtur. Calida sunt, & vi ignea prædita. Quapropter ventriculum & intestina corrodunt, eaq; perforant tandem: sitim denique, quæ satiari nequit, & febrem inducunt. Vtiliora remedia erunt vomitus & clysteres, lac item, butyrû, oleum amygd. dulcium, ius pulli & vituli benè pingue, è quibus clysteres sæpè parare, nulla alia re admixta, colque in die ter aut quater in aluû indere oportet. Eadem curatio etiam est viridis æris, æris item vsti, limaturæ æris, aquæ fortis, & aquæ saponis. Remedia itaque è præcedentibus capitibus sunt petenda.

Plumbi limatura, & plumbum vstum, eandem quam Lithargyrum, quod suam à plumbo malitiam habet, curationem sumpta expostulant.

Sunt adhuc innumera alia, quibus medici vtuntur, medicamenta: quæ etsi sua natura venenosa sint, ita tamen ab ijs præparantur, vt antequam applicentur, venenum illorum euanuerit, qualia sunt cinabaris, minium, vitriolum, sulphur, limatura ferri, lapis Armenius, adamas, lapis Lazuli, euphorbium, scammonium, vrticæ semen, crocus, & id genus alia quàm plurima è fodinis, plantis, & aquis, tam dulcibus quàm falsis desumpta: de quibus copiosè loqui nolui, tanquam cæteris minus frequentibus, & exitiosis. Quòd si contingat aliquem illis abuti, curatio facilimè è præcedenti tractatu huc transferri poterit.

AD

AD AMPLISSIMUM VIRVM DO-
MINVM CARNOVALETVM, E-
QVITEM ORDINIS
REGII. &c.

Iacobi Greuini præfatio.

VM voluntatem tuam, Amplissime vir, qua optima es erga bonas literas, naturalem quandam propensionem, & non vulgarem benevolentiam erga eos, qui aliquem in studijs gradum consequi cupiunt, in te excitasse, exploratum mihi esset: hunc meum paruum libellum, cui his præteritis diebus, vt in publicum è Museo nostro prodiret, permisi, tuæ Amplitudini offerre non dubitavi, non mehercule, quòd aliquam mihi vel famam, vel existimationem comparare, sed temporis necessitati, vt ex rationibus in medium adductis facile patebit, inservire ex amino cuperem. Quod enim auaritia & ambitio, ceu carnifices humanæ vitæ, plus perturbationis in hunc mundum, quàm vllum aliud vitij genus, quod dicèdo quidem exprimi possit, introduxerint, palàm & apud omnes in confesso est. Neque enim magnorum virorum tantum arcibus sese immiscuerunt: sed & priuatorum quoque domus peruagatæ sunt: ita vt nulla hodie sit ex ijs artibus, quæ manu perficiuntur, & mechanicæ appellantur, quæ non vtrique vitio obnoxiosalat, & vt breuiter omnia perstringam (quod prouerbio dici solet) quælibet illarum sua peculiararia habeat incommoda. Sed nouitas vtriusque & impellens & effectrix causa est, quæ cum in consilium adhibetur, & vela orationis pandere incipit, statim duo genera hominum, pro varietate animi eorum, quibus occurrit, producere consuevit. Quidam enim admiratione tantum afficiuntur, alij ne à calumnijs quidem abstinant: & vna, & eadem causa, hoc est nouitate, diuersis tamè rationibus impelluntur. Nam illi simplici sunt, & hebeti prorsus ingenio: hi verò maligno. Simplicitas, seu iudicij infirmitas, vt eas res quas non intelligimus admiremur: malignitas verò, vt tam eas quas nouimus, quàm incognitas, aspernemur, facit. Primi niuis acervum repræsentare videntur, qui quò vehementius deuoluitur, hoc magis augetur: nam vestigia aliorum sequuntur, & si de causa illos interroges, id quod alij faciunt, se quo-

se quoque facere, respondebunt. Alij callidiores sunt, & ideò rationes quasdam ad tegendam malignitatem fucatas habent. Sed etsi nouitas hæc præstare posse videatur, sunt tamen aliqui, qui cùm sint ingenio perspicacissimo, affectibus minimè seruiunt, & statim veritatem à mendacio distinguunt. Eiusmodi morbis medendi artem paucis ab hinc annis, opera quorundam hominum, qui medicamentũ quoddam, (quod Antimonium vocant) in medium protulere, inuasit. Hoc primum obtrectatores multos, sed longè plures admiratores habuit. Nec enim hodie tã vilis barbitonsor est, qui id, nullo prorsus discrimine adhibito per os exhibere non audeat: nec tam nouus tyro in arte medica, qui non & ipse periculũ facere velit: nec circulator tam futilis, qui non è Diabolo angelũ formare possit, & tam exactam causarũ in medicamentis cognitionem sibi vendicare ausit, vt hodie vix quisquã inueniatur, qui non aliquod miraculum prædicet, & in crumena circumferat. Imò tantas Antimonium vires habet, vt & Theologos, & nobiles, Iureconsultos, mercatores, & rusticos denique medicos effecerit. Sed ipse, vir Amplissime, quam periculosa actio sit futura, cùm de vita agitur, si quis incidat in aduocatum ignarum, vel qui stet à parte aduersarij, iudicare potes. Et quanto in periculo exercitus, si bellum in quo totius regni salus esset posita, ab indocto quodam, seu homine, qui nullum rei militaris vsum haberet, administrarentur, futurus esset, ipse non ignoras. Sic illi qui hoc medicamento se sustentant, ita illi sunt affixi, vt diceres medicamentum illos potius regere, & viam monstrare, quàm quòd ipsi illud vel ducant, vel in vsum transferant. Deinde parum sunt exercitati, & illud ipsum, quod profitentur ignorant, ita certè, vt nemo possit dubitare, illos quàm sapissimè ouem in lupi fauces immittere, ob hoc sepe numero, vir Amplissime, me interponere, vt quid in hac parte verum esset sine affectibus adiutus ratione & experientia, explicarem, sum conatus. Tandem itaque libellum hunc collegi in quo non, vt obtrectatores, & maleuoli quidam illud interpretantur, omnino Antimonium vitupero, seu tanquã inutile prorsus damno, sed illud tantum quo illi solent vti. Nec pertinaciter contra illos pugnare animus est, qui magnas inesse vires metallis asserunt: nam sic cogito ipse quoque, & minimè nescio, multa adhuc in rerum natura latere, quorum facultas nobis minus est perspecta, & affirmare ausim, si eæ res quarum habemus notitiam, cum ijs, quæ nobis sunt cognitæ ad trutinam conferrentur, eas multò leuiore respondere futuras. Nolo tamè ob hoc alterum extremorum sequi, & quemadmodũ stupidi quidã, & qui hebeti sunt ingenio, faciunt, cui libet statim fidẽ adhibere, vel more quorundam peruersorum, dedita

dedita opera veritati me opponere. *Artem enim Chymicam habere secreta multa, eaque præclara, optimè noui, imò quod magis est, oleorum & quintæ essentia extractiones, modò à doctis, qui eam artem callent, & rationibus sunt instructi, & prudenter de rebus differunt, administrantur. Sed tamen ob hoc ipsum Antimonium, vt nunc quidem præparatur, probare non possum: quemadmodum nec hominum quoddam genus qui de secretis gloriatur, laudo, & vt vendibiliores suas merces reddant, magna mysteria ibi occultari iactant, & iniuriam arti nobilissimæ faciunt. Et quia hanc quæstionem & pulchram, & vtilem fore existimabam, te illi tam ob singularem prudentiam, & iudicij acrimoniam, quàm ob beneficiorum, quibus aliquando me ornasti, recordationem, iudicem & protectorem constituere volui, etiam atque etiam te rogans, vt me in tui studiosorum numero quàm diutissimè esse patiaris. Lutetie Parisiorum Calend. Ianuarij, anno à Christo nato*

M. D. LXVI.

Tuæ Amplitudini addictissimus

*Iacobus Greuinus
Medicus.*

SVMMA EORVM QVÆ IN LAVNÆI LIBRO CONTINENTVR.

TITVLVS SEV INSCRIPTIO.

E facultate, & admirabili vi Antimonij, cum responsione ad quasdā calumnias, autore Ludouico Launæo ad Portū Santonū Medico. Epistola dedicatoria ad Magistratum, & Senatores Portus Santonum, in qua de naturæ miraculis differit, & dicit nos non posse omnium rerū rationes reddere. Præterea declarat Matthiolum primum fuisse, qui de singulari Antimonij mysterio scripserit.

Duo deinde folia sequuntur, quæ versus & Latinos & Gallicos, in laudem autoris scriptos, continent.

Principium libri tria folia implet, & originem metallorum continet.

Addit deinde definitionem Antimonij, & differentias eius subnectit.

Vt de-

Vt demonstret Antimonium non esse venenum, rationem affert, quòd quicunque autores de venenis vnquã scripserint, nullam eius vspiam mentionẽ fecerint : Et quod Petrus Andreas Matthiolus à cura valetudinis Illustrissimo Principi Ferdinãdo, Austriæ Archiduci, alioqui facultates eius minime descripturus fuisset. Aliter enim si sensisset, cum optimo iure inscitiae & malignitatis accusari posse.

Multa deinde medicamenta huius temporis, quæ antiquis incognita fuerunt, profert, quale est lignum Guaiacum, Sinarum radix, & alia quædam, in quorum numero Antimonium quoque poni debere contendit.

Præterea, à quibusdã Mercurij puluerẽ in peste, & Calchantũ (quod vitriolũ vulgò dicitur) & oleũ ipsius in febre quarana, quãuis à veteribus venena appellentur, exhiberi infert.

Experientiam denique, cuius laudes in genere numerat, introducit : & fatetur prætereà inesse nescio quid malignitatis in Antimonio, ob eam quam cum plumbo naturæ cognationem habet, sed eam præparatione emendari.

Ad Boracem tandem venit, quẽ admiscet, & nec venenosum, nec malignũ esse probat: negat antiquorũ esse, & è nitro fossili, & natiuo conflatũ esse, & lacte caprino præparari dicit.

Deniq; ad medicamenti definitionẽ accedit, & obiectioni tacitæ de vomitu respondet, dicit non esse rem cõtra naturã, nec medicamenta quæ vomitũ mouent violenter agere, sed illud sæpenumero ob humoris naturã potius, quàm medicamenti proprietatem accidere : & quòd huiusmodi medicamenta calidissima sint, & gustu percipiantur, & Antimonium non esse eius generis.

Tandem ad formas específicas, & proprietates occultas, quas similitudinem substantiæ appellat, redit, & copiosè de virtutibus cælestibus differit.

Damnat nostra medicamenta purgantia, Scammoniũ nimirum, Rhabarbarũ, turbith, agaricũ, & reliqua. Dicit quædam esse adulterata, & suppositia tantum, quædam verò omnino nihil valere.

Postremò ad locũ communem de exemplis & experientia accedit, & pertinaciter insistit cuidam Epistolæ, quam Gallus Archiducis Austriæ Medicus scribit, in qua Antimonio à graui & acuto morbo liberatum se esse subitò affirmat.

Q IRAC-

IACOBI GREVINI DE

VIRIBVS ET FACVLTA TE ANTIMO-

nij aduersus scripta Ludonici Launæi Medici Portus Santonum.

CAP. XXIIII.

VNQVAM in animum induxeram quicquã separatim de Antimonio agere, cùm de venenis scribere incepissẽ. Sat enim mihi erat, breuibus tantum rem percurrisse, id quod in alijs quoq; duobus meis libris, quos de venenis cõscripti, secutus Nicandrum in Theriacis, & antidotis, feci. Sed cùm iam sub prælo essent, quemadmodũ adhuc hodiẽ bona pars illius operis est, certiõr factus fui, Ludouicũ Launẽum quendam Medicum apud Santonum Portum librum in publicum edidisse, cuius inscriptio hæc sit: De facultate & admirabili vi Antimonij: in quo cùm satis abundẽ de naturæ miraculis, & origine metallorum disseruisset, tandem ad institutum redit, & quæ in vniuersum natura Antimonij sit, ostendit, & reipsa demonstrare conatur, non esse venenum, & maioribus nostris illius vires fuisse incognitas, quemadmodum aliorum multorum medicamentorũ, quorum apud nos hodiẽ adhuc frequens est vsus: deinde cunctis & animi & ingenij viribus probare nititur, Boracem nostrum non esse naturæ nostræ inimicum, adhærens definitioni medicamenti, & naturæ illius, & tandem obiectiones quasdam excogitat, & in arenã postremò, confusus experientiæ suæ, descendit. Sed nemo existimare debet, me hunc librũ sine maximo labore acquirere potuisse: nam ij, in quorũ manus inciderat, in tanto honore illum habebant, vt quiduis potius amittere, quã hoc carere maluerint: & Herculi clauum è manibũ eripere, quã illos hoc clypeo spoliare vel denudare facilius mihi fuerit. Quo factum fuit, vt per integros septem vel octo dies omnes & chalcographorum, & bibliopolarum officinas huius vrbs sedulò inuiserim: sed ne vnum quidem exemplum vnquã inuenire potui. Et sanè nescio, vtrum illi, qui penes se habent, illud tanti faciant, vel pro tam preciosa & cara

cara re habeant, vt nulla possit precio comparari: vel nos indignos iudicent, vt myſteria, quæ ibi latent, ſciamus. Hoc tamen citra vllam dubitationem affirmare auſim, neminem fore, qui vel parum ſapiat, vel aliquo ſaltem ſit iudicio, qui eundem bis relegere velit. Cùm itaque incredibili illius videnti indies deſiderio flagrarem, & quàm difficile id, quod cupiebam, conſequi poſſem viderem: hoc maiore ſtudio conatus ſum voluntatem meam, ſi vlla ratione fieri poſſet, explere: & tandem quorundam hominum, quos ſubornaueram, opera, tantum effeci, vt eius mihi copia per decem, vel duodecim horarum ſpaciū facta fuerit, quo tempore rationes illius, quas in medium adducit, paulò exactius examinare cepi, & hoc denique aſſecutus ſum, vt medullam & ſummam quaſi totius negocij inde extraxerim. Sed quod maiore voluptate in hoc ſuo libro me affecit, & in quo lubens acquieui, fuit, quòd campum non vndiquaque munitum eſſe ad conſligendum armis, hoc eſt ratione & experientia vidi: nam hos duos clypeos Launæus obijcit (quamuis alteri plus fidat, & potentius reſiſtat) & ego animo æquiſſimo fero, imitaturus generoſos milites, quibus fama & honore nihil eſt antiquius: hi cùm in arenam deſcendunt, non more muliercularum conuicijs & calumnijs tempus terunt, ſed armis potius, de quibus inter ipſos conuentum fuit, dimicant. Itaq; mi Launæ ſic tibi perſuadeas velim me nullo alio armorum genere tecum vel pugnaturum, vel adortum eſſe te, & quia hominem te iudico, qui doctrina excultus, & artibus eruditus ſit ingenuis, nullo modo te limites rationis, quæ nobis ad veritatem viam monſtrare debent, tranſgreſſurum eſſe planè conſido. Sic itaque agamus, vt ſpectatores verè poſſint animaduvertere ineſſe in nobis neſcio quid cãdoris & integritatis prioris ſæculi equitum, (quos errantes appellare conſueuerūt) qui ſepenumero poſt abſolutũ certamẽ, quod longo tẽpore durauerat, ſi fortè fortuna nox illos obruerat, omni beneuolẽtiæ & amoris genere inuicẽ ſe complectebantur, & eodem in lecto ſomnũ capiebant, expectaturi diem, quo litem finituri eſſent. Sed vt hæc tota diſputatio melius intelligatur, ſummatim capita quædam proponam, quæ in hoc opusculo breuiter percurrere deliberatum mihi eſt. Primum itaque quia de Antimonio quæritur,

Propoſitio
ſeu præci-
pua huius
libelli ca-
pita.

quid sit Antimonium declarabo. Deinde, quòd veneni particeps sit, probabo. Postremò breuiter, quo pacto tam periculoso medicamento occurrere possimus, subiiciam.

Quid sit
Antimo-
nium.

Antimo-
nij vires.

Antimoniũ à Græcis *σιμύ*, à nostris stibium, ab Arabibus, qui præcipui totius orbis terrarum Pharmocopolæ fuerunt, eo nomine, quod & hodie retinemus, appellatur. Res est fossilis, quæ Marchasitam, seu pyritem, vel lapidem plumbariũ refert: sed magis nitet & radiat, seu argenti spuma, & proximè ad naturam plumbi accedit. Plinius & alij qui de metallis scripserunt, duo genera constituũt: vnum, quod marem, alterum quod fœminam appellant. Horridior est mas scabriorque, & minus ponderosus, minusque radians, & arenosior contrà quã fœmina, quam Dioscorides quinto libro, vim habere scripsit, astringentem, & quod meatus obstruat, refrigeret, excrescentiã in carne cohibeat, vlcera ad cicatricem perducatur, sordes denique & vlcera oculorũ expurget, & sanguinem è cerebri membrana profluentem sistat, & in vniuersum plumbi vsti vires habeat. Nam facilimè, quemadmodũ idem sub finem capitis affirmat in plumbum à coctione mutatus, & vt summatim omnia complectar, multas habet facultates, quæ ab insigni frigiditate & siccitate procedunt.

Duas inesse
in qualibet
re naturali
facultates.

Facultates
evidentes.

Qualitates
primæ.

Nihil dicam de vtilitate, quam ex eo opifices, qui manu operantur, capiũt. Neque enim hic scopus noster est, ostendere, quo pacto specula debeant confici. Sed sat est viribus supra positis acquiescere, de quibus iam inter nos conuentum est, quibus etiam fretus operam dabo, vt Antimonium ita sub aspectum cadat, vt à quouis facilè in posterum cognosci queat. Et quia præteriti temporis Philosophi, & inferioris ætatis etiam in qualibet re naturali duas inesse facultates cognouerunt, vnã scilicet manifestam seu euidentem, alteram verò occultam: de vtraque verba faciam, & ab ea, quæ notior nobis esse debet, auspicabor. Manifestæ facultates originem ducunt è quatuor primis qualitatibus, quæ sunt veluti prima instrumenta proprietatis vniuscuiusque rei, vt calor primum est ignis instrumentum, cuius opera ardet. Sed hæ quatuor qualitates, calidum, frigidum, siccum, humidum, ita cum quatuor elementis inuicem sunt connexæ, vt Philosophi etiam coacti fuerint, illas pro sua forma & perfectione accipere, quorum ope talia essent, qualia sunt, vt alibi ostendi.

di. Ex inæquali verò mixtura harum quatuor primarum qualitatatum, eæ quæ secundæ appellantur, in cuiuslibet rei naturalis compositione, resultant, adeò vt nihil sit in hac tota rerum vniuersitate, quod non harum primarum qualitatatum, & secundarum deinceps particeps sit, id est, vel durum, vel molle, crassum, tenue, graue, vel leue, vel glutinosum, vel friabile. Sic corpora composita quæ plus habent ignis, quam aliorum elementorum, calidiora quoque sunt, sicciora, tenuiora, leuiora, & rariora, & si quidem vltèrius progredi voluerimus, & cernendi sensum in iudicium vocare, vel gustum, vel odoratum, nigriora, & magis amara & odorata erunt. Contrà quæ corpora plus terræ communicant, frigidiora, sicciora, duriora, densiora, grauiora, candidiora, obtusiora ad gustum, & vt plurimum, nullo sapore prædita erunt. Quæ verò plus de aëre habent, & calida & humida, mollia, rara, pingua, leuia, subrubra, & iucunda & gustu & odore erunt. Sed in quibus aquæ magis exuperat, humida & frigida, mollia, densa, ponderosa, alba, & obtusa ad gustum, & vt plurimum nullo vel sapore vel odore erunt. Operationes itaque vnius cuiusque corporis compositi, quemadmodum dixi è primis, seu secundis qualitatibus fluunt: ita, vt opera primarum qualitatatum calefaciant, exiccant vel refrigerent: secundarum verò, indurent, emolliant, condensent, & res grauiore vel leuiore, densas vel raras, albas, vel nigras aut rubras, vel odoratas vel foetiditas efficiant & vt breuius dicam, vim habeant communicandi & imprimendi vires suas alijs corporibus, cum quibus miscentur, vel temperantur. Id quod vel vehementius vel segnius agunt, prout vel magis vel minus harum primarum vel secundarum qualitatatum participes sunt, siue deinde simplici modo vel diuersis rationibus sint permixtæ. Quo factum fuit, vt Medici, qui has euidentis facultates indagarunt, ijs potius quam alijs vllis confisi, certos gradus proponerent, vt melius illarum proportionem assequerentur, & certam quandam regulam (sumentes id quod temperatum erat) constituerent, & ita num aliquid vel calidum, vel frigidum, vel siccum, vel humidum esset, iudicarent. Hæc fuit omnium certissima, & vna ex omnibus quàm maximè eligenda,

Qualitates
secunda.Gradus ad
cognoscē-
dam pro-
portionē.

Regula iuxta quam qualitates cognosci possunt.

hoc est temperatissima, cum præcipuè, quomodo temperamentum vnius cuiusque rei naturalis cognosci posset, quæreretur. Sed quod illi omnium maximè temperatum corpus iudicarent, humanum fuit: quod ex functionibus probant, quas inter reliqua animantia omnium habet præstantissimas: quemadmodum nemo dubitare debet, eum qui inter homines actiones optimè perficit, eum ex omnibus esse temperatissimum. Ita hominem temperatum pro norma veluti sumpserunt, temperatum inquam & caliditate & humiditate, in quibus vita consistit, non fecus ac bonus artifex, qui semper opus suum, cum aliquo, quod optimum factu sibi videtur, conferre solet. Ad quam normam respicientes, vnâ quamlibet rem vel calidam, vel frigidam, vel siccam, vel humidam appellarunt: & quatuor gradus constituerunt, è quibus posset intelligi, quantum illum vel excederent, vel inferiores essent. Itaque calida in primo gradu dixerunt, quæ parum calorem nostrum excedunt & calefacere quidem incipiunt, sed non ita manifestò, vt nulla prætereà opus sit probatione. Idem sentiendum de frigidis, quæ parum recesserunt. Sed quæ ad quartum vsque gradum vel calida vel frigida sunt, calori nostro omnino sunt aduersa. Hæc enim extrema non inter se tantum inuicem sunt opposita, sed illi etiam quod inter ambo temperatum est. Quæ verò ad secundum gradum accedunt, ea etiam manifesto sensu percipi possunt, vt ea quæ ad tertium, cum vehementia agunt.

Antimonium frigidum & siccum.

Quibus breuiter ita commemoratis, facile iam quæ sit manifesta facultas Antimonij intelligemus. Et vt ad vires & effectus illius reuertar, de quibus inter nos constat, auctoritate Dioscoridis, Galeni & Plinij: qui non aliundè quam ex magna & frigiditate, & siccitate proficiscuntur, idque ob naturam quam habent terream & aquosam. Vt in vniuersum omnia metalla temperamento terreo & sicco sunt: & ea medicamenta quoque quæ astringunt, obturant, & carnis excrescentiam impediunt. Et quia Antimonium vim astringentem sed nullam tamen manifestam in gustu qualitatem habet, sequitur illud, non tantum terreum & siccum, sed frigidum & aqueum, idque ad tertium gradum esse:

esse : quemadmodum omnia id genus astringentia, ferè ad quartum gradū accedunt, vt plumbum multum habet humiditatis, quæ frigore congelatur, quemadmodum Galenus capite proprio, & in quo ex professo de hac re agit, scriptum reliquit.

Antimonij terreū & aqueum.

Tribus igitur gradibus Antimonium à natura nostra recedit duabus qualitatibus suis. Hæc igitur quod ad manifestas Antimonij facultates attinet, dicta sufficiant. Quod reliquum est opiniones quasdam Philosophorum, Chymicorum & Astrologorum, quod ad naturam metallorum attinet, & quibus id quod dixi amplius confirmabitur, significabimus, Aristoteles metallorum materiam è vapore oriri affirmat. Chymici & Auicenna in metallis, ridiculo sanè modo, patrem & matrem sibi fixerunt : & sulphur semen communicare tanquam patrem, argentum verò viuum nutrimentum ceu matrem suppeditare dixerunt, Geberus Arsenicum extraxit. Alij qui acutiores sibi videbantur & prudentiores, affirmarunt materiam Sulphuris & argenti viui, ceu in massam quandam terrestrem cogi, & ab illa tenuissimum eleuari vaporem, qui deinde calore moderato terræ excoctus, in metallum conuertatur. Albertus hunc humorem densum & pinguem esse voluit. Posteriores deinde, qui iudicium de his omnibus ferre non dubitarunt, tandem hoc concluderunt, materiam metallorum fluere præcipuè è terra & aqua (non quòd reliqua elementa hic excludi velint) ita inuicem commixtis, vt pars aquea terræ dominetur, quæ ea mensura & proportionem illi inest, vt splendorem illius aliqua ex parte obscuriorem reddat, non tamen prorsus auferat. Astrologi causam referunt in stellas quasdam, quas errantes vocant, & ob id Chymici metalla peculiari nomine, denominatione sumpta à Sole, Mercurio, Venere, Marte, Ioue & Saturno appellant. Alij causam calori ascribunt, Aristoteles frigori, & qui inter vtrosque rem melius intelligunt, calorem in causa esse dicunt, vt terra & aqua inuicem in lapidem cogantur, & frigus totam mixtionem congelet quasi, quemadmodum metalla calore fundi & liquari, frigore verò concrelescere,

Quæ sit in vniuersum naturæ metallorum.

Antimonij
actiones ex
frigidi-
& siccitate
profiscu-
tur.

& indurari videmus. Ita Antimonij operationes non aliundè quàm ex frigiditate & siccitate profiscuntur, tàm ob propriam, quàm communem omnium metallorum naturam, ob quam & frigidius & siccus est, quàm reliqua omnia. nec enim tàm exactè induruit, & substantiæ inæqualitate, ingrato odore quem emittit, vt mox subiiciam, facile se detegit, & sub aspectum cadit. Galenus prætereà id inter fortiter exiccantia medicamenta ponit, libro quarto de compositione medicamentorum secundum loca. Insuper vim habet dilatandi oculos, & ob id à Græcis quandoque *πλατύοφθαλμον*, dicitur, cuius Hieremias diuinus vates quodam in loco meminit. Reliquum est, vt de facultate quam habet latentem & occultam, agamus.

De faculta-
te occulta.

Vim occultam appellamus, cuius nullas possumus afferre rationes naturales, quarum suprà quoque facta est mentio. Hæc latissimè sanè patet. Nam cùm nihil aliud amplius responderi potest, ad hanc tanquam ad sacram anchoram confugimus, & eam qualem volunt ipsi ob oculos nobis proponunt. Et vt plus habeat autoritatis, eam è cælis vsque deuocant, & inter media elementa collocant. Nec hoc contenti, vltèrius sunt progressi, & quemadmodum illis videbatur similitudines substantiæ, in rebus introduxerunt, & vires illis, quibus tamen carent, attribuerunt: veluti cum ceruæ exuias podagræ mederi, quod celerrimè currat: & passerum cerebella venerem sopitam excitare, quod id genus animalis valde ad libidinem sit procliue affirmarunt: & centenas id genus ineptias, pro arbitrio hominis excogitatas, in medium attulerunt. Quod si rem exactius paulò considerare, & propius intueri voluerimus, nec nostro nosmetipsos iugulare gladio, facile nobis erit rem paulò dilucidius proponere. Quod fiet, si mentem in rerum naturalium contemplatione exercuerimus, quæ etsi ex eadem materia constent & concinnatæ sunt, non possunt tamen non esse dissimiles, siue id deinde vel ob multiplicem & diuersam eorum mixtionem, vel ob vim quandam peculiarem, quæ illis à primo ortu fuit communicata, accadat. Ita non primus tantum homo vim procreandæ sobolis, & generandi, vel primà planta solum fructum ferendi habuit: sed

sed eam quoque potestatem, ut quicquid ex ipsis proficisceretur, idem quoque præstare posset. Sic itaque habes, quæ ratione omnes causæ occultæ à verbo Dei expresso fluant, qui ab orbe condito voluit, ut quælibet res sui generis aliquid produceret, non tantum quod ad externam formam, sed quod ad internas etiam vires, & naturales facultates at-
 tinet. Ita purgantia medicamenta vitiosos succos è corpore educendi vim habent, & nutrimentum corpus augendi & conseruandi: & venena postremò proprietatem quandam habent, qua naturæ nostræ aduersantur. Sed quemadmodum harum rerum omnium rationes non semper ex manifestè naturalibus causis possunt elici: ita illas experientia tantum cognoscemus, quæ omnibus causis os obturare, & ceu viam præcludere modo dextrè accipiat, nec credulitate seu falsa sophistarum persuasione, quæ imposturas fouent, & verè suauissimus pastus est circulatorum, & id genus blatteronum, sit infecta, potest.

Quæ sit origo causarum seu facultatum occultarum.

Sed quia in mentionem medicamentorum incidimus, quorum facultas experientia confirmata esse debet, quomodo in vsum illa adhibere debeamus, ne rerum similitudine decipiamur, exploratum habere oportet. multa enim sunt, quæ in specie quidem vera apparent, sed mendacium tamen latens intus habent. Modum igitur in vsum adhibendi medicamenta purgantia, Galenus in libris de simplicium medicamentorum facultatibus accuratissimè descripsit, ubi vult, ut primum exhibeamus homini sano, & qui integris sit viribus, & optima corporis constitutione præditus: deinde alicui, qui ab hac temperie parum recesserit: postremo alij, qui iam sit actu ægrotus. Quod utinam in Antimonio hætenus fuisset obseruatum. neque enim dubitandum est illos hos limites Galeni egregiè prætergressos esse. Nullus enim illorum est, qui non omni tempore in omni temperatura, ætate, & morbo exhibere audeat: ita ut hodie nimium ferè sit in vsum. Et quòd purget, certum est: sed quomodo, & quem humorem, post dicam. Iam ostendam, quid ego ex vsum illius percipere potuerim. Memini me aliquando persuasum falsis huius pharmaci miraculis, & blandis illecebris, quibus ferè

Quæ sit ratio in vsum transferendi medicamenta.

in his
modis

toti mundo turpiter imponit, ceu pseudopropheta quidā & impostor, vt fidē adhiberē sine vllō prorsus negocio, aut tergiversatione his quæ Matthiolus in cōmentarijs suis in Dioscoridem scripserat, & quod alij multi mihi prædicarant: & cum viderem me malis humoribus abūdare, & natura à medicamentis abhorrerem: in me ipso periculum facere volui, existimans illud tam facilē esse, ac si quis frumēti granum in puluerem redactū assumeret. Itaque tria tantum grana, saccati rosacei exigua portione admixta, sumpsi: sed vix horæ spaciū elapsū erat, cum vomitum mihi tanta vi excitaret, vt quamuis natura facilē vōmerem, tamen quotiescunque irritabar, toties mihi moriendū esse existimauerim. Octies autē euomui, & toties etiam aluus respōdit, & parum abfuit, quin prorsus animo linquerer, & tanta fuit relictā virium imbecillitas, vt in integro octiduo illas ægrē restaurare vel reficere potuerim. Deiectiones fuerunt aquosæ, tantum id quod in alijs quoque, qui eo vsi sunt, obseruauī: nec dubitandum est, similem quoque fore purgationem, tam in sanis, quā ægris nisi forte excrementa varia ob admixtionem humiditatis alicuius, quæ casu quodam illis adhæsit, appareant. Facultas igitur occulta Antimonij est, magnam feri copiam, & infra & supra è corpore educere. Quibus ita enarratis, facilē erit, secundum caput probare, quod præcipuum est, & ostendere Antimonium venenum esse, non medicamentum.

Quid sit
venenum.

In primo libro meo de venenis satis abūdē dixi, quæ vocabuli veneni significatio, quæ proprietas, seu differentia esset, id quod hoc in loco repetere superuacaneū est, vt planius instituti rationem ostenderem, quod quā breuissimē potero faciam. Venenum appellamus omne id, quod cum in corpus ingressum est, vim naturæ infert, illamque vincit, nō secus ac corpus cibum, quo quotidie alitur, aggreditur, illumque superat. Quod sit aut ob qualitates manifestas aut naturę quædam proprietate, quæ interdum sola est, interdum etiam ab illis iuuatur. Quod verò venenum tale est ob qualitates manifestas, id verò quod maximē remotum est à calore naturali, dulci, benigno & humido, quale est Arsenicum extremē calidum & siccū, & quæcunque simplicia medicamenta ad hanc summitatem quā proximē accedunt, quam nos quantum gradum

gradū appellauimus, quæ & nos extrinsecus corpori applicare possemus, sed intrinsecus illis vti optimo iure prohibitum est, nisi malefica illorū vis sit sublata penitus, vel saltē perfectē correctā, seu retusa. Sed suprā ostendimus Antimonium frigidū esse in quarto, & siccū in tertio, nec mihi alia maiori probatione indigere videor, quod ad manifestas qualitates attinet. Mandragora tertium gradū frigiditatis non excedit,

Antimonium ob qualitates manifestas venenū est.

ob hāc vnicā tamen causam inter venena recēsetur. Quod si medicamenta simplicia hoc periculosiora sunt, quò plures periculi causas habēt, profectò hoc primū in ordine collocabitur, tanquā frigidū & siccū, quæ duæ qualitates è diametro sibi inuicē sunt oppositæ, & calori nostro, seu humiditati substantificę inimicę sunt. Sed vlteri⁹ progrediamur. Vereor enim ne vulgari more mihi respōdeāt. Neq; enim nescio, eiusmodi Venena, nō nisi certa quātitate vim suā exercere, sed nō obstabit, quī Antimoniū (de crudo loquor) nō sit ex illorū numero.

Sed veniamus ad ipsius natura insitam & occultam malignitatem, nec formis specificis, seu proprietatibus occultis, & id genus Chymæris diutius immoremur, sed ad id, quod caput rei est, accedamus, & institutum ordinem prosequamur, & medicamentum cum veneno & Antimonio conferamus, & videamus quæ debeat esse actio illius, & cum altero comparemus.

Vox medicamenti purgantis de omnibus ijs rebus debet intelligi, quæ excrementa corporis vacuare possunt: hinc aliqua, omni prorsus delectu & discrimine remoto, quodlibet illorum expurgant, quædam id tantum, quod ipsis familiare est, ita, vt quodlibet ferè medicamentū humorem suæ substantiæ quam maximè accommodatum educat. Primi generis sunt, non quæ propria vi, sed alia re intercedente, purgant, & aluum sua humiditate soluant, & vias calore obstructas, aperiunt. Alia deinceps propriè medicamenta purgantia appellantur, quæ vt Galenus scribit humorem attrahunt non secūs ac Magnes ferrum, & arbores è terra sugunt, quod ipsis maximè familiare est. De primis nullus nobis est sermo. Nam per qualitates manifestas agunt, etsi esset, tamen Antimonium hic locum habere minimè posset. Neque enim humidum est, & tantum abest, vt vias aperiat, vt obturet potius, vt iam ostendimus. De postremis igitur verba facere, & quoad eius fieri potest, sedulò

Quid sit medicamentū purgās.

sedulò eniti oportet, vt sedem illi vel inueniamus, vel prorsus, vbi nulla nobis præstò fuerit, reiiciamus.

Effectus
medica-
mètorum
purgantiũ,
& de vsu
ipsorum
legitimo.

Medicamenta, quæ humorem similitudine substatiæ trahunt, id vel per vomitionem, vel alui solutionem facere conueuerunt: ita vt pro diuersitate humoris, qui educi debet, & naturæ ægri, & anni temporis, & id genus aliarum obseruationum nos ea præscribere soleamus. Monet prætereà Galenus si vomitu corpus vacuare volumus, inferius os ventriculi, si per aluum superius, comprimendum esse. Ita profectò nunquam videbimus, nisi quid fortuitò intercedat, vnum & idem medicamentum vtrumque posse efficere. Quid enim id aliud esset, quàm confusionem in hac rerum vniuersitate introducere? si quid eodem tempore, & eadem opera duo posset perficere, taceo, quòd vomitio affectus est præter naturam, quamuis natura per hanc quoque viam aliquando se exoneret, sed hoc in morbis tantum accidere solet, cum natura à causa morbi cogitur, & stimulatur quasi. Medicamenta porrò quàm primum ventriculum sunt ingressa & à natura irritata, id quod in mandatis habent, citò exequuntur, & insita vi quadam humorem sibi familiarem trahunt, quædam bilem, alia pituitam, & quædam atram bilem. Nam hi tres humores limites naturæ excedere, & morbos in nobis excitare solent: ita vt quicumque morbi corporibus humanis contingunt, ab his oriantur: & quia dissimiles sunt substantia, qualitate, quantitate, numero, motu, putrefactione, necesse est vt diuersa quoque sint medicamenta, quorum alia destinata sint, vt ea corrigant, & vim illorum maleficam redundant: alia vt corpus euacuent. Hæc cum homini integra valetudine exhibentur, in venenum conuertuntur, cum nihil habeant, in quod agant, non secus ac calor noster naturalis, cum destituitur pabulo, aliquando ijs, quæ in corpore nostro redundant, vititur, & loco cibi abutitur: Ita quoque cum nullus adest humor ipsis familiaris, reliquos aggrediuntur, & sic quandoque non tantum id quod peccat, sed id etiam, in quo vita consistit, educunt. Facta itaque ex arte & naturæ instituto euacuatione, alleuiatio sequitur, haud absimilis ei, cum baiulus quidam onere subleuatur. Ex qualitate deinceps & quantitate humoris qui ope
medi-

Quæ ratio
sit diuersi-
tatis medi-
camentorum.

medicamenti fuit eductus, medicus de morbo, & eius causa, & egro iudicat: ita ut quavis sua spe frustratū esse cognoscat, & videat medicamentum cum bilem educere debuisset, pituitam, vel alium humorem eduxisse: de morbi contumacia certus est, & per consequens, eum longum quoque fore pronunciat, & quid porro sibi sit agendum liquidò cognoscit. Sed agè quinam sunt effectus veneni, cuius actiones ex obscura & latente vi fluunt? Nōne semper eadem sunt in omni corpore, & omni ætate, & pro horum diuersitate, secundum magis & minus tantum differunt? Nam cum omnia ad eundem finem spectent, & cordi primò vim inferant, præcipuo vitæ auctori, quamprimum intra corpus sunt assumpta, huic parti primum insidiantur, quam cum corde affinitatem habere constat, quodlibet tamen pro ea qua est natura dotatum. Ita aconitum, cantharides, ephemeron partibus quæ nutritioni seruiunt, penitus se affigunt, & oeconomiam illorum perturbant, & militem repræsentant, qui tum præclare de inimico suo sibi polliceri audet, cum comeatū illi interceptit. Hæc venena nunquam penitus euinci aut domari possunt, ut medicamenta, & ratione excogitare oportet, ut quam celerrimè e corpore reijciatur, quod tamen antea fieri non potest, quàm natura maximam ex eo percipiat molestiā. Violenter enim agunt, & quamuis in parua quantitate exhibeantur, maximum tamen damnum inferunt. Quod si qui de hac re dubitare, vel autoritatibus erudiri volunt (ut enim experiantur, hoc nunquam illis consuluerim) legant ea quæ Nicander, Dioscorides, Galenus, Ætius, Paulus, Ægine-ta, & innumeri alij scripta reliquerunt. Sed longè plus periculi imminet, cum venenum, quod assumitur, actiones suas perficit, tam ob qualitates manifestas, quàm vim occultam. Nam (quod prouerbio dici solet) alius ex alio morbus non potest dici sanitas. Sed age conferamus Antimonij actiones, cum his quæ iam diximus. Statim cum intra corpus fuit assumptum, & suprà & infrà hominem fatigat, idque ut plurimū. Præterea in diuersis morbis in omni ætate, sexu, & quouis anni tempore, nullo adhibito discrimine, exhibetur, & statim suas exercet vires, & tam in tabido, quàm aqua intercutem laborante serum educit: tam in sano quàm ægro, & melancholico, vel bilioso, quàm pituitoso: & pertinaciter
semper

Veneni
effectus.Discrimen
Actionum
& Antimo-
nij & Ve-
neni.

semper huic humori adhæret, nec eum qui facilius est solutu, educit. Magnam præterea lassitudinem, & virium imbecillitatem perpetuò post se relinquit, quamvis aliquando natura sit superior. Quid hic quæso Medicus dicet, cum eandem humoris & qualitatem & quantitatem in tabido, quàm in hydropico eductam esse videbit? quid? an morbi pertinaciam potius accusabit, quàm effectum sui medicamenti? quomodo tandè ad sanitatem perducet ægrum, & quibus fundamentis vtetur, vt curationem absoluat? An non iudicabit statim se pro remedio venenum exhibuisse, vel medicamentum non esse functum suo munere, cum pro bile aquam eduxerit? Et cum idem in omnibus sequi videat, nonne tandè de rei veritate suspicabitur. Num ita fortasse dicet: Vnde quæso tantus humiditatum prouentus in hoc ægro qui febre ardente conflatur: an naturales sunt: conuertit ne venenum bonas in has? Quid? Fieri ne potest, vt tam parua medicamenti portio, in tam exiguo tempore, & supra & infra ita corpus exagitet? aut sit hoc naturæ robore, quæ hac ratione id quod molestum est, à se excutere conatur? Quid præterea dicet, cum eandem videt in principio morbi operationem, cum humor adhuc crudus est, & ad expulsionem ineptus, cum ea, in qua, quæ à cōcoctione illius perficitur? Hæc, vt mihi quidem videtur, Medicus prudens, & qui rationes rerum intelligit, in medium afferre poterit. Nec hoc contentus, adhuc subiiciet, naturam reuera multa facere, quæ sint admiratione digna. Sed interim non obliuiscetur hac ratione continuatum illius ordinem non posse vel minimum immutari. Sic enim cogitabit, nullum esse in rerum natura miraculum tale, vt mons extet absque valle. Nam si ita contingeret, non amplius mons esset. Hæc & similia si quis cōsideret proculdubio ita dicet: Si Antimonium medicamentum est, quod similitudine substantiæ humorē trahit, necesse est, vt vel unum tantum morbi genus curet, vel vt unus tantum in corpore sit humor. Huius disunctionis prima pars necessariò probatur, quod cum similitudine substantiæ pituita eduxit: non poterit eadem quoque ratione bile trahere. Pituita enim & bilis humores contrarij sunt, & diuersos etiā morbos excitant. Simili quoque ratione si feбри ardenti medetur: non poterit curare febres quotidianas: aut certè non trahet naturæ similitudine: quod tamen Launæus apertè confitetur. Hæc sole ipso

illustriora

Generalis
naturæ or-
do mutari
nō potest.

Dilemma
Antimo-
nium aut
non trahit
similitudi-
ne substā-
tiæ, aut
vnu tantum
morbum
curat.

illustriora & clariora sunt. Altera pars tãquam apertè falsa ab Hippocrate in primo libro de natura humana, & in eo, quem Galenus in eundẽ scripsit commentario, refutata est. Si enim vnus tãtum in corpore humor esset, vnicum tantũ esset elementũ, quod res cõpositas misceret, quo nihil tam est cõtrarium sensui & rationi. Præterea oēs docti medici norunt, diuersa esse genera morborũ, & vnamquamlibet illorum variare pro subiecti diuersitate: ita vt Socrates qui febre quartana laborat, non tanta molestia afficiatur, quanta Plato, qui tamẽ eodem mali genere vexatur. Hoc quotidiana experientia satis docet, etiam me tacente, non tãtum in his, quæ morbos comitari solent, sed in illorum curatione quoque. Qua de causa Hippocrates occasione præcipitem, vsum periculosum, & iudicium difficile appellauit. Præterea si paulo cõpendiosius generalem purgandi, & purgantiũ medicamentorũ legẽ memoria repetere mihi licet, paulò planius hoc totũ negociũ declarabo. Ea est, vt primũ humor, qui qualitate peccat, euacuetur, & ductus obseruentur, per quos naturæ instinctu ferri, & morbus finiri, & natura se exonerare consuevit. Præterea oportet, vt hæ viæ naturæ lege aptæ sint, nec impedimenta aliunde habeant. Hæc purgatio fit, vel cùm simpliciter humores prauis, qui nondum efferbuerunt, vel aliquã corporis particulã offenderunt, euacuantur: vel cùm humor qui fluit per loca inconuenientia, retrahitur, vel cum à partibus, quæ minus ob impedimẽta quædã ad hanc rem commodæ sunt, reuocatur? vel vnã cum eo qui exinaniri incipit, protruditur, id quod sæpius accidit, cum natura expulsionem materiae peccatis insurgit, & à medicamento purgante iuuatur? Hæ obseruationes ex doctrina Hippocratica sunt desumptæ, & harum ope, quod sit bonum medicamentum, vel malignũ facile distinguemus. Huc igitur Antimonium vestrum afferre, & dicite, Antimonium nõ educit humorem peccantem, nec eum per vias, per quas vel natura, vel morbus exonerare se consueuerunt, nec per loca conuenientia eum euacuat: non igitur bonum est medicamentũ. Quam enunciationem ita probo. Nam consumit, hoc est, liquat, & humore depascitur, vt mox demonstrabo. Non itaque malos humores euacuat, & tantum abest, vt illorum efferuescentiam impediat, vt eam excitet potius. Nec artis industria eò deduci potest

Morbi variant pro subiecti diuersitate.

Purgandi lex.

vt vel

vt vel naturæ, vel morbi, vel humoris motū sequatur. Nam tam in æstate quàm in hyeme, & in melancolicis, quàm biliosis, & in morbis qui per superna, quàm quæ per inferna purgantur: vomitionem mouet: & vt breuibus omnia complectar, & infrà & suprà expurgat, in omni ætate, quouis tempore, & humore, & in omni morbi genere.

Antimonium natura venenum est.

Præter rationes verò supra positas, affinitas & substantiæ similitudo, quam Antimonium cum plumbo habet, quemadmodum antiqui omnes scripserunt, nōne sola sufficit, vt inter venena optimo iure collocetur? Nam si coctione in plumbum mutatur, confiteri quoque oportet illud plumbo venenosius esse, quòd sit materia inæquali magis, & minus compacta. Quod facile comprobari potest ex insuauis odore, qui tum, cum affatur, effumat, & cum subtilior illius & humidior pars ab igne sursum fertur, & fumum intolerabili fæto (Nam auripigmentum aliqua ex parte refert) emittit, & partes duriores & magis terreas relinquit, quibus malefica vis seu subsidijs quibusdā potissimum fulcitur. Quod Lænaeus ipse liberè fateri quidem cogitur: sed malignitatem tamen illam præparandi quodam certo modo à se adhibito, antequam in ysum transferat tolli indubitanter affirmat. Et quia incidimus in mentionem præparationis, breuibus causas & modum docebo, iuxta quem medicamenta maligna præparari consueuerunt, vt inde, num hæc noua præparandi ratio legitima sit, cognosci queat.

Duplex ratio corrigendorū medicamentorum. Modus corrigendi per alterius admixtionem.

Medicamenta purgantia malefica, vel quæ veneno participant, aut saltem aliqua ex parte naturæ nostræ aduersantur, iuxta regulas primū ab antiquis descriptas, & notas, quibus insignitæ sunt, eligi debent. Quo facto sedulò elaborandum erit, vt illorum auferatur malignitas, vel frenum saltē illi iniiciatur: id quod fieri & potest & debet admixtione alterius medicamenti, vel artis opera atque industria. Idque triplici de causa. Primum, vt formæ specificæ, & causæ latentis, seu facultati quam occultam appellauimus, occurramus, & hac ratione aliquando robur debilioribus addamus: veluti cum lactis serum, vel lac cum epithymo commiscemus: qui alioqui non magnam vim purgandi habiturus esset: vel vt malignitatem immutemus eorum, quæ partibus principibus nostri corporis inimica sunt, & ita ea adiungamus, quæ propria sua vi

sua vi eas roborare, & ab omni molestia defendere possunt: vel vt ea meliora, & efficaciora reddamus, & ad partes, per quas humor educi debet, deducamus. Deinde vt primis qualitatibus resistamus, veluti cū frigida cum calidis, vt inuicem inter se temperetur, coniungimus. Postremò vt incōmodis occurramus, quæ ex vsu horum medicamentorum sequi solent, vt sunt, animi deliquium, ventriculi morsus, tormina, & excoriationes intestinorum. Ita res suauis odore miscere solemus, ad mitiganda hæc incommoda, & cor roborandum & spiritus. Pari modo quādoque saporibus ad excessus medicamenti frangendos vtimur: acri & amaro, vt flatus dissipemus, & ventriculū roboremus: falso, vt medicamento stimulum addamus, si fortè segnius actionem suam perficere vellet: vnctuofo, vt viæ reddantur magis lubricæ dulci aut insipido, vt magis sunt iucunda gustui, vel vt acrimonia illorum frangatur: acido & astringente, vt vehementia illorum retundatur, & purgatio laudabilior sequatur, & partes quæ nutritioni seruiunt, & alendo corpori sunt destinatæ, integræ, & illæsæ conseruentur. Sic aliquando medicamenta inæquali consistentia miscemus, vt cum viscida & glutinosa, quale est tragacanthum & mastix, tenuibus, quale est alos, & colocinthis, seu cucumer agrestis, coniungimus. Quod idè fit, ne exorientur, vel relerentur orificia venarum. Sed hæc hætenus, quantum ad mixtionem, quæ medicamenta corrigit & emendat, attinet. Nunc ad artis solertiam accedamus, hæc quatuor habet instrumenta, quibus maleficam vim medicamentorum mitigare, vel infringere solet. Inter quæ Quomodo arte medicamēta corrigantur. primum est coctio, secundum lotio, tertium maceratio seu infusio, quartum & vltimum, tritura. Coctio duobus modis perficitur, primum elixatione, secundò sola vi ignis absque vilo humore, & hæc affatio appellatur. Chymici in metallis improprie & barbarè calcinationem vocāt. Sed vtraque vim habet minuendi humore excrementosum medicamentorū, præcipuè verò postrema, quæ ea acriora reddit, quorum vis illa pungens in humore imbibita & sepulta quasi erat. Lotio verò eandem facultatē habet, sed longè præstantiorē, si aqua contrariam vim medicamento, quod lauatur, habet. Maceratio seu infusio idem ferè præstat. Sed hoc tamen amplius efficit, vt ea quæ infunduntur, vires suas in eo liquore, in quo

sunt infusa, relinquant. Ita si vim purgatricem tantum ex aliquo medicamento elicere volumus, id in liquore quodam maceramus, & infusione deinde tantum utimur. Tritura postremò in causa est, ut medicamenta melius inuicem permisceantur, eaque tenuiora reddit & promptiora, ut per corpus deferantur, & quod magis est, aliquando maleficam illorum vim obtundit, & aufert prorsus, ut videre est in cucumere agresti, qui nisi quàm tenuissimè conteratur, pertinacissimè ventriculo adhæret, & intestina exulcerat.

Antimonium præparandi & corrigendi ratio.

Matthioli Antimonij conficiendi modus.

Boracem nullo modo Antimonium corrigere.

Consideremus igitur iam, quæ sit usitata hodiè Antimonij præparandi ratio, & videamus, num hac illius malefica vis imminuatur. Suprà à nobis demonstratum fuit, Antimonium crudum frigidum esse & siccum. Et etiamsi nulla alia subesset causa, venenum tamen est, ex eorum scilicet numero, quæ talia sunt ob qualitatum exuperantiam. Ostendimus præterea, easdem cum plumbo facultates habere, & ob hanc causam nonnullos Antimonium quartam plumbi speciem esse existimasse. Ratio igitur hoc tam natura malignum Antimonium præparandi, tam admixtione alterius medicamenti, quam coctione, ut Matthiolus in Commentarijs suis in quintum Dioscoridis librum scriptum reliquit, perficitur. Primum enim Antimonium crudum in puluerem redigit, & in vas fictile ad id destinatum ponit, & ad ignem assat. Quo facto in tenuissimum pollinem redigit, & igni rursus apponit, & tam diu coquit, dum nullum amplius fumum emittat: Deinde unciam Antimonij crudi cum libræ semisse assati commiscet, adiecta unciæ medietate Boracis, & omnia simul denuò coquit. Si igitur Antimonij malignitas admixtione alterius medicamenti aufertur, id per Boracem fieri oportet, cuius hæc vis esse debet: sed hoc à veritate quàm maximè alienum est: ut mox demonstrabo. Primum Borax, quæ Græci Chrysocollâ appellarunt, teste Dioscoride, venenum est, quod vomitionem mouet & ventriculo per consequens inimicum. Quod cum optimè Laueus animaduerneret, ad negationem confugit, & affirmare ausus est, nostrum non esse antiquorum Boracem, sed medicamentum quoddam compositum ex nitro fossili & nativo, & speciem lapidis cuiusdam renitentis, quique proximè ad naturam salis accedat: acriorem tamen esse & magis amarum, quod in lacte caprino vel vaccino tam diu maceretur, lauetur, & poliatur, dum falsuginem

ginem amittat prorsus, & deinde soli exponatur, adiecto oleo amygdalarum dulcium per quadraginta dierum spacium. Hoc modo arte Boracem parat Launæus: quamvis maiores nostri duas nobis componendi Boracis normas reliquerint: vnâ naturalem, alteram qua aurifices quoque vtuntur, quæ ex ære Cyprio, & vrina pueri constat. Georgius Agricola scribit Boracem Venetum componi artificio quodam è nitro duro, denso, & quod lapidẽ repræsentet. Sed Chrysocollã tamen appellat. Nam, inquit hæc verè Chrysocolla est, quã Arabes sua lingua Tincar vocat. Si igitur quæ Venetijs paratur Chrysocolla, vera est & genuina, & hæc venenum (tam naturalem quàm artificiosam intelligo) cur hoc tam perfricta fronte Launæus negare audet? an fortasse, vt illi potius quàm qui hac de re copiose commentati sunt, fidem habeamus, cupit? Nec est, vt calorẽ hic obijciat, vel in eo multum sibi confidat. Nam vt Agricola scribit, hunc colorem ope cuiusdam herbæ acquirit, quæ aurifices cū altero carent, vtuntur. Christophorus Encelius idẽ prorsus scribit, & Ioannes Kentmannus, qui integros libros his vltimis ferè mundi temporibus de re metallica in lucem ediderunt. Et quia præclarè hac sibi Launæus effugisse videtur, cū nostrum non antiquorum boracẽ esse dicit, lubens acquiesco, & abundè mihi satis factum iudico. Sed videat tamen, & diligenter mentẽ adhibeat, ad ea quæ adhuc ducturus sum. Nitrum succus est coagmentatus, & ceu condensatus & optimo iure ad quãdam salis speciẽ referri potest. Nam quamproximè ad illius naturam accedit, & in viribus quammaximè cū illo cõuenit. Illud autem, è quo Borax fit, durum est, densum, & lapidi simile, vt antea ostẽdimus, & ex cõsequenti cū incalēscit, amplius arrodit etiam, vt Galenus capite vigesimo, libri quarti de simplicibus medicamentis scripsit: quo in loco dicit, quod omnis sal qui è terra sumitur magis cõpactus est, & terreus alio, & calidior & siccior, & nisi acrimonia illius à partibus aqueis retunderetur, hic calor, nõ procul ab ignis feruore abfuturus esset. Nitrum vltum quãproximè ad naturã aphronitri accedit, quod est stomacho inimicissimũ, nec nisi magna vrge necessitate, sumi debet, vt Galenus scribit libro nono de simplicium medicamentorum facultatib⁹. Quilibet porro sal vim habet astringentẽ, & vetriculũ subuertit, & perturbat vomitio nẽq; mouet, & radẽdo exiccat ac purgat: & hæc ob causam, vt

Proprietas
& natura
Boracis.

Mefnæus afferit actionem iuuat medicamentorū quæ tardè
 feu feigniter purgāt. Et cūm nitrum hac natura fit præditum,
 quomodo quæſo naturali & inſitæ Antimonij malignitati
 reſiſtet? an non augebit potius illius præcipitem, & laborio-
 ſam purgationem? Vel quomodo poterit partes principes
 ab hac peſte defendere, vel tueri? aut meliusne reddit? vel
 quomodo ad eas partes, è quibus humorem educere volu-
 mus, medicamentum deducet? Nam quod ad qualitatū
 contrarietatem attinet, non eſt, quod hoc præſtat, cūm de fa-
 cultate occulta iam agamus, & quāuis de illa intelligamus,
 tātum abeſt, vt illi reſiſtat, vt ſiccitas illius vſque ad quartum
 gradum augeatur, illudque calidum efficiatur, vt mox dice-
 mus. Vltèrius itaque progrediamur. Effectus nitri contrarij
 ſunt ne effectibus Antimonij? Minimè verò. Nā & morſum
 ventriculi augent, & vomitionem mouent, ita vt neſciam, an
 vltèrius progredi debeam, vel dicere Boracem ſolum eſſe
 cauſam. Eſtne ſuaui odore, qui ſpiritus roboret? Nam de ſa-
 pore iam egimus. Deinde eſtne diuerſa ab Antimonio conſi-
 ſtētia? Nequaquam. Nam vtrumque durū, denſum, & graue
 eſt. Sed obijcies fortasſe eſſe præparatū, & amiſſiſſe iam falſe-
 dinem: ad quod reſpōdeo quamuis aliqua iam præparatione
 ſit facta viriū ſeparatio, maligna tamen eius qualitas non
 omnino tolli poteſt, niſi prorsus ſibi metipſi contrarium effi-
 ciatur, & ipſum ſibi repugnet. Deinde cū Chymici de rebus
 contra naturam locuti ſunt, ſales & reliqua minutiora me-
 tallā intellexerunt, Nam quantū à natura metallorū gene-
 rali abeſſent, optimè viderunt. Hinc concludo etiam ea eſſe
 imperfecta, & inepta, vt metallā naturæ noſtræ familiaria
 reddant. Nam cūm infra ea ſint poſita, ijs non tanquā inter-
 medijs vti poſſumus, quod potius de ijs ſimplicibus debet in-
 telligi, quæ viuunt & vigent (& impropriè vegetabilia appel-
 lantur) & naturæ animali & metallicæ participant. Sed velle
 contrā cum Launæo inferre, Galenū dixiſſe, nitrum vtiliter
 ſumi ob humores craſſos & lentos: perinde eſt ac ſi quis ſe
 facco, qui totus aqua madidus eſſet, cooperire vellet: Nec
 enim Galenus hoc de nitro vſto, quod ob hāc cauſam ad na-
 turam aphronitri proximè accedit, & ventriculo inimicum
 eſt intelligi voluit, quēadmodum ipſe loco à Launæo citato
 aſſerit, & quod res ita ſe habeat, exhibete quæſo Boracē ſolū
 vſtum,

Qui ſint
 ſales con-
 tra naturā
 iuxta
 Chymi-
 cos.

vltum, videbitis proculdubio eosdem cum Antimonio vestro
 effectus. Vnum tamen obiter hic annotabo, vt ostendā quan-
 tum Launęus in compositione Boracis ex nitro natiuo, aber-
 rauerit. Nam si inspiciendum nobis illum dare deberet, plu-
 rimū profecto operę illi ponēdum esset. Similitudo nitri no-
 stri quā habet cum descriptione antiquorum, eius commo-
 nefacit nos, & ego ad ea me referā, quę Matthiolus scripsit, in
 quibus tantum Launęus confidit. Cū igitur dicit Boracem
 factum esse ex nitro natiuo, fossili, manifestò falsa proponit.
 Velle deinde affirmare, ē qua re, vel quomodo factus sit, per-
 inde est, ac si persuadere nobis vellet, se fuisse à Consilijs Rei-
 publicę Venetę, quę hunc parandi modū sibi tanquam prę-
 ciosum thesaurum reseruat. Et credo sanē, si Launęus melior
 fuisset Chymicus, quā hactenus sumus experti, & Geberi &
 aliorum libros vel parum inspexisset, suspicatus potius esset
 Boracem ex Halonitro cōstare, cū in eius locū Halonitrum
 sæpenumerò sufficiāt: & Halonitrum non ita operosa prępa-
 ratione accedere, actiones Boracis perficere possit. Præterea, cū
 Borace Veneto caremus, alium ex Halonitro cōficimus, quo
 vtimur, nō æquē tamen benē, atq; altero. Vidi duodenos cō-
 ficiendi modos, ex sale, alumine, & halonitro. Alexius Pedo-
 montanus cōpositionem vnā descripsit, in quā alumen, sa-
 lalkali (cuius vsus est in vitris cōficiendis) & sal gemmę ingre-
 diuntur. Quę rationes ita in mediū adductę, quod ad Nitru
 attinet, sufficere saltē debent, relata potissimū ad Halonitru,
 salalkali, alumen & sal gemmę: vt Borax siue ex hoc, siue ex
 illo sit compositus, nō possit nō esse perniciosus, & periculo
 plenus, & ex cōsequenti minimē aptus, vt Antimoniū corri-
 gat. Adiungam præterea quę Matthiolus scripsit. Neq; enim
 consulit, vt Halonitru loco nitri, medicamentis quę intra os
 sumūtur, nisi fortē quis dedita opera se in discrimē vitę cōij-
 cere vellet, misceamus, & eo nomine grauit̃ in Monachos,
 qui in Mesnau commentati sunt, inuehitur, eosq; tanquā in-
 uidos, & quibus charitas nō sit cordi, accusat, dū Halonitrum
 per os debere sumi consulūt. Et hæc, quod ad mixtionē atti-
 net, dicta sufficiant. Reliquū est, vt breuibus percurramus, nū
 arte (quę secundum fuit instrumentum medicamēta corri-
 gendi) hæc malignitas imminui vlla ratione possit. Artificiosa
 Antimonij præparatio cōctione sicca, & adurēte quę calcina-
 tio di-

Ex quibus
 rebus con-
 ficiatur Bo-
 rax noster.

Exploditur
 Antimonij
 artificiosa
 præparatio.

Assationis
effectus.

tio dicitur, perficitur. Per hanc humiditas quę ligabat, & veluti in vnum cogebat partes crassiores & terrestres, expellitur. Nā ignis vi eiusmodi res in cinerem rediguntur, id quod Geberus quarta parte primi sui libri de magna perfectione scripsit. Cū igitur Antimoniū vestrum præparatis, quid quæso aliud facitis, quàm quod illud durius redditis, & igneā illi vim cōmunicatis. Humiditas enim aquosa euanescit, & exhalat, & eadem quoque de causa etiā mollities & frigiditas, quę ea fulciebatur, & ea innitebatur quasi. Siccitas deniq; augetur, humiditate absente, quę illi resistere poterat, nec fieri potest, vt Galenus quoq; affirmat, vt hęc siccitas sit absq; magno calore. Sic videmus metalla, quę sua natura sicca & frigida sunt, vi ignis adurētia fieri, qui cū æquē inimicus sit illorū calori nativo, quam nostro, ea alterat, atq; immutat. Sic etiā Chymici quālibet rem vi ignis in cinerē redactā in naturā salis conuerti, & maiorē acrimoniam acquirere scribunt. Galenus præterea in præmio noni libri de simpliciorū medicamentorū facultatibus, medicamenta frigida & astringētia omnia (ē quorū numero Antimoniū crudū quoq; est) vltione maiorē calorē acquirere asserit, humiditatē enim absumi, & quod reliquū manet terreum esse, & coniunctam habere caliditatem quę Aristoteli ἐμπύρευμα dicitur. Cuius rei abundē testis esse poterit argentum viuū, ē quo hac ratione puluis Mercurij cōficitur. Mecū quoq; idē sentient omnes docti Chymici, tam ob quotidianā experiētiā moti, quàm quod regulā habent, metalla extrinsecus omnia esse frigida, ob partes aqueas, quibus pertinaciter adhærēt, & ceu affixæ sunt: Sed intrinsecus calorē habere maximū, qui tum demū appareat, cum frigiditas vnā cū humiditate separatur, vi subiecti quod habēt, id est, aquę, vt iam ostēdi. Et quamuis videatur vobis Antimoniū mitius esse factum, quod sulphur ab eo absit: Spiritus tamen intus manet fixus, & vapor quidā inutilis tantum exhalat. Siue igitur generali vltione, seu assatione vtamini, siue ad specialē progrediamini, eadē erit vtrobq; ratio. Nam durius Antimonium vestrū redditis, & igneū planē, quę duę res valdē cum medicamenti bonitate pugnat. Nec est quod dicatis, hanc regulā de transmutatione & perfectione metallorū imperfectorum debere tantum intelligi: nam similes causas similes quoq; solent consequi effectus, nec tam facilē pro diuersa artificum inten-

intentione immutari possunt. Nec dubito, Launæum, si aliquando fortè in librum Geberi inciderit, responsurū, vltione metalla puriora reddi, adiectis ijs rebus quæ id efficere possunt, inter quas sales annumerat: sed si paulo penitius rē introspicere voluerit, inueniet partes impuriore tum potissimū separari, cum vnà secū quoq; substantiam magis terrestrē trahunt, & corporū tantum puritatē relinquūt. Et ostēdat mihi iam, Antimoniū suum cū ita præparatur, & Borax illi admiscetur, hoc posse præstare. Tantum enim abest, vt possit vt potius tota ipsius substantia maneat confusa, & ventriculum ita ingrediatur. Sed si hoc potest, cur Matthiolus nō in principio totum imponit? Vel quare denuo Antimonium crudū commiscet? an de nouo corrumpere vult, quod tanto conatu purgare nititur? Præterea considerate quæso, & negociū exactius paulo perpēdite. Dum enim Antimoniū vestrum vritis, nōne tam contrariū naturę humide, quàm est vitrū siccum, illud redditis? Ita sanè res habet; nam hac ratione inuenietis illud aliquo modo vitri naturam induisse. Deinde, an non vosmetipsi eū præclarè suo munere functū existimatis, qui id pellucidum magis, quæ vna est ex vitri proprietatibus, reddiderit? Habeo penes me quinque aut sex species; habeo item hallusiacū, quod hodie vela pandere incipit, & principatum obtinet. Sed scimus iam actionē conficiendi vitra non posse sine extremo ignis calore, & ex consequenti extrema siccitate perfici. Et Theophrastus Paracelsus ipse primo libro de Gradibus, capite sexto, ea quæ vel in calcem, cinerem, vel vitrum sunt redacta, ad quartū ignis gradum accedere scribit: quod Arnoldus de villa noua quoque testatur. Et quamuis Antimonium vestrum non exactè vitrum sit effectū (id quod affirmare non ausim: nā supra carbones positum, fumum adhuc emittit, propterea quòd Antimonium crudum etiā denuo fuit adiectum) hoc tamen nō negabitis, id cū ex opaca & vmbrosa natura in pellucidam abierit, cum vitro aliquā habere affinitatē, saltem in primo gradu. Quomodo igitur natura nostra hanc duritiem & siccitatem vitream dissoluet, vel deligabit? nam hoc fieri oportet, antequam insurgat ad expellendum vitiosos humores, aut medicamentum aliqui nullam cum illo haberet *συμπάθεια*, quod tamē necesse est fieri, vt ostendi, cum alioqui in venenum degeneret,

Theophta-
sti Paracel-
si Antimo-
nij præpa-
randi ratio.

Item Ioan-
nis de Ru-
pesciffa.

& prorsus inimicissimum naturæ nostræ reddatur. Quod si hæc minus satisfaciunt vobis, cani, quæso, vitrum tenuissimè tritum obijcite vel deuorandum præbete, videbitis eosdem fere cum Antimonio vestro effectus. Sed fortasse testimoni-um Theophrasti Paracelsi adducetis, qui in libro suo de vita longa, capite in quo ex professo de Antimonio agit, scripsit, Antimonium quemadmodum aurum mundet, ita corpora quoque nostra mundare, & verbis prodigiosis vtens, vt solet, maximum dicit esse arcanū, & modum præparandi obscurū, & difficilem intellectu, docuit, nō tamē ita intricatum, vt nō optimè videamus eam præparandi rationem à Matthioli di-uerfam prorsus esse. Primò (inquit) vide ne corrumpatur An-
timonium, sed tantum hoc, quantum est, integrum maneat, citra vllam amissionē formæ: sub hac enim delitescit Anti-
monij arcanum, id quod per retortū impelli debet, sine omni capite mortuo, ac denuò in tertiū coho reduci. Tum demū erumpit, dosis eius grana quatuor, in quinta essentia Melissæ administrata. Ioannes de Rupesciffa, qui ante annos trecētos de consideratione quintæ essentia omnium rerū scripsit ca-put habet in quo de quinta essentia Antimonij agit, de qua mira prædicat, & obtestatur etiam, esse mysterium maximū, nec eo vllum posse inueniri admirabilius. Sed videte quæso quomodo componat. Primum in puluerem redigit, & ace-
tum Philosophorum in vase plumbeo permiscet, & ita sub fi-
mo equino per septuaginta dierum spacia relinquit: igni de-
inde apponit, & succum eo modo quē proponit, quem Bene-
dictum appellat, inde elicit, nullo thesauro, quantumuis pre-
ciosissimo comparandū, & saccharo & melle dulciore. Vide-
tis iam opinor, quantum vestra præparandi ratio, à prioribus
duabus distet. Quod si vterq; & Paracelsus & Ioannes de Ru-
pesciffa vera dixit, præparatio eodē modo, quē illi & præscri-
bunt & imperant, facienda erit. Quo in loco satis mirari non
possum, Matthiolū, syncerioris Medicinæ cultorē acerrimū,
& natura ad reprehendendū alios quàm maximè procliuē,
nullo adhibito deligētiori examine, vel causis effectuum ex-
aētius paulò consideratis, hunc suum præparandi modum in
publicum proferre ausum fuisse? Nec enim persuadere mi-
hi, vel vt credam adduci possum, hanc genuinam præparandi
rationem esse, qua Antimonium igneum magis redditur, &
bonam

bonam partem maleficæ plumbi vsti facultatis acquirit, & per consequens carnes etiam & humores tam bonos quàm malos liquare, & resolvere potest. Id quod in pictore quodam regio, cui nomē erat Nicolao obseruavi: qui cū ex aqua inter cutē grauissimē laboraret, illique totum corpus ad modum tympani intumisset, tandē longo interposito à morbi principio tempore me ad se vocari iussit. Cui, quemadmodū ars mihi imperabat, & ratio confirmabat etiā, medicamenta, & clysmata, ad educendū serum quam maximē accommodata præscripsi. Sed cū morbi diuturnitatē tandem grauissimē ferre videretur, & turpiter falsis Antimoni; miraculis deceptus esset, illud omni modo assumere decreuit, sed paucis interpositis diebus vitam cū morte commutauit. Inciso corpore intestina corrosa, & corrupta inuēta fuere. Quæ causa fuit, vt pertinacius deinde in priore sententia persistere. Hi enim sunt effectus medicamentorum adurentium, & humores & carnes depascentiū. Id quod amplius præcipiti & violēta Antimoni; actione probari potest. Nam in dimidię ferē horę spacio maximā seri copiā educit statim, & grauiora symptomata inducit, quā vllum aliud vel pestilentissimum veneni genus, quod duplo maiori pondere sumeretur, & cui argentum viuum quoq; inesset. Aut sunt ne hæ humiditates, quæ vni tantum parti sunt affixæ, illaq; fulciuntur effectrices morborum causæ? vel tanta exinanitio fieri ne potest tam breui tempore? Naturaliter sanē hi humores ventriculo & intestinis sunt impacti, & viscera lubrica magis reddunt, & peruia, sine quibus naturales actiones tam feliciter perfici non possent. Humores enim sunt pituitosi, qui ex alimento reliqui facti sunt, sed vtilis tamen ad partes nutritioni destinatas in suo vigore conseruandū. Aliam igitur præparandi rationem quærite, si vllam ex medicamēto vestro vtilitatem capere, deliberatū vobis est. Consulite obsecro Philosophos Chymicos, qui perfectiorem metallorū quā vos notitiam habent, & meas cū vestris precibus coniungite, illosq; etiam atq; etiam rogate, vt alium modū vobis ostendere velint, quemadmodum sine vlla dubitatione confirmauerim, nonnullos esse inter ipsos, qui vigilantī studio & crebro vsu, mysteria quæ natura in metallis occultare voluit, optimē calleant, & nobis etiam reuelarent: quod nisi opera illorum assequamini, in bonam quoq;

Quos humores purget Antimonium.

partem accipietis, si Antimonium vestrum in venenorum ordine posuero. Quod si rationes suprâ positæ minus satisfaciunt vobis, age periculû & Argenti viui, & Antimonij facite, & vtrumq; pari tamen pondere duobus canibus deuoranda præbete, videbitis procul dubio, quod inter vtrûq; celerius actionem suam absoluat.

Autor Magistratus
opem implorat.

Optarê etiam hoc in loco, vt Magistratus, cui administratio Reipub. commissa est, autoritatẽ suã interponeret, & grauissimè in hæc animaduerteteret; viamq; præcluderet his, qui hoc medicamento, id quod pessimè animo conceperunt, ad exitû perducere facilimè possunt: nec vllû est veneni genus, quo quis hominẽ occultius necare possit, siue ad quantitatem, siue qualitatem eius respiciamus, ita vt fabæ magnitudo satis apta sit, vt interimat. Et cum nullo sit vel sapore, vel odore, non tam facilè cû vel medicamentis, vel vino, vel iusculis est permistû, percipi potest. Et vt summatim complectar omnia, nihil est in rerû natura, quo quis maiori cum pernicie possit abuti, quàm hoc medicamento. Quid igitur proderit (ad te Magistratus orationem dirigo) prohibere, vt Pharmacopolæ cuiquâ vel argentû viui, vel auri pigmentû vendant, cû hoc permittas et cõiueas tacitè, & tuearis quasi? Sed iam rationibus & obiectionibus, quas Launæus in mediû affert, respondere oportet, vt lector melius de hac tota nostra disputatione iudicare possit? Hæ itaque autoritatibus & experientia stabilitæ sunt. Prima enim autoritas, cum existimat Antimonium non esse venenum, in hoc tota versatur, quòd dicit, antiquos cum de venenis scripserint, nullâ tamen de Antimonio mentionem fecisse: ad quod facilè est respondere. Primû enim argentum hoc probabile quidem est, sed non necessarium. Neque enim sequitur, non locuti sunt veteres de Antimonio, cum de venenis egerunt: igitur non est venenum. Secundo, nõne omnes ij qui plumbum venenum esse statuerunt, idem quoque de Antimonio affirmarunt, cum, vt illi quidem existimant, Antimonium plumbi quædam species sit imperfectissima? Dioscorides verò qui Antimonium vires plumbi vlti habere scripsit, & hoc loto vehementius esse asseruit, an non ipse quoque Antimonium venenum esse iudicauit? Quod si Launæus bonus est Chymicus, Antimonium cum pyrite idem esse optime nouit. Cum igitur Plinius, Dioscorides

Respondet
falsis Launæi
obiectionibus
& rationibus.

rides, & Albertus plumbi vsti fumum periculosum esse & mortiferum asseuerarunt, nōne idem quoque de Antimonio intelligi debere constantissimè voluerunt? Plumbū quia ex metallis omnibus est imperfectissimum, ob hanc ipsam causam (inquam) periculosum est. Sed Antimonium quarta species est plumbi, eaque impurior (aut saltem, si non est species plumbi, fatebimini tamen illud plumbo multò esse impurius, ob rationes supra comprehensas) sequitur igitur, Antimonium plumbo esse periculosius.

Altera autoritas ex Matthiolo desumpta est, & Gallo, quorum vterque Medicus est Archiducis Ferdinandi, cum dicit: Si Antimonium venenum esset, nūquā certè à duobus tam præclaris viris tam egregiè commendatū fuisset. Vtrumque sanè ob excellentem doctrinam & admiror, & veneratione prosequor: sed veritati tamen plus tribuo, eaque plus apud me potest. Vterque homo est, & errare potest, vt & alij: nec diffido, fore, vt cum rationes meas probè intellexerint, alia sint opinione futuri. Quod ad Matthiolum attinet, multos habet locos in suis commentarijs, in quibus illum deceptum esse scio, sed ex innumeris duos præcipuè obseruaui, de quibus in libris meis de venenis copiosè disserui & (vt mihi quidem videtur) modestè ostendi, quæ mihi à veritate aliena videbantur. Nec Launæus pro dignitate satis hoc clypeo se defendere potest contra rationes suprā positas, & ad experientiam confugiat necesse est, donec & hanc excussero. Atq; vt ordine singula procedant, primum quid sit experientia, & quomodo ea sit vtendum videre oportet. Experientia auctoribus Aristotele & Galeno, memoria est earum rerum, quæ sæpenumerò eodem modo visæ sunt, ita, vt crebra vnius & eiusdem rei recordatio experientiam generet, iuxta quam regulæ quædam stabiliri possunt, quæ aptæ sint ad artem aliquam seu scientiam constituendam, quæ generatim omnia comprehendat, quæ experientia separatim inuenit. Sed experientia, vt Galenus asserit, dupliciter inuenta est, vel casu, vel dedita opera. Casu appello, cum quid sine consilio, aut præmeditatione fit, id quod aut fortuitò, aut naturaliter accidit. Fortuitò, vt cum is qui febre ardente laborat, vulnus in vena alterius brachij accipit, & hac ratione sanationem recipit. Naturaliter seu naturæ instinctu
veluti

Matthiolū
multis in
locis errare
in suis in
Dioscori-
dem com-
mentarijs.

Quid sit
experientia
& quomo-
do faciēda.

veluti cum idem immunis à morbo euadit, quod sanguis è
 naribus effluxit: hæc experiētia sanguinis fluxum bonum &
 salutarē ostēdit. Quæ verò dedita opera inuēta est, ad ipsum
 ægrotum spectat, seu febre oppressum. Nā si is in summo to-
 tius corporis calore, & vigore febris, summa cum voluptate
 aquā hausit, eamq; ad satietatem vsque bibit, & inde melius
 habuit, experiētiā inde colligimus. Sed nō statim regulæ ge-
 nerales faciendæ sunt: sed hoc diuturnitate tēporis, & longo
 vsu, vt Aristoteles octauo de moribus libro affirmat, cōfirma-
 ri quoq; oportet, ne dū artem cōstituere volumus, fenestram
 ignorantia patefaciamus. Sed ne hoc quidē sat est. Nā expe-
 riētiā hanc rationi iunctā esse oportet, per quæ duo instru-
 menta artes omnes & remedia sunt inuēta, vt Galenus in cō-
 mentario primi Aphorismi Hippocratis scriptum reliquit.
 Alioqui medicus nihil differret ab ijs, de quibus Galenus li-
 bro nono de placitis Hippocratis & Platonis loquitur, qui ex-
 periētiā solā secuti, si quos errores cōmiserunt, eos emen-
 dare non possunt: ob quā causam idē autor libro tertio de lo-
 cis affectis, inuentionē remediorū, quæ ex veris demonstra-
 tionibus proficiscitur, in ijs, quæ raro euenire solēt, experiētia
 multò præstantiorē esse affirmat. Et quia verebatur, ne expe-
 riētia deciperemur, libro quinto Methodi monet, ne quis-
 quam noua experimēta ante proferat, quàm se optima ratio-
 ne priora remedia, quibus antea vsus fuerat, damnassee per-
 suasum habeat. Non quod remedia recēs inuenta reiicere ve-
 lit, quod nunquā Launæo negabo, sed vt exceptiones, hoc est
 ratio & experiētia coniungantur. Sed vnum adhuc ex innu-
 merabilibus alijs, quæ ne prolixitate molestus sim, obseruatio-
 ne dignū est: vt rationem nimirū reddamus, quare experien-
 tia, hoc & nō alio modo cōtingat. Neque enim sat est, dicere
 has esse facultates occultas: nā hę vniuersale & nō particulare
 respiciūt: & vos alioqui nullā regulā generalē cōstituere pos-
 setis, & experiētia vestra relinqueretur dubia & incerta. Hoc re-
 ligiose obseruari oportet, vt os impostoribus obturemus, qui
 quouis tēpore hanc experiētiā decātaturi, & de vita humana
 iniquē prorsus & peruerso penitus ordine lufuri essent. Nam,
 vt Galenus asserit, experimentū periculosum est: propterea
 quòd subiectū, in quo experiri aliquid volumus nō idē est cū
 materia fabri lignarij: quæ quāuis aliquādo nō rectē in vsum
 adhi-

adhibeatur, non magnum affert incommodum. Sed humanum corpus dignitate præstantius est, nec in eo quicquam, nisi quod usu sit probatum, tentare oportet, cum sinister usus non tantum magni sit causa periculi, sed de vita ipsa hominem sæpenumero periclitari faciat: Et, quod magis est, Paracelsus ipse, vnus ex præcipuis Antimonij autoribus, & fautoribus, capite sexto sui Labyrinthi, experientiam è plurimorum remedium scientia quadam collectorum usu manare, & vbi sit scientia, ibi quoque experientiam esse effirmit: sed concludit tamen, scientiam debere hanc præcedere. Itaque ex vobis, qui toties Antimonij vestri periculum fecistis, scire cupio, num experientia hæc vestra crebra memoria confirmetur, & iuncta sit rationi, vt regula quædam generalis possit componi. Rationibus certè destituiimini: nam illæ vobis aduersantur, vt supra ostendi. Aut expertine estis mente tamen prius non adhibita, Antimonium vestro modo concinnatū, talem habere vim & efficaciam? Quod si ita est, cur antea fuit præparatum? nam vt dicatis, naturam vobis viam monstrasse, nescio certè quo pacto probaturi sitis. Hoc enim de ijs tantum rebus, quæ vel in corpore sunt, vel ab eo manant, intelligi debet. Vna tantum experientia, quæ sit dedita opera, vobis reliqua est, qua si opinionem vestrā confirmare vultis, necesse est, vt id rationibus impulsu quibusdam, quemadmodum febricitans sitim habet causam, faciatis. Sed quæ est ista (quæso) ratio? An non ea, quod Paracelsus (vt dixi) Antimonium vt aurum, ita & humores corporis mundare scripsit? Quod si hanc enunciationem vobis negauero, quid tandem de vobis fiet? Nam, vt verum fatear, mihi non potest esse suspecta. Nulla enim prorsus est seu naturæ cognatio inter Antimonium & corpus humanum, quemadmodum est inter aurum & Antimoniū, vel quid hoc cum illo habet coniunctum? Vtrumque enim corpus est inanimatum, terrestre, frigidum, siccum, & immobile: corpus verò humanum & vivit, & plenum est calore & humiditate fecunda, mouetur, & ferè tantum à metallis, quantum ignis à terra, distat. Quid deinde dicetis, si cum Arnaldo Villonouano vobis respondero. Naturam per se ipsam tantum corrigi? & possem fortasse optimo iure dicere, eos qui Antimonium corpus corrigere scripserunt, hoc de corpore metallico, quale est aurum, &

rum, & κατ' ἐξοχὴν ita appellatur, intelligi debere voluisse. Sub hac nominum varietate, pro more solito, mysteria sua occultarunt. An ignoratis forsitan, quod nominibus, vt lapidem Philosophicum, qui metalla purgat, incognitū nobis facerent, vsi sint? Sed vt ad alia properemus, ostendite mihi quęso, experientiam vestram & longam esse, & crebro vsu confirmatam? & nū demonstrationes, aut probationes habeatis, circumspicite, & rationibus medicamenta nostra vos iure damnassee comprobate. Scio sanē Launæum hoc summē elaborasse, & validis conatibus tentasse: nec ignoro etiam, eum vt mercem suam vendibiliorem redderet, aliorū pro more circulatorū contempsisse. sed mox ad hoc respondebo, vbi prius hæc discussero. Rationes itaq; , vos etiam atq; etiam rogo afferte, si quo vobis suppetunt, quare Antimoniū pestem potius, quā febris hecticā, & quotidianam potius, quā ardentem, vel eas in vniuersum curet? & ex omnibus regulam quandam idoneam & generalē elicite, quæ Hippocratis & Galeni præceptis possit annumerari. Nec existimetis velim, ideò nobis satisfactū esse, quòd dicitis, multas adhuc esse res incognitas, quarū vires nondum expertæ aut exploratæ sint: Nā in hoc cum vobis consentio, & quod ars Chymica multa habeat secreta, eaq; magnarum virū, non repugno. Prætereā non ignoro, vix quadraginta aut quinquaginta annos elapsos esse, à quibus lignū Guaiacum, Sarza Parilia, & Sinarum radix, & quædā alia medicamenta, in vsu esse ceperunt, & magna nobis commoda præstiterunt. Sed quod Antimonium vestrū his annumerari debeat, nego. Et hoc ipsum est, cui pugnacissimē contradico. Facultates enim illorū tam qualitatibus manifestis, quā vsu & ratione, & doctorū communi consensu sunt confirmatæ. Prætereā vitam habent, & plena sunt calore & humiditate, & ita comparatio non est vnius generis. Sed velle inferre, ideò quod quidā puluere Mercurij in peste, & oleo calcanthi in febre quartana vtantur, Antimoniū eodem modo debere in vsum adhiberi? quid quæso hoc est argumenti? consequens enim prorsus nihil valet, & de vno affirmari, de altero nō potest. Olea enim quæ natura sunt aërea, naturæ nostræ certē magis familiaria sunt, quā terreū illud Antimoniū vestrum. Sed vnū adhuc restat, quod me mouet, vt experientiā vestrā & vtendi modū meritò damnem. Nā etsi medicamentū vestrum

strum vires eliciendi vomitū habere optimè perspectū habeatis, nimimè tamen consideratis, an is, cui exhibetis, aptus sit ad vomitū, vt iuxta Galeni præceptū in commentario 13. Aphorismi Hippocratis sectionis quartæ præparetur prius, & idoneus ad hanc actionē efficiatur. Primū (inquit) nosce oportet, quomodo is qui veratrum sumpturus est, in alijs id genus purgationibus se habuerit. Primū itaq; à medicamentis vomitū mouētibus mediocribus incipite, & periculū facite: quod si videatis difficiliore subsequi purgationē, cauete ne veratrū, nisi benè prius præparato corpore, offeratis. Possē hoc in loco arcas vestras eadē moneta implere, quā vos surripuistis, & exempla nonnullorū, qui peius ex Antimonio habuerūt, & mortē etiā, quod magis est, obierūt, in mediū afferre. Et credo sanè eorū numerū, qui sanitatē receperūt, & qui vitā cū morte cōmitarunt, paruo inter se differre. Sed hoc habent proprium impostores, vt eos tantū diligēter obseruēt, qui naturæ beneficio ex duobus maximis malis incolumes euaserūt, & eorum qui succubuerūt, libēter obliuiscātur. Nec tamē dubito Antimoniū aliquā quandoq; vtilitatē afferre: sed talē, qualē is, qui cū inimico suo congreditur, capit. Nam cum tumore cōstarū laboraret, nec eū à Chirurgis vlla ratione incidi patere-
 tur, ex forti illa imaginatione bonū illud ab eo consequitur, qui damnū illi inferre decreuerat, & voti cōpos ita fit. Vel eā præstat vtilitatem, quā maritus è peruersis moribus, & maligna vxoris natura capit. Hæc cū venenū illi obtulisset, & vereretur fortasse, ne satis idoneum ad interimendum illū esset: aliud illi, quod huic primo contrariū erant, dabat, & dum ambo inter se colluctabātur, natura superior facta, vtrumq; à se expellit, vt ex Epigrāmāte Ausonij, quod in lib. meo de venenis in latinā linguā conuerti, constat. Sic itaq; Antimoniū cū corpus est ingressum, tam miserè naturā exagitat vt recolligere se coacta, illud primū vomitu reijciat, & per consequēs vias ad priorē mali causam disponat, quæ mota deinde quoque expellitur. Quod si quis præterea Antimoniū humores, qui morbos excitarūt educere contendat: huic respondeo: Verū quidē esse Antimoniū non tantū in ægris, sed etiam qui optima valetudine sunt affecti, multò plus humiditatis educere. Sed idem quoq; squamulas tum, cū lebetes ænei cudentur, & recēs ab igne auferuntur sursum elatas, præstare.

Quomodo Antimonium morbos curet.

Quod

Defensio
nostrorum
medicame-
torum pur-
gantiũ ad-
uersus Lau-
nçi calum-
nias.

Quod in quodam, qui febre quartana conflictabatur, & ab imperitis rei medicæ persuasus, eas in puluerem redactas assumerat, obseruavi. Reliquum est, ut ea medicamenta quibus nos utimur communiter in curatione morborum, reuera effectibus, quos requirimus, accommodata esse demonstrem, qualia sunt Rhabarbarum, Scammoniũ, turbith, contra quæ tria Launçus potissimum inuehitur. Primũ itaq; si ea cum metallis conferre volumus, nemini dubium est, ea naturæ nostræ magis esse amica: Hoc enim saltem nomine ijs potiora sunt, quod animam habent, quam secuto spiritui nostro naturali participant. Vsum habeo cum ratione, quæ duo sunt artium instrumenta, ut supra demonstrauimus. Habeo communem antiquorum & recentium consensum: Habeo actiones communes in omnibus morbis, in quibus ijs utimur. Velle autem cū Launæo affirmare, eo quod sint acria & amara, ideo malefica esse, perinde est ac si quis genus cum specie confundere vellet: nam si Mesnæum legit procul dubio didicit hanc enunciationem habere se ad aliquid: hoc est talia dici, respectu habito ad ea quæ acriora sunt, & magis amara. Prætereà didicit, hanc aliquando propositionem non intelligi de medicamentis, quæ eadem sunt specie: nec enim bona esset hæc conclusio. Rhabarbarum plumbo & argento viuo magis est amarum. Ergo Rhabarbarum utroque periculosius est. Nam Rhabarbarum differt specie ab argento viuo, & plumbo. Quod ij Launæo, si minus sibi satisfactũ hac responsione putat, qui hæc docente me audiuerunt, libenter dicent. Et ut idem denuo repetam, hæc conclusio bonane esset. Rhabarbarum sublimato magis est amarum, quod tamen nullo prorsus est sapore præditum, ergo Rhabarbarum sublimato periculosius est medicamentum. Amara ventriculum roborant, ut Mesnæus asserit, & acrimoniam medicamento- rum temperant, flatus discutunt, & corruptionem arcant: quas facultates Rhabarbarũ habet, & magna ex parte Scammonium quoque. Et quia hucusque oratio nostra processit, dico Antimonium ob hoc ipsum esse malignius, quod sit nullo prorsus sapore. Nam si illas actiones de quibus antea locuti sumus perficit, nec illud ad vllam manifestam, seu euiden- tem causam referre possimus, an non fateri oportet, vim il- lius maleficam omnium esse maximam? Cū pestis in lo-
cō quo-

co quodam, qui benè ab aëre perflatur, grassatur, & nulla extrinsecus apparet causa, ob quam diutius ibi moram trahere debeat, an non hoc illam esse periculosissimam maximo est argumento? an non eum, qui simulare nouit, quàm qui est aperto ingenio, vereri magis oportet? Sed obijcit Launæus, medicamenta nostra esse adulterata. Sit ita sanè. inueniantur, quemadmodum procul dubio res ipsa se habet. Sed caue tibi ab illis. An quia manubrium asciae parum valet, ideòne tota securis in aquam proijcienda est? Vel quare Launæus ipse ea in vsum adhibet, vt in quibusdam remediorum formis, sua manu scriptis, vidi? Omnes fermè huius vrbs pharmacopolarum officinas circumiui, & diligenter inspexi, & multa bona & mala medicamenta reperi. Sed hoc tamen affirmare ausim, me in multis tria illa medicamenta, quorum supra facta est mentio, omnium laudatissima, & in quibus nihil iure desiderari poterat, inuenisse: nisi Launæus in vniuersum ea, quæ oculis ipsimet intueri possumus, negare velit. Sed & nos libros, quemadmodum & ipse, habemus, nec deest modus, ea inter se inuicem conferendi. Habemus collegas medicos omnium totius Europæ præstantissimos: nec commercio exterarum gentium caremus. Quod si dicit Rhabar-
Rhabar-
barum.
barum quod Venetias aduehitur, nō esse legitimum, seu bonum, inspicere illud tantum oportet, an ad rubedinem declinet, an graue, an substantia rara sit: vel fractum, rubrum, fuluum, vel glauco colore appareat: vel mansum croci colore tingat, & amarum sit, & astringens. Si hæc omnia illi insunt, ad quid hæc nostra disputatio proderit? Quid Matthiolus præceptor vester, & Archiducis Medicus de hoc dubitat? Sed ad effectus accedamus, an non tales sunt, quales ab Arabibus, hoc est, maioribus nostris, & nostri temporis medicis sunt descripti? An mendacij forsan nostros homines accusare vultis, qui eius effigiem beneuolo animo communicarunt nobis? An ignoramus fortasse, Venetos merces suas Alexandriam vsque vehere, & Venetijs nō solum Ægypti medicamenta, sed & Indiæ ad totius mundi vsum, comportari? An nescimus Lusitanos commercia sua potissimum Calcuti habere? Libros nauigationum nuper in lucem editos lege, & caue Launæe, ne in posterum in tam absurdas opiniones im-
Scammonium.
prudens incidas. Deinde quæ de Scammonio in medium
S affers,

Turbith.

affers, illa verò omnium sunt pulcherrima: sed totum non exprimis. Nam de modo corrigendi illius, quem nos sequimur, ne verbum quidem dicis, nec acrimoniam illius tam coctione, quàm alterius medicamento admixtione temperari addis. Mesnæum legito, & quod volueris inuenies. Quod ad nos, qui ne latum quidem vnguem, vt aiunt, à ratione discedere volumus, attinet, nullo modo hunc medicamenta adulterandi modum probamus, siue hoc à nostris fiat, siue olim à veteribus fuerit facilitatum. Ob hanc causam Pharmacopolas admonemus, vt oculos & mentes adhibeant, & officinas inspiciamus, & malum à bono segregamus. Sed in viginti ferè annorum spacio, vix tot errores vidimus committi, quot Antimonium vestrum in vno tantum perpetravit. Postremo optimè nouimus, quales notas optimum Turbith habere debeat. Quotidiè enim illud corrigimus, in morbis præscribimus, & effectus inde, quos cupimus, consequimur. Hæc copiosius tractarem, nisi in aliud tempus multa, quæ dicenda restant, reseruare animus mihi esset: & nisi scirem lectorem affectibus minimè seruiturū, sed rationes meas æqui bonique consulturum esse. Nam ita ea quæ à me dicta sunt de Launæi libro explorandæ veritatis, & non contradicendi studio scripta fuisse procul dubio intelliget.

Quibus ita explicatis & probè intellectis, facile in posterum, vt mea fert opinio, erit, cauere ne homines tam facile cuius fidem adhibeant, & vitam, summum thesaurum, illis committant, qui experientiam tanquam fucum ignorantie suæ illinunt, & vt maiori in honore habeantur, circulares referunt, qui vt medicamenta sua commodius vendant, non aliud sanare se posse profitentur, quàm podagram, lepram, vlcera inueterata, putrida, & ad canceri naturam accedentia, & id genus alios morbos, à medicis pro desperatis derelictos, quasi ipsis solis hæc secretiora reuelata fuissent: aut veritas ab indoctis, quàm doctis tractari mallet: & quasi difficiliorebus morbis mederi, leniores aut curare non possent. Sed vt finem faciam, ita apud animum hac in re constituo, vt nimirum, cum Matthiolus & Launæus vterque, vt res ipsa ostendit, in re Chymica parum versatus, nullum alium modum, cum commodo nostro, Antimonij vtendi doceant: tam diu expectemus, dum ij, qui in id summo labore & studio incumbunt,

bunt, tutiorem seu certiore[m] viam præparandi illius, siue id per olei extractionem, siue alia quacunque re, quam ars illos docet, fiat, demonstrent. Interim vnumquemque admonco, vt sibi caueat, & Magistratum precibus omnibus oro & obtestor, imò ceu iuramento astrictum volo, vt suam hac in re auctoritatem interponere velit. Et quia Antimonium hoc modo concinnatum, tantam in ventriculo perturbationem, seu subuersionem inducit, vt ea non possit excogitari maior in tam breui temporis spacio, consulerem certè illi, qui forte sumpisset, vt medicamentis vètriculum roboraret, quorum alia per os sumi, alia extrinsecus applicari poterunt. Poterit etiam consilio adhibito prudentis medici, ijs, quæ per os sumuntur, medicamentis, ea quæ acrimoniam temperent, admiscere, & clysteribus vti, qui vim habent mitigandi illam, & partes nutritioni destinatas roborare possunt. Nam hæ vel omnium maximè hoc veneno, vt accidentia faciliè testantur, offenduntur. Delicatè prætereà nutrire illum, & cibos concoctu faciles, & multi nutrimenti, vt humiditas naturalis illarum partium restauretur, offerre oportet. Quæ copiosius sanè hic explicarem, nisi bona pars eorum, quæ in libris meis de Venenis, qui propediem, diuina adiuuante gratia, absoluentur, & cuilibet deinde communicari poterunt, scripsi, huc quoque referri posset.

Remedia
aduersus
Antimo-
nium.

FINIS.

S 2

NICAN-

NICANDRI ANTIQVIS-
SIMI POETÆ, ET MEDICI THE-
RIACA, IN LATINVM CAR-
MEN REDACTA.

EPILIVM, quæ dente nocent, ictu-
que, ferarum
Tum varias formas, tum noxia vulnera,
quæ hæ
Incautos perimant homines, illisque re-
belles

Pestibus antidotos, mihi multos inter amicos,
Quos consanguineæ iungit vicinia stirpis,
Chære Hermesianax, facili veracæque Musa,
Et candente libens ac promptus pectore dicam.
Ergo laborantes in silva & rure coloni
Te medicum observent, ut si qua ibi agentibus illis
Mortiferos rabido dentes inflixerit ore,
Abs te morborum medicamina certa suorum,
Quæ prius ipse meo didicisti carmine, sumant.
Fama est multiplici variata phalangia forma,
Omneque serpentum genus, & quæ cætera turba est,
Letale omne fouent, fundunt, spirantque venenum,
Anguipedum fuso prodisse cruore Gigantum,
Dum contra superum tollentes arma Tonantem,
Illius trifido tererentur fulmine, si iam
Phocaici quondam prope sacra fluenta recessus
Non ficta Ascræus cecinit mendacia vates.
At largos puncti facientem corporis imbres,
Atque vnica inuisum post tergum cuspide vermem,
Filia Titanis Cæi Latonia diua
Produxit, celeri quando festina volatu
Bæotam impeteret quo perderet Orionem,

Quod

Quòd puram ille Dea vestem sordente sit ausus
 Attrectare manu: latitans hinc Scorpius illi
 Occultas tacitè insidias mortemque paravit,
 Et solidam fixo percussit acumine plantam.
 Cuius lucida nunc, cer. Venatoris, imago
 Ardua præcincto micat inter sidera telo.
 Quodque Venenatum non magno reptile nisu
 Omnibus ex stabulis, ex quolibet imò cubili,
 Seu stratum sit humi, seu sit sublime, fugaris.
 Tunc ubi torrentes Phæbi vitaveris ignes,
 Et scissos fugiens per agros tua membra locaris
 Congestis facto stipulis sub nocte grabato:
 Aut densos quando colles extremae vallis
 Iugera, qua talis reperitur plurima pestis:
 Nempè per umbras silvas, per opacæ lustra,
 Aut aquas ubi planities & densa vepreta,
 Quæ primùm surgens herbarum fœtus inumbrat,
 Transieris; siccam tunc dorsi exuta senectam
 Bestia, segne trahit molli ceruice volumen.
 Cùm tepido sub vere suum modò liquerit antrum,
 Et caliganti malè cernit lumine, sed cui
 Arrosus mox fœniculi sua robora caulis,
 Atque nouum reddit, qualis fuit antè, vigorem,
 Noxia serpentum redolenti spicula thimbra,
 Ceruiniq; graui cernu nidore fugabis.
 Et sic cùm accendens gagatæ quandoque lapillum,
 Quem consumentis non exedit impetus ignis;
 Multifidam silicem crepitantibus iniice flammis,
 Aut imas viridis libanothidos accipe fibras;
 Tantundemque acris nasturci: his iunge duobus
 Æquali capreae iam iactum pondere cornu;
 Aut exiccantem nares cerebrumque nigellam;
 Interdum sulphur, fœdum quandoque bitumen;

Ut sumpta equali pendantur singula parte,
 Vel tu Threicium flamma succende lapillum,
 Qui licet irriguis mersus tamen ardet in vndis,
 Expressaque statim restinguitur unctus oliua,
 Hunc quem fluctisoni mittunt de littore Ponti,
 Qui, rude vulgus, ibi vescentes carne magistri
 Pascendi pecoris sua post armenta sequuntur.
 Præterea graueolens candentibus indita prunis
 Galbana, & ignium faciens vrtica dolorem,
 Dentatisque cedrum maxillis sectile lignum,
 Omnibus inuisum serpentibus efflat odorem.
 Istis auxiliis caua lustra, nigrosque recessus,
 Ac omnes tali purgabis peste latebras,
 Et placido prostratus humi satiabere somno.
 Sin hæc difficili constent non prompta labore,
 Atraque nox subitis tellurem contegat alis,
 Finitisque operis dulcem tibi fortè quietem,
 Ut sua defessis redeat vis artubus, optes.
 Tunc iuxta virides sinuosi vorticis alueos,
 Amnicolam nepetam per obesas collige ripas,
 His ea quando locis nascatur plurima, namque
 Vdis lata labris, & amæno flumine gaudet.
 Aut tibi casta salix, pulchro quæ flore renidet,
 Præbeat instrata securum fronde grabatum.
 Sic quoque montanum polium, cuius graue spirans
 Horret odor, nomenque suum quæ debet echidna
 Herba, & ab Euxina quæ fertur origanus vrbe,
 Quacunque illarum decerpitur obuia, prodest.
 Quin etiam multo per aprica cacumina flore
 Ridens abrotonus, pecori quæ ingrata petitum
 Pabula serpillum, molli quod pascitur horto,
 Atque suas circum radices figit, & hirtis
 Expassum folijs pendentia brachia fulcit.

Præstat item exiguam circumlustrare conyzam,
Viticeasque comas, & spinosas anagyros:
Sic & punicea sectis ex arbore ramis,
Regalisque amplis licet haste frondibus uti.
Accipe item innocuo medicantem frigore strumum,
Atque inuisa pigris Scyra prima æstate bubulcis;
Quod tum, si pascens armentum has ederit herbas,
Præcipiti furiet per inhospita devia cursu.
Hac ratione etiam densi coma pinastelli,
Cuius amarus odor longas effertur in auras,
Quæque venenato fugat occurrentia morsu.
Atque hæc sola tibi sunt substernenda decenti,
Quod struis in vacuo pernoctans rure, cubili.
Porro suspectas potes obturare cauernas,
Ut prodire foras timeant, nec sibila tollant
Colla tibi, si cedrinæ in fictile baccas
Triueris, huicque tuos tibi cautus inunxeris artus:
Vel graue spirantis si germina pinastelli,
Siccaque, quæ incultis campestribus intyba surgunt,
Palladio intuderis, facturus ut antè, liquore.
Hoc quoque cana modo tibi salua proderit, & quæ
Multa ferè solas radix preciosa Cyrenas
Incolit, & grato medicinam exornat honore.
Cunctarum doctrix etiam experientia rerum
Prodidit, & testans non vanum comprobat usus,
Vulnificus procul infesto quod portus odore
Effuget horrendos cogatque facessere dentes.
Quod si rodentes olus & frondentia vermes,
Tetra quibus virides depingunt terga colores,
Vel tenerum florem per agros venientis hibisci
In medio sacra de Palladis arbore succo
Triueris, hincque tuum colleueris vndique corpus,
Tuta dabis dulci securus membra quieti,

Nulliusque fera metues lachrymabile vulnus.
 Iniectosque in parua duos mortaria ramos
 Nobilis abrotoni non fessa contere dextra;
 Aequalique oboli nasturcia pondere misce:
 Sic quoque ducentis lapidem noua semina dauci.
 Hincque breues faciens rotulas pallente sub umbra,
 Quae tamen admissa sit libera flamine, sicca.
 Quas, postquam aruerint, rursus tere, deinde perunge.
 Quandoque in triuiis generanda dedita proli
 Reptilia aspicere est, secum coeuntia: quae si
 Figlinae cautè tollens immiseris olla,
 Egregium antidotum contra illa venena repones.
 Sed superadde bonae ceruino ex osse medullae,
 Vel pinguis, caleat quod adhuc à caede, cerebri;
 Triginta quantum possunt sustollere drachmae,
 Quattuor heminas praestantis odore rosacei,
 Cuius facta semel, bis, tertia expressio praestat:
 Splendentisque olei, crudis quod fluxit oliuis,
 Tantundem, & purae dodrantem his adijce cera.
 Haec benè feruenti celer omni concoque vase,
 Squamea dum liquidi mollescant membra draconis.
 Dehinc fabrefacta tibi mola sit, quae cuncta terantur,
 Turbenturque simul, sed acutas exime spinas,
 Quandoquidem his atrum soleat pendere venenum:
 Hoc ex unguento tua colline membra, deinde
 In quodcunque voles iter, & quodcunque grabatum
 Te poteris tuta semper conferre salute,
 Vel cum succisæ torrenti messis in aestu
 Dives ad aërea opus scrutante profunda tridente
 Stramina congestum cillens instraris aceruum.
 Sin his non uncto fortassis corpore succis
 Acribus aspidibus ieiuno occurreris ore,
 Illud quando malum mortales turbat & angit,

Ad nostra antidota *&* mandata, vt triste venenum
Et letum effugias, cauta citò mente recurre.

PORRO ex Vipereo, quod noris, germine petor Vipera
Femina, quæ veluti maiori accenditur ira,
Sic vehemente magis fert noxia vulnera morsu,
Et plus gliscenti se cauda *&* corpore voluit,
Unde citatior hac iñctos mors occupat artus.
Noxius est autem reliquo plus corpore morsus
Observandus, vbi vectori proxima Tauro
Turba, subexoriens monstrarint Pleiades astrum:
Siue vbi cum catulis tacitè apricantibus olim
Nil dum pasta suis furtim insidiosa cauernis
Dipsas dormierit, *&* quando famelica prodit,
Vel satiata redit, ne tum, tibi consulo, seua
Vllis in triuiis occurreris obuius vnquam,
Cum durum fugiens morsum ignescentis echidnae
Frendit echis, vel vbi feruente libidinis aestu
Sæuo dente sui resecat caput illa mariti.
Ast vbi post vegetam cœperunt pignora vitam,
Iamque propinqua adsunt maturi tempora partus,
Indignam chari mortem vlciscentia patris,
Erosa misera nascuntur matris ab aluo.
Sola etenim viuò grauidatur vipera fœtu,
Mortua cum reliquum passim genus ova reponat,
Squamigerosque greges per inhospita tesqua propaget.
Tunc etiam caueas, horrendam quando senectam
Exutus serpens renouat, seu pube resultat,
Vel quando æripedum timidus fugit ora ferarum,
Mortiferoque hominem petit acriter incitus ore.
Maximè enim longas ducenti corpore spiras,
Tunc indignantes cerui, capreaeque sequuntur,
Atque per omnia quæ colit illa cubilia pestis

Horribili

Horribili accelerant flatu, strepitanteque roncho.

Varia re-
ptilium ge-
nera.

Seps.

PRAETEREA candens niue & asper vepribus Othrys
Ruffis reptilibus scatet, & caua vallis, & alta
Ac rigida salebris rupes, nemorosaque saxa,
Quà sitibundus, & haud vno apparere colore
Visus seps habitat, seps semper concolor illi,
Quà sub fossa tenet tecta atque cubilia, terræ.
Ex illis quota pars saxosi concava cliui
Paciferoque Deo congestos servat acervos,
Atque gravem infligit morsis mortalibus ictum.
Nec faciles cuiquam sine noxa adiguntur aculei,
Imò malum diri fundunt in membra venenum.
Terrestres alij cochleas simile videntur;
Sunt alij viridi quos pingit squama colore,
Oblongumque fabrè vario facit ordine circum.
Plerique in bibulis quòd delitientur arenis,
Quodam ceu lepræ spiras albore scabrescunt.

Aspis.

NUNC age terribilem sitientibus aspida squamis,
Pestile plus alijs hoc ex grege reptile, nosce,
Formidabile cui corpus, tardumque volumen,
Quandoquidem transversa via est, proluxaue ventris
Spira, veternosique niuere videntur ocelli.
At simulac facili fortè observauerit aure
Vel minimum strepitum, segnes è corpore somnos
Excutit, & teretem sinuat mox aspera tractum,
Horrendumque caput, porrectaque pectora tollit,
Tam procera, extensa queunt quàm brachia duci.
Tantaque crassities est, quantum missile telum,
Quod faciens hastas docta faber expolit arte,
Pro trucium horrissona taurorum, & cæde leonum.
Squalidus interdum color albet, sæpè virenti

Cum

Cum maculis, sæpè est cineres imitante figura.
 Nonnunquam ardenti veluti succenditur igne,
 Idque nigra Æthiopum sub terra, quale refusus
 Nilus sæpè lutum vicinum in Nerea voluit.
 Præterea gemma, calle instar, fronte caruncula
 Harent, sanguineis scintillant lumina flammis,
 Turgida squalet item ceruix; graue sibilat ipsa
 Bestia, dum certam vomit ira concita mortem.
 Quatuor hinc intra maxilla concava dentes
 Radices fixere suas, quos iuncta quibusdam
 Pelliculis tunica obducit, triste vnde venenum
 Effundit, si fortè suo hæc approximet hosti.
 Nec tamen vlla vides impressi vulnera morsus,
 Nec dignus fatu tumor ictum corpus adurit:
 Sed qui læsus homo est, citra omnem fata laborem
 Claudit, & ignauo moriens torpore fathiscit.
 Solus eam potis est Ichneumon vincere pestem,
 Cum graue cautus ei bellum parat, editaque oua,
 Quæ fouet in multorum hominum insuperabile lethum,
 Omnia fracta terit, mordaceque dente laceffit.

TALE autem Ichneumon animal, velut acrior ictis
 Quæ cicures alta prendit sub nocte volucres,
 Qua struxere suum supra tabulata cubile,
 Et paruam abscondunt sobolem foetricibus alis.
 Ast vbi Niliacos inter decernere iuncos
 Cum feruente suis de moribus aspide tentat,
 Altas continuo sese demittit in undas,
 Submersoque petit limosum corpore fundum,
 Et sua descædat contacto tergora cæno,
 Dum rapido villum desiccet Sirius æstu,
 Atque paret rigidos facienda ad vulnera dentes.
 Tunc prætendentis linguam, horribilisque colubri

Ichneumō,
 quale ani-
 mal.

Impetit

Impetit aduersum caput acri mordicus ore,
Aut vlgosa trahit deprensa in flumina cauda.

Vipera.

HIC quoque vipeream, quæ cernit acuta, figuram
Aspicias, vt non vno se corpore prodat,
Et nunc hæc longum, paruum trahat illa volumen,
Ne pare consimiles forma sit vbiq; dracones
Cernere, nam gignit nostra hæc Europa minores.
Tum qui molle supra prætendat cornua guttur,
Et quodam candore micent. alij ad scopulos
Scironis montes, alta & Pannonia, et ipsum
Riphæum, et dictum corui cognomine pagum,
Et canentem habitant Aselenium, quin & alumna
Fert Asia vltra tres longis qui tractibus vlnas
Se tendant, rigidum quales Bucarteron, atque
Arduus Egagees, & celsus Cercaphus intra
Se multos refouet, quorum satis ampla patefcunt
In latum capita, et summæ circa vltima spiræ,
Femina ponè trahit ceu mancam vipera caudam
Perpetuò duris horrentem tergora squamis,
Et per opaca pigrum raptat dumeta volumen.
Ipse sed acre caput mas fert prolixior illa
Quandoque & quandoque minor, sed non ita lato
Ventre patet, mutila est similisq; per omnia cauda:
Prolixi semper tractus, similes quoque squamæ.
Atqui irritato quoties excanduit ira,
Sanguineo facies oculiq; rubore coruscant,
Diffisaq; micans celer in crispanteq; lingua
Obliquam sinuat postremo in corpore caudam.
Hinc miseræ faciens iter edit turba querelas
Accepto ex morfu, geminos, nerui instar, acutos,
Triste quibus virus iacit, ipse, at femina plures
Ore suo dentes habet: hos perpendere latos

Ista ex carne licet, porro ipso ex vulnere quædam
 It sanies, quæ nunc pinguis, nunc esse cruenta
 Cernitur, & nullum præfert quandoque colorem,
 Sed quæ circundat plagam caro, turgida moles
 Tollitur, interdum rubicunda, ac palma videtur
 Liuida, nonnunquam quodam velut hydropè gliscit;
 Prætereà quales ambuſto in corpore bullæ
 Exteriores solent summatim emergere pelle.
 Inde subexoriens plagam & vicina, putredo
 Occupat, & tristem ciet in præcordia mortem:
 Aspera quandoquidem vehementer, & ignea noxa
 Totum corpus edit, miserae arcto ex gutture voces
 Perstrepitant, cæcæque caput vertigine nutat;
 Multaque debilitas membra, anxietasque fatigat,
 Et grauis oppressum vexat caligo cerebrum.
 Arida faux, sæpe extremos it frigus in vngues,
 Atque hyberna statim cadit omnes grando per artus:
 Crebri etiam bilis vomitus, fit pallidus ager,
 Atque imitante niues circum sudore madescit.
 Plumbeus est aliquando color, quandoque nigrescit,
 Fusilis interdum simulatur floribus æris.

NUNC potes astutum insidiatoremque cerassem
 Noscere, vipereum veluti genus, huic quia dispar
 Non is corpus habet, sed quatuor aut duo profert
 Cornua, cum mutila videatur vipera fronte.
 Squalidus albenti color est, bibulis sub arenis,
 Vel qua facta rotis via longa sub scrobe dormit.
 Ex ijs alter echis velocibus obuia spinis,
 Recto terga tibi prolixus tramite ducit,
 Sed medio diffusius hic se corpore voluit
 Curuum errans per iter resonantibus aspera squamis.
 Qualiter æquoreo longissima gurgite naui,

Cerasus.

Quam

Quam violentus agit nunc huc, nunc Aphricus illuc,
 Pellitur, & laterum gemeunda fragore suorum
 Extra sulcandas sinuosè fluctuat vndas.
 Is si fortè grauem serpens impresserit ictum,
 Fit similis clauo tumor, obscuræque leuantur
 Pustula, & afflicta non magnum parte dolorem
 Exagitant; verùm tristis magis inguina tentat,
 Atque ambos poplites labor, & pallente colore
 Exanimis fractisque fathiscens viribus æger
 Conspicitur, ter tresque dies superùm æthera cernit,
 Raroque conceptam fugit hoc ex vulnere mortem.

Hemor-
 rhois.

QVI noscenda sit hic serpens Hemorrhoids audi:
 Rimosas colit illa petras, sibi que aspera tecta
 Et modicè pendens facit inflexumque cubile.
 Vnum longa pedem, totoque gracillima tractu,
 Ignea quandoque est, quandoque est candida forma,
 Constrictumque satis collum, & tenuissima cauda.
 Bina super gelidos oculos frons cornua profert,
 Splendentum quadam radiorum albertia luce,
 Siluestres vt apes populatricesque locustæ.
 Insuper horribile ac asprum caput horret, & instar
 Ipsius obliquè sua paruula terga cerastæ
 Claudicat: ex medio videas appellere dorso
 Paruum nauigium, terit imam lubrica terram
 Alius, & haud alio tacitè trahit illa motu.
 Ac per arundineum si transeat illa grabatum,
 Protinus horrendos vbi mordens intulit ictus,
 Decolor accurrit species, quædamque nigredo,
 Anxia corda dolent, gelidæ sitis ingruit vnda.
 Quin & sanguinei prima sub nocte fluores
 Ipsis profiliunt è naribus, auribus, ore,
 Vesicaque simul, quæ sunt in corpore plagæ,

Rampun-

Rumpuntur, quadamque cutis fuligine marcet.
 Ergo caue, imprimisque suum ne femina virus
 Inuomat: hæc quoniam diro quem presserit ore,
 Ignitas queritur gingiuas, atque per ipsos
 Erumpens vngues miro fuit impete sanguis,
 Et malè olente madent fædi putredine dentes.
 Quondam animosa Helene cygni Iouis inclyta proles,
 Eversa rediens Troia (nisi vana vetustas)
 Huic indignata est generi, Pharias vt ad oras
 Venit, & aduersi declinans flamina venti,
 Fluctuagam statuit iuxta Nili ostia classem.
 Namque ubi nauclerus se fessum forte Canobus
 Sterneret, & bibulis fusus dormiret arenis,
 Lasa venenosos hemorrhoids impulit ictus,
 Illatamque tulit letali dente quietem.
 Protinus ouipara cernens id filia Lada,
 Oppressæ medium serpenti feruida dorsum
 Infregit, tritaque excussit vincula spina.
 Quæ fragili illius sic dempta è corpore fugit,
 Et graciles hemorrhoidi obliquique cerasæ
 Ex hoc clauda trahunt iam soli tempore membra.

I AM quæ Sepedonis species sit, qualeque corpus,
 Accipe: diuersa tractum ratione figurat.
 Quinetiam mutila nulla insunt cornua fronti,
 Et color, hirsuti qualem est spectare tapetis,
 Grande caput, breuior, dum currit, cauda videtur:
 Quam tamen obliquo maiorem tramite ducit.
 Quod fit ab hoc vulnus, magnos nocuosque dolores
 Excitat, interimens quia fundit & ipse venenum,
 Quo sata marcentes tabes depascitur artus,
 Indeque siccata resolutus pelle capillus
 Spargitur, & volitans candentis puppus achanta.

Sepedon.

Præterea

*Prætereà fœdum turpi vitilagine corpus,
Et veluti vrenti maculas à Sole videre est.*

Dipsas.

*EXIGVÆ similis spectatur dipsas echidna,
Sed festina magis mors ictus occupat ægros.
Parua & lurida cui circa vltima, cauda nigrescit.
Quem ferit, accenso miseræ is corde querelas
Fundit, & arenti sitibundus fauce dehiscit,
Quæsitisque, velut taurus, superincubat vndis,
Immensoque replet, sed frustra, viscera potu,
Dum crepet intensus rupto mox sumine venter.
Peruetus est iuuenum & narratur fabula, quòd, cùm
Maximus ætheream cepisset Iupiter arcem,
Diuiso in fratres maris, & quòd Tartara, regno,
Contulit æternam mortalibus inde iuventam,
Vt dignum meritis impertiretur honorem:
Iam quoniam supero surreptæ ex æthere flammæ,
Prædonem amentes odere Promethea, quòd non
Ipsos perpetuum virides fecisset in æuum.
At nihil hoc illis diuinum & nobile munus
Profuit à facili iam suscepisse Tonante,
Quandoquidem pigro fessi tandem illud a sello
Imposuere, grauis qui mox sub pondere doni,
Arida dum tentat vicino guttura fonte
Colluere, aspecto subito serpente stupefcit,
Vtque sibi tutum velit is concedere potum,
Supplicat: ille bonum fore se respondet, at ista
Conditione, suo si det quæ pondera dorso
Baiulet. insipiens (suasit sitis) annuit ille.
Hinc est quòd veterem serpentes corpore pellem
Abijciant, & quoque noui reparentur in anno,
Infelix hominum genus, omni ex parte, sequenti
Perpetuò senio, certoque sub infera fato,*

Ipscæque

*Ipsèque sic serpens, velut antè accensus asellus,
Ferueat, & peiore hominem clam vulnere lædat.*

*N V N C mea Chersydrum facili dic carmine Musa,
Qui pare productu similitique aspida vultu
Exprimit, ac viridis celeberrimus incola stagni
Infestum ranis odium, non molleque bellum
Infert, ac siccis vbi desinit vnda lacunis,
Egressus terra se continet, hic sua membra
Squalidus informisque fouet feruente sub aestu,
Intritisque viis afflante atrociter ore
Exedit arentes, quos fecerat orbita, sulcos.
Pessima quas fecit plagas hic signa sequuntur,
Arida tota cutis circum putret, horribilemque
Eleuat aspectum: magni igniti que dolores
Tandem hominem interimunt: mox plurima pustula surgit,
Ac aliæ ex alia bullæ se parte refundunt,
Et miserum diris turbant affectibus ægrum.
Post hunc exiguum tibi subdimus amphisbænam,
Duplice conspicuam (monstrum mirabile) vultu;
Cuius perpetua cæcum caligine lumen,
Quod latas vtrumque genas porrectaque menta
Plus alijs alto serpentibus aggere tendat.
Terreus est illi color, et densissima pellis,
Plurima quam variè distinctam signa figurant.
Hæc vbi iam creuit, cædentes ligna coloni
Sectam deglabrant oleastri ex arbore virgam,
Quale pedum, strictisque prehensi pellibus anguis
Insertam obuoluunt, quas certis deinde diebus
Exarere sinunt cantantes ante cicadas.
Vtilis hic baculus frigentibus artubus esse
Fertur, vbi exanimis digitos torpedo fatigat.
Tunc quia constrictos, et eorum vincula, nervos*

Chersydrus

Amphis-
bæna.

T

Calfacit,

Calfacit, immisso fouet extenditque calore.

Scytala.

BIFRONTI similem reperis *Scytalam Amphibana;*
Pinguior est tamen, & cauda, quæ nulla ferè exit,
Crassior, vt quantum solita est comprehendere lignum,
Curua manus strictum quoties tenet ipsa ligonem.
Tam proluxa, vagans pluuio quàm reptile celo,
Quod fœcunda genus sua gignit viscera tellus.
Ne postquam iuuenis venienti tempore. Veris,
Magna Deum quando profert serpentia mater,
Liquerit obscuram consueta cubilia petram,
Et nitidos tepido sub Sole extriuerit artus,
Pandentes se fœniculi teneram exedit herbam;
Sed per opaca morans imi decliua montis
Se tenet, & multo grauius latet obruta somno,
Equæ alta sua conquirat sibi pabula terra:
Nec licet id magno cupiat studeatque labore,
Arescente sitim potis est depellere fauce.

Basiliscus.

NUNC modicum, at dominum serpentum perspicere re-
Eminet argutum caput, est flauo ipse colore, (gem.
Et tribus extenso porrectus corpore palmis.
Illius auditos expectant nulla susurros,
Quantumuis magnas sinuent animalia spiras,
Quando vel in pastum, vel opacæ denia siluæ,
Irriguosue locos mediæ sub luce diei
Excandescenti succensa furore feruntur,
Sed turpi conuersa fugæ dant terga retrorsum.
Quod ferit hic, multo corpus succenditur igne;
A membris resoluta suis caro defluit, & fit
Lurida, & obscuro nigrescit opaca colore.
Nullæ etiam volucres, quæ fœda cadauera pascunt,

Sic

Sic occisum hominem tangunt, ut vultur, & omnes
 Huic similes aliae, pluuiæ quoque nuntius aura
 Coruus, nec quaecunque fera per devia lustra
 Degunt, è tali capiunt sibi pabula carne.
 Tam teter vacuas odor hinc exhalat in auras,
 Atque propinquantes penetrant non segniter artus:
 Sin cogente fame veniens approximet ales,
 Tristia fata refert, certamque ex aëre mortem.

DICENDVM facili Dryinam nunc accipe mente: Dryinæ.
 Hydrium etiam quidam, quidam dixere Chelydrium.
 Ille cauas habitat quercus, alibi quoque fagos.
 Posthabitisque algis, dulci que palude, lacu que
 Quadrupedes ranas, graciles que moluridas haurit.
 Hunc si infesta myops odiosa animalibus ales
 Impetat, exesa celeri impete robora quercus
 Insilit, hic imo constructo in cespite nido.
 Candidus est tergi color, est æqualis et hydro
 In capite aspectus, grauis itque à corpore fætor,
 Qualem dant madida, corij præsegmina, sordes,
 Quas tereti radunt ab equino tergore ferro.
 Quod si cui prensam Dryinas talumue pedemue
 Laferit, à toto se spargens corpore fertur
 Tristis odor, surguntque nigri, qua plaga, tumores;
 Mæsta que tristitia & lacrymabilis opprimit angor
 Comprensam morfi quadam caligine mentem,
 Et periens nimio flaccescit forma dolore:
 Usque adeò pascens absomit membra venenum.
 Quin etiam obfusans obducit lumina nubes,
 Et miserè affectum perdit letaliter egrum.
 Sunt etiam, eiusdem qui morfi dentibus anguis
 Instar balantum soleant clamare caprarum
 Siue ouium, et grauib. torti cruciatibus angi.

Pallidus vrinae liquor it, torpensque veternus
 Ingruit, & crebris quassi singultibus agri
 Nunc similem felli vomitum, nunc sanguinolentum
 Eijciunt, ipsumque malum facit arida labra,
 Postremoque grauem fundit per membra tremorem.

Draco.

NUNC viridem & nigrum post dicta venena draconē
 Aspice, quem patula fago Phœbeia proles
 In gelido Peli nutriuit culmine iuxta
 Leta Pelethronia quondam decliua vallis.
 Formosa apparet species, pulchro illius ore
 Triplice conspicui se produnt ordine dentes,
 Magna sub egregia scintillant lumina fronte,
 Tinctaque felle tegunt imum palearia mentum.
 Nec tamen ille graues, vt cætera turba, dolores,
 Si velit, infixo cum fortè momorderit ore,
 Suscitât: exiguus non noxia vulnera punctus
 (Qui ceu rodentis noctu quæque obuia muris)
 Infligit, modicum tenuis dat plaga cruorem.
 Hunc petit inuisum magni Iouis armiger hostem,
 Cumque genis parat acre suis ex æthere bellum:
 Pascentem in siluis quamprimùm viderit illum,
 Quod totos ferus is nidos cum mitibus ouis,
 Et simul ipsa terens & vastans pignora perdat.
 Non timet hoc serpens, imò quodam impete dumis
 Profiliens, ipsamque aquilam, leporemque tenellum
 Extrahit ex rapidis vi fraudeque fortior vncis.
 Cauta malum declinat auis. fit ibi aspera pugna;
 Vt queat extortam victor sibi tollere prædam.
 Sed frustra elapsam & volitantem hinc inde volucrem
 Insequitur, longos sinuum contractus in orbes,
 Obliquoque leuans sursum sua lumina visu.

SIN

SIN nimboſa Samus petitur vel Lemnia tellus,
 (Vtraque Threïcios propè conſpicit inſula fines)
 Quâ procul alta patet Diuæ Rheſcynthidos ædes,
 Clarus vbi eſt Hebrus, notæque niualia Zona
 Culmina, & Oeagridæ quercus Zerinthiaque antra;
 Prolixam inuenies inamabile Cenchrida monſtrum,
 Quem varijs pictum ſquamis dixere leonem.
 Non ſtata craſſities, eadem nec ſpira videtur.
 Quam facit hæc plagam, nulla medicabilis arte
 Tabes inſequitur, quæ diro membra veneno
 Exedit, ac turgens cruciatum ſuſcitatur hydrops,
 Donec is effracta prope ſumen parte reſidat.
 Atqui cùm rapidis ferueſcens Solibus æſtus
 Ardet, in horrida ſe ſiluarum deuia confert,
 Imbellesque rapax venatur prædo bidentes,
 Percelſiue Sai iuga, frondosiue Moſychli,
 Sub viridis quando frigentibus abietis umbris
 Securi recubant, grege circum errante, magiſtri.
 Hic caue, quantumuis fortis videaris & audax,
 Hoc aduerſus eas vel tentes prælia monſtrum,
 In te peſtiferas ne flammæ ſpiret hiatu,
 Atque tuum implicita corpus liget vndique cauda,
 Et bibat exſuctum per vtrimque ſoluta cruorem
 Clauſtra, procul fugito non recto tramite, verùm
 Obliquum per iter, cita quò veſtigia frangas:
 Lædit enim curuo per ſpinas tergora flexu,
 Cùm celeres aliàs recto ferat impete curſus.
 Talis Threïcio ſeruat ſe beſtia tractu.

Cenchris.

HIC etiam inſidians inuiſos Stellio morſus
 Incutit. Hanc illi fertur tribuiſſe figuram
 Mœſta Ceres, pueri mutato corpore, iuxta
 Callichorum puteum, Celæis quando Terapnis

Stellio.

Nobilis hospitio Diuam Metanira recepit.

Plura alia
reptilia.

PLURES reptilium, quæ non ita noxia, formæ
Per densas habitant siluas, per opacæque lustra,
Quos Elopes Lybiasque coronatosque myagros
Dicunt, sunt iaculis insignes, suntque moluri.
Sunt cæci que alij, sed nescia ledere turba.
Ad quorum inflicta propulsatoria plagas
Radices, herbas, folia, & quo tempore velli
Atque legi præstet, referam, quibus ipse medelis
Vsus præcipiti possis succurrere morbo.
Ut virides carpas, opus est tibi, sedulus herbas,
Dum noua stillat adhuc quasi primo plaga cruore.
Præstantissimum id est fieri, quo pabula tractu
Per frondosa vagi quærunt umbracula cnopes.

Varia anti-
dota cõtra
venenatos
morsus.

ERGO salutarem primùm tibi conuenit herbam
Vellere, idem cum Centauro cognomen habentem:
Quam gelido Chiron in Peli-vertice quondam
Prendit: amaracino folio similis coma surgit,
Aureus est flori vultus, non altaque radix.
Vult siluestre solum, quo plurima nascitur herba:
Hanc tu vel viridem vel siccam contere, deinde
Nobilis hemina permisce atque accipe vini.
Cui libet hæc homini mensura sat esse videtur.
Sunt qui & hanc alio Penaceum nomine dicunt.
Optima post partum valet hic & aristolochia,
Vmbrosa quæ gaudet humo, similesque sequaci
Periclymenoque hederæque comas, floresque rubentes
Exhibet, vnde grauem fundens exhalat odorem.
Nascentem in medio cernes pyri imagine fructum:
Atque rotunda patet, quodam sed acumine radix
Femellæ, proluxa mari, simili que colore

Horicio est buxo; quam contra tristis echidna
 Letiferos morsus praesens exquire leuamen.
 Vnius hinc drachmae pondus nigro inde Lyæo,
 Et bibe, non istos modicum conducit ad ictus.
 A tribus hinc dictam folijs si sumpseris herbam,
 Non leue praesidium contra illa venena parâris,
 Siue alto hanc in monte, vel ima valleprehendas.
 Sunt & qui minyanthes eam, sunt qui tripetelon
 Appellant: qualis loto est, apparet imago,
 Et similem rutæ, donec viget, edit odorem.
 At flores vbi magna suos, adnataque membra.
 Cæperit, ingratum solet eruere bitumen.
 Collectum illius sume & bene contere semen,
 Appositi quantum breue vas comprehendit aceti,
 Atque bonum aduersus serpentes ebibe potum.
 Nunc age, mixta tibi tales pellentia morbos.
 Antidota expediam, faciliq; docebo Minerua.
 Trinacriam Thapsi radicem velle salubrem,
 Atque albo castum misce de vitice semen,
 Nerim item, & latè spargentem germina rutam,
 Thymbræasque comas, sed eas quæ propter odorum
 Serpillum veniunt: & dictæ à regibus hastæ
 Vel caulem, vel radicem, vel semina sume,
 Helxinenque, alio Clybatim quam nomine dicunt,
 Vdis gaudentem semper natalibus, & quæ
 Per diuersa suos protrudit brachia flores.
 Has omnes, prius in cotylam si triueris, herbas
 Ebibe, commixto tamen his vino vel aceto:
 Si neutrum adfuerit, puram cape fluminis vndam.
 Inde bonam observa radicem nobilis herbæ,
 Cui dedit æternum Alcibiussque & vipera nomen,
 Spinosis semper folijs, similanteque flore
 Purpureas violas: facilis fibrosa que radix,

Altiùs omniparæ scrutatur viscera matris.
 Extremum Alcibiï mordens percussit inguen
 Vipera, quando cauo dormiret fortè sub antro
 Egestæ aræ, ab hac medica vi peste revixit.
 Atque hoc contigit id pacto, pungente dolore
 Iam vigil ille statim visam prope proruit herbam.
 Mandit & exsuxit radicem, semina verò,
 Et siliquas caulemq̃ue dolens oblevit in vlcus.
 Prætereà cæsa potes vti fronde virentis
 Marrubi hoc contra vino splendente venenum.
 Quæ solet enixæ lac herba augere iuuentæ,
 Et facere, vt, pulsa prius, offerat vbera, proli.
 Quamq̃ue melictanæ pastores, & meliphyllon
 Appellant, dulci quòd apes delectet odore,
 Quæ magno densæ circum hanc stridore susurrant.
 Quin etiam hanc ad opem tenuis membranula prodest,
 Quam cerebro gallina suo gerit, interdumq̃ue
 Psegma, polycnemonq̃ue & origanon accipe, siue
 Aprinum derade iecur, quod concava mensa,
 Acreq̃ue fel, & porta cibi est. hanc contere pellem,
 Tusaq̃ue commixto simul hæc cuncta offer aceto:
 At melius foret hæc facienda ad pocula vinum.
 Accipe item æterna viridantem fronde cupressum,
 Vel panaces, vel fibrino sectum inguine testem,
 Seu fluuiialis equi, super atram quem Sain edit,
 Atque malum plenos messorem immittit in agros
 Niliacus vortex, fluctu siquidem ille relicto,
 Cùm iam nata seges, surgentem demetit herbam,
 Et tantum illius spaciū præscribit & ambit,
 Retrogrado quantum potis est depascere tractu.
 Illa cauo tere vase simul pare pondere drachmæ,
 Et super infusæ quod sat sit coniuge lymphæ.
 Nec pulchri abrotoni, aut sacre obliuiscere lauri,

Quas gerit hæc baccas, his mollis amaracus addi
 Debet, in irriguo quæ gaudet amœnior horto,
 Et teneri leporis, similis quæ coagula fætus,
 Qualis capreolus pressans quæ graue hinnulus vber,
 Pingue quæ ceruinum, quo cingit viscera, rete.
 Ex his accipiens bis drachmæ pondera rebus.
 Quattuor in cyathos antiqui deijce vini.
 Nec veteris medicina cedri te iuniperi quæ
 Clam sit, quas quæ gerit pilulas umbratilis arbor,
 Aptæ quæ ad attegias platanus, quibus addita dicti
 Semina bipleuri, iuxta Ideæ quæ cupressi:
 Omnia quandoquidem certæ sunt illa medela,
 Inflictos quæ abigunt serpentum dente dolores.
 Nunc aliud leti effugium, contra quæ malignos
 Antidotum morsus facili cape serius aure.
 Inquisitam igitur tere pulybataean, & inde
 Heminam ptisanæ superadde, duos quæ vetusti
 Mox cyathos vini, pressi quæ liquoris oliua
 Aequalem partem: quæ sic commixta medela
 Tale tibi euellet securo è pectore virus.
 Bis cape quinque picis drachmas mediam quæ medullam
 Iunge huic frondentis ferula, vel equestris opimam
 Feniculi radicem & semina, cum quæ cedrinis
 Baccis algosas apij nascentis ad vndas,
 Et quod cornipedum nomen sibi cepit equorum
 Pregnantem umbellam, & drachmarum pondo duarum
 Acribus è myrrhæ lachrymis, summi quæ cymini,
 Decerptum certo dispendens pondere fructum.
 Cuius tres cyathos vino medicaminis hauri,
 Vipereum quæ caput, quæ quæ hinc sunt damna repelles.
 Vnius egregiam drachmæ accipe pondere nardum,
 Et misce octipedem fluuij sine tergore cancrum,
 Lacte recens mulso, redolentem quæ irida tunde,

Quam Naron, vel amœna fugacis ripa Drilonis
 Nutriuit, qua Sidonius cum coniuge Cadmus
 Harmonia, egressus sua tecta, nouam aduena sedem
 Quæsit, inque duos versi sunt ambo dracones.
 Quin & florentem & diffusi floris erycem
 Accipe, pascentis gratas examinis escas,
 Ac sterilem æternæ fruticem tamaricis, honorum
 Viuentum vatem, per quem Corypeus Apollo
 Conscia venturi fieri præsagia iussit,
 Atque gubernandi populi pia iura sacrauit.
 His etiam viridis plantam coniunge conyzæ,
 Et virgas sambuce tuas, & florida grati
 Brachia samsuchi, cytisum & vegetas thymalides,
 Omnia sumpta suo, quod sat sit, pondere tunde,
 Atque boni herminam, vel plus infunde Lyæi.
 Prende coaxantes etiam prope flumina ranas,
 Nempe minutarum patres, quorum optima turba est:
 Siue ipsos coctos, seu pingua iuscula sumas.
 Vipereum simili iocinus ratione iuuabit,
 Si schedio mixtum vino potaueris: imò
 Vtile & eiusdem caput est serpentis, vbi sit
 Sumitur à læsis viroso dente puellis.
 Nec nitidos heliochrysi tu desere flores,
 Et clausis foliis noscendam corcoron herbam,
 Omnigenisque malis dictam prodesse conilam,
 Quam vocat Herculeam quoque vulgus origanon, addé:
 Et quædam est, asini folium quæ dicitur, herba:
 Hanc ipsumque simul tere origanon, atque rotundum
 Ex thymbra fructum (florentem intellige spicam)
 Certa mali hæc etenim sunt propugnacula morbi.
 Prætereà simili quam parua papauera vultu
 Assimilare vides, rhamnum cape rore madentem,
 Circa quam niueos est semper cernere flores:

Quamque

Quamque alio quidam philetærim nomine dicunt;
 Qui Gygæa colunt monimenta altumque Tymolum,
 Densaque Parthenij iuga, celsi ubi pascua Clesi
 Errantes carpunt per amœna vireta caballi,
 Ipseque collecto caput effert amne Caiſter.

NUNC medicas age radices, quæ triste venenum
 Expellunt, mordens quod fudit beſtia, dicam:
 Atque duo hic echia vide, quorum alterum inhorret
 Spinoso anchusæ folio, paruaque prehendit
 Nutricem radice suam: sublimior exit
 Alterius caulis, quem circa est purpureus flos:
 Viperea germen specie, durumque cacumen
 Monſtrat, ab hoc utroque reſectam contere partem:
 In factò ex ligno vel ſaxo vaſe iuuabit.
 Horridi item eryngi, ſimul & medicantis acanthi,
 Ipsiſque imis quæ montibus hæret, erini
 (Æmula riparum quam Romulus ocmia dicit)
 Tritas equali radices pondere ſume.
 Sic graue montanæ eucnemi nemus, & Nemeæi
 Semen api, æternum foliis quod ſeruat honorem,
 Et grati anneſi duplex his adijce pondus;
 Atque hac mixta ſuo ritè & bene confice vaſe,
 Ut vel viperei contra mala vulnera dentis,
 Aut uncæ caudam, vel dira phalangia, certum
 Condas antidotum: cuius, ſi fortè miniſtres,
 Tres obolos ſuaui commiſcens porrige vino.
 Perpendenda etiam varij medicina leonis,
 Montanæ & radios imitantis floribus herba.
 Illius eſſe duas ſpecies cognoſce: prioris
 Aſſimilis Scolymo quadam caligine forma
 Atque rotunda effuſa iubo eſt: denſa aurea radix
 Aprica effugiens loca, opacis naſcitur umbris.

Asperius

Asperius folium, sed nullum habet altera caulem,
 Imò humili medium floris caput horret echino,
 Alba intus radix referenti mella sapore.
 Vitandus niger est, tacitum fouet ille venenum:
 Mixti autem lymphæ drachmam potaueris albi,
 Alteram ab Alcibio dictam cape prouidus herbam,
 Prendenti quantum poteris constringere dextra,
 Commixtoque mero factum celer ebibe potum.
 Repperit hanc olim quidam venator, ut aiunt,
 Quando Phalacraeis scopulis Crymnaea per arua,
 Et per amœna Græci clamosus Equique vireta,
 Exhortante canum latratus voce cieret.
 Hic viridi in silua celeris vestigia capræ
 Sectans, in madidum prope lumina vertagus hircum
 Vipereis tristem suscepit dentibus ictum.
 Ergo procul querulo & morsum testante latratu
 Hærentem à sese serpentem excussit, & inde
 Huius morsa statim folia herbæ glutit, & sic
 Horribilem interitum tali medicamine fugit.
 Et viridem librum pinguis deglube ricini,
 Quem simul asperuli misce folijs apiastri:
 Vel sua debentem soli cognomina ramum;
 Hæc ad eum quoniam semper conuertitur herba,
 Assimilanti oleam folij aspicienda figura:
 Sicque caui radix cotyledonis utilis atris.
 Vlceribus, si cui fidit inam pernio calcem,
 Atque virens pirethrum, messæ & Scolopendria prodest.
 Quin Phlegyæum etiam Panaces cape, clara quod olim
 Phæbi progenies ad cæcula flumina carpsit,
 Prælustri ex Iphicle satum curans Iolaum,
 Herculei quando comes adiutorque laboris
 Lernaam domuit victoribus ignibus hydræ.
 Et teneram felem, venatricemue parentem

Illius accipiens ambustos extere crines,
 Et quæ fœda latent dissecto viscera ventre,
 Exime, & aspersam sale dehinc & sulphure carnem
 Exicca in patula seclusis Solibus umbra.
 Atque ubi te tristis fortuna coëgerit, inde
 Sume quotam & reseca minima in corpuscula partem,
 Quale solet silphi frustum vel lacteus orbis
 Incidi, hæc præsens, si qua est, præstansque medela,
 Cuncta simul vincet mala tali inflicta veneno.
 Nunc Neptunia quo valeat testudo vigore,
 Accipe, certa quidem hæc semper tutela probatur.
 Contra se longis voluentes tractibus angues,
 Quantocunque etiam, & quàm multo vulnere ledant.
 Hanc ubi versati piscator in arida Ponti
 Traxerit, infixo resupinam interfice cultro,
 Atque nouo figuli fusum excipe vasa cruorem,
 Tum quæ subsidunt imo liuentia fundo
 Humida defæca; siccati deinde capeffe
 Sanguinis, æquata quantum secta vncia lance
 Eleuat, agrestis cui dimidium adde cymini,
 Cuius quartam æquent leporina coagula partem.
 Ex toto hanc vnâ pastillo demito drachmam,
 Inque bono dato, si quem lasit bestia, vino,
 Atque hæc aduersus serpentes esto medela.

DIRA venena dehinc nocuit perpende Phalangis,
 Quæque malos ictus illius signa sequuntur.
 Splendidus hic primus Rox est nigrante colore,
 Et multis pedibus, septa ore & dentibus alius.
 Quem ferit hic, nullam perfert in corpore plagam;
 Ast ima tacitè ruffescunt lumina parte,
 Horrida frigiditas penetratos occupat artus,
 Mutatusque color, resolutaque membra deorsum

Denutant,

Phalangia.

Denutant, flacco languescunt inguina peni,
Egelidique labant luxato poplite lumbi.

Asterion.

ISTIS Asterion signis agnosce secundum:
In summo apparent quædam quasi pinguia dorso,
Atque nitens varium depingit virgula corpus.
Percussum hoc hominem subitus cum flatibus horror
Aggreditur, grauidum languet torpore cerebrum,
Lassaque præcipue genuum compago fathiscit.

Cyaneum.

CAERVLEVM genus est aliud sublime pilosum,
Hirsutaque sui lanugine corporis horret.
Difficilem hoc infert labefactis artubus ictum;
Debile cor multo tremit & languore grauatur,
Et circumfusa caligant tempora nocte.
Lubricus & tenui, quam textit aranea, tela
Assimilis vomitus subit; hinc lacrymabile fatum.

Agrostes.

HINC alia Agrostes species distinguitur, ut qui
Cernitur esse lupo similis, qui mollia textit
Retia, & his muscas, culices venatur, apesque,
Oestraque, & extensos quodcumque volatile casses
Impetit, imbellem fert hic innoxius ictum.

Dysderi.

MOX aliud gravius genus est: Dysderi vocare,
Sphecaeumque solent, rutilo quod fulget honore:
Crudioreque sua similatur imagine vespæ;
Quæ fortis spectatur equi non languida proles;
Nam quia equi vespas edunt examina, tauri,
Si quod id inflixit, temerè non negligere vulnus.
Turgidus ex illo tumor est, deprensaque morbo
Genua labant, tremulus subit infima viscera languor,
Sublataque cadunt quasi toto in corpore vires.

Ictum

Ictum vt sæpè hominem domet interimatque malignum
 Extremeque nocens animal, lethæa venena
 Quod vomat: & paruo talem dat vulnere somnum,
 Vt ferat æternam cessante labore quietem.

NUNC age nosce genus formicæ nomine dictum,
 Tale quod insectum similis demonstret imago.
 Splendida colla rubent, reliquum quasi putrida corpus
 Nigricies pingit, stellantibus undique guttis
 Distinctum est dorsum, cineres imitante colore:
 Conspicuum caput exigua ceruice leuatur.
 Ex illo similes aliorum expende dolores.
 Sæpè subincidens si quando legumina messor,
 Atque alia in medio viridi crescentia parte
 Euellit, similes scarabeis pascere vermes,
 Parua, puta, & flammæ imitata phalangia, prendit.
 Circa huius generis cruciantem tubera morsum,
 Multaque consurgit turgenti pustula pelle,
 Atque vagi cor agunt æstus, incondita lingua
 Perstrepit, & vario torquentur lumina gyro.

Myrmec-
 tion.

Abund phal-
 angij ge-
 nus.

NUNC animo perpende tuo, quas barbara Memphis
 Bestiolas nutrit, volitantis imagine vermis,
 Quem circum accensas petulantem nocte lucernas
 Seræ cenæ abigunt, angustæ cuius & alæ
 Squalent, non viridi velut ipsa conila colore,
 Sed quendam veluti cinerem, dum prenderis, edunt.

Quædam
 Aegypti vo-
 latilia & re-
 ptilia vene-
 nosa.

HUNC etiam referens in Perside bestia fronde
 Pascitur, horribili quæ semper cernua vultu,
 Nutat, at infixo, qui summo è vertice prodit,
 Quod stimulo infligit facile & tolerabile vulnus,
 Citra omnem est etenim mortem, interitum, atque laborem.

Cranoco-
 laptæ.

INDE

Scorpio.

- I. INDE dolorifica cantandus Scorpio cauda,
Et tetricæ illius species, qui primus eorum
Albicat, haud mala, nec mortalia vulnera figit.
- II. Sed rutilis quem fortè genis splendere videbis,
Hic calidas flammæ, flagrantemque incutit æstus,
Quo detenti homines horrore & frigore quodam,
Concutiuntur, vti qui febre siti que laborant.
- III. Luridus apparens, trepidantes vulnere motus
Fert percusso homini, bipatenti qui oris hiatus,
Vt solet attonitus vel vanus morio, ridet.
- IIII. Est viridans alius, qui quem percusserit, illi
Mox tremulum horrorem ciet, & penetrabile frigus,
Atque acri corpus se aspergi grandine sentit;
Supremus rapida quamvis Sol lampade flagret.
Tam grauis & tanta est factæ hoc afflictio noxæ,
Cuius nexa nouem iuncturis horrida spina
Extremo nocuum iaculatur acumine virus.
- V. Liuidus est alius, grandi qui cernitur aluo,
Nam rosea vescens manet insaturabilis herba.
Quæ ferit, infuso depascit membra veneno,
Et licet exiguo tamen inguina subleuat ictu.
Tam malus & vehemens infixus aculeus illi est.
- VI. Deprendes aliud genus assimilante figura
Octipedum cancrum, qui albentes incolit algas,
Extremosque maris carpando pabula fluctus.
- VII. Incurvis quidam similes etiam esse paguris
Cernuntur, maiore alios qui corpore vincunt.
Chelis, forcipibusque æquè solidi atque paguri,
Qui saxosa tenent timidi caua, quin etiam illi
Hisce suum ducunt, sed non genitoribus ortum.
Nam camuras quando, sua nempe cubilia, rupes
Destituere, nec algosum prope littus oberrant,
Insidiosus eos timidis piscator ab undis

Extrahit,

Extrahit: hac ubi se senserunt fraude teneri,
 Confestim subfossa petunt à muribus antra,
 Noxia ubi illorum soboles nutritur, ibique
 Euectis è corporibus damnata propago
 Ista per erumpit formamque foramina sumit.
 Inde melichlori species venit vltima, cuius
 Summum ventriculum multa fuscédine nigret.
 Fundit inextinctum, quos percutit ille, venenum,
 Excretisque viris longè infensissimus hostis,
 At paruos natu pueros celeri nece perdit:
 Alitibus similis, quæ rodunt farra, locustis,
 Quæ super extremas solitæ se tollere spicas,
 Extritam illarum planè populantur aristam,
 Pedasios per agros vagæ inhorrentesque corymbos.
 Atqui horum aduersus noui iacula insectorum
 Præsens antidotum facere, et quo denique pacto
 Solo montanæ punctu bembicis apisue
 Non expectatum soleat subrepere letum,
 Cùm nimis audaci sua circa aluearia gressu
 Versantem vel agro fessum percusserit agrum,
 Vt studiosè etiam sua in ipso spicula linquat:
 Nam pungens ea fert mortem vitamque volucris.
 Compertumque mihi est seuus quid patret Iulus;
 Perniciemque ferens, quid vespa, & paruula possit
 Pemphredon, quid item dissecta caput scolopendra,
 Quæ sua sic, quando prorepat, brachia profert,
 Vt properans nauis pellentes æquore remos.
 Cæcæ mygalees (quæ bestia araneus est mus
 Romano populo) noui quoque triste venenum,
 Quamque iectis dat perniciem mortalibus, et quæ
 Non visis subiecta rotis plaustri ipsa teratur.
 Sic etiam paruis humili compage lacertis
 Non ita dissimilem declinans effuge sepem.

VIII.

Bembix.
Apis.Pemphre-
don.
Scolopen-
dra.Mus ara-
neus.

Seps.

V

Prætercà

Salamandra.

Prætereà inuisus Salamandra morsus habetur,
 Quæ rapidum et clarè ardentem secuta per ignem
 Fertur, & absque ullo meat indefessa dolore:
 Nec quicquamque flagrans gradienti illi officit æstus
 Vel rupta cute, vel quacunque in corpore parte.
 Prætereà quacunque suis mare fluctibus ambit
 Nouimus, inter quæ caute mirabile factum

Murena.

Murena est, quod sæpè cito viuaria lapsu
 Deserat, atrociq; petens audacula morsu
 Vellat in æquoreas piscantem è naue procellas.
 Fama est, si modò vera, quod hæc sua pascua linquat
 Atque eat in siccum, cogente libidine, littus,
 Et cum vipereo coiens serpente grauetur.

Pastinaca marina.

NOVI etiam æquoream compescere Pastinacam
 Depopulatorem vastatoremq; draconem,
 Pestilis illa quidem lethalia vulnera figit:
 Piscantes si quando viros suæ acumina caudæ
 Percutit, aut læsæ cum ramis arboris hæret.
 Quæ tum mox obscurior hinc ignobiliorq;
 Languet; ab hoc siquidem, rapidis ceu solibus, iectu
 Arentes pereunt huic radicesq; comæq;
 Sed percusso homini fœdæ putredine carnes
 Absumuntur: eo quondam perijssè veneno
 Afflictum quidam dicunt & rentur Vlysses.
 Omnium ego illorum contra mala vulnera, quosq;
 Illa ferunt secum morbos tristesq; dolores,
 Certa tibi, quibus obsistas, medicamina dicam.

SVM E itaque humentis, quam lac cognominat, herba
 Assimilem anchusæ frondem, aut à quinque vocatam
 Radicem foliis, vel acutæ germina sentis.
 Arctium item, his quartus, cui nomen acedula, rumex

Adsit

Adsit, & effusa se spargens fronde lycapsus,
 Cicamaque ordilumque & odoro flore chamele,
 Cumque humili picea simul altae tergora fagi.
 Carpe breuem quoque caucalidem natalibus aruis,
 Quaeque adeo huic similis producit semina daucus,
 Atque nouum & varium terebinthi ex arbore fructum.
 Quin etiam aequoreis rubicantem fluctibus algam:
 Et graciles puri contunde comas adianti,
 In cuius siccis folijs vel nube cadente,
 Non minimus, qui deprendi queat, insidet humor.
 Nobile Smyrneum iuuat hic quoque, & vtraque leucas;
 Alta sed eryngi radix addatur, vt aequè
 Cum grauida commixta simul libanotide sumas.
 Hunc inconueniens non est, nec desit ad vsum
 Somniferum ex omni quod inhorret parte papauer;
 Tam quod maiorem quam paruum sustinet orbem.
 Agrestis tenerum ficus etiam accipe ramum:
 Aut ex hac ipsa collectos arbore grossos,
 Qui prius ac alij iam maturescere fructus
 Incipiant, curuo apparent florere tumore;
 Sic asper strobilus, sic collecti è mare flores
 Verbasco, sic agilopisque Chelidoniaeque
 Trita iuuant folia, aequali si parte bibuntur,
 Mixta quoque ex alba cum dauco tubera vite,
 Turpes quae maculas muliebri è corpore tollunt:
 Quae resupinatis expandit brachia ramis.
 Aut virides frondes abigentis noxia rhamni
 Accipe: sola quidem haec ieiuno mansa palato,
 Talia defenso propellit toxica corde.
 Scabrae etiam helxines decerptos collige ramos;
 Corcorum item, aut Latio ceruinam nomine linguam,
 Et cum Lemnigena multum & bene contere multo,
 Quae certa est contra quoduis medicina venenum.

Hoc dat agrestis item cucumis radice iuuamen,
 Quin etiam surgens foliis paliurus acutis
 Fructu saepe suo tristi spe extulit aluo,
 Sicque ferens spinas coma, cirratiq̃ue orobanchi.
 Punici item sumas hyacinthina germina mali
 Connuentia adhuc, clausasq̃ue fouentia gemmas,
 Donec quondam albo nunc undique flore rubescunt.
 Et iuuat byssopus, quaeque est multo angulo ononis,
 Telephijque comae, & crescens in palmite botrus:
 Alij item nucleus cum montani coriandri
 Infuso fructu, aut tenerae folia ipsa conyzæ.
 Sape recens etiam piper, & nasturcia tunde
 Persica, & equali permixta porrige parte.
 Florigerum quoque pulegium, & strumum, atque sinapi
 Hac vietum exanimemque queunt te peste leuare.
 Notum & militibus porrum cape, & acre nocensque
 Interdum vrticæ semen (qua læta iuuentus
 Assolet affixo vesti colludere ramo)
 Ac album scyllæ caput, atque arentia bulbi
 Semina, & alterutrum, cui dat draco nomina, caulem.
 Vulsosque asparagos simul ex Thamnitide rhamno,
 Quaeque virens siluis producit germina pinus:
 Accipe fortis item, quam scorpio nominat, herbae
 Radicem, eiusdem simulantem spicula vermis.
 Amnicolasque sidas, quas fert Psamathæia tellus,
 Copæumque solum viridantibus educat vndis,
 Qua cita Schœnæi Cnopi que fluenta feruntur.
 Adijce amygdaleos facie referentia fructus
 Pistacia, horrisoni quæ mittit terra Choaspi,
 Caucalidesque, vnâ cum stringenti atque calenti
 Myrtiadum succo baccarum. Iunge salubris
 Ormini stipulas, umbelligerumque marathrum,
 Et siluestre cicer, viridemque simul baryodnem.

Talis item morbi si Symbria dulce leuamen
 Præstiterint, & regia quæ Campana que ferta
 Dicitur, & suauem circumiaculatur odorem,
 Et patula flores labruscæ, rustica turba
 Quos legit. atque suum solita intra augescere fructum
 Vtraque ceu lychnis rubicansque in flore thryallis,
 Et gratæ teneris viola que rosæ que puellis.
 Quin etiam multi vocitatam seminis herbam
 Demete, psilotrumque & purpureum hyacinthum,
 Quem tristi gemitu deplorans luxit Apollo,
 Formosum puerum viridis dum flore iuuenta
 Propter Amyclæas imprudens perdidit vndas,
 Actus ubi iuuenis recidens in tempore discus
 Frangeret extrema collisum in parte cerebrum.
 Et tribus insignem foliis non secius herbam
 Atque Cyrenaicum commiscens accipe succum,
 Tresque vtriusque obolos æquè pendente bilance.
 Vel referens cornu serpillum, sæpeque crethmum,
 Et Cyparissum herbam, simul annesum, lybicasque
 Radices tundens, medicum fac & ebibe potum;
 Cuncta ea commiscens aliàs, quandoque seorsim
 Singula cum vino, vel aceto, aut simplice lympa:
 Imò recente iuuant etiam si lacte bibantur.
 Sin proficiscentem peregrè per deuia lustra
 Te grauis illorum cuiusdam prenderit ictus,
 Mox quasunque vides herbas, quodcunqueue semen
 Manda, & in acceptam, si expresseris, expue plagam,
 Ut miseram fugias ex illo vulnere mortem.
 Aerea tum læsa suffixa cucurbita parti
 Extrahat imbibitum saniosa ex carne venenum,
 Atque cruentato simul exterat vlcera tabo.
 Vel tu manantes è ficu insperge liquores.
 Imò tumens vino capræ tibi proderit utris.

Si qua malum impressit feriens tibi bestia dentem;
 Fortiter autem ictas intra vtrius concava partes
 Contine, & apprehens circumluat vndique vinum,
 Donec ab his omnem constet traxisse dolorem.
 Et sitibunda iuuat si comprehendatur hirudo,
 Quæ multum tandem saturo trahat ore cruorem.
 Vel potes expressum capæ instillare liquorem.
 Interdum veteris facem vini vel aceti,
 Caprinumque simum tumida trita illine plagæ.
 Omnia nunc verò tibi contra vulnera ponam
 Insigne antidotum, tutam cui crede salutem;
 Has omnes si quando simul contriueris herbas.
 Ergo potens præsto sit aristolochia, & odoræ
 Iridis, & nardi fibræ, feruensque pyrethrum,
 Quæque aliàs prodest, vel solo galbana tactu,
 Et similans nidum daucus, iuxta albaque vitis
 Qua parte hæret humo, sic dicta à Pæone radix.
 His nigrum elleborum, cum nitri coniuge spuma,
 Stante æquè libræ trutina, pallensque cuminum
 Adijciens, humilis frondentia sume conyzæ
 Germina, & agrestis commixto equaliter vna
 Cortice, collectas laurina ex arbore baccas,
 Atque petitum apibus cytisum, tritamque chamelen:
 Equè caballino lichenen crure recisum,
 Et gratum suibus, sed virus piscibus, orbem,
 Quemque recentia iam fudere papauera succum;
 Et castum semen, cinamumque & balsamon vnâ,
 Spondylion item, plenum quibus adde marini
 Cymbiolum laticis, mixto æqua parte coaglo
 Auriti leporis, tractoque è flumine cancro.
 Illa cauo mortario agas, tu cuncta terasque
 Factis ex saxo pistillis, tusæ aparinæ
 Expresso hinc siccata iterum quate turbida succo,
 Vniusque

*Vniusque dehinc pastillos pondere drachmæ
Finge, trahens medio iustas examine lances;
Quos demùm arentes heminis inde duabus,
Infusoque mero rursum tere, & vtere, quando
Sors tulerit, memor intereà, qui talia scripsit,
Nicandri, frigente Clarus quem nutrit vrbe.*

N I C A N D R I P O E T Æ
E T M E D I C I A L E X I -
P H A R M A C A .

*VAMQVAM maiores sua quondã mœnia nostri,
Quorum & nos de stirpe sumus, nō vrbibus istis
Vestræ Asiæ iunxere, meamque tuamque sit inter
Immensus patriam, qui nos disiungat, hiatus,
Optime Protagora, salsis quia proximus vndis
Tu mediam vrsam habitas, sacri qua parte Lobrines
Sunt thalami, atque Attes celebratur, at ipse feracem
Incolo tellurem, quam magnæ clara Creusæ
Stirps tenuit, Clarius qua oracula reddit Apollo:
Non tamen illa meum prohibent obstacula votum,
Quo minus aduersus letale paranda venenum
Antidota, & diros dem propugnacula potus:
Perspectum ergo cauens aconitum noris amarum,
Plena quod educens Acherontis ripa propagat,
Qua Plutonicus est specus, irremeabileque antrum;
E quo quantumvis festinus nemo rediit:
Qua versa Herculeo Priolai mœnia bello
Terribili streperam traxere fragore ruinam.
Illius horribilis totum os adstringit amaror
Maxillas, dentes, gingiuas, labra, palatum,
Præcipuumque statim membrum, cor scilicet ipsum,
V 4 Impetit*

Impetit, atque malo properans errore vagatur,
 Mœrentemque hominem cruciante dolore fatigat.
 Summum ventriculi siquidem os diuellitur, id quod
 Cor quoque dixerunt aliqui, et quadam quasi porta
 Clausa coarctantur luctanti viscera motu:
 Plurimi item crepitus infraque supraque feruntur,
 Et madidus toto promanat corpore sudor.
 Inuisum caput vrget onus, tumidaque resultant
 Temporibus venæ, duplex capit omnia visus.
 Non secus ac alta temulentus nocte, velutue
 Cornigeri altores Bacchi, ebria turba, Sileni,
 Expressæ mentem suffusi potibus vuæ,
 Atque labante genu, nutanteque corpore toto
 Per Nisæa inopes animi decliua currunt:
 Sic hebetes oculos habet hac qui peste grauatur.
 Illud idem quidam dixere myoc-tonon, ut quod
 Gustantes soleat prope fontes perdere mures.
 Quidam alio appellant id nomine Pardalianches,
 Monstroso quod huic animanti rustica turba
 Interitum struat; hanc si quando obiecerit herbam
 Per iuga frondosæ Phalacræis vallibus Ida:
 Sæpeque teliphonon, nec non & cammoron, illud
 Feminæum dicunt Aconæis crescere saxis.
 Hoc tibi ne noceat malum, inextinctæ cape calcis
 Quantum plena tenet manus: atque rubente lyæo
 Commisce, vnde replens cotylam mensura bibatur;
 Aut pulchrum abrotoni caulem, et decerpta virentis
 Germina marrubi, quod iam dicunt Meliphyllon;
 Atque in frondifera natos oleagine flores,
 Et gracilem reseca rutam, & mixto ebibe melle.
 Vitigena candens quoque ferrum extingue liquore,
 Vel quæ stillat idem calido excrementa camino,
 Sicque novam argenti siue auri denique massam,

Dimidiatum humilis piceæ quoque sume manipulum,
 Montana socius cui succus onitidos adsit:
 Siue polycnemi modo natam contere virgam,
 Quattuor & cyathis melliti porrige vini.
 Imò medullarem contrito passere potum
 Accipe, ubi densa volucrem concoxeris olla.
 Et iuuenis vituli pingui iam mollia callo
 Cornua rescindens sumpto bene concoque vase:
 Atque illa vescens offa, tua viscera pasce.
 Quin etiam humano vel equino balsama lacti
 Misce aliquot guttis, & eundem porrige potum.
 Proderit is tum si crudorum onus ante ciborum
 Sumpturus vomitu per collum effugerit ager.
 Sæpè etiam patulis oculis dormire solentis
 Pensicula catuli tenerique coagula cerui,
 Lenæoque terens potanda liquore propina:
 Sic Ægyptiacæ radices contere fici,
 Et mixto coctas da vino apiumque labore.
 Quæ si sollicita modo feceris omnia mente;
 Inuisum poteris, dominumque auertere morbum,
 Redditus ut rursus sibi vitam proroget ager,
 Et valido quocunque lubet se corpore sistat.

NUNC mala damnosæ cerussæ pocula pende.
 Spumanti similis lacti cum tempore verno
 Suppositas rauco pressum replet impete mulctras.
 Hæc data spuma statim multum astringente vigore
 Infectum tenet os, subeunti frigore sicca
 Gingivæ arescunt, crispanteque pelle trahuntur.
 Aspera lingua scabret, flaccæ prope guttura glandes
 Deficiunt, nullamque cient è fauce saliuam,
 Cassaque tussis obit, pigra pondere lumina nutant.
 Interea crebros homo sursum expellere ructus

Cerussa.

V s

Auditur

Auditur, labat, oppletaque extenditur aluo,
 Et graue turbata queritur ratione cerebrum,
 Vanaque vel media phantasmata luce videri.
 Nauseat, & tristi gemitus è pectore ducit:
 Interdum obrepens oritur cum frigore somnus,
 Torpet iners motus, languentia membra fathiscunt
 Officium pertæsa suum: & nisi protinus adsit
 Præsens auxilium, tandem dominante dolore
 Succumbens stygias æger descendet ad umbras.
 Utilis hoc contra bibitur medicina venenum,
 Palladia placidum quod nuper fronde liquamen
 Premadia, aut orchas, mytinæue coxit oliua,
 Lubricus ut venter rursus mala pharmaca reddat.
 Seu distenta premens teneræ celer vbera vaccæ,
 Pingue natante dabis lac cum cute tristibus agris:
 Aut tu mollificæ reseca & tere germina malvæ,
 Expressumque homini potandum porrige succum.
 Tusa etiam mixto sic præbe sesama vino,
 Sic & combusto cinerem de palmite sume,
 Atque superfusa turbatum perlue lymphæ,
 Hinc angusta nouæ cola per vimina sportæ,
 Verum interposito de lini stamine panno;
 Ut seclusa simul descendere crassa vetentur:
 Limpidus hinc penetrat, bibitus qui proderit, humor.
 Non secus huic etiam possunt succurrere damno
 Palladio triti bibiti que liquamine nuclei,
 Quos olim alatus volitansque per aëra Perseus
 Cephæa elatis pedibus tellure relicta,
 Quando Medusæum curuo caput ense putasset,
 Intulit antiquis Cephei noua dona Mycenis,
 Ad viridem cecidit qua parte Melanthidis arcem
 Præceps ex alto capulus, Langæa ubi nympha
 Exhibuit nato Iouis ipsi pocula Perseo.

Sapeque Gerræi ramis circumflua thuris
 Lacryma, cum tosti ptisana tibi proderit hordei,
 Et destillantes atalymno, ulmo & nuce gutta,
 Quas ritè immixtas tepido liqua & offer Iaccho:
 Vt quædam vomat, & quædam per balnea soluat,
 Cùm madido elicitus manârit corpore sudor;
 Oblatoque cibo languens se recreet æger.
 Pingueque nonnunquam vinum bibat: ac erit, vt mox
 Pene resecta nouo reparet sibi stamina penso.

NEC tu frugifecam, piceum quæ reddit odorem,
 Cantharidem pota, quia talem imitata resinam
 Plenas illa trahit nares, & dentibus ipsis
 Infecto cedriæ sapor obuersatur in ore;
 Morsaque labra dolent, aliàs extrema superni
 Ianua ventriculi, contortaque vellitur aluus,
 Atque cruentam acer vesicam supprimit angor,
 Multa coarctatum stringitque angustia pectus,
 Subcidensque cibi coquus ima ad viscera tendit.
 Redditur impatiens mutatis moribus æger,
 Vt pulsa ob tantum mente & ratione dolorem
 Lamentabilibus cadat intereatque querelis;
 Qualis in horrenti spinarum pappus echino,
 Quem violenta rapit per inaneque dissipat aura.
 Huic properè vt medeare malo, frugale subinde
 Pulegium dulci nympharum munere funde,
 Ieiunæ & Cereris factò agris porrige potu,
 Hæc quo diua suas apud Hippotoonta rigauit
 Fauces, Threiciæ numerosum ad carmen Iambes.
 Prætereà iuuenis capræue, suisue, vel agni
 Decocto capite, aut etiam ansere pingua iura,
 Quæ tamen adiecto lini sint lubrica fructu,
 Offer, ab oppleto dum surgat nausea ventre.

Canthari-
des.

Mox

Mox ubi tunc imo sederunt omnia fundo,
 Infimam ad usque gulam crudas dum senseris escas,
 Inserto vomitum proritans indice produc.
 Sæpè etiam infernis ovium lac partibus inde,
 Et sic multa trahes mollem excrementa per aluum;
 Non minus id præstat sumptum per labra iuvamen.
 Pampineas etiam viridi de palmite frondes
 Accipe, & infuso potandas melle propina.
 Quin & acuta inter petras radicula prodest;
 Cuius perpetui frondes apricantur aculei:
 Sed dulces & apum tusa superadde labores.
 Illius herba velut molothurus floret, & altis
 Conspicitur ramis, graciliq̃ue assurgere caule.
 Quattuor & Samiam drachmarum pondere terram
 Intere, quam fruticans intra sua viscera Phyllis
 Imbrasidem iuxta fouet educitq̃ue fodinam,
 Et quam Chesiades aries docuisse puellas
 Fertur, ubi est gelidus iuncosis Carcetus undis.
 Postquam etiam passis vinum confeceris uvis,
 Da duplicem potum, & castam simul iniice rutam;
 Pinguis eis pariter partem miscendo rosacei,
 Aut etiam Illyricam redolentes irida succos.
 Hoc valdè antidotum valet, & mala pocula vincit.

QVOD si noxia quis biberit coriandra, repentè
 Ablato exagitur sensu, stridenteque voce
 Edit acuta velut furiosæ iubila Bacchæ,
 Seu Stygiæ iniecto quasi percitus angue Megaræ.
 Contra hæc ex dulci da Pramnia vina racemo,
 Ut madida spumans fudit vindemia prelo:
 Diluat infuso tamen hæc maris vnda catino.
 Quin & inanitis gallinæ partibus, ovis
 Confractis salsam testis superiniice spumam,

Qua vescens cepphus se servat & interit esca:
 Piscantes pueri strictis ubi fraudibus illi
 Insidiantur aui, sic ut capiatur ab his, dum
 Albentem sequitur non provida in æquore spumam.
 Quinetiam tumidis ægrum submerge procellis,
 Quas vnà cum flammiuomo Saturnius igne
 Æoliæ iussit parere tridentifer auræ.
 Immissis siquidem deuictus flatibus ignis
 Cedit, & ambo timent dominos obnoxia ventos.
 Ipsum autem rapidis metuendum fluctibus æquor
 Subiectis nautis, & nauibus imperat, & vim
 Infert, infesto sed silua obtemperat igni,
 Iuxta quem genitrix statuit natura tenorem.
 Hunc etiam poterit penitus sedare laborem
 Mixtum vino oleum, vel dilutum niue mustum,
 Quando legit cantans maturos vinitor vuas,
 Et spumosa sonat plenis vindemia labris,
 Tunc ubi mellilegæ circa humida præla volucres
 Vespaque, pemphredonque, & monticolæ bembyses
 Delicias tortiua suas acinosque sequuntur:
 Callida quando secat nitidos vulpecula botros.

DEINDE malæ observa letalia pocla cicuta. Cicuta.
 Hæc siquidem cæcas capiti infert sumpta tenebras,
 Atque caduca oculis celeres vertigine gyros,
 Ut titubante gradu, & pronus palpantibus æger
 Prorepat manibus: clausas angustia fauces
 Strangulat, & summos frigans subit horror in artus,
 Contractæque silent & ducunt ocia venæ:
 Ille autem modicum stricto trahit aëra collo,
 Et cerebro exanimis singultu vellitur: inde
 Horrida terribilis visurus limina Ditis,
 Oblato hunc oleo sincero siue Lyæo

Imple

Imple, vt luctificam mox lubricus euomat Atem.
 Siue per infernas clysteribus utere partes.
 Sæpe et forte merum, vel summi germina dauci,
 Thessalicaeque comas languenti porrige lauri,
 Quæ fluidos Phœbi redimiuit prima capillos.
 Seu mordax piper, ac vrtice feruida sume
 Semina, & austero da turbida vina liquore,
 Sic & odorifera quæ synthesis iride constat,
 Atque Cyrenaicus nitida cum Pallade succus
 Proderit, & dulcis pariter data pocula mulsi,
 Iuncta quibus pinguis fuerit cutis extima lactis,
 Quam modico leni super igne in vase resolve.

Toxicum. PELLERE nunc etiam perimentia toxica disce,
 Quando suis hominem miserè cruciatibus angunt;
 Crassa fit illius iuxta imum lingua recessum,
 Turgida labra calent, mox arida sputa sequuntur,
 Atque recedentes inferna parte debisunt
 Gingivæ, æque sua luxæ statione mouentur;
 Cor stupet, omnis abit sensus, turbataque mens est.
 Hunc rabida innumeras edit vesania nugas,
 Clamosoque dolens homo vociferatur hiatu,
 Secta velut trunco vellatur corpore cervix:
 Nec secus ac magnæ matris furiosa sacerdos
 Nona sacrificans mensis per compita luce,
 Longum terribili circumsonat ore boatum;
 Quem prope percipiens per montem turba tremiscit:
 Non aliter rabido miser eiulat ille furore,
 Et trucium fugiens vlulat de more luporum,
 Obliquisque ferus ceu taurus, atrociter hirkus
 Prospicit, ac nudo fremebundus dente renidet.
 Hunc bene complicitis deuinctum nexibus ambi,
 Infusoque statim thoracem proluue vino,

Atque

Atque vel inuitum satia, mansuetaque verba
 Da furienti homini, ac inserto stipite frendens
 Fortiter os aperi, vt dirum mox euomat haustum:
 Vel tu pascentis tenerum anseris accipe pultum;
 Et coque, & austera cui montes patria, pomi
 Siluestrem (fuerit mundus tamen à cute) librum.
 Vel cape plantatos nascentia mala per hortos,
 Ludicra quæ pulchris fert æstas dona puellis.
 Aut etiam grauida Struthia ex arbore carpe,
 Atque adstringenti laudata cydonia succo,
 Quæ riguo diues produxit Creta recessu;
 Atque hæc tusa probè fluuiali perlue lymphæ,
 Mixtaque pulegijs ramis simul omnia tunde.
 Præterea sumpta redolentis parte rosacei
 In bibula, instillans os, vt bibat, illine lana.
 Hunc etiam præstans valet iridis vnguen ad vsum.
 Sic ægrè, & multò tandem post longa labore
 Tempora, vix tremulis languens incessibus ibit;
 Attonitumque geret non certo limite visum.
 Illo Gerrhæus Euphratis ad arua colonos
 Humanam in cædem sua tingere spicula dicunt.
 Sic quia tineta ferunt hæc immedicabile vulnus,
 Quod nigram fouet hinc carnem, sub ea acre venenum
 Putrescit, fædoque cutis sudore fathiscit.

SI verò inuisum Medææ Colchidos ignem
 Incauto quis atrox potarit Ephemeron ore,
 Aspera ceu quodam pruritu labra quæretur;
 Nec secus ac cæsa fœcus albente liquore,
 Et velut affrictos vitica sentiet artus,
 Siue calæscens prægnanti vertice Scyllæ,
 Qui ciet in tenera quasi flammæ incendia carne.
 Hinc mala ventriculum grauitas incessit, & vrget.

Ad

Ad crebrum vomitum, et letali protinus igne
 Ulcerat, ut sædum regerat per colla liquorem,
 A lotis qualem coquus effert carnibus; imò
 Tetrica commotam iacit excrementa per aluum.
 Hoc contra medicina malum tibi quercea frons est,
 Fagineæque, pari si sumas pondere, glandes.
 Siue recens asinæ aut vaccæ lac offer, eoque
 Se, languens satiet, plenumque os colluat æger.
 Appellatum etiam sistendo à sanguine germen,
 Atque nouo eiusdem lacti iuuat indita radix:
 Quin etiam intritus fluuiali pampinus vnda,
 Æqualique rubi commixtus pondere ramus.
 Insuper hirsutis horrentes exue tectis
 Castaneas, plena quas Castanis arbore profert
 Terra nuces; vnà cum cortice deinde sequenti
 Da mediam huic tunicam clausæ quæ proxima carni est.
 Imæ etiam ferulæ prodest exempta medulla,
 Quæ tenet astripetæ Vulcania furta Promethei.
 Astringentis item baccas tibi collige myrti,
 Hisque è Puniceis extrema putamina malis
 Adijce, et infuso potum ex his confice vino,
 Quo procul infestum possis dispergere morbum.

Ixias.

NEC grauis Vlophoni te noxia pocula fallant,
 Quæ labijs gustata tuis qualem ipsa saporem
 Ocima præsentant, extremaque intima faucis
 Principia exasprant, et acutis ignibus vrunt:
 Turbatumque animo vasania destruit agrum,
 Vt linguam frondente suam præmordeat ore
 Sublata attonitus ratione: et utrosque meatus
 Obturans flatus tenet, altaque murmurat alius,
 Qualia nimboso est audire tonitrua celo,
 Sæpeque vt illis scopulis sonuere procellæ.

Hoc ita

Hoc ita detentus dum ringitur ille veneno,
 Anxia constricto suspiria pectore ducit.
 Atque adeò vrgenti reijcit per viscera potu
 Consimiles grumos nondum durentibus ouis,
 Qualia concumbens gallis pugnacibus ales,
 Nempe rudes globulos incocta que pignora fundit.
 Sic affecto homini diluta absinthia possunt
 Cum nuper presso cruciatum tollere musto.
 Lenta potest etiam terebinthi obstare resina.
 Ipsa etiam piceæ tristis quoque lacryma pinus,
 A qua detractam demens tibi Marsia pellem
 Victor pro merito quondam suspendit Apollo.
 Hinc ea adhuc arbor per opacos sola recessus
 Nobile conqueritur lugubri murmure fatum.
 Da quoque ei maris ac mures auferre solentis
 Collectos polij cum rutæ germine flores.
 Sic & spectantem Syriæ confinia Nardum,
 Atque cape amnicola rescissum è castore testem,
 Siue Cyrenaici cultello rade liquoris
 Quod leuat æquatum drachmæ pars tertia pondus.
 Sic & habens olidi cognomen origanus hirci,
 Concretiue iuuat metæ instar copia lactis.

SIN errans aliquis taurinum fortè cruorem
 Sumpserit, illeto gemit afficiturque dolore.
 Quandoquidem internis vbi venis ille propinquat,
 Condensatur, & in media concernitur aluo.
 Clausa hinc spirituum via, ademptus anhelitus intra
 Impletum guttur prohibetur, & anxius ager
 Voluitur in terram, spumanteque palpitat ore.
 Contra hoc sume malum viridantis germina fici,
 Quæ superinfuso madefacta rigentur aceto,
 Et modicam misce, quæ potum temperet, vndam.

Sanguis
 tauri.

Irritanda etiam est ficulno cortice sedes:
 Dandaque vel capreae teneriue coagula cerui
 Aut celeris leporis, raro quae stamine rite
 Colaris, certam poterunt haec ferre salutem.
 Vel bene contritum da drachma pondere nitrum,
 Idque suo suavis dono contemperat Euan:
 Ipsius & Laserpici, & lecti inde liquoris
 Aequalem partem: quod & edit brassica semen
 Accipe, & admixto fiat tibi potus aceto.
 Aut humilis satura languentem caule coniza.
 Quin etiam tritum piper & collecta ruborum
 Semina contundas: isto certissima pacto
 Antidota aduersus talem te crede cruorem
 Composuisse, omnes quibus intra viscera grumos
 Solueris, & vegetae pateant spiracula vitae.

Bupestris.

NOSSE etiam inuisae Bupestridis acre venenum
 Conuenit, & domitum qui affligat & opprimat aegrum.
 Hac alio aspergens sumentis labra colore
 Nitrosum infecto grauitur cit in ore saporem,
 Et facit eroso non suauia tormina ventre,
 Quorum vel solo est cruciatus cernere vultu:
 Obstruit vrinas, ima hinc vesica laborat,
 Et tumet inflatus sicco velut hydropo venter;
 Per mediasque effert umbilicum in sumine sordes,
 Ac leuat extensam sursum circa ilia pellem,
 Saepè pigram haec vaccam, vitulum quandoque salacem
 Perdit, pascentes sua quando armenta magistri
 Discernunt, & ob id bupestrem nomine dicunt.
 Hic coctum siccis cum ficubus accipe vinum,
 Imo sua abscissos ipsos à fronde minutim
 Contere, & elixa dulcemque hinc porrige potum.
 Certa calentis enim fuerit medicina veneni.

*Sive recente reple non magnum lacte catinum,
 Et tenerum misce victrice ex arbore fructum:
 Vel montanorum præbe genus omne pyrorum.
 Interdumque ipsas in vinum conijce myrtos.
 Et se femineum, qualis puer, ager ad vber
 Admoueat, prensasque tenax trahat ore papillas,
 Vt petulans vitulus fœta qui semina matris
 Pulsat, & haud tacitis cit dulcia flumina labris.
 Sæpè etiam pressæ succo satietur oliuæ,
 Inde vel inuitus vomat, imæ ad concaua faucis
 Immissa penitus pennæue manûue: iuuatque
 Flexile concisi folium sic indere libri,
 Quod trahat ex alto sursum mala pharmaca ventre.*

FORTE recens si lac, cui mixta coagula, sumat
 Imprudens aliquis, præ suffocatur, ei tres
 Da potus, acris quorum sit primus aceti,
 Lenæi reliqui constent duo munere patris.
 Aut etiam Libyci radices intere silphi.
 Sæpè Cyrenaici modicum dissolue liquoris.
 Quin etiam mollem potes admiscere conilam,
 Vel similem musco, qui crescit in æquore, spicam
 E redolente thymo: sic & prodesse probatur
 Eucnemi bibitus cum terræ sanguine botrus,
 Interdumque illos sparsere coagula grumos,
 Rugosæque comæ quas fert Plutonia pellex,
 Mellilegisue adeò dilecta volucris herba,
 Si super infuso riguæ potentur aceto.
 Nunc age potati mala contemplare dorycni,
 Cui planè similis lacti faciesque saporque:
 Qui bibit, insuetis quatitur singultibus ager,
 Sanguineumque cibum vomit, & mucosa per aluum
 Defertur pituita, velut si tormina vexent,

Aut exercendi frustra irritata cupido.
 Iam tunc arenti perfligitur ille dolore,
 Et labefactato strepit & se corpore voluit.
 Arida nec multum desiderat ora rigari.
 Contra tale malum data lactis copia prodest:
 Salsius aut miscens in potu porrige passum.
 Prætereà pinguis carnes è pectore capi:
 Commodus illarum est succus quoque, quotquot, & alti
 Beluæ aquas habitant maris, & muscosa pererrant
 Littora, quarum alijs crudis, coctisque quibusdam
 Vescatur, rapido possunt quædam igne foueri.
 Sed multò tamen ipsa magis conchyliæ prosunt:
 Suavis item calches, primæ atque rubentis echinæ
 Sana caro est, patulique êtenes, non ipseque ceryx
 Desit, & arrosis solita algis crescere tethe.

Pharicon.

N V N C caue, potatum ne vitæ Pharicon obsit:
 Hoc similem nardo noris præstare saporem,
 Et tremulos homines rabida conuellere mente,
 Vno adeoque die stygio demittere regi.
 Contra hoc emulsam certo da pondere nardum,
 Scorteus antiquum cui nomen sacculus indit,
 Quam Cylices edunt prope Cestri flumina montes.
 Et bene contusum Smyrnæum sæpè iuuabit.
 Ipsam prætereà languentibus irida præbe,
 Florigerumque caput, cui non propensa Dione est,
 Propter prælatæ temerè certamina formæ.
 Hinc mediis eius foliis turpissima probra
 Indidit, informes, asinina puta inguina, clauas.
 Sumpta etiam cui facta acies sit acuta, nouacula
 Totum rade caput, liquentiaque hordea nuper
 Lactò flore, unâ & foliosum germen inunge,
 Et croceos castæ flores tibi collige rutæ,

(Cui

(Cui contraria dans alimenta eruca resistit)
 Ac acido bene contritos perfunde liquore:
 Inde line hanc liquidam circa utraque tempora pulsem.

NE quis item incauto non prudens ore nocentem
 Sumat Hyoscyamum, puto non minus esse monendum,
 Ceu fatui pueri, qui iam nutrice relicta,
 Et primis positis cum infante ætate capillis,
 Iam non quadrupedes proprio procedere nisu
 Incipiunt, multo quod non potuere periclo:
 Harum ignorantes quoniam illi incommoda rerum
 Conspiciam nocuis degustant floribus herbam,
 Atque terunt nato nuper mala semina dente:
 Hinc tumidas misera gingivas voce queruntur.
 Hoc aduersus erit bona lac medicina venenum;
 Interdum Græcum quod dicunt nomine fœnum
 Accipe, curuatis insignem cornibus herbam:
 Quæ tum maiorem narratur habere vigorem,
 Si bene Palladio perfusa liquore natârit.
 Vel calidæ feruens vrticæ contere semen,
 Vel cruda eiusdem folia herbæ mande, vel ipsum
 Ex his contusis expressum collige succum.
 Denique cichorium, & nasturcia, persæumque
 Accipe, & omnibus his æquali pondere misce
 Eliciens lachrymas semen, similiq; vigore
 Prædita caparum præsegmina, ructificique
 Taleolas raphani, Latia hæc radícula genti est.
 Hoc etiam aduersus vidi prodesse venenum,
 Multifidi caput, in vino si sumitur, alli.
 Inde soporatos Opio respexeris ægros
 Summa quibus friget cutis, & pigra lumina nutant:
 Stillat odoratus sudor, pallensque laborat
 Corpus, & ignito velut ardent labra calore,

Hyoscyamus.

Opium.

Malis visa suis laxos demittere nexus.
 Paruus item et frigus è gutture spiritus exit:
 Obtortæ apparent nares, sit lividus unguis,
 Atque lateſcentes oculi ſua in antra recedunt;
 Quæ certam tibi ſigna queunt protendere mortem:
 Quæ tamen omnia non metue, imò ſit tibi curæ
 Illi qua ratione queas ſuccurrere peſti.
 Dulci itaque exanguem reple calidoque lyæo;
 Quin & Hymettidum opus tere commiſceque volucrum,
 Quæ procumbentis nemoroſa in valle iuventa
 E putrido ſunt vegetata cadauere proles.
 Namque caua hîc primùm poſuere cubilia quercu,
 Et feruenti vna lectæ incubuere labori:
 Digestosque fauos Cereri fecere vehentes
 Induti pedibus thyma, florentes & erycas.
 Suavis item lana modicum quid ſume roſacei,
 Indeque diductis adaperto dentibus ori,
 Si grauior merſos ſopor illius occupat artus:
 Tunc quantum ſat erit trahere, velle, ferique iacentem:
 Sæpè etiam conſtans ex iride inunge liquamen
 Nunc clamans, nunc impellens, vt languidus ille
 Excutiat nocuum vitali à ſede veternum,
 Atque malum reget ſtomachi conatibus hauſtum:
 Et viles oleo, vinoque intingere veſtes
 Proderit, & gelidum admotis circundare corpus.
 Et fac vt impleto sæpè intret balnea labro,
 Vt gelidæ in grumos concreti ſanguinis vnda
 Diſſoluant, ſotis unguentum hinc illine membris.

Lepus ma-
rinus.

QVOD ſi fluctuagi leporis lethale venenum
 Deprendas, fœdum qui ſumpſerit balat odorem:
 Qualiter exemptæ, reliquo cum viſcere, ſquama;
 Vel putridi quod olent neque loto corpore piſces;

Talis

Talis & immundo sapor obuersatur in ore.
 Porro sordidus hic lepus vt natalibus vndis
 Editus est, timida forulis se Teuthidis abdit:
 Ceu genita ex illa proles vel sepia is esset,
 Quæ vitream, si quando peti se senserit, vndam
 Felle suo atque adeo quadram nigredine turbat.
 Post bibitum hoc virus viridis stagnantia fellis
 Excrementa manent, tenebroso lumina visu
 Caligant, liquidaque abeunt in corpore carnes:
 Nausea adest, tumet alta cutis, taliq̃ue calescunt,
 Subque cauis oculis roseo fucata rubore
 Apparet facies, sistensque vrina moratur,
 Quæ nunc purpureo, nunc sanguineo esse colore
 Cernitur, & quemcunque videt, contemnere piscem
 Assolet auersans, vt qualibet æquoris, ager.
 Contra hunc Phocaicum veratri porrige potum;
 Eliciensque recens carpti lacrymas colophoni;
 Perniciosa mali & compescas pharmaca piscis.
 Interdum enixæ mulsum lac potet asellæ.
 Insuper elixæ da lubrica muscula maluæ:
 Tum quoque cedrinæ viginti grana resinae.
 Punicei interdum, cui Creta est patria, mali
 Formosum poterit potu ager sumere fructum:
 Oenopesque, & quod Promenium nomine dicunt,
 Aeginetini item, & tenui quæcunque rubentes
 Et duras cute habent molliq̃ue putamine crustas:
 Quandoque exemptas grauidis è vitibus vuas
 Exprime fiscella, nouæ vt excolentur oliuæ.

SIN sitibundus homo est, cui, proni vbi more iuuenti Hirudo.
 Porrecto optatum procumbens gutture potum
 Attrahit, aut sera non cernens nocte petito
 Vase bibit, simul hausta intus rapiatur Hirudo,

Sæpè suæ sentit non parua pericula vitæ;
 Quandoquidem pressæ sugens se bestia carni
 Applicat, & vegetum trahit alto ex corpore succum,
 Aut etiam extrema pendens in fauce moratur,
 Angustasque animæ tenet ad præcordia portas;
 Aut imæ suffixa gulæ præcludit eunti
 In subiecta cibo decliuem viscera lapsum.
 Tum fusum patera confestim potet acetum,
 Siue niualis aquæ gelido sese irrigat haustu.
 Sæpè & Hyperboreo concretam flamine crustam
 Porrige, vel sumptam salsuginis intere glebam:
 Hincque salutarem conturba, & confice potum:
 Ipsum sæpè salum feruenti Sole vel igni
 Coge, vel effossum pariter sal sume, vel albam
 Eiusdem spumam: quam si sal suffodit, imo
 Colligit in fundo, quando vndæ infuderit vndam.

Fungi ve-
 nenum.

NEC te ortum tellure malum Zemona fatiget
 Pectore sæpè tumens, suffocans gutture sæpè,
 Quod prope vipereis attritum tractibus antrum
 Enatum diro vibratum ex ore venenum,
 Atque graues in se vicinum sorbuit auras.
 Communi fungos appellant nomine: Verùm
 Diuersæ species diuersa voce feruntur.
 Contra hos inflexum raphani caput optima cura est;
 Aut inuoluentes viridantia brachia rutæ.
 Sic & in æriferis glacies concreta metallis,
 Qua tingens corium cogit nigrescere sutor.
 Mixto & clematidis cineres mox offer aceto.
 Aut tritam ardentis radicem immerge pyrethri,
 Vel nitrum, & crescens scisso nasturcium in agro.
 Medicum item malum, & faciens lacrymare sinapi.
 Insuper ex acido potandam trade liquore

Tostam,

*Tostam, quam fundunt vini tibi dolia facem.
Siue domesticæ avis lecta excrementa propina,
Insertaque manu postremi faucibus oris
Abs te irritato tristem vomitu ejce mortem.*

*HIS inuisa etiam Dictymnae proderit arbor,
Quæ nunquam Imbrasia Iunoni facta corona est.
Namque sub vmbrosæ quando olim collibus Ida
Suscepere suæ diuæ certamina formæ,
Myrtea victricem cinxerunt septa Dionem.
Sume ab aquosa igitur myrti rubicantia silua
Grana, vel hybernæ crescentia flatibus auræ,
Phœbeæ radijs excocta & fota quadrigæ,
Et pressum ex tritis per colum trajce succum,
Ac paruam cotylam capienti infunde catino,
Vel maiore etiam cyatho, neque enim nocet, vltra
Si quis acetabli mensuram porrigat, imò
Iste salutaris procul arcet noxia potus.*

*SIN tibisumma malæ nocuere venena lacerta,
Nempe emittentis liquidum succum Salamandra,
Cui nullus poterit fumusue ignisue nocere,
Continuò stupido lingua inflammatur in ore,
Et subito torpent languore, malique tremores
Frigida concutiunt soluuntque in corpore membra,
Vt quadrupes pronus, pueri instar, inambulet ager:
Usque adeò obtusum est, & hebescit mentis acumen.
Multa etiam in summa vibex cute liuet, & inde
Imbibitum infecti perstillat sæpè venenum.
Hic lectum piceæ tenthrenes munere fletum
Confice, vel viridem, quam profert aiuga, siluam:
Corniferæque simul nucleos huic adijce pinus,
Vel calidæ feruens vrticæ contere semen,*

X s

Contusique

Transposi-
tum est hu-
à fine hoc
remedium

Salamandra

Contusiſque mola permixtam erui adde farinam.
 Ipſam etiam vrticam, ſimul arida & hordea pingui
 Miſce oleo, & facta languentem pulte ſagina.
 Preſentem quoque præſtat opem collecta reſina,
 Et ſacer Hyblæ vomitusque laborque volucris,
 Imaque qua terris infixæ eſt Galbana parte,
 Nec non nata recens tarda teſtudinis oua.
 Pinguis item confert maſtati axungia porci,
 Cui coctum æquorea partum teſtudinis adde,
 Quæ ſummos tranat fluctus velocibus alis.
 Accipe nonumquam vel ſola, vbi cætera deſunt,
 Montanæ & cytiſo paſtæ teſtudinis oua:
 Quam, cùm muta prius fuerit, feciſſe canoram
 Fertur progenitus Maia & Ioue filius olim;
 Incluiſis ſiquidem ſpoliauit carnibus ille
 Quadrupedem & vario pictam fabrè ordine teſtam,
 Atque duos ſummis cubitos adnexuit armis.
 Imo coaxantes deprendens confice ranas,
 Et vulſam eryngi radicem iunge, deinde
 Sufficiente coquens Scaminon parte rernolli,
 Hocque cibo vel iam diſperſam collige vitam.

Rubeta.

SIN nocuæ æſtuo mala tempore poſita Rubetæ
 Quis bibat, aut muta ſimili quaſi imagine ranæ,
 Quæ denſos frutices venienti vere frequentat,
 Et vitreum paſcit lingendo noxia rorem,
 Aſpicitur viridi ſua pingi membra colore,
 Inſiciente velut, quam Thapſus protulit, herba,
 Et ſubeunte ſtatim languens incenditur æſtu.
 Atque frequens arcto vix gutture ſpiritus exit,
 Horribilemque altis è faucibus efflat odorem.
 Huic tu raninas elixa & porrige carnes,
 Aut ſuaui piccum vino coniunge liquamen.

Præterea

Prætereà apprensæ splen cura est optima rana,
 Quæ colit algosæ ripas clamosa paludis,
 Primaque florigerum rauco ver nuntiat ore.
 At quæ muta silet, calamisque & arundine gaudet,
 Offundit viridem ceu buxi membra colorem:
 Tristi os bile replet, cerebri quoque corde dolentem
 Singultus ægrum quatiunt, & labile semen
 Spargitur, atque utrumque vetat generare parentem.
 Sic affecto homini mera vini pocula funde,
 Utque vomat, quamuis inuitum coge, foveque
 In calido, donec sudarit toxica, labro.
 Quin & arundineas vino tere tradeque fibras,
 Quas suus extrema lacus enutrit in unda,
 Qua tenues fluitant, turba olim rustica, rana.
 Sic & odorati radicibus vtere iunci,
 Quem distinguenti quadratum nomine dicunt.
 Ipsum etiam agrotum pallente fameque siti que
 Extenua, & multo fac contabescere motu.

NON inuisa etiam cruciansque argentea spuma
 Te fallat, quæ sumpta tuam malè vellicat aluum.
 Namque reuoluentes sese sub sumine flatus
 Instrepitant, ut vix medicam admittentia curam
 Tormina, quæ magnis hominem cruciatibus angunt:
 Nec suus vrinae patet exitus, omnia membra
 Ardent, & nigricans imitantur liuida plumbum.
 Hic modico præbe contritam pondere myrrham,
 Quod duo sustollunt oboli, quandoque recentem
 Ormini potum, montanam sæpè hypericon.
 Interdum ramos hyssopi, quin & agrestem
 Nonnunquam ficum, ac apij penetrabile semen,
 Istmia quam norunt certamina, quando
 Alta Corinthus (ubi priscis dominata sub annis

Spuma ar-
genti.

Sisyphia

*Sisyphia est proles) sit facta. hinc vsa coronæ
 Exhibitis ludis, quibus obruto aquis Melicertæ
 Clarus Inus puero funebria iusta celebrat.
 Accipe item feruens, quod protulit Irio, semen,
 Rugosumque piper stante æqua examine lance,
 Daque suavi intrita mero, & letale venenum
 Discuties, florentis ad hæc muscosa ligustri
 Germina, quosque novos fert punica contere fructus.*

Taxus,

*INSUPER Oeteam potu caue sumere taxum,
 Abiegnis similem ramis, miseraeque datricem
 Mortis, eam sumptus vini fecundior haustus
 Vicerit, aëreos ubi strinxerit illa meatus.
 Porro nostra videns hæc olim carmina lector,
 Accipe non alia, quam sunt; ea condita mente;
 Nicandrique tui iuxta memor esto poëtæ,
 Sic erit ut facili tibi Iuppiter annuat aure.*

FINIS.

R E R V M E T V E R B O R V M

IN HOC TOTO OPERE PRÆCIPVE

MEMORABILIVM, INDEX.

A.

A Brotonum aduersus venena ef- ficax	43	Antimonium aut non trahere si- militudine substantiæ, aut vnum tantum morbum curare	254
Abrotoni duo genera	ibid.	Antimonium natura venenum est	
Aconitum vnde dictum	165		256
Aconiti diuersæ species	166	Antimonij præparandi & corrigen- di ratio	258
Aconiti sumpti signa	168	Antimonij præparandi modus ex Matthiolo	ibid.
Aconiti assumpti remedia	169.170	Antimonium non corrigitur à bo- race	ibid.
Æliani error	107	Antimonij artificiosa præparatio explosa	261
Ær quomodo inficiatur	5	Antimonij præparandi ratio è Pa- racelso, & Ioanne de rupe scissa	264.
Alanfonius Procurator Regius fascinator	31	Antimonium quomodo morbos curet	272
Alexandri exercitus toxico oblato ferè totus concidit	9	Antimonij alexipharmaca	112
Alexiterium quid sit	153	<i>Αντιφάρμακα</i> quid sit	109
Altercum cerebro noxium		Apis aculeo spoliata interit	111
<i>Αμφισβæνα</i> quæ sint	79	Apum mira solertia	110
Amphisbæna	81	Apum diuersæ species	ibid.
Amphisbæna biceps dicta	ibid.	Apum morsus seu ictus remedia	
Amphisbænæ descriptio	ibid.		111
Amphisbænæ morsus signa	82	Aqua quomodo inficiatur	5
Amphisbænæ corij vtilitas	ibid.	Argentū viuum vnde dictum	227
Amphisbænæ morsus curatio	83	Argentum viuum quid sit	ibid.
Andreas quidam de bestiis vene- natis scripsit	121	Argentum viuum duplex	ibid.
Antidotum quid sit	153	Argenti viui naturam paucissimi exactè norunt	229
Antidota duplicia	154	Argentum viuum à conforibus fi- nistrè vsurpatur	228
Antidotorum nimia quantitas pe- riculo non vacat	155	Argenti viui assumpti indicia	229
Antimonium quid sit	244	Argenti viui assumpti remedia	ibid. & 230
Antomonij vires	ibid.	Aristolochiæ descriptio	144
Antimoniū frigidum & siccū	246	Aristolochia veneno inimica	Ibi.
Antimonium terreum & aqueum		Aristotelis locus de cane rabido repurgatus	135
	247		Ascrei
Antimonij actiones è frigiditate & siccitate oriuntur	248		
Antimonium venenum est ob ma- nifestas qualitates	251		
Antimonij & veneni actionum di- scrimen	253		

INDEX.

Ceraſtæ Pſyllis familiares	ibi.	Dipſadis morſus remedia	79
Ceraſtæ morſus ſigna	67	Dorycnium	198
Ceraſtum in coniugum pudicitia		Dorycnium vnde dictum	ibid.
exploranda uſus	ibid.	Dorycnij ſumpti indicia	198. 199
Ceraſtæ morſus remedia	68	Draco	90
Ceremoniarũ in veneficiis uſus ſu		Draconum varia ſpecies	ibid.
perſtitioſus & diaboli figmen-		Draconis deſcriptio	92
tum	27	Dracones halitu oris aues præ-	
Ceruinum cornu ſerpentes fugat		teruolantes attrahunt	ibid.
38		Dracones ab Ethnicis in honore	
Ceruſſa quomodo paretur	171	habiti	ibid.
Ceruſſæ ſumptæ ſigna	ibid.	Draco Romam ductus peſtem	
Ceruſſæ ſumptæ remedia	172	pellit	ibid.
Chelone vnde dicta	88	Draco alatus	93
Chelydrus	ibid.	Draco marinus araneus Maſſilien-	
Cherſydrus	79	ſium	128
Cherſydrus ranis veſcitur	ibid.	Draco marinus Gallia familiaris	
Cherſydri deſcriptio	ibid.	ibid.	
Cherſydri morſus ſigna	80	Draconis marini deſcriptio	ibid.
Cherſydrus mortuus quoque in-		Draconis marini iſtus ſigna	ibid.
terimit	ibid.	Draconis marini iſtus remedia	
Cherſydri morſus remedia	ibid.	129	
Cicutæ deſcriptio	180	Dryinus vnde dictus	88
Cicuta frigidiffima	181	Dryinus quercui inimiciſſimus	
Cicutæ epotæ ſigna	ibid.	ibid.	
Cicutæ epotæ remedia	ibid.	Dryinus vbi moretur	ibid.
Cleopatra mortẽ ſibi aſpidis mor-		Dryini deſcriptio	ibid.
ſu conſciſcit	52	Dryinis Hellespontus abundat	89
Columellæ opinio de generatio-		Dryini morſus ſigna	ibid.
ne apum	110	Dryini morſus remedia eadẽ cum	
Cor vitæ baſis	8	Cherſydro	90
Coriandri deſcriptio	177	Duas ineſſe in qualibet re naturali	
Coriandrum duplex	178	facultates	244
Coriandri ſumpti notæ	179	Duffo Scotorum Rex à veneficis	
Cyrenaicus liquor torpedinem		fascinator	31
reddit innoxiam	131	E.	
Cytonia vnde dicta	185	EChium aduerſus ſerpentes effi-	
		caciſſimum	42
D.		Echium vnde dictum	ibid.
DAmæ cornu ſerpentes fugat	40	Ephemerum partes nutritioni de-	
Dipſas	49. 77	ſtinatas lædit	7
Dipſas vnde dicta	ibid.	Ephemerum Colchicum vnde di-	
Dipſas à vipera differt	ibid.	ctum.	186
Dipſadis morſus ſigna	ibid.	Ephemerum vno die interimit	
Dipſadis fabula	78	ibid.	
		Epheme-	

INDEX.

Ephemerī descriptio	ibid.	Hæmorrhous vbi habitat	ibid.
Ephemerō non est Hermodactylus	ibid.	Hæmorrhoi cum Ceraſte cognatio	ibid.
Ephemerī ſumpti ſigna	188	Hæmorrhoi morſus ſigna	70
Ephemerī ſumpti remedia	ibi. 189	Hæmorrhoi morſus remedia	72
Eruca ſerpentes fugat	47	Hermodactyli descriptio	187
Eruca è quibus gignantur	ibid.	Hefiodi patria	35
Europæ montes	59	Hippomanes quid ſit	25
F.		Hippopotamus	146
Facultas occulta	248	Hirudinum diuerſæ ſpecies	214
Facultates euidentēs	244	Hirudinum descriptio	215
Faſcinatio quid ſit	29	Hirudinum delectus	ibid.
Faſcinatio iuuenibus vt plurimum familiaris	ibid.	Hirudinis hauſtæ ſigna	216
Feminæ viris frigidiores	20	Hirudinis hauſtæ remedia	ibid.
Fernelij error	13	Homo odoratis quare delectetur	
Filix ſerpentes abigit	39	Humores an in venena conuerti poſſint	13
Frigoris proprium quid ſit		Hydrophobiæ ſigna	55
Fungi descriptio	217	Hyoſcyamus vnde dictus	202
Fungus fermentū terræ dictū	218	Hyoſcyami descriptio	ibid.
Fungorum diuerſæ ſpecies	ibid.	Hyoſcyami diuerſæ ſpecies	ibid.
Fungi venenofi qui	219	Hyoſcyami aſſumpti ſigna	203
Fungorū venenoforū indicia	ibi.	Hyoſcyamus vinum natura refert	ibid.
Fungorum aſſumptorum remedia	220	I.	
G.		Iaculi descriptio	95. 97
Gagates lapis ſerpentes fugat	38	Iaculi morſus curatio	ibid.
Gagates lapis vbi proueniat	ibid.	Ichneumon	55
Gagates non eſt ambrā nigra	39	Ichneumon vnde dictus	ibid.
Gagates quid ſit	ibid.	Ichneumonis hiſtoria	ibid.
Gagatis ſuffitu virginitas depren- ditur	ibid.	Ichneumon Nili Lutra dictus	ibi.
Gagates ab igni conſumi non po- teſt	ibid.	Ichneumon aſpidi & Crocodylo inſeſtus	ibid.
Galbanum ſerpentes abigit	41	Impoſtorum fraus in curando canis rabidi morſu	140
Galbanum quid ſit	ibid.	Infantibus vetularum conſuetudo quandoque noxia	30
Galenī error	10	In veneficijs quæ ſint conſideranda	275
Gorrhæus Dioſcoridem emendat		Ioannes Lignarius Pharmacopola	61
Gradus ad cognoſcendam propor- tionem	245	Italorum Bucon quid ſit	
Greuinus febrī laborat	20	Iuglandis vmbra venenofa	233
H.		Iuli descriptio	112
Hæmorrhous	69	Iuli morſus ſigna	113
Hæmorrhous vnde dictus	ibid.	Lac	
Hæmorrhoi descriptio	ibid.		

INDEX.

L.

L Ac coagulatum quid sit	196
Lactis coagulati sumpti remedia	197
Lactis coagulati sumpti indicia	ibid.
Laferis historia	46
Launæi rationes fictæ refelluntur	266
Leoni gallus infestus	87
Lepus marinus vnde dictus	209
Leporis marini descriptio	ibid.
Lepus marinus <i>δυσάλωτος</i>	ibid.
Lepus marinus vbi inueniatur & quibus vescatur	ibid. & 211
Leporis marini diuersa genera	210 & 211
Leporis marini assumpti signa	211 & 213
Lepus marinus peculiariter pulmonibus infestus	112
Lepra vnde oriatur	16
Leuce quid sit	75
Lithargyrum pluribus modis fit	226
Lithargyrum quid sit	ibid.
Locusta Britannicum maritum veneno conficit	8
Loniceri & Gillij error in Scytale	36
Lucretius philtum hausit	29
Lycophrō poëta antiquissimus	126

M.

M Agia à Persis in magno habetur pretio	27
Mali Punicæ rami serpentes fungant	44
Magistratus animaduvertere debet in impostores	266
Malleus veneficarum	31
Malua agrestis venena pellit	47
Marrubium	146
Marfi Italiae incolæ	66
Marfi serpentum ictibus medentur	ibid.

Marfis venenorum curandorum modum falsò attribui	ibid.
Marsilius Ficinus homo doctus	29
Marsyas excellens musicus	192
Matthioli error de natura serpentum	19
Matthioli temeritas	104
Matthiolus nimis temerarius in reprehendendo	114
Matthioli de torpedine error	131
Matthiolus rei herbariæ peritissimus	74. 187
Matthioli de lepore marino error	212
Medea magicæ artis perita	186
Medicamentum purgans	251
Medicamenta arte quomodo corrigantur	257
Medicamentorum purgantium effectus, & legitimus vsus	252
Medicamentorum corrigendorum duplex ratio	103
Medicamentorum purgantium nostrorum defensio	273
Medicamenta quomodo sint in vsu transferenda	149
Medusæ caput à Persea abscinditur	34
Medicus à venefico quid differat	5
Mellis Pontici sumpti remedia	171
Messalinus hirudine admota perit	215
Metallorum in vniuersum natura quæ	247
Miliaris serpens	94
Miliaris serpens vnde dicatur ibi.	
Miliaris serpens non est iaculus	ibid.
Miliaris serpens vbi habitat	95
Miliaris serpētis morsus signa ibi.	
Miliaris serpentis morsus remedia	ibid.

Y

Modus

I N D E X.

Modus corrigendi medicamenta	Nicandri patria	65
per alterius admixtionem 256	Nerium	145
Morbi variant pro diuersitate sub-	O.	
iecti 255	Oculi duces in amore	29
Morbus contagiosus qui 6	Ops Saturni coniunx	35
Morsus venenati quando sint om-	Opium quomodo paretur	106
nium maximè perniciosi 118	Opij delectus	ibid.
Mithridatum minus præstans ad	Opij assumpti signa	ibid.
venena remedium 159	Opij assumpti remedia 207.208	
Mulieres quædam quare longissi-	Origo seu causa facultatum occul-	
mam in ediam pertulerint 22	tarum 249	
Mus Indicus ab Ægyptiis in ho-	Onogyris Nicandri auctori inco-	
nore habitus 55	gnita 44	
Muscæ vocabulum generale apud	Onogyris non est anagyris	ibid.
Gallos 109	Orion ab vrina denominatus 34	
Muscarum multæ species	Orion à Scorpione in talo læsus	
ibid.	moritur	ibid.
Muscarum ictus signa 111	Oriō sydus quare collū dicatur 35	
Musica Phalāgij ictui medetur 103	Origanum aduersus venena pollet	
Muris aranei descriptio 114	59	
Muris aranei morsus facilè cogno-	Origani diuersæ species	ibid.
scitur ibid. (infestus ibi.	Origano quidam asini mirè dele-	
Mus araneus testibus plerunque	ctantur	ibid.
Mus araneus à Nicandro cæcus	Othrys Græciæ mons	50
dictus ibid.	P.	
Mus araneus talpæ non multum	PAletheobori & Thelchini aspe-	
absimilis ibid.	ctu simplici tabe inducunt 31	
Mus araneus perniciosissimus 115	Panaces venenis resistit	144
Muris aranei morsus signa	Panacis historia	ibid.
ibid.	Pamphila venefica	25
Muris aranei morsus remedia ibi.	Pastinacæ descriptio	124
Murænæ descriptio 121	Pastinacæ aculeus venenosus est	
Muræna vbi habitet 123	ibid. (125	
Murænæ morsus remedia	Pastinaca Romanis aquila dicta	
ibid.	Pastinacæ mira natura	ibid.
Muræna louio Lampetra est ibid.	Pastinaca Musica & saltatione de-	
N.	lectatur	ibid.
NAsturtium serpentes abigit 40	Pastinacæ radius exitiosissimus 126	
Nasturtium vnde dictum	Pastinacæ ictus signa	127
ibid.	Pastinacæ ictus remedia	ibid.
Natrix terrestris 79	Pastilli ad venena	47
Naturæ ordo mutari nequit 254	Pestis contagiosa est	6
Necromantiæ causa ad Dæmones	Petrarcha à Laura sua fasciatus 30	
referenda 31	Petrus Quentus Pharmacopola	
Nicander quare primum suum li-	Parisiensis doctiss.	187
brum Theriaca inscribat 32	Pha-	
Nicander poëta fuit eximius &		
excellenti ingenio 33		
Nicander excellens medicus ibid.		

INDEX.

Phalangium	98	Ranae rubetae palustres aspectu	
Phalangiorum diuersae species	99	exitiosissimae	31. 224
100. 101		Ranarum venenatarum tres spe-	
Phalangiorum ictus signa	103. 104	cies	222
Phalangiorum morsus remedia	103.	Ranarum venenatarum virus quo-	
Phalena quid	103 (105	modo pellendum	225
Pharmacopola quidam a vipera		Ratio diuersitatis medicamento-	
morsus	27	rum	252
Philtia quam vim habeant	29	Res naturales quid sint	2
Pisces quare extra aquam morian-		Res non naturales	ibid.
tur	21	Res contra naturam	ibid.
Pinus quare resinam fundat	192	Rhabarbarum	272
Pinorum erucæ venenosae	234	Rosmarini radix serpentes pellit	39
Pharicum vnde dicatur	200	Rorismarini duo genera	ibid.
Pharici sumpti indicia	ibid.	Rondeletius scripsit libros de pi-	
Papauer corniculatum vnde di-		scibus	120
ctum	205 (ibid.	Rondeletio in piscium historia	
Papaueris corniculati descriptio		plusquam ceteris fidendum	209
Papauer nigrum omnium exitio-		Rubia tinctorum serpentes fugat	45
fissimum	206 (45	Rubiae tinctorum minima facultas	ibi.
Peucedanum contra venena prodest		S.	
Polium montanum aduersus ve-		Sagittas inficiendi ratio quem	
nera efficax	42	habuerit ortum	111
Polium duorum generum	ibid.	Salamandra regis Gallorum Fran-	
Polij duo genera	193	cisci symbolum	116
Pleiades vnde dictae	48	Salamandra lacertae species	117
Pleiadum fabulae	ibid.	Salamandrae descriptio	ibid.
Pleiadum ortus	ibid.	Salamandra e terra limo gignitur	
Plinij error in serpentum ortu	50	ibid.	
Præseruantium remediorum a ve-		Salamandra tandem igni quoque	
nenis silua	159	combuitur	ibid. (ma ibi.
Promethei furtum	189	Salamandra hominibus infestissi-	
Principes quomodo a venenis tu-		Salamandrae salua pestifera	ibid.
tos se reddere queant	157	Salamandrae morsus signa	118
Psylli Lybiae populi	65 (66	Salamandrae morsus remedia	ibid.
Psylli viperarum morsibus medetur		Salamandrae aquatilis descriptio	
Ptyadis salua venenosa	52	120 (193	
Puella napello nutrita	12	Sanguinis taurini assumpti signa	
Pulicaria vnde dicta	43	Sanguinis taurini assumpti reme-	
Pulicariae diuersae species	ibid.	dia	194
Q.		Sanguis taurinus cum sumptus	
Qualitates primae	244	fuert, cauendus est vomitus	ibi.
Qualitates secundae	245	Salua humana serpentibus ini-	
R.		mica	46
Raia Gallorum Pastinaca	124	Salua venenis inimica	ibid.
		Y 2	Sanna.

INDEX.

Sannazarius eximius poëta	26	absque cibo viuunt	ibid.
Santes Ardoynus	76	Serpentum fabulosa origo	33
Saturnus deorum antiquissimus		Serpentes omnes è Titanum interfectorum sanguine procreari	
33		34	
Saturnus mares omnes è coniuge susceptos comedit	ibid.	Serpens generale vocabulum	36
Sciron	59	Serpentes quibus in locis præcipuè inueniantur	ibid.
Scolopendræ duæ species	102	Serpentes fœniculo visum recuperant	37
Scolopendræ descriptio	ibid.	Serpentes feminae maribus periculosiores	48
Scolopendra biceps	ibid.	Serpentes æstate fugiendi	ibid.
Scolopendra ophioctona	113	Serpentes vino delectantur	157
Scolopendra marina	ibid.	Serpyllum serpentum moribus medetur	43
Scolopendræ mira solertia	ibid.	Solanum serpentes pellit	44
Scolopendræ salua humana exitiosa	ibid.	Solanum quomodo serpentibus infestum	ibid.
Scolopendræ ictus signa	ibid.	Stellio	96
Scolopendræ ictus curatio	ibid.	Stellio vnde dictus	ibid.
Scorpionum origo	34	Stellio quibus vescatur	ibid.
Scorpio grandinosus quare dictus	35	Stellio non est Italorum terrantula	ibid.
Scorpionis descriptio	106	Stellionum exuuiæ morbi comitialis remedium	ibid.
Scorpionum diuersæ species	ibid.	Stelliones vbi habitent	ibid.
Scorpio quidam à Paguro gignitur	107	Stellionum morsus exitiosissimus	
Scorpiones alati	ibid.	97	
Scorpiones maximè exitiosi qui	ibid.	Stellionum odium in Scorpiones	ibid.
Scorpiones in Pharo non ita pestiferi	23	Stellionum origo fabulosa	ibid.
Scorpionum ictus signa	108	Suffitus serpētibus inimicissimi	37
Scorpionum ictus remedia	ibid.	T.	
Scorpio sibi ipse remedium	ibid.	Tarantula	103
Scytale vnde dicta	83	Taxi historia	232
Scytalis descriptio	84	Taxi arboris venenosæ indicia & curatio	233
Sepedon vnde dictus	73	Titan Saturni frater primogenitus	33
Seps à Sepedone diuersus	74	Titan aduersus suos liberos pugna instituit	ibid.
Sepis historia è Pausania	ibid.	Telegonus parricida	126
Sepis morsus remedia	77	Testudinis instrumēti Musici origo	119
Seps lacertæ species	115	Themi-	
Seps lacerta Chalcidica dictus	116.		
Serpentes Gallici frigidissimi	19		
Serpentes quare hieme latitent	21		
Serpentes longissimo tempore			

INDEX.

Themistocles Atheniensium dux sanguine taurino necem sibi consciscit	194	Venenosi morbi qui	ibid.
Thracius lapis serpentes abigit	40	Venenosorum morborum duo genera	ibid.
Torpedinis diuersæ species	131.	Venenorum tres ordines	ibid.
Torpedinis descriptio	ibid.	Venena quædam tota sunt noxia	7
Torpedinis noxiæ signa	132	Venena minus periculosa quæ ibi.	ibid.
Torpedinis remedia	ibid.	Venena cordi inimica	ibid.
Torpedinum mira natura	133	Venenorum operatio subita vel tarda vnde	8
Torpedo capitis dolori medetur	ibid.	Venena frigida & viscida tardius interimunt	ibid.
Torpedo arthritidi medetur	ibid.	Venena calida citius iugulant ibi.	ibid.
Torpedo partum faciliat	ibid.	Venena ab Italis miro artificio parantur	9
Torpedo sterilitatem inducit	ibi.	Venenorum frigidorum actio calore iuuatur	11
Torpedo vnde dicta	131	Venena an nutrire queant	12
Trifolium bituminosum	145	Venenum veneno tanquam clauo pelli	16
Toxicum quid sit, nescitur	182	Veneficium quid sit	24
Toxici varia descriptio	183	Venefici quomodo fascinatione vtantur	25
Toxicum nō est napellus Arabum	ibid.	Veneficia Lege 12. tabularum prohibita	26
Toxico sagittæ olim inficiebantur	ibid.	Venefici pastillos è Salamandra parant	117
Toxici hausti signa	184	Veneni parua moles cur tam subito actiones suas exercent	155
Toxici hausti remedia	ibid.	Venenum quæ arguant	161
Tussis sicca quid sit	184	Veneni effectus	253
V.		Verba per se in incantationibus nihil efficiunt	26
Venenum quid sit	3. 250	Venena quibus modis abigantur	37
Veneficus quis sit	3	Vernatio Plinio quid sit	ibid.
Veneni vocabulum variè accipitur	3	Vinea Theriaca dicta	33
Veneni vox apud Gallos semper in malam partem accipitur	ibid.	Vipera	58
Venenenum alimento tota sua natura contrarium	4	Vipera vnde dicta	ibid.
Venenorum notitia quatenus ad medicum spectet	5	Viperæ quandoque magnæ quandoque parvæ	59
Venenorum diuersæ species	ibid.	Vipera mas & femina in quibus differant	60
Venenum naturale quid	ibid.	Viperæ morsus signa	61
Veneficia vnde	ibid.	Viperæ morsus remedia	ibid.
Veneficiorum depulsio vnde petenda	ibid.	Y 3	
Venena artificialia	6	Victus	

I N D E X.

Victus ratio assumpto veneno ob-		Vlophonon	189
servanda	162	Vlophoni seu Ixiæ historia	191
Vitex aduersus serpentes facit	42	Vlophoni sumpti indicia	192
Viticis historia	ibid.	Vlophoni sumpti remedia	ibid.
Viticis duo genera	ibid.	Vnguenta variè ab auctoribus ac-	
Venenorum à Nicandro præter-		cipiuntur	45
missorum enumeratio	234	Vulgi stulta opinio de morborum	
Vesparum ortus	111	causis	6
Vespæ ictus vehemens	ibid.	Vulneris à sagitta illita toxico ac-	
Vespæ viperis insidiantur	ibid.	cepti notæ & remedia	187

F I N I S.

Errata sic corrigito. prior num. paginam,
alter versum indicat.

Fol. 1. versu 29. quæ. 2. 5. eos. 2. 8. sunt. 3. 34. Venenum quod veneficus. 4. 26. vigilia. 6. 8. cerusæ. 9. 17. factitabant. 15. 31. pandiculatio. 15. 37. ostendit. 17. 38. Qui vult alias quoque causas apud Hippocratem: adde, lib. 1. de Morbis concideret. Et quod ad frigiditatem attinet, an non hoc ipsum Gal. sub finem. 18. 2. putrescit. 19. 8. facultas. 20. 18. abundat. 24. 20. naturali. 24. 28. harum. 25. 24. inguinibus. 29. 22. intellexerimus, extricabimus. 29. 31. procreare. 30. 39. tandem. 31. 24. ignem. 34. 14. intempestas. 34. 39. dispositionem. 55. 2. Fuchsius. 40. 1. dicta. 40. 13. Sulphure. 46. 2. quæ. 50. 9. amplexus. 50. 17. rumpuntur. 51. 19. *χερσίδι*. 51. 20. *χαλιδονί*. 52. 6. repræsentant. 53. 13. proprietates. 58. 12. viuiparam. 59. 28. Cerastis. 61. 2. vulgoque. 61. 25. humorum. 62. 17. Inextinguibilem. 64. 21. Nec. 64. 27. toti. 65. 1. abscondunt. ibid. 29. carpus, facile. 66. 28. Qui se. 66. 35. tandem. 69. 1. Hæmorrhous. 69. 28. flagrat. 70. 3. protruderunt. 71. 11. pressura. 74. 34. cum. 75. 19. præterea. 77. 18. Dipsas ibid. diuersa. 78. 9. quàm. 78. 25. idque. 80. 11. Symptomatum. 86. 29. interimit. 87. 29. pilorum. 89. 3. latiusculum. 90. 21. felli vomitum. 100. 10. occupant. 100. 11. observant. 100. 14. animalculum. 101. 21. prægrandi. 101. 30. magisque lentus. 103. 36. Phalenz. 104. 33. similis. 105. 17. debere inter &c. 107. 3. inexplabile. 107. 39. Symptomata. 109. 4. *ἀντιπαθία*. 110. 23. Item: Vagabunda 111. 9. crudiuoraque. 111. 21. Reges. 111. 23. innolet. 114. 17. vidisse. 114. 20. accusare. 115. 26. nimirum. 115. 28. lacertas. 117. 13. procreatur. 118. 7. soporem. 120. 31. pharmacopolarum. 123. 17. Paulus. 128. 31. coqui. 129. 20. premitur. 137. 25. Familiarium. 140. 37. secuta. 141. 30. cucurbitula. 145. 2. dele rubro. 145. 21. verbasco. 149. 22. Anchusæ. 151. 32. appellatur. 152. 15. inflexu. 152. 20. cinnamomum. 153. 16. substernuntur. 160. 15. veneno. 160. 22. Menelbo. 162. 1. comitatur. 163. 12. id. 164. 29. sint. 166. 3. subhirsuta. 170. 16. Policnemi. 171. 10. accidentia. 171. 26. quod ad. 173. 1. & ad. 173. 2. vt. 176. 1. vt. 176. 4. proprietate. 181. 36. paulillum. 182. 26. consilio. 183. 30. *ἐξοχῶ*. 185. 6. præstant. 185. 18. quandoque. 186. 13. Colchi. 188. 1. comedisset. 189. 1. referunt. 192. 37. Tale polium. 193. 2. Dioscorides, vel quisquam alius. 194. 4. spiritum. 194. 9. contrarius. 195. 3. *βόσπρη*. 196. 4. roborandi. 197. 29. eat, &c. 198. 18. & vt. 199. 19. quæ. 200. 8. infra. 202. 11. cytini. 230. 36. ceparum. 209. 3. *λαγώς*. 210. 7. mirandum. 212. 9. Lonicero. 212. 32. conuerui. 213. 1. Germinanti. 213. 5. Rondeletium. 213. 31. similitudinem. 216. 9. dum. 216. 23. medicatis. 218. 1. vel loci. 218. 32. calcet. 218. 35. qui. 219. 31. color. 220. 30. oxytrato. 223. 2. æstatis. 223. 11. perforari. 224. 34. vocat.